

Oskar Krejčí

KOMENTÁŘE A ROZHOVORY

Díl 3.

! argument

Oskar Krejčí

KOMENTÁŘE A ROZHOVORY

Díl 3.

! argument

Praha

Oskar Krejčí

KOMENTÁŘE A ROZHOVORY

Díl 3.

© Oskar Krejčí, 2020

Edition © !Argument, 2020

1. vydání

ISBN 978-80-907365-5-9

Obsah

Předmluva Veroniky Sušové-Salminen 7

1. Globální rizika

Tři krize a jedno řešení	9
Rezervy a hodnoty Západu	15
Ropné války velmocí	22
Koronavirus a geopolitika	29
Zločiny WHO	34
Bruselský chaos	40
Klinická smrt NATO	45
Turecko především!	50
Nevěřte médiím!	56

2. Probuzení Číny

Pompeo v Praze	62
Hongkong a britský kolonialismus	71
Tchajwanské jablko sváru	77
Čínský zázrak	85
Trumpův triumf	90
Atlantik, nebo Pacifik?	96

3. USA na křižovatce

Svět bez USA	101
Rasismus – byznys a politika	107
USA – globální vůdce?	113
Židovská válka v 21. století	121
Nenadějně vyhlídky	126
Trumpova prohra	133
Čtyřicet dva tisíc slov	139

4. Proměny Ruska

Velká vlastenecká	147
Bělorusko – geopolitická dálnice	154
Polsko kontra Rusko	160
Dvacet let s Putinem	168
Ruská ústava	176
Ukrajina – geopolitické hřiště	182

5. Spící Česko

Levice: Když nemůžeš, přidej!	187
Armáda malého státu	194
Konflikt s Ruskem	201
Jak zrušit Senát a ČT	207
Sametové otazníky	215

Předmluva

Analytické statě a komentáře politologa Oskara Krejčího patří už pravidelně k pondělnímu vydání !Argumentu. Nabízejí vždy zajímavý a informacemi nabitý pohled na aktuální události a trendy ve světě i v Česku. Jsem ráda, že dnes můžeme našim čtenářům nabídnout už třetí díl komentářů a analýz Oskara Krejčího, který tentokrát obsahuje přibližně třicet textů napsaných mezi roky 2019 a 2020. Jedná se o soubor poměrně aktuálních článků k celé řadě témat, která ač jsou velmi složitá, jsou díky autorově erudici podána srozumitelně a dostupně. Zároveň se ke čtenáři dostávají texty, jež nepodléhají lacinému „aktivismu názoru“, ale zdůrazňují potřebu argumentace ukotvené v hlubších znalostech a informacích.

Myslím, že celý soubor, který vydáváme v elektronické podobě, ukazuje na systematičnost a záběr Oskarových komentářů, jimž běžný formát našeho webu neumožňuje vyniknout. Také proto se do vydávání elektronických knih pouštíme. Ty naopak dávají možnost vyniknout koncepčnosti pohledu, odhalují systematičnost autorské práce a jsou zároveň přátelské ke čtenářům, kteří jimi mohou pohodlně listovat ve čtečkách svých počítačů nebo tabletů.

Naše elektronické knihy i celý obsah našeho webu se přihlašují k myšlence sdílení společných statků, commons. K těm patří nepochybně také znalosti a vědění jako takové. Pokud se totiž znalosti a vědění stanou ve společnosti jen, a to z jakýchkoliv důvodů, privilegiem menšiny, potom si o fungující demokracii můžeme nechat jen zdát. Ke společným statkům patří rovněž informace, které by měly být přístupné svobodně a neměly by být předmětem tržního handlu v jakékoliv podobě. Snažíme se těchto zásad držet a realizovat je v praxi. Jenom díky podpoře našich čtenářů, která je naprosto dobrovolná, může !Argument denně vycházet a může vydávat i elektronické publikace ke stažení zdarma. Pro všechny. Bez vlastnických zájmů v pozadí a bez rušivých reklam před očima.

Poděkování proto patří našim přispěvatelům a dárcům, kteří se významně podílejí na naší práci. Poděkování patří také autorovi této knížky, Oskaru Krejčímu, jenž se s námi všemi pravidelně a velkoryse dělí o svoje poznatky, znalosti a pohledy na svět kolem nás.

Veronika Sušová-Salminen

1. GLOBÁLNÍ RIZIKA

Tři krize a jedno řešení

Nejistota narůstá. Mění se vzorce politického chování nejněrgičtějších skupin a tato změna nabírá v řadě ohledů globální charakter. Posuny jsou často skryty za proměnou politických technik, za tím, jaké má kdo připojení na internet. Podstatnější se ale zdá, že upadá role tradičních politických ideologií, politický pohyb daleko více podněcuje část tradice a nevědomí. Jestli někdo půjde manifestovat v Praze či Teheránu, nerozhoduje, zda se hlásí ke koránu či bibli, ale to, jaký má temperament. Politické hodnoty ovšem získal v rodině a kultuře, v nichž vyrůstal. Obtíže v orientaci dále komplikuje skutečnost, že o veřejnoprávním oznámkování pařížského manifestanta jako extremisty a hongkongského jako demokrata nerozhoduje velikost kamene, kterým hází do výkladu či proti policii. Jako zásadní se jeví, že v Paříži mává kubánskou vlajkou, zatímco v Hongkongu vlajkou americkou. Takto zformované iluze o zahraničí se pak přenášejí do hodnocení politiky vnitrostátní.

Vytvořená berlička při výkladu politických cílů a hodnocení technik je velice užitečná, protože přeludy spojené se zahraniční politikou se propagandistům pěstují snadněji než iluze o politice vnitřní, neboť vnitropolitická témata jsou spojena s větším osobním prožitkem. Proto je nezakryvané dychtivé veřejnoprávní čekání na mrtvé manifestanty v Hongkongu či na zásah čínské armády spojeno s mlčením o stovkách mrtvých manifestantů v několikrát „demokraticky osvobozeném“ Iráku nebo desítkách mrtvých v Chile. Rozdíl je přece podstatný: vždyť manifestanti v Hongkongu jsou prozápadní, zatímco ti v Bagdadu či Santiagu... Jenže – co znamená být prozápadní?

I když tomu lovcí ruských trollů a čínských agentů nechtějí věřit, většina západních kritiků Západu to s tímto civilizačním

okruhem myslí dobře. Jen mají rozdílný názor na to, jak by se měl v současné době Západ chovat, aby získal – a oni s ním – nadějně vyhlídky. Upozorňovat na nemoc je povinnost lékaře, zvláště když má choroba tendenci v organismu bujet. A stačí se jen letmo podívat po západním světě – prostým okem lze zachytit jevy, které sice lze vykládat jako projev životodárné demokracie, které však v sobě nesou destruktivní potenciál.

Spojené státy

Více než tříletá sebediskreditace amerického pojetí demokracie zatím vyvrcholila veřejným slyšením v Poslanecké sněmovně ovládané Demokraty, jehož cílem má být odvolání prezidenta. Všichni vědí, že tato snaha nemá šanci na úspěch, protože odvolat prezidenta by musela dvoutřetinová většina Senátu, kde ale vládou Republikáni. Ovšem skrytého cíle veřejného slyšení může být dosaženo, je-li účelem slyšení diskreditace republikánského kandidáta pro prezidentské volby. Dílo se zatím daří. V letošní více než stovce výzkumů spokojenosti s Trumpovým výkonem prezidentské funkce, které v USA prováděly renomované agentury, pouze v jednom případě převládli přívrženci současného vládců Bílého domu. V posledním půlroce jsou hojně zastoupené dvouciferné rozdíly mezi těmi, kdo souhlasí a kdo nesouhlasí s prezidentským výkonem – a to vesměs v neprospěch Donalda Trumpa.

Který stát pokládáte za současného největšího nepřítele USA? (údaje v procentech; otevřená otázka)

	2019	2018	2016	2015	2014	2012	2011	2008
Rusko	32	19	15	18	9	2	3	2
Čína	21	11	12	12	20	23	16	14
KLDR/Korea	14	51	16	15	16	10	16	9
Írán	9	7	14	9	16	32	25	25
USA samy	2	2	1	2	2	1	2	3
Afganistán	2	*	4	3	5	7	9	3
Irák	2	2	5	8	7	5	7	22

Nejsnadnější vylepšení Trumpova obrazu se nabízí v oblasti zahraniční politiky. Přiložená tabulka z výzkum společnosti Gallup¹ ukazuje, jak prudce se změnil vztah občanů USA k Severní Koreji poté, kdy nejvyšší představitelé těchto zemí začali spolu mluvit. To naznačuje, jak mnoho by mohl Trump získat během předvolebního období například dohodami s Čínou nebo s Ruskem. Zatím se mu podařilo rozpoutáním obchodní války dosáhnout historicky nejhoršího obrazu Číny u americké veřejnosti: podle Pew Research Center² o Číně negativně smýšlí 60 % dotázaných Američanů. Snaha provádět dramatické politické obraty bez vysvětlovací kampaně, pouze při spoléhání se na podnikatelské reflexy americké populace, je ale riskantní. A tak se i mnohým Trumpovým spoluobčanům zdá, že z vojensko-politické Severoatlantické aliance udělal, řečeno slovy francouzského prezidenta, pouhou obchodní organizaci. V ní pak servilní spojenci nakupují zbraně, které mohu být potřebné právě jen ve válkách, které vede Pentagon. Zatím daleko od Vltavy.

Německo

Kancléřka, která se mohla dostat do dějin jako nejúspěšnější vladař Evropy po studené válce, ztratila temperament hybatele. Chybí jí ideje, jimiž kdysi hýřila bez ohledu na to, zda jsou správné. Zároveň se vytratila schopnost prosadit německé zájmy na mezinárodním poli. Pryč je doba slávy i odvahy, kdy Angela Merkelová vysávala Řecko a do světa volala, že „multikulturalismus selhal“. Dnes drží křeslo kancléřky v marné naději, že se v prostředí její strany, kterou svým úspěchem umrtvila, najde někdo, kdo něco vymyslí. Výsledkem je růst vlivu nového typu opozice, která nemá – alespoň zatím – ukotvení v establishmentu či deep state. Zastavila Německo a s ním i celou Evropskou unii. Snaha Paříže nahradit Berlín jako motor Unie je spojena s tím, že novátorské zahraničněpolitické výroky prezidenta doprovází jeho malá popularita doma a ekonomická nedostatečnost Francie. Jediným velkým tématem Unie se tak na konci vlády Angely Merkelové stal Brexit, tedy defenziva – či dokonce rozpad.

Velká Británie

Brexit je snahou obnovit výjimečnost Velké Británie, klasickou suverenitu a snad i slávu říše, nad kterou slunce nezapadalo. Monarchie se pořád cítí být vůdcem anglosaského světa a v mnohém jim stále ještě zůstává. Všude ve světě impérium zanechalo stopy žijící dodnes: koloniální politika „rozděl a panuj“ vedla k tomu, že po ní zůstala ohniska nedořešených sporů, která zdánlivě volají po zprostředkování z Londýna. Ve skutečnosti Británie může jen napomáhat šíření chaosu; ke konstruktivní politice v pásu od Hongkongu přes Blízký východ po Afriku nemá a už nikdy nebude mít tento ostrovní stát dost sil. K naplnění svých snů Londýn potřebuje pomoc Washingtonu – čímž se kruh uzavírá. A stále platí, že řetěz je tak pevný, jak silný je jeho nejslabší článek.

Nebezpečná strategie

Tři západní velmoci, které se po skončení studené války svým zásadním vkladem podílely na globálním řízení, dnes prožívají krizi elit. Jejich moc je podvázána vnitropolitickými problémy, v případě USA dokonce umělými druhořadými problémy, které jsou vyšponované do iracionálních emocí. To zásadním způsobem ovlivňuje jejich zahraničněpolitické chování. Neshodnou se ani v základním, na pojetí globálních cílů či v postoji vůči Číně a Rusku – dvěma alternativním mocnostem. Chorobná a setrvačná rusofobie hlavně u Demokratů a shodná snaha obou hlavních amerických politických stran „zadržovat a zatlačovat“ Čínu postrádá byt' jen elementární cit pro strategii. Zvítězit nad oběma mocnostmi najednou se nedá.

Zatím se jako nejpravděpodobnější změna v přístupu Západu ke globálním problémům jeví washingtonský posun k řešení z dob, kdy ještě v politice nevládli všemocní ideologičtí inkvizitoři. Tehdy Henry Kissinger dokázal vysvětlit a realizovat tezi, že získat na svou stranu slabšího ze dvou protivníků není zas tak obtížné a že po tomto rozdělení se otevírá cesta k panování. A odletěl do Pekingů. Dnes by obdobnou radikální změnu přineslo přehodnocení vztahu k Rusku. To by neměl být velký

problém – posuny v názorech veřejnosti na zahraniční politiku obstarává propaganda, zmínění servilní spojenci začnou hájit novou pravdu stejně oddaně jako tu starou. Problémem je pouze fakt, že to je nejhorší možný způsob, jak by se měl Západ pokusit vyrovnat s globálními změnami.

Přiměřená alternativa

Skutečně vhodná reakce na proměny ve světové ekonomice a politice by měly vyrůst z povahy uvedených změn. Ty, které se dnes jeví jako nejdůležitější, evoluce ztvárnila už včera. Po desetiletí nazrávala současná i zítřejší role Číny, její mocenský potenciál a tím i význam jejího pojetí mezinárodní politiky. Čím výraznější je tato skutečnost, tím více se množí výroky a postoje, které charakterizují Čínu jako nepřítele Západu. Problém je ale v tom, že tlak proti ní posílí vztahy Pekingů s dalšími státy, které Západ nejrůznějším způsobem ostrakizuje.

To vše bylo patrné na summitu států BRICS, tedy uskupe- ní Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky, který se uskutečnil minulý týden v Brazílii. Nic nepomáhá pocitu souná- ležitosti těchto zemí jako povyšování se Západu na míru všeho dobra. Není náhoda, že tato sestava se schází, i když některé jeho členské státy prošly dramatickými politickými či dokon- ce ideologickými proměnami vládnoucí elity. A už dnes BRICS v souhrnu představuje přibližně 23 % světového hrubého domá- cího produktu, zatímco Evropská unie 16 %.

Závěrečné komuniké přijaté na 11. summitu BRICS minulý týden nabízí jednu z možných alternativ výše uvedeným před- stavám adaptace Západu na globální proměny. Je obsaženo mimo jiné ve větě: „Zůstáváme oddáni multilateralismu, spolu- práci suverénních států při udržování míru a bezpečnosti, pod- poře udržitelného rozvoje a zajištění i podpory lidských práv a základních svobod pro všechny, utváření sdílené budoucnosti mezinárodního společenství.“ Komuniké hovoří nejen o posíle- ní role nejdůležitějších mezinárodních organizací, ale i o jejich nutné reformě. V jeho textu je též kladen důraz na potřebu na- pomáhat „udržitelnému rozvoji ve třech dimenzích – economic-

ké, sociální a environmentální – vybalancovaným a integrovaným způsobem“.

Každý den nabízí možnosti, jak nastoupit cestu k nekonfrontačnímu způsobu upořádání mezinárodních vztahů, cestu k multilateralismu. Příkladem může být zvažovaný příjezd amerického prezidenta Donalda Trumpa na oslavy Dne vítězství do Moskvy. Tím by Spojené státy nejen přispěly k blokování snah o falzifikaci dějin. V případě, že by se nejednalo o pouhý pokus získat Moskvu pro „zadržování a zatlačování“ Pekingu, mohla by to být naděje pro hledání způsobu, jak udržet jaderné zbrojení pod kontrolou po vypršení platnosti dohody „Nový START“ omezující nukleární arzenály Ruska a Spojených států. Ne pouhým připojením Číny k jednání. Zásadní význam má také přivedení Francie a Velké Británie, ba i neoficiálních jaderných mocností včetně Izraele, k větší odpovědnosti za společný svět. Reagovat na evoluci globálního uspořádání může Západ buď konstruktivní adaptací na změny, nebo destrukcí, která odstraní nové „nežádoucí“ vývojové vrstvy. Hloubku této případné destrukce, tedy množství zničených vývojových vrstev, však nelze dopředu odhadnout. ◀

!Argument, 20. 11. 2019

Rezervy a hodnoty Západu

Doba koronavirová je plná emocí a chaotických reakcí. Ve snaze změnit strádání lidí a ekonomiky, ale i politické dopady pandemie pumpují vlády do sociálního systému a ekonomiky reálné i nereálné peníze. Neméně snaživé jsou také instituce, jako je Federální rezervní systém USA (FED). Poslední dostupné údaje hovoří o globálním balíku o velikosti přibližně sedmi bilionů dolarů. Přejde čas, kdy se objeví otázka, jak byly tyto peníze využity. Část peněz v stimulačním balíku tvoří půjčky, část pomůže potřebným, část povzbuzuje osobní spotřebu, část dluhu pohltí inflace, část zamíří do velkých firem a bank, část... Donald Trump slibuje, že po vítězství ve volbách nechá provést audit FEDu. Když se dožije druhého vítězství v prezidentských volbách, audit FEDu by mohl vést k devalvaci dolaru třeba cestou navázání jeho hodnoty na zlato. Nabízí se ale i jiné možnosti, jak ekonomikám pomoci při rekonvalescenci: například omezení vojenských výdajů.

Vojenské plýtvání

Byl to John Keynes, díky kterému v liberalismu zdomácněla představa, že kapitalismus ke svému přežití potřebuje vysokou zaměstnanost a spotřebu. Aby učinil svoji tezi srozumitelnou, mimo jiné napsal, že by vlády měly například pohřbívat peníze ve starých dolech a najímat lidi, aby je vykopali zpět. Tento absurdní návrh má reálnou podobu v militarismu: pohřbívání peněz ve stále modernějších zbraních zajišťuje pracovní místa, zvyšuje příjmy, pomáhá stabilizovat ekonomiku přesunem zdrojů. Zbrojení umožňuje financovat výzkum ze státních zdrojů, zajišťuje odbyť – výrobky kupuje především stát, který pomáhá i s vývozem. Pohřbívání peněz ve vojenské výrobě podle některých autorů pomáhá zchladit přehřátou konjunkturu. Zbraně jsou výrobek, jehož užitná hodnota či „produktivní spotřeba“ je koneckonců spojena se sebezničením – náboje se vystřelí, bomby vybuchnou...

Patří k rozporuplnostem kapitalismu, že velký obhájce konzervativních hodnot, americký prezident Ronald Reagan, svými opatřeními pomohl prokázat pravdivost části keynesiánské teorie: ač hlásal svobodu trhu, což potvrdil snížením daní, pomocí výrazného navýšení vojenských výdajů napomohl v USA ukončit recesi 80. let minulého století. Zbrojení díky jeho rozhodnutím dostalo ještě jednu funkci: nastartovalo ohromné zadlužení Spojených států. Od Reaganových dob dodnes vyrostlo zadlužení federální vlády Spojených států na 24 bilionů dolarů. A vojenské výdaje USA dále rostou. Pravda, nejen výdaje Spojených států.

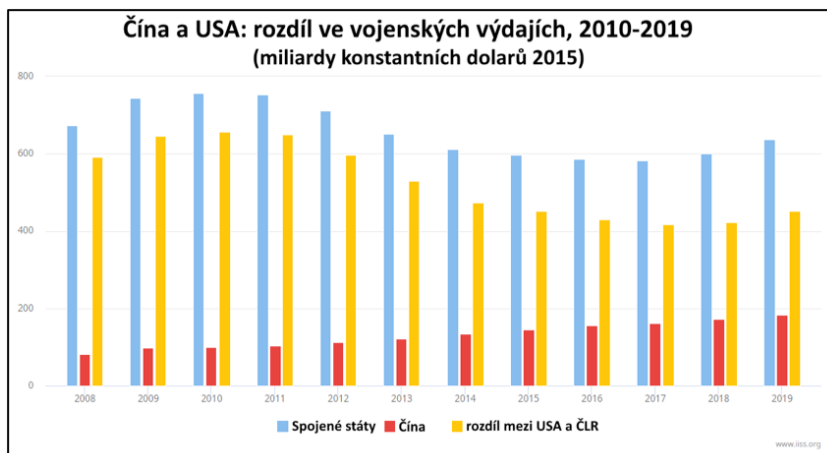
V loňském roce se vojenské výdaje ve světě oproti roku 2018 zvýšily o čtyři procenta a přiblížily se k hladině dvou bilionů dolarů. Ne každý ale má stejný podíl na tomto pohřbívání peněz. Podle výroční zprávy NATO vynaložily v uplynulém roce členské země Severoatlantické aliance na takzvanou obranu přes bilion dolarů, tedy více než polovinu světových výdajů. To představuje meziroční nárůst o 6,0 % (v evropských členských zemích plus Kanada nárůst 4,6 %); nákup zbraní vzrostl o 12,1 %. V armádách NATO loni sloužilo téměř 3,3 milionů lidí.

Produktivní spotřeba

Dějiny potvrzují, že armády nemusí být vždy zbytečné. Produktivními se stávají tehdy, když chrání životy, území a materiální i duchovní hodnoty před nepřátelským útokem. Zisk mohou také někdy přinést, když dobývají cizí území a zabírají cizí majetky. Podle moderního mezinárodního práva pouze onen první případ produktivního využití armády je oprávněný. Jenže obsadit tu či onde nějaké to cizí ropné pole je tak lákavé... A pak je tu problém s preventivní obranou a odstrašením protivníka. „Chceš-li mír, připravuj válku!“ Toto slavné antické doporučení je však platné pouze někdy. Svět zbrojí a válčí současně: i upřímné zbrojení pro mír může ten druhý vnímat jako přípravu na útočnou válku. Mír bývá definován jako absence války, ovšem v reálném životě existují mír a válka vedle sebe. Po celé lidské dějiny.

Jednu z pastí přemýšlení o válce představuje takzvaný zrcadlový efekt: protože nevíme, jak se rozhoduje v Moskvě a v Pekingu, předpokládáme, že uvažují a budou jednat jako my. Když Západ vyrostl v 16. století na globálního hráče, kolonizoval téměř celý zbytek světa; když se změnil poměr sil uvnitř Západu, vypukly dvě světové války. Je tedy třeba vysvětlit veřejnosti, že Rusko a Čína tím že rostou, ohrožují Západ a jím tak láskyplně vytvarovanou povahu globalizace. Ohrožují ho především vojensky. Proto je nutné usilovně zbrojit. Vždyť i Peking a Moskva zbrojí. Jenže podle nedávno vydané ročenky londýnského Mezinárodního institutu strategických studií (IISS) ¹ činily loňské vojenské výdaje Číny a Ruska dohromady 242,7 miliard dolarů. Protože IISS používá stejnou metodiku jako NATO, lze s jistotou říci, že výdaje Severoatlantické aliance jsou více než čtyřikrát větší než výdaje Číny a Ruska dohromady. Navíc platí, že politiku a zbraně Pekingu a Moskvy nelze sčítat jako politiku a zbraně států NATO. Vazby Ruska a Číny jsou volné, v Severoatlantické alianci vládne disciplína.

Většina západních studií povzbuzujících zbrojení z poslední let zdůrazňuje především nebezpečí jdoucí z Pekingu. Protože Čína ekonomicky roste bezprecedentním způsobem, zvedla i vojenské výdaje – a podle zrcadlového efektu je tedy jasné, že Západ vojensky ohrožuje. Lucie Béraud-Sudreau ² ve studii pro IISS ovšem tvrdí, že se rozdíl ve vojenských výdajích mezi USA a Čínou v posledních letech zvyšuje, nikoliv zmenšuje – což přibližuje i následující graf. Dlužno dodat, že Béraud-Sudreau v případě Číny používá větší čísla, než jsou ta oficiální z Pekingu.

Lepší člověk

Svět vstupuje do vrcholné fáze zápasu s koronavirem a nejrůznější samozvaní elfové a obhájci zájmů vojenskoprůmyslového komplexu vyrazili k aktivní obraně toho, co pokládají za „západní hodnoty“ – varují všechny a všude před rudým či žlutým nebezpečím a bubnují do zbraně. Existují ale i jiné pohledy na současnost. Před několika lety spatřila světlo světa pozoruhodná kniha harvardského profesora Stevena Pinkera *Lepší andělé naší přirozenosti* (název je citací z první inaugurační řeči Abrahama Lincolna) s podtitulem *Proč násilí upadá*. Svoji představu o humanizaci člověka v průběhu dějin Pinker spojuje mimo jiné s tím, že vznik státu-Leviatanu zmenšil počet konfliktních skupin. Zároveň prý stoupá množství lidí, na jejichž blaho člověk myslí při rozhodování o použití násilí. Narůstá prý role rozumu, což dává člověku možnost racionálního přístupu k otázkám násilí. Výsledkem zdokonalování původního člověka, který měl perfektně fungující mozek, ale byl „morálně retardovaný“, je prý pokles vražd, mučení, otroctví, trestů smrti, despotizmu a politických represí, ale také pokles násilí na ženách, na dětech, na zvířatech. A také redukce válečného násilí.

Pinkerova válečná statistika, která má prokázat pokles válečného násilí v průběhu lidských dějin, je založena na jed-

noduchém principu: netýká se absolutních lidských ztrát, ale relativních ve vztahu k rostoucímu počtu obyvatel. To názorně přibližuje následující tabulka, která přepočítává válečné ztráty na konstantní počet obyvatel. Podle tohoto přepočtu je 2. světová válka coby nejkrvavější válka lidských dějin až devátá v pořadí, pokud jde o zabíjení.¹

1 PINKER, Steven: *The Better Angels of Our Nature. Why Violence has Declined*. New York: Viking, 2011, s. 195 (zkráceno).

pořadí	událost	století	počet zabitých	počet zabitých: ekvivalent v polovině 20. století
1	povstání An-Š'	8.	36,1	429
2	mongolská expanze	13.	40	278
3	středovýchodní obchod s otroky	7.-19.	19	132
4	pád dynastie Ming	17.	25	112
5	pád Říma	3.-5.	8	105
6	Tamerlánova expanze	14.-15.	17	100
7	vyhlazování amerických indiánů	15.-19.	20	92
8	atlantský obchod s otroky	15.-19.	18	83
9	2. světová válka	20.	55	55
10	povstání tchaj-pchingů	19.	20	40

To je bezesporu zajímavý přepočet, však pokles relativní úmrtnosti ve válkách nemusí být spojen s humanizací člověka. Došlo k němu mimo jiné v důsledku zkvalitnění lékařských služeb – až přibližně od poloviny 19. století bojové ztráty začínají převážovat nad zdravotnickými. Navíc věřit tomu, že údaje převzaté z dávných kronik jsou zjevením pravdy, je téměř stejně naivní jako důvěřovat českému veřejnoprávnímu zpravodajství.

Vzpomínky na vietnamskou vesnici My Lai či iráckou věznicí Abú Ghrajb ukazují, že jedinci vytržení ze sociální kontroly mohou odvrhnout kulturní slupku a vrátit se k atavistickému násilí. Problém je i v tom, že v organizované společnosti stačí, aby humanizaci neprošla malá vládnoucí vrstva – a násilí nabírá svoji „klasickou“ podobu. Jak ve vzdělané společnosti dokáza-

ly emoce umlčet rozum i v tak vzdělané společnosti, jakou je německá, může přiblížit tzv. křišťálová noc rozpoutaná v listopadu 1938 nacisty. Se zemí byly srovnány synagogy, rozbíjeny výkladní skříně obchodů, byly zničeny tisíce podniků patřících židovským podnikatelům, desetitisíce Židů byly napadeny, mučeny a téměř sto z nich bylo během tohoto pogromu zavražděno rozvášněným davem. Američtí političtí psychologové John Sabini a Maury Silver přišli ale v této souvislosti s ještě jedním zvláštním propočtem.

Během holocaustu německý stát zlikvidoval přibližně šest milionů Židů. Matematika v tomto případě říká, že při rychlosti křišťálové noci, tedy sto zabitých za den, by dav potřeboval k dosažení hrůzného výsledku holocaustu téměř dvě století. Jenže davové násilí je postaveno na emoci, kterou nelze udržet po dvě století. Na zavraždění šesti milionů lidí nestačí dav, dočasný agregát vedený skupinovou emocí. Na to jsou zapotřebí bezbarví byrokraté typu Adolfa Eichmanna.² Vytvoření a provoz továren na smrt nesouviselo ani tak s pudy a emocemi jednotlivce jako s fungováním Leviatana-státu, s jednáním disciplinovaných vraždících úředníků. Proto je třeba stále varovat před nesmyslným zbrojením a hlásáním nenávisti.

2 SABINI, John P.; SILVER, Maury: *Destroying the Innocent with Clear Conscience: A Sociopsychology of the Holocaust*. In: *Political Psychology. Classic and Contemporary Readings*. Edited by N. J. Kressel. New York: Paragon House Publishers, 1993, s. 192-193.

Diplomacie dobré vůle

Americký antropolog Jared Diamond v knize *Kolaps* vykresluje několik případů, kdy se společnost zhroutila, a hledá příčiny tohoto selhání. Mimo jiné ukazuje na osud Vikingů v Grónsku, kteří věni svým hodnotovým předsudkům nebyli schopni adaptovat se na zvrát poměrů a po pěti staletích kolonizace tohoto ostrova vyhynuli. Netřeba vidět budoucnost Západu v takto černých barvách, ovšem čas potřebného přizpůsobování se změnám již započal. Každá příležitost poučit se je dobrá. Teď se ale zdá, že Západ, a to především Spojené státy, promeškal možnost prokázat v kononavírové době dobrou vůli a přejít do humanitární ofenzívy: zrušit, či alespoň omezit sankce vůči zemím, jako je Írán či Rusko, a v podmínkách rostoucí vzájemné solidarity začít diplomacii dobré vůle.

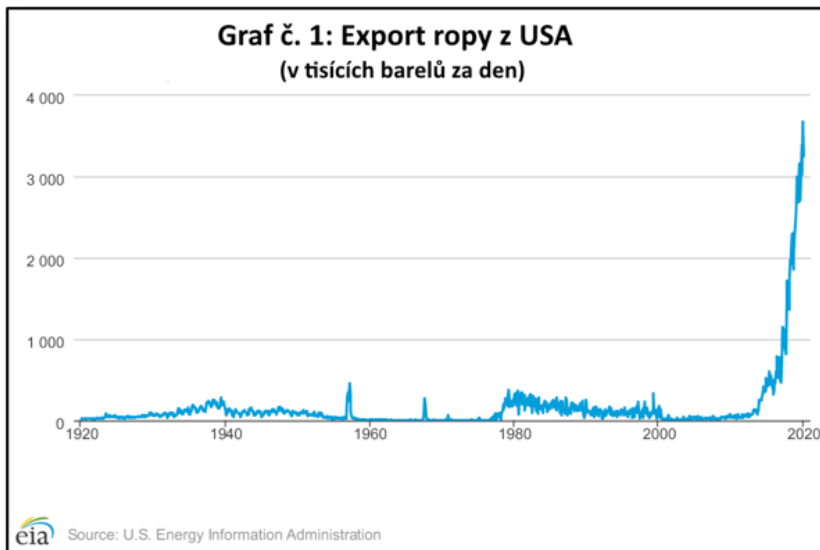
Pořád je však ještě šance na změnu. V souvislosti s obrovským zadlužením způsobeným bojem proti pandemii lze znovu postavit otázku absurdity požadavku zvyšovat vojenské výdaje a naopak vnímat neproduktivní spotřebu jako rezervu. Jako položku, kterou je možné ořezat ve státních rozpočtech plných dluhů. Tuto potřebu šetřit budou mít všichni – nejen státy NATO. V každém případě je vhodný čas znovu připomenout, že nebezpečnou lest obsaženou v rčení „Chceš-li mír, připravuj válku“ lze překonat jediným způsobem: upravit toto heslo na „Chceš-li mír, připravuj mír“ a jednat v tomto duchu. ◀

!Argument, 6. 4. 2020

Ropné války velmocí

Ve stínu globální války s koronavirem pokračuje souboj velmocí kolem ceny ropy. Tento duel je ale důležitý, protože jeho koncovka neovlivní pouze podobu rekonvalescence ekonomik po pandemii. Bude mít svůj ohlas i při listopadových volbách prezidenta USA. Loňská přeměna Spojených států v největšího světového producenta a jednoho z největších vývozců ropy patřila totiž k velkým volebním trumfům Donalda Trumpa. Čísla hovoří jasně: podle vládní agentury Energy Information Administration USA (EIA) byl v prosinci 2003 export ropy ze Spojených států tři tisíce barelů denně, zatímco loni v prosinci to bylo téměř 3,7 milionů barelů denně. Graf číslo 1 ukazuje, jak se podle EIA vyvíjel vývoz ropy z USA od roku 1920. To samo o sobě vypadá jako politicky neutrální informace. Problém je ale v tom, že (a) globální trh dokáže vstřebat jen určité množství ropy; (b) těžba ropy z břidlic, která je za oním růstem těžby v USA, je nákladnější než klasická těžba.

Graf č. 1: Export ropy z USA
(v tisících barelů za den)

Nefunkční trh

Poslední březnový den, ale i 11. dubna telefonoval Donald Trump ruskému prezidentovi Vladimíru Putinovi a saúdskoarabskému korunnímu princí Mohamedu bin Salmánovi. Téma: cena ropy. Živelný trh nic neřeší. Současná cena je totiž pro americké těžaře z břidlic likvidační – potřebují cenovou hladinu nad 50 dolarů. Dvakrát víc, než je současná cena ropy WTI (West Texas Intermediate; americká lehká ropa). Přitom všechno ještě nedávno vypadalo tak slibně: loni v prosinci se podle EIA barel WTI přece prodával za 59,9 dolarů; v neděli odpoledne byla však cena barelu této ropy pouze 23,2 dolarů. Pro Bílý dům by bylo nejsnazším řešením, kdyby Saúdská Arábie a Rusko snížily dodávky na světový trh a tím by se cena opět zvedla. Jenže zkušenost praví, že snížení produkce jiných ropných velmocí využijí američtí exportéři – a uprázdněné místo zaplní. A prezident USA má v rukou pouze slabé nástroje, jak jim v tom zabránit. Zatím hrozí jen zvýšením cel pro dovozce ropy do Spojených států, protože cena jimi dodávané ropy je nižší než cena ropy produkované v USA.

Ne, že by byl americký prezident bezbranný. Naopak, Bílý dům velmi intenzivně pomáhá západním ropným firmám. Současnou situaci spoluutvářel aktivním zasahováním do privatizace ropného a plynárenského průmyslu v postsovětských zemích, čímž napomohl vzniku řady současných konfliktů. Je to především agresivní cílevědomá politika Washingtonu, která vytlačila dvě ropné velmoci, Venezuelu a Írán, na okraj světového trhu. Podle agentury [Reuters](#) jenom loni klesl díky sankcím USA venezuelský export ropy o 32 % na milion barelů denně. Na 250 tisíc barelů za den prý klesl letos v únoru vývoz ropy z Íránu, čímž před obnovením sankcí USA v roce 2018 činil 2,5 milionů barelů za den. Je to především americká oficiální propaganda, která varuje před závislostí Evropy na ruských dodávkách ropy a plynu s cílem utvořit tak prostor pro americké dodávky. Jenže Moskva tuto zbraň nikdy k vynucování nějakých politických výhod nepoužila. Mnohem aktivnější je v tomto směru politika Washingtonu například formou sankcí vůči firmám obchodujícím s Íránem nebo stavějícím Nord Stream 2.

Sekuritizace obchodu

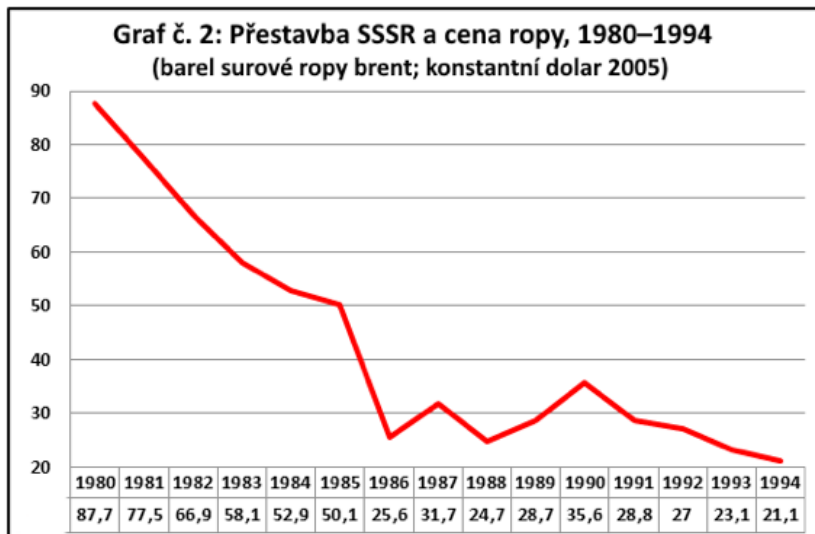
Za dnešním poklesem ceny ropy stojí údajná neschopnost Saúdů a Rusů dohodnout se počátkem března o snížení těžby. Jenže možná k ujednání, třeba i beze slov, došlo. Navenek se Moskva a Rijád přou, ale snížením amerického podílu na globálním obchodu by měly vydělat. Přebytek na globálním trhu je v tuto chvíli 15 milionů barelů denně. Proto byla vhodná páteční mnohahodinová videokonference ministrů energetiky skupiny G20, v níž jsou největší vývozci i dovozci ropy, byť bylo dopředu zřejmé, že na této úrovni žádné řešení nelze nalézt. Komplikovaná jednání především mezi Donaldem Trumpem, Vladimírem Putinem a Mohamedem bin Salmánem zatím vedla k dohodě snížit těžbu začátkem května o 10 milionů barelů za den, od července do prosince o 8 % a od ledna do dubna příštího roku o 6 %. Dohody vypadají jako ústupek Bílému domu a koronaviru, ale mohou přinést dílčí výhody všem zúčastněným. Složitá jednání naznačují, že se někdo snaží ukázat Washingtonu, kde je jeho skutečné místo. Bude velmi poučné sledovat, zda budou tyto dohody dodrženy.

Že se takto ropné hry nehrají?

Bylo, nebylo... Před dávnými časy, konkrétně v únoru 1985, navštívil saúdský král Fahd bin Abd al-Azíz Washington a setkal se tam s prezidentem Ronaldem Reaganem. Podle některých autorů již před touto schůzkou získal šéf CIA William Casey od prezidenta Reagana autorizaci spolupracovat se Saúdskou Arábií na oslabení sovětského ropného průmyslu. Možná jen náhodou právě po zmíněném summitu Fahd-Reagan navýšila Saúdská Arábie prudce těžbu: roku 1985 vytěžila 172,1 milionů tun, v roce ukončení existence Sovětského svazu to bylo 428,4 milionů tun ropy. Důsledek byl zřejmý: jak ukazuje graf číslo 2, už v období let 1985 a 1986 se snížily ceny ropy na polovinu. Americký analytik Marshall Goldman, z jehož knihy *Petrostate* byla převzata data pro tento graf, politické manipulaci tohoto typu příliš nevěří.¹ Věří tomu ale řada ruských analytiků a možná i politiků.

¹ Viz GOLDMAN, Marshall I.: *Petrostate. Putin, Power, and the New Russia*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 51, 36 a 53.

V každém případě, i když prudký propad ceny ropy rozklad Sovětského svazu nezapříčinil, jistě k němu nemalou měrou přispěl.

Ropná bezpečnost

Předehra k těmto dramatům začala mnohem dříve, konkrétně v roce 1912. Tehdy se ropa změnila na strategickou surovinu. To ve Velké Británii 1. lord admirality, kterým nebyl nikdo jiný než Winston Churchill, zastavil stavbu válečných lodí na uhlí a nařídil přejít k lodním motorům na těžký topný olej. Jako schopný stratég viděl, že toto rozhodnutí oddělilo britskou válečnou flotilu od waleských uhelných dolů a učinilo ji závislou na perské ropě. A tak v červnu 1914, těsně před vypuknutím 1. světové války, britský parlament odhlasoval Churchillův návrh na převzetí většinového podílu státu v Anglo-perské ropné společnosti. Od té doby začala být bezpečnost spojována s kontrolou ropných zdrojů a s vlivem státu na podnikání. Však také kvůli znárodnění Anglo-perské ropné společnosti Teheránem zorganizovala CIA v roce 1953 svržení iránského premiéra Muhammada Mosaddeka. Ani na to se nedá zapomenout. Právě tak, jako nelze zapo-

menout na vojenské intervence USA v Iráku a Libyi, v dalších dvou ropných velmocích.

Mosaddek nebyl první, kdo požadoval, aby se západní společnosti dělily o zisky se zeměmi, na jejichž území ropu těží. Už koncem čtyřicátých let venezuelský ministr pro rozvoj Juan Pablo Pérez Alfonso navrhl „formuli 50/50“, tedy princip dělení zisku 50 : 50 mezi stát, kde se ropa těží, a těžební společnosti, což tehdy byly především nadnárodní, tedy zahraniční západní firmy. Právě Pérez Alfonso na schůzce se saúdskoarabským ministrem pro ropné a důlní záležitosti Abdallahem Tarakim v dubnu 1959 položil základy organizace producentů ropy. Ta byla pod názvem Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC) založena v září 1960 na konferenci v Bagdádu. Dnes ji tvoří 13 států.

Ropná zbraň

Když v roce 1973 propukla Jomkipurská válka, Spojené státy se postavily na stranu Izraele – letecký most s pomocí byl mohutnější než během sovětské blokády západního Berlína koncem čtyřicátých let. Státy OPEC reagovaly tím, že vyhlásily embargo na vývoz ropy do USA a dalších západních zemí podporujících Izrael. A tak v letech 1973 až 1975 klesl hrubý domácí produkt USA o šest procent, zatímco nezaměstnanost se zdvojnásobila a dosáhla devíti procent průceschopného obyvatelstva.

Západ se poučil, poučila se i organizace OPEC. A nejen oni. Od roku 2016 se hovoří o OPEC+. To se jednání OPEC začala účastnit Vídeňská skupina – dalších deset nečlenských států v čele s Ruskem. Do této neformální skupiny spadá zmíněné Mexiko, ale i Kazachstán, Ázerbájdžán, Malajsie, některé arabské země, Súdán a Jižní Súdán. Na této úrovni OPEC+ byly v posledních letech přijímány hlavní dohody týkající se těžby a ceny ropy. Dnes však někteří autoři říkají, že dohody musí být přijímány na úrovni OPEC++, čímž se myslí včetně USA.

Nejasná budoucnost

V březnu se vše jevílo jasnější: Rusko má velké rezervy ve financích i ve zlatě, může hrát na nízkou cenu. Saúdská Arábie má

sice rezervy menší, ale za risk by to mohlo stát. Jenže všem teď do karet kouká koronavirus, rezervy budou potřeba jinde než na ropnou válku. Proto ono hledání dohody. Statisticy zatím hlásí, že těžba ropy v USA už spadla o dva až tři miliony barelů denně. Trump sice ohlásil nákup ropy do federálních rezerv, zvedl také na jeden den cenu nepotvrzeným prohlášením, že se Rusové a Saúdové dohodly na snížení těžby – ale zatím nic nepomáhá. Všechny zásobníky jsou přeplněné. Také oficiální prognózy agentury EAI jsou skeptické: podle ní by cena barelu WTI měla překročit 40 dolarů někdy v druhém kvartálu příštího roku. Navíc Čína hlásí, že v Pochajském zálivu, tedy nedaleko Pekingu a Velkého čínského kanálu, bylo objeveno nové velké ložisko ropy – největší importér nebude mít tak velkou potřebu dovážet.

Dohoda je možná, ale obtížná. Proč by v Moskvě, Rijádu či v Pekingu měli fungovat podle hesla „America First“? V souvislosti s koronavirem a dalšími problémy někteří analytici, například z finančního centra [JPMorgan](#), hovoří o tom, že se během dubna zvedne nezaměstnanost v USA na 20 % a hrubý domácí produkt se ve druhém čtvrtletí propadne o 40 %. Jako by se vracela čísla z doby po vyhlášení embarga zemí OPEC v roce 1973, ale v divočejší podobě. V Bílém domě se už nyní snaží svést vinu za své opožděné a chybné jednání v boji proti koronaviru na ty druhé – na Čínu, na Světovou zdravotnickou organizaci, na Evropu... I kdyby tomu někdo uvěřil, tato víra neuzdravuje. Ani pacienty, ani ekonomiku.

Současné chování Ruska a Saúdské Arábie vypadá trochu jako embargo OPEC z roku 1973, ale v obráceném cenovém gardu. Odlišnost je však i v jiné rovině. Embargo OPEC podnítilo na Západě usilovné hledání a zavádění nových technologií, což nakonec vedlo k elektronizaci. Nyní novou technologickou revoluci očekávat nelze. Situaci Spojených států navíc komplikuje fakt, že oproti roku 1973 nemohou počítat s podporou ze strany západoevropských zemí – Evropská unie je velkým dovozcem ropy a plynu, nízké ceny jí, právě tak jako Číně, vyhovují. Také globální pokles výkonu ekonomiky snižuje poptávku po ropě, a tedy i její cenu. Rychlý nárůst cen ropy by asi mohla přinést jen

vhodně nasměřovaná skutečná válka. I proto je vhodná a možná dohoda, která ukazuje na vzájemnou závislost osudu všech mocností.

Tož tak, řekla by Tereza Spencerová...◀

!Argument, 13. 4. 2020

Koronavirus a geopolitika

Scitlivostí pistolníka z Divokého západu ministr obchodu USA Wilbur Ross v rozhovoru pro Fox Business prohlásil, že by současná epidemie v Číně mohla napomoci návratu pracovních míst do Spojených států. Mnohem více empatie je obsaženo ve stanovisku generálního ředitele Světové zdravotnické organizace (WHO) v souvislosti s vyhlášením globálního stavu zdravotní nouze. V něm Tedros Ghebreyesus uvádí, že „rychlost, s jakou Čína detekovala ohnisko, izolovala virus, sekvencovala genom a sdílela ho s WHO a se světem, je velmi působivá a slovy nevyjádřitelná (*beyond words*). Stejně tak je to se závazkem Číny k transparentnosti a podpoře dalších zemí. Čína v mnoha ohledech utváří nový standard reakce na ohnisko nákazy. Není to přehánění.“ Vedení WHO zřejmě nesleduje Českou televizi, pro kterou se nový koronavirus stal příležitostí dát průchod svému chorobnému protičínskému negativismu – zdá se, že ve fiktivním veřejnoprávním světě je vše na východ od Kyjeva jen a jen špatně.

Globální problémy

I když chování mnoha sdělovacích prostředků v souvislosti s koronavirem není daleko od hysterie, obavy jsou oprávněné. Statistiky sice hlásí, že skupina uzdravených je větší než počet zemřelých, ale množství nemocných prudce narůstá a lék na tuto novou nemoc zatím není k dispozici. A lidská zkušenost s epidemiemi je hrozivá. Obecně známé je porovnání obětí 1. světové války a úmrtí na španělskou chřipku, která propukla na konci oné války. Tu údajně zavlekli do Španělska američtí vojáci, kteří přišli z Asie. Protože generální štáby všech zemí tehdy tajily počty mrtvých, jsou dnes k dispozici pouze orientační údaje – ve válce padlo přibližně 10 milionů vojáků, na španělskou chřipku zemřelo 50 až 100 milionů lidí. A nebylo to poprvé, kdy pandemie nekontrolovaně decimovala lidskou populaci.

Prvotní ohnisko nákazy současné epidemie je spojováno se zvířecím trhem v čínském Wu-chanu. To není náhoda. Americký antropolog Jared Diamond v pozoruhodné knize *Osudy lidských společností* připomíná, za jak velké množství chorob lidstvo vděčí domestikaci zvířat; tabulka ukazuje, jaká je cena soužití člověka s domácími zvířaty¹. První vlna epidemií spojená s domestikací vedla nejen k úmrtím, ale díky přírodnímu výběru také ke vzniku alespoň částečné imunity u přeživších. Jenže – ve starověku a středověku člověk žil v oddělených civilizačních okruzích, v nichž probíhala domestikace zvířat a následné získání imunity odlišně.

1 DIAMOND, Jared: *Osudy lidských společností. Střelné zbraně, choroboplodné zárodky a ocel v historii*. Praha: Columbus, 2000, s. 221.

Smrtonosné dary od našich zvířecích přátel

lidská nemoc	zvíře s nejpříbuznějším patogenem
spalničky	hovězí dobytek (dobyččí mor)
tuberkulóza	hovězí dobytek
neštovice	hovězí dobytek (kravské neštovice) nebo jiná domácí zvířata s příbuznými viry neštovic
chřipka	vepří a kachny
černý kašel	vepří, psi
malárie vyvolaná prvokem <i>Plasmodium falcipare</i>	ptáci (slepice a kachny?)

Diamond uvádí, že neštovice, spalničky, chřipka, tyfus, dýmějový mor a další infekční choroby vyskytující se v Evropě hrály při koloniálních výbojích rozhodující roli: během „evropské civilizační mise“ doslova decimovaly původní obyvatelstvo jiných kontinentů. Odhaduje se, píše Diamond, že zahubily až 95 % předkolumbovského domorodého obyvatelstva Ameriky. V případě ostrovů v Tichém oceánu se o následcích Evropany zavlečených chorob (především neštovice, spalničky a chřipka) hovoří jako o „depopulaci“. Začal výměnný obchod s nemocemi: v Americe kolonizátoři ukořistili mimo jiné syfilis, v případě Af-

riky, Indie, Jihovýchodní Asie a Nové Guineje se nejdůležitějšími překážkami evropské kolonizace staly malárie a žlutá horečka. I proto – nejen kvůli ziskům farmaceutických společností či alibizmu a bezradnosti státníků – tolik obav, když se před nedávnem v Evropě objevily africký prasečí mor, ptačí nebo prasečí chřipka.

Biologické zbraně

Je poměrně snadné změnit civilizační problémy na zbraň. Pokud jde o choroby, dělo se tak už před mnoha stoletími. Příkladem může být Mongolská říše, která propojením několika do té doby oddělených civilizačních okruhů namalovala předobraz globalizace – a globálních problémů. Ruský historik a etnolog Lev Gumiljov v knize *Od Rusi k Rusku* uvádí¹, že v polovině 14. století při obléhání krymské pevnosti Feodosija, která tehdy patřila Janovu (!), tatarský chán Džanibek nařídil katapultovat přes hradby mrtvolu člověka, který zemřel na mor. Město zachvátila „černá smrt“, vyděšená vojenská posádka nasedla na loď a prchla. Cestou se její loď zastavily v Konstantinopoli a pak přistály v Janově. Následně na mor vymřela většina obyvatel jižní Itálie, tři čtvrtiny lidí v Německu, asi 60 % obyvatel Anglie. Patří k charakteristice tehdejších evropských silokřivek, tedy obchodních a vojenských tras, že do Moskvy se mor nedostal z Krymu, tedy z jihu, ale severní cestou – přes Německo a Švédsko zamířil napřed do Velkého Novgorodu, Pskova a teprve pak zabil moskevského knížete.

Biologické zbraně si do svých hrůzných dějin zapsaly výraznou kapitolu i ve 20. století. To platí především o výzkumných pracovištích japonské armády, která během 2. světové války experimentovala na sovětských i amerických zajatcích, na Korejcích, ale hlavně na Číňanech. Zmíněné japonské vojenské útvary, především Jednotka 731, prováděly pokusy na přibližně desetitisícovém vzorku lidí, který zahrnoval všechny části populace – včetně dětí a těhotných žen. Jedna linie pokusů se týkala úmyslné nákazy nebezpečnou chorobou. Byly používány především bakterie moru, cholery a antraxu. Některé lidi japonští „vědci“ nechali umřít, u jiných prováděli vivisekci – vyjmutí orgánů zaživa –, aby

¹ Viz GUMILJOV, Lev Niko-
lajevič: *Od Rusi k Rusku*.
Praha: Dauphin, 2012, s.171.

zkoumané objekty prostudovali dřív, než byly poškozeny smrtí. Odhaduje se, že záměrně rozšířené blechy nakažené morem zabily přibližně 400 tisíc čínských civilistů. Ještě epidemie dýmějového moru, která v roce 1947 zabila v Charbinu na 30 tisíc lidí, je přičítána japonským vojákům, kteří vypustili krysy používané k výzkumu možností bakteriologické války. K tomuto příběhu z dějin biologických zbraní patří, že generál Douglas MacArthur, velící spojeneckým jednotkám v Pacifiku, navrhl a prosadil pro japonské zločince z programu biologických zbraní amnestii – výměnou za předání poznatků z pokusů Spojeným státem.

Dnes vojáci vědí, že na rozdíl od jaderných zbraní jsou ty biologické obtížně skladovatelné. Navíc následky jejich použití, a to i díky mutacím použitého biologického materiálu, jsou obtížně kontrolovatelné. Tyto skutečnosti přispěly k jejich mezinárodnímu zákazu: v roce 1972 byla podepsána *Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických, biologických a toxických zbraní a o jejich zničení* (platnost od roku 1975). Přesto se lze i v současnosti setkat s hororovými sny například o genetických zbraních, které by vyhubily pouze vybrané rasy či etnika.

Žluté a rudé nebezpečí

Boj proti epidemii nového koronaviru v Číně zaslouží obdiv nejen pro nasazení lidských i materiálních prostředků a organizací, ale také kvůli snaze zabránit šíření nebezpečné choroby do zahraničí. Jak už dávno říkal doktor Galén a dnes ukazuje WHO, zápas s globální epidemií by měl manifestovat jednotný osud lidstva. I ti, kdo nemohou Číně v tomto úsilí pomoci, by měli pociťovat solidaritu. Přesto je možné číst komentáře či vidět ilustrační záběry čínských turistů při informování o koronaviru, u kterých lze vycítit latentní rasismus. Smutný primát, pokud jde o výkřik „žluté nebezpečí“ v souvislosti s novou epidemií, patří jednomu francouzskému časopisu, který si nezaslouží být citován. Redaktoři mají ale korunované předchůdce: za otce vidiny „žlutého nebezpečí“ je pokládán německý císař Vilém II. Ten prý jednou v roce 1895 procítl a sdělil světu, že ve snu viděl, jak Buddha přijíždí na drakovi. Zmínění francouzští novináři se

už omluvili, německý císař ale ve svém smutně proslulém hunském projevu,¹ který přednesl v červenci 1900 před odjezdem německých jednotek do Číny, přitvrdil. Uložil tehdy svým vojákům nebrat zajatce, nedávat milost a podle vzoru Attily proslavit jméno Němců v Číně takovým způsobem, „aby žádný Číňan se již nikdy neodvážil křivě podívat na Němce“.

A nevyjadřovali se takto jen slávychtiví novináři a mocichtiví panovníci. Halford Mackinder, jeden ze stále uctívaných zakladatelů anglosaské geopolitiky, psal už v roce 1904, že v případě čínského ovládnutí ruské říše získá Heartland „oceánskou frontovou linii“, a tak vznikne „žluté nebezpečí pro světovou svobodu“.¹ Minulý týden pak ministr zahraničí USA Mike Pompeo² dobarvil čínské nebezpečí na rudo, když prohlásil, že „Komunistická strana Číny představuje největší hrozbu naší doby“. A tak bez ohledu na čínský zápas s globální hrozbou v podobě nového koronaviru tu stále je především pestrobarevné žluto-rudé nebezpečí.

Hlubší pohled na tento problém ale ukazuje jiné barvy – odkrývá černobílé geopolitické vidění světa. Kdysi západní státníci, vojáci a propagandisté mluvili o rudém nebezpečí z Moskvy. Dnes v Moskvě komunisté nevládnou – a Rusko je stále nebezpečný problém, který je třeba „zadržovat“. Řečeno jinak, i kdyby v Pekingu nevládla komunistická strana, zůstala by Čína pro některé západní politiky, vojáky a propagandisty největší hrozbou – protože je velká a dynamická. Značná část západní politické kultury je totiž nakažena netolerantním vztahem k svěbytným kulturním oblastem a suverénním politickým centrům. Je to geopolitická biologie, sociální darwinismus: přežít má právo jen nejsilnější a co není ovládáno, představuje nebezpečí. Žluté, červené, modré... Na barvě či názvu nezáleží, „co růží zváno, jmenovat se jinak, vonělo by stejně“. I koronavirus je výhodou, když se objevil rovnocenný ekonomický konkurent a vede se obchodní válka. Cizí neštěstí je přece skvělá podnikatelská příležitost! Tedy alespoň do okamžiku, kdy na dveře vašeho bytu zaklepe bílá nemoc. ◀

1 MACKINDER, Halford J.: *The Geographical Pivot of History*. In: *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4 (Apr., 1904), s. 437.

!Argument, 3. 2. 2020

Zločiny WHO

Mezi nejvýznamnější události minulého týdne se určitě zařadilo oznámení prezidenta Donalda Trumpa, že Spojené státy pozastavují své příspěvky na provoz Světové zdravotnické organizace (WHO). Podle Trumpa je WHO cílocentrická, a to přesto, že američtí daňoví poplatníci připívají této organizaci ročně 400 až 500 miliony dolarů, zatímco Čína dává pouze přibližně desetinu této částky. WHO prý selhala. Prezident Trump zároveň všechny ujistil, že bude „pokračovat v boji proti epidemii koronaviru a přesměruje globální zdravotní pomoc na ty, kdo jsou přímo zapojeni do boje“ s pandemií.

Přesunout peníze do první linie se může na první pohled jevit jako chvályhodné. Ze samotného Trumpova prohlášení však není jasné, jestli peníze mají mířit na bitevní pole v USA, či v zahraničí. Vzhledem k proklamované politice America First! je pravděpodobnější, že peníze zamíří na domácí bojiště. Bude-li ale část peněz přece jen využita jako velice potřebná pomoc v jiných zemích, nabízí se otázka: jak se takové flexibilní financování bez zprostředkování WHO provozuje?

Třeba podle odzkoušeného pojetí vojenské pomoci. Ta je sice vyčíslovaná v dolarech, ovšem realizovaná je především v dodávkách amerických zbraní, částečně pak pomocí nejrůznějších grantů. To znamená, že peníze zůstanou z valné části u výrobců v USA, což činí z producentů zbraní a případně zdravotnického materiálu státem dotované firmy. Dlužno dodat, že na začátku a na konci tohoto penězovodu jsou odpovědní a dobře placení úředníci, generálové či zdravotníci. Zboží je pak šířeno přes vybrané místní státní instituce a ušlechtilé nevládní organizace elfů.

Globalizované zdravotnictví

WHO není jen tak ledajaká mezinárodní organizace. Vznikla v dubnu 1948 jako specializovaná agentura Organizace spojených národů a sdružuje dnes 164 zemí. Pracuje s rozpočtem

více než čtyři miliardy dolarů ročně, z něhož téměř polovinu představují dary od jiných subjektů, než jsou členské státy. Přímo zaměstnává přibližně 8,5 tisíc lidí. Ve svém zadání má péči o veřejné zdraví, přičemž organizuje léčbu i výzkum, ale poskytuje i doporučení. V čele WHO je generální ředitel, kterým je v současné době etiopský mikrobiolog, jenž byl v minulosti ministrem zdravotnictví a ministrem zahraničí Etiopie. Jeho bezprostřední štáb je pestrý, nikdo z něho však nepochází z Číny – pouze šéf kabinetu, epidemiolog z Německa, zastupoval WHO určitý čas v Pekingu. Mezi 34 členy výkonného výboru WHO, kterému předsedá Japonec, je jeden zástupce z Číny; místo delegáta z USA je v dané chvíli neobsazené. WHO má šest relativně samostatných regionálních center. To panamerické (PAHO/WHO) sídlí ve Washingtonu. Jak zástupkyně ředitele, tak i výkonný ředitel PAHO/WHO jsou občany USA.

Rozhodně nelze tvrdit, že vše, co WHO činí, dobře činí. S určitou licencí lze říci, že představuje pokus ovládnout některé globální problémy s využitím určitých výhod globalizace. Děje se tak v podmínkách kapitalismu, který výhody míchá s nešvary. WHO je pod stejným lobbistickým tlakem jako jiné mezinárodní organizace disponující velkými prostředky a vlivem. Každou epidemii, natož pandemii lze chápat jako podnikatelskou příležitost. Farmaceutické firmy pěstují charitu zpravidla jen tehdy, když lze náklady odepsat z daní a když se dobročinné aktivity dají použít na reklamu. Doba romantických lovců neviditelných dravců, jakým byl Louis Pasteur, minula. Ne, že by se neobjevovali. Ale nemají vliv a jsou ve statisticky nevýznamné menšině. Dnes platí, že nejlépe se vydělává na strachu z lidského neštěstí, což mediální agentury pečující o zisky zbojářů a farmaceutických firem velmi dobře vědí.

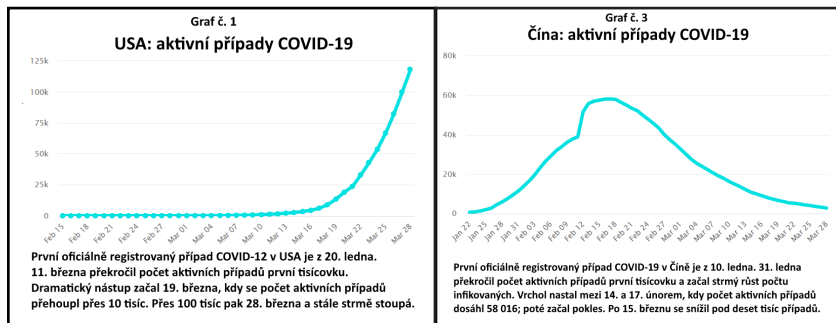
Čísla a vina

Když začala pandemie, každý ve vedení zasažených států i ve WHO zpočátku tápal – nevěděl, které informaci věřit, jak ji vyhodnotit a který z nabízených modelů reakce přijmout. Z Wu-chanu přišla minulý týden navýšená čísla o úmrtích. Je to přirozená revize:

v době bezprostředního zápasu nebylo příliš mnoho času na počítání a hledání hlavních příčin úmrtí. Dá se odhadnout, že obdobně je tomu nyní v New Yorku. Obviňovat někoho, třeba i z WHO, že záměrně falšoval údaje, je v tuto chvíli jen a jen neprůkazné tvrzení.

Něco jiného je diskutovat o tezi, že lidé jsou na tom hůř v USA než v západní Evropě. Situační zpráva jednotlivých regionálních center WHO za sobotu uvádí, že v Evropě bylo více než milion potvrzených případů COVID-19 a přes 97 tisíc úmrtí na následky tohoto koronaviru; panamerické centrum hlásí přes 784 tisíc potvrzených případů a necelých 36 tisíc úmrtí. Evropa je stále největším ohniskem nákazy novým koronavirem. Zatím. Obecně totiž v takovýchto případech platí: podstatná nejsou jednotlivá čísla, ale tendence a vzájemné poměry.

Podle databáze serveru Worldometer se například v USA na ukončení nemoci, kterou způsobil COVID-19, podílí úmrtí z 36 %, zatímco v Německu je to pouze 5 % a v Číně 6 %. To už naznačuje úroveň zdravotnické péče a charakter organizace boje proti pandemii. Tendenci mohou přiblížit dva grafy ze stejného zdroje, které přibližují vývoj počtu prokázaných aktivních případů. Porovnání křivek vývoje počtu nemocných ukazuje, že v Číně od prvního tisíce potvrzených nemocných 24. ledna do začátku poklesu aktuálně nakažených uběhlo 26 dní. Ve Spojených státech překročil počet nakažených první tisícovku 11. března a po měsíci počet aktuálně potvrzených nemocných stále stoupá. Sluší se dodat, že tvar křivky v grafech v případě USA odráží hodnoty ve statisících, zatímco pokud jde o Čínu, ukazuje počty desetitisíců potvrzených aktivních případů.

Různý přístup

Někomu ovšem vadí, že by se Čína mohla stát vzorem. I když je předčasné dělat závěrečná hodnocení, zatím se zdá, že se Říše středu v boji s novým koronavirem liší od USA v několika základních směrech:

► Čínská reakce na zjištění, že začíná epidemie, byla ofenzivní. Ohnisko ve Wu-chanu a v provincii Chu-pej bylo hermeticky uzavřeno, což omezilo možnost šíření. Od počátku byly v zápasu s koronavirem masově využity nejmodernější technické prostředky. Začalo intenzivní hledání léku na COVID-19.

► Ostatní provincie Číny se změnily v týl, kde byla zavedena speciální hygienická opatření. Z týlu proudily desetitisíce zdravotníků na pomoc do první linie, ale i stavařů velkých specializovaných nemocnic. V zázemí byla zahájena masová výroba potřebných zdravotnických zařízení a pomůcek, včetně hygienického materiálu. Výkonnost tohoto týlu je natolik velká, že se změnil v bezkonkurenčně největšího globálního dodavatele zdravotnického materiálu. Čína začala, a to i za pomoci WHO, šířit ve světě i zkušenosti z boje proti novému koronaviru.

► Po zvládnutí krizové situace byla nastartována obnova čínské ekonomiky spojená se zesílenou zdravotní kontrolou. Ta je zaměřena jak na zachycování nových nemocných, a to především ze zahraničí, tak i na nositele nového koronaviru bez vnějších příznaků. Čínský statistický úřad spočítal meziroční propad hrubého domácího produktu v prvního kvartálu na 6,8 %. Porovnání dat za únor a březen naznačuje, že by se měl propad v druhém kvartálu zastavit.

Ničeho takového se zatím na Západě nepodařilo dosáhnout. I tady začal intenzivní výzkum hledající lék na COVID-19. Londýn a Washington však zřejmě vsadily na takzvaný oxfordský model, který počítal s přirozeným promořením a následným opadnutím epidemie. Tento model má svoji matematickou logiku, jeho pravdivost se dá prokázat na stádu dobytka. Problémem je, že oxfordský model naznačuje zbytečnost aktivní obrany veřejnos-

ti proti novému koronaviru. Pasivně kalkuluje se ztrátami lidí jako s čísly, mění tragické lidské osudy na statistické údaje. Navíc politici, kteří se tomuto modelu oddali, podcenili hysterickou honbu médií za senzacemi, která vytváří specifickou psychózu, což by je samo o sobě donutilo změnit strategii.

Na rozdíl od Číny byla od počátku reakce na pandemii v USA i v Evropské unii decentralizovaná. Je zvláštní, že decentralizovaný přístup v boji s novým koronavirem zvolilo i Rusko. Prvotní ohniska nákazy v Evropě, která vytvořili turisté ze středních vrstev, zůstala neuzavřená a cestování následně napomohlo plošnému šíření. Analytici z Americké lékařské asociace už dnes upozorňují, že nejčastějšími oběťmi nového koronaviru v USA jsou příslušníci nižších sociálních vrstev. Podle údajů časopisu JAMA, který patří Americké lékařské asociaci, například v Michiganu, kde se na obyvatelstvu černoši podílejí 14 procenty, tvoří tato skupina 33 % případů onemocnění novým koronavirem a 40 % úmrtí. Průzkumy Johns Hopkins University a American Community Survey naznačují, že k 15. dubnu bylo v převážně černošských okresech onemocnění koronavirem trojnásobné ve srovnání s okresy převážně bělošskými; úmrtnost na COVID-19 byla v těch převážně černošských okresech šestkrát větší. Jako předčasné se jeví Trumpovy plány na oživení ekonomiky, zvláště ve chvíli, kdy jednomu ze strategických sektorů – těžbě a zpracování ropy – hrozí klinická smrt.

Vedení Evropské unie se hned na začátku krize ukrylo do mediálního stínu. Absenci nápadů a organizační pomoci následně po částečném uklidnění situace slavnostně nahradilo omluvou Itálii. Pandemie opět potvrdila, že Brusel není kamarád do deště – ani jako Unie, ani jako NATO.

Raději mrtvý

Donald Trump zastavil příspěvky WHO na vrcholu celosvětového zápasu s pandemií ve chvíli, kdy hrozí vzednutí vlny v Africe a Latinské Americe. Těžko si lze představit cyničtější postup. Chyby lidí ve WHO je nutno odsoudit a třeba i potrestat, jejich vyhodnocení je však možné až po boji. Teď je nezbytné spojit

síly, a pochybení a nepravosti odstraňovat za pochodu. Trump pouze hází vinu za chyby svého štábu na někoho jiného, snaží se zachránit volební kampaň a rozjíždí koronavirovou diplomacií cukru a biče.

Bývaly doby, kdy řada učených teoretiků, zvláště z takzvané anglické školy, viděla v mezinárodních organizacích typu WHO instituce pomáhající vytvořit globální společnost. Měl to být protiklad uspořádání založeného na sobectví států. To ale nepočítali se snahou Washingtonu udržet si privilegované postavení hegemonu. Dnes Bílý dům sobecky zápas s pandemií politizuje. Přidávají se k němu i nejrůznější propagandisté, zvláště ti veřejnoprávní. V padesátých letech minulého století se někteří politici a ideologové na Západě proslavili voláním hesla „Raději mrtvý než rudý!“ Budiž, to byl zápas protikladných ideologií. Transformovat toto heslo na „Raději mrtvý na koronavirus než spolupracovat s Čínou!“ je pouze trapná fraška.

Zápas s pandemií není konfliktem antagonistických idejí. Spolupracovat s Čínou na boji s novým koronavirem nenutí nikoho obdivovat tamní politické či ekonomické uspořádání. Je to bitva všech s virem COVID-19, který ukazuje na smysl celosvětové soudržnosti. Význam solidarity nepomine ani po překonání současné pandemie. Pandemie se může vrátit, a to třeba v podobě jiných chorob. Patří k definici globalizace, že zahušťuje komunikaci. Západní populace se může stát ještě méně odolnou vůči chorobám než dnes. Amerikanizace Evropy pokračuje ve znamení prohlubování sociální diferenciaci, která jde ruku v ruce s ústupem od demokratického zdravotnictví. Pro nižší sociální vrstvy se stávají příznačné nezdravé stravovací návyky, všem pak situaci ztěžuje zhoršování životního prostředí. Před pandemií se žádný region neschová. Globálním problémům se dá čelit jen globálně, s vědomím sdíleného osudu. ◀

!Argument, 20. 4. 2020

Bruselský chaos

Je dobré vědět, že demokracie je v Bruselu na prvním místě. Když bylo v roce 2018 na úrovni Evropského parlamentu doporučeno a následně z moci úřední Evropskou komisí rozhodnuto, že Unie zruší poskakování od letního k zimnímu času a zpět, původní odhodlání znělo: stane se tak v roce 2019. Poté bylo uznáno, že se to v Evropské unii stihnout nedá a změna byla odložena na rok 2021. A už teď se ozývají hlasy, že bude třeba uvedený termín znova prodloužit. Důvodem je skutečnost, že Komise dala najevo úctu k národním zájmům. Učinila tak s grácií slovutného Škrholy: každý stát si může rozhodnout, jakému času dá přednost, jestli letnímu, nebo zimnímu. Nádherný projev laskavé a benevolentní demokracie! Ta by mohla vytvořit situaci, kdy se například Německo rozhodne pro GMT+1, Česko pro GMT+2 a Slovensko pro GMT+1. Jak bude vypadat jízdní řád pro vlaky jedoucí z Berlína přes Prahu do Bratislavy?

Koordinovaný světový čas a jednotné míry pro polohu na planetě se začaly zavádět v poslední čtvrtině 19. století. Státníci postupně pochopili, že jde o technickou záležitost, která pomáhá dopravě a obchodu. Pravda, stanovení časových pásem, ale též vymezení poledníků mělo své skryté politické pozadí. To, že greenwichský čas začíná na královské londýnské hvězdárně a tamtéž prochází nultý poledník je dáno tím, že globalizace v dané fázi byla především spojená s fungováním britské koloniální říše.

V současnosti, když se suverénní stát racionálně rozhodne ukončit střídání letního a zimního času, nepotřebuje na realizaci žádný čas nebo nanejvýš půl roku – podle toho, jestli zvolí aktuální čas, nebo ten druhý. Tak tomu bylo například v Rusku roku 2011. Bruselským politikům a úředníkům se ale při odstraňování střídání letního a zimního času podařilo z technické otázky vyrobít navýsost politické téma. Výsledkem je, že pouhá příprava řešení pohltí tolik času, kolik dostanou státníci a byrokraté k dispozici. To ostatně ve svých *Zákonech*¹ objasnil ne-

1 „Práce narůstá tak, aby vyplnila všechn čas, který pro ni máme k dispozici... nejvíce napilno má ten, kdo má času nazbyt.“ PARKINSON, Cyril N.: *Zákony profesora Parkinsona*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 5.

překonatelný profesor Parkinson. Rozhodnutí Evropské komise tak dostává nádech zlomyslnosti či skryté sabotáže myšlenky ukončit střídání letního a zimního času.

Hurá do Sýrie!

Poněkud jinak v Bruselu rozhodovali minulý týden o takové drobnosti, jako je vyslání vojáků na Blízký východ. Oddělování Turků, Kurdů a Syřanů by měli vojáci NATO zajišťovat – jaká náhoda – nikoliv na území členského státu Aliance, ale na jih od oficiální hranice, tedy v Sýrii. Údajně to vymyslela německá ministryně obrany Annegret Krampová-Karrenbauerová, kterou vzápětí podpořil generální tajemník NATO Jens Stoltenberg. Přání vysílat Bundeswehr za hranice všedních dnů by se v budoucnu mohlo stát evergreenem. Za co by měly být promrhány zbytečně navyšované finanční prostředky určené na „obranu“? Armády, právě tak jako jiné byrokratické instituce, najdou vždy nějaké nezbytné úkoly, které jim umožní utratit přidělené peníze – ať už se jedná o jakkoli vysoké částky.

V daném případě jde ale o víc. Válka končí, je dobré vykolíkovat si své místo. A ohlídat ruské vojáky v Sýrii. NATO prý v pátek na zasedání ministrů obrany německou iniciativu přijalo s tím, že by mělo jít o akci schválenou Radou bezpečnosti OSN. Tím se problém stává srozumitelnější a komplikovanější. Předně by se jednalo o vyslání vojáků do Sýrie bez souhlasu Sýrie. A navíc se otevřela otázka, zda Rusko při projednávání této alianční iniciativy nepoužije své právo veta. Jenže v sobotu se už ozval turecký ministr zahraničí Mevlüt Çavuşoglu a označil německý plán na vytvoření mezinárodní bezpečnostní zóny na severovýchodě Sýrie za nerealistický. Rozhodování vojenské aliance se stává obtížně nesrozumitelné. Jak by asi vypadalo rozhodování EU/NATO o pomoci při rekonstrukci Sýrie? Tedy – kdyby k pomoci při obnově Sýrie nechyběla dobrá vůle.

Brexit-nebrexit

Jinou ukázkou bruselského rozhodování je brexit. Britské odcházení podle většiny médií přináší problémy, přičemž ty skutečně veliké

prý nastanou, až Velká Británie z Evropské unie skutečně odejde. Problémy nejen ekonomické – pro řadu euroskeptiků se Velká Británie „odešlá“ z Unie stane vzorem. Utrpení zvané brexit začalo před více než třemi lety, konkrétně v červnu 2016. Tehdy se Britové v referendu malou většinou přiklonili k myšlence odchodu své země z Unie. Začal demokratický chaos, když se do rozhodování začaly vkládat vlády, komise, parlamenty i soudy, ale i jednotlivé země britské monarchie. Návrhy, rozhodnutí a rozsudky se navzájem přebíjejí – a v této situaci Brusel zaujal pozici mrtvého brouka, který se do vnitrobritského rozhodování nevměšuje. Čeká. Na první pohled čeká na rozhodnutí Londýna, kdy a jak Británie odejde. Ve skutečnosti doufá, že se tak nestane. Třeba v důsledku nového referenda nebo voleb.

Pasivita ale jen zřídka přinese žádoucí výsledek. Zatím se zdá, že tři zmíněné cesty z patové situace – řízený či neřízený odhod, volby, nové referendum – nahrávají přívržencům brexitu. Premiér Boris Johnson je obdobný politický novotvar jako současný americký prezident; je obtížně předvídatelný. Předsedou Konzervativní strany se Johnson stal 22. července, o den později už byl též premiérem Velké Británie. A od té chvíle ve více než šedesáti výzkumech volebních preferencí, s výjimkou jednoho, konzervativci převzali vedení. Za jeho předchůdkyně vedli labouristé.

PRŮZKUM VOLEBNÍCH PREFERENCÍ
(druhá polovina října 2019; údaje v procentech)

agentura či zadavatel	datum průzkumu	Kon	Lab	Lib Dem	SNP	Plaid Cymru	UKIP	Green	Change UK	Brexit
YouGov	24. – 25.	36	23	18	–	–	–	6	–	12
Opinium	23. – 25.	40	24	15	–	–	–	–	–	10
Deltapoll	18. – 21.	37	24	19	4	1	1	3	–	11
YouGov/The Times	20. – 21.	37	22	19	3	1	1	7	0	11
Panelbase	17. – 18.	36	27	17	4	–	0	3	–	11
Survation/Daily Mail	17. – 18.	32	24	21	4	1	–	2	–	13
ComRes/Britain Elects	16. – 17.	33	29	18	4	1	0	4	0	12
Opinium/The Observer	15. – 17.	37	24	16	4	1	2	4	0	12

Poznámka k tabulce: Kon – konzervativní strana; Lab – Labouristická strana; Lib Dem – Liberální demokraté; SNP – Skotská národní strana; Plaid Cymru – Velšská strana sociálnědemokratické orientace požadující nezávislost Walesu v rámci EU; UKIP – Strana nezávislosti Spojeného království euroskeptického zaměření; Green – Zelení; Change UK – prounijní centristická strana; Brexit – Strana pro brexit

Připojená tabulka ukazuje jen výzkumy od poloviny letošního října. Ve Velké Británii se do Dolní komory parlamentu volí na principu prosté většiny – k získání mandátu stačí o jeden hlas víc, než obdržel nejsilnější soupeř, jinak na množství nezáleží. Z uvedené tabulky vyplývá, že Johnsonem vedení konzervativci by mohli volbami získat v Dolní komoře novou, disciplinovanější většinu. Protože však v jednomandátových okruzích nemusí vše dopadnout podle celostátních průzkumů, asi by výsledek nebyl zcela jednobarevný. Na druhé straně nové referendum by přívrženci odchodu Velké Británie z Evropské unie nemuseli prohrát.

Výrok měsíce

Problémy s přijímáním a plněním rozhodnutí nemá jen Evropská unie. Také za oceánem prožívají svoje odcházení-neodcházení, v daném případě vojáků USA ze Sýrie. Důvodem jsou vysoké náklady na málo významném bojišti. Pro komentátory potřebující hollywoodské vysvětlivky by jako symbol ukončení americké mise v Sýrii mohlo posloužit zabití vůdce teroristické organizace Islámský stát abú Bakra Bagdádího. Ovšem vzápětí poté, kdy prezident USA potřetí oznámil, že se američtí vojáci stáhnou ze Sýrie, zaznělo, že by mohli být umístěni v Iráku. To ovšem Bagdád odmítl. A tak americký prezident opsal další kuriózní názorový oblouk a znovu otáčí americké vojáky směrem do Sýrie. Pozoruhodný je i způsob, jakým nové rozhodnutí ohlásil.

Výrokem měsíce či dokonce roku se tak stalo prohlášení Donalda Trumpa ↵ ze středy minulého týdne, za které by se nemusel stydět žádný ze slavných budovatelů britské koloniální říše: „Zabezpečili jsme ropu, a proto v oblasti, kde mají ropu, zůstanou malé množství amerických jednotek. A budeme ji chránit a my se rozhodneme, co s ní budeme dělat v budoucnu.“ To jsou slova, která by mohla ve Spojených státech uklidnit i větší část demokratické opozice... Tvrzení, že Trump zprivatizoval zahraniční politiku USA, které se objevilo nedávno v časopise Foreign Affairs, ↵ je více než nepřesné. I když u prezidenta Trumpa byla patrná snaha vyprostit se z „washingtonské bažiny“, nevymanil se ze závislosti na volebním cyklu a nátlakových skupinách.

Proti uvedeným příkladům prapodivného bruselského a washingtonského jednání z minulého týdne lze pravděpodobně postavit řadu příkladů věcného a rychlého rozhodnutí. Jde jen o to nezapomínat, že i nejlepší myšlenky a činy lze při troše snahy pokazit. Zvláště s politiky, které má dnes EU/NATO k dispozici. Demokratický rozhodovací proces v situaci, kdy neexistuje uznávaná autorita, má tendenci měnit se v chaos. To platilo už v antických časech. Nejlépe se dařilo athénské demokracii za Perikla, jenž se těšil vážnosti, která byla nesrovnatelně vyšší než u jeho kritiků. V antických dobách se též zrodila myšlenka zákonitého střídání režimů. Zdá se, že v situacích, kdy liberálnědemokratické státy postrádají nadstandardně vážené ideje a politiky, má jejich režim tendenci přerůstat v oligarchii. ◀

!Argument, 28. 10. 2019

Klinická smrt NATO

Summitu NATO chybí velké téma, které by si bezesporu opožděné oslavy 70. výročí založení této organizace zasloužily. Proto asi nejzajímavější otázka týkající se setkání nejvyšších představitelů NATO zní: jak konání této akce v Londýně ovlivní volby do Dolní sněmovny britského parlamentu, které se uskuteční přibližně za týden po summitu? Hlavní celebrita summitu Aliance – Donald Trump – nepokrytě podporuje konzervativce Borise Johnsona s jeho antiunijní politikou, což nevidí snad jen veřejnoprávní novináři vytrvale slídící po ruské stopě. Kontinentální obhájci Evropské unie to mají ještě obtížnější než americký prezident: rádi by podpořili labouristy, ovšem Jeremy Corbyn je se svým britským socialismem vzdálen jak současnému vedení Berlína a Paříže, tak i všem třem nově vybraným nejvyšším představitelům Evropské unie – předsedovi Evropské rady, předsedkyni Evropské komise, ale i předsedovi Evropského parlamentu.

Válka v kosmu

Z agendy londýnského summitu NATO se vedle tradičních otázek jako nejpoutavější jeví úvahy o válce ve vesmíru – formálně předkládané coby „Vesmír jako pátá operační doména (vedle vzduchu, země, moře a kyberprostoru)“. I když generální tajemník této organizace Jens Stoltenberg ujišťuje, že se Aliance rozhodně nechystá v rozporu s mezinárodním právem rozmístit ve vesmíru zbraně, mnohé to neuklidnilo: jestliže se totiž Aliance nechystá zbraně v kosmu rozmístit, stále tu zůstává otázka, zda tak nehodlá učinit některý její členský stát. Představa, že by generální tajemník NATO řídil plány Pentagonu, se zdá příliš snová.

Podle [Stoltenbergova sdělení](#) nad planetou Země v současnosti krouží přibližně dva tisíce satelitů, z toho okolo poloviny patří státům NATO. Tento údaj není zcela přesný – je přece rozdíl mezi metrologickou družicí, komunikační družicí a špionážní

družicí či družicí se míšenými úkoly. Podle databáze Unie znepokojených vědců z 2062 satelitů na konci března letošního roku jich 901 patřilo USA, přičemž 176 z nich neslo označení „vojenské“. Čína obhospodařuje celkem, tedy civilních i vojenských dohromady, 299 družic, Rusko 153.

V této situaci směřuje jednání summitu NATO k rozhodnutí, že útok proti nějakému satelitu aliančního státu bude pokládán za útok na členský stát – což prý povede k aktivaci článku 5 o kolektivní obraně. Vzhledem k tomu, že Česko či Slovensko žádné vojenské ani komunikační družice nevlastní, jako nejpravděpodobnější scénář se jeví útok na satelit patřící USA. Pak je možné diskutovat o tom, že někdo napadáný v Asii vystřelí na americký vojenský satelit – a Praha i Bratislava se octnou ve válečném konfliktu na druhé straně planety. Většina současných pravděpodobnostních modelů válečných konfliktů počítá s tím, že v budoucnu budou pouze regionální války. Rozhodnutí summitu NATO ukazuje, jak snadné je udělat z lokálního konfliktu světovou válku.

Kontrola zbrojení

Budoucnost kontroly zbrojení je dalším tématem londýnského summitu NATO. Každý, kdo v nějakém textu čte floskuli „kontrola zbrojení“, by se měl hned poohlédnout, zda se tam také hovoří o odzbrojení – tedy nejen o výrobě nových zbraní, ale také o úplné likvidaci už existujících zbraňových systémů. Jens Stoltenberg si na tiskové konferenci v předvečer summitu NATO pochvaloval, že nátlak na evropské členské státy Aliance a Kanadu přinese od roku 2016 do konce příštího roku dalších přibližně 130 miliard dolarů do vojenských výdajů – a v roce 2024 by toto „kontrované zbrojení“ Kanady a států NATO (tedy bez USA) mělo dodatečně přinést Alianci 400 miliard dolarů.

Zdá se, že americký vojensko-průmyslový komplex převzal vládu nad evropskými spojenci. Německá kancléřka Angela Merkelová minulý týden v projevu ve Spolkovém sněmu hovořila o tom, že „zachování NATO je dnes v našem nejvlastnějším zájmu, přinejmenším stejně tak jako za studené války“ – čím

naznačila, že bez Sovětského svazu je Severoatlantická aliance ještě důležitější. Zároveň přislíbila, že vydaje Německa stoupnou do roku 2024 na 1,5 % hrubého domácího produktu a na kýžená dvě procenta Berlín prý dosáhne začátkem třicátých let. To by podle prognóz Mezinárodního měnového fondu mělo už v roce 2024 představovat přibližně 73,4 miliard – což je více, než dnes vydává na takzvanou obranu kdokoliv na evropském subkontinentu, a to včetně Ruska. Stojí za to si připomenout, že u kolébky těchto programů nárůstu německého vojenského rozpočtu do obřímích rozměrů stála nová předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová.

Čínská hrozba

K výše uvedeným číslům přidala německá kancléřka zcela nezodpovědně citaci z vystoupení Christiana Schwarze-Schillinga na posledním sjezdu křesťanských demokratů: „Kdo si myslí, že se mu samostatně podaří najít způsob, jak zacházet s Čínou, a nebude se snažit najít společný evropský postoj, ten bude rozdrčen a selže.“ Asi nechápe, že takováto expresivní prohlášení státníků okamžitě veřejnoprávní novináři dále umocní pro potřeba propagandy a nejrůznější starostové a konšelé z Prahy zužitkují pro svou prezentaci. Nemluvě o zpravodajských službách, kde se rychle šíří nebezpečná choroba, která způsobuje, že jsou ideologické předsudky vydávány za výsledek agenturní činnosti.

Německá kancléřka ovšem pouze předjíkala jednání summitu Aliance, kde se jako novinka objeví námět NATO versus Peking. To Kay Bailey, americká velvyslankyně při Severoatlantické alianci, osvětlila jako snahu „odstrašit jakékoliv potenciální nepřátelství, které by mohlo vzejít z Číny. Chceme, aby se Čína zařadila do pořádku založeného na pravidlech (rules-based order).“ Je velice pravděpodobné, že si v Pekingu takovouto politiku vyloží jako úsilí podřídit jednání Číny pravidlům stvořeným ve Washingtonu, která oddaní spojenci v Alianci vždy ochotně odsouhlasí.

Minulý týden se přes zahraniční servery zabývající se mezinárodní politikou přehnal internetová bouře v podobě nejnovější

zprávy australského Lowyho institutu známá jako Globální diplomatický index; informaci přinesl také !Argument. Část této zprávy ukazuje přiložená tabulka. Vyplývá z ní, že během posledního roku Čína předběhla Spojené státy v počtu diplomatických zastoupení v zahraničí obecně, ale i v počtu velvyslanectví a konzulátů v jejich rámci. To je právem vykládáno jako další důkaz přeměny Číny na velmoc prvního řádu. Nadšeným turistům směřujícím na Tchaj-wan tato zpráva připomíná, že počet velvyslanectví povětšinou mikrostatů na tomto čínském ostrově meziročně klesl na 15. Z evropských států pouze Vatikán uznává samostatnost Tchaj-wan. A samozřejmě by tak rádi učinili někteří politici z Prahy. Ovšem žádný politický exhibicionismus nemůže nic změnit na faktu, že Čína je nejen obrovský, ale též nejdynamičtější stát světa a že snaha porozumět jí bez předpokladů se rovná snaze pochopit budoucnost.

GLOBÁLNÍ DIPLOMATICKÝ INDEX pořadí zemí, rok 2019				
stát	diplomatické posty	velvyslanectví vysoký komisariát	konzuláty generální konzuláty	pořadí
Čína	276	169	96	1
USA	273	168	88	2
Francie	267	161	89	3
Japonsko	247	151	65	4
Rusko	242	144	85	5
Turecko	234	140	80	6
Německo	224	150	61	7
Brazílie	222	138	70	8
Česko	116	90	19	29
Slovensko	81	63	8	43

Zdroj: Lowy Institute (zkráceno)

Konfrontační tón NATO vůči Číně je velmi nešťastný. Zakrývá, ale zároveň i manifestuje největší problém Aliance: NATO své dnešní úkoly nezvládá. V současné podobě se Severoatlantická aliance přežila, protože Evropa potřebuje zcela novou bezpečnostní architekturu. Proto pro své zdůvodnění Aliance musí oživovat stíny dávno mrtvých nepřátel. Francouzský prezident Emmanuel Macron měl pravdu, když hovořil o mozkové smrti NATO a o její přeměně v obchodní organizaci. Má-li se Aliance vzpamatovat z klinické smrti, potřebuje věcnou analýzu stavu a následně zcela novou strategii. Objektivní analýza by ukázala otřesné výsledky boje Aliance proti terorismu v Afghánistánu a Iráku, kde zahynuly statisíce lidí, z milionů dalších se stali běženci, o enormním nárůstu produkce drog nemluvě – a vítězného konce nevidět. Ukázala by, že je, mírně řečeno, nevkusné chlubit se bombardováním Jugoslávie, jak to dělá Jens Stoltenberg. Taková analýza by záhy odhalila, že alianční stereotypy v aktivitách proti Rusku nově rozšiřované na Čínu hrozí nebezpečnou sebeizolací Západu – ne-li vojenským konfliktem.

Aliance se svými přístupy stala nedůvěryhodnou pro ta mocenská centra, s nimiž by měla spoluvytvářet bezpečnostní struktury multipolárního světa 21. století. Neschopnost nalézt jednotící strategii odpovídající požadavkům doby signalizuje, že Severoatlantická aliance postrádá skutečný jednotící prvek. Řeči o hodnotách neobstojí. Stačí si porovnat nazírání nejvyšších představitelů NATO na kontrolu zbrojení a například slova, která přednesl papež František před několika dny během návštěvy Japonska. Nemluvil o kontrole zbrojení, ale o potřebě globálního jaderného odzbrojení. Nemluvil o nutnosti dalších vojenských výdajů, ale o tom, že obrovské množství peněz „vyplývané na závody ve zbrojení je do nebe volající urážkou ve světě, kde miliony dětí a rodin žijí v nelidských podmínkách“. Už z tohoto porovnání je zřejmé, jako nejednotný Západ je – a jak účelově zjednodušeně mnozí politici a propagandisté definují to, čemu se říká „evropské hodnoty“. ◀

!Argument, 2. 12. 2019

Turecko především!

Ve východním Středomoří je horko. Nejen kvůli počasí, ale i díky velké koncentraci válečných plavidel, která necvičí spolu, ale proti sobě. Turecké válečné lodě nejen chrání turecký průzkum nalezišť plynu, ale také zahájily dvoutýdenní cvičení. Z druhé strany se k řeckým válečným lodím přidala Francie, jejíž vojenská plavidla se v červnu s tureckými víc než rozkmotřila při sporu kolem dodávek zbraní do Libye. Připojily se k nim rovněž lodí Itálie a Kypru. To je v dané chvíli jeden členský stát NATO versus tři členské státy téže Aliance.

Zákruty práva

Nalézt pevný právní fundament řešení sporu o suroviny ve východním Středomoří je asi nemožné. Základem pro vymezení mořských hranic států je *Úmluva OSN o mořském právu* přijatá v roce 1982 a platná od roku 1994. Jenže mezi zeměmi, které tuto *Úmluvu* nepodepsaly, je i Turecko a Izrael; USA *Úmluvu* neratifikovaly. Navíc *Úmluva* pracuje s třemi liniemi mořských hranic. Předně je to pobřežní moře (teritoriální vody) do vzdálenosti 12 námořních mil, tj. 22,2 km, od linie podél pobřeží při největším odlivu. Zároveň *Úmluva* vymezuje výlučnou ekonomickou zónu, která nesmí být širší než 200 námořních mil, tj. 370,4 km, od základních linií, od kterých se měří šířka pobřežního moře. V této zóně má pobřežní stát svrchované právo průzkumu a využívání přírodních zdrojů.

Aby to nebylo příliš jednoduché, *Úmluva* ještě definuje kontinentální (pevninský) šelf jako ponořené prodloužení pevninské hmoty pobřežního státu. Také nad kontinentálním šelfem vykonává pobřežní stát svrchovaná práva týkající se jeho průzkumu a využívání jeho přírodních zdrojů. Je zřejmé, že takto nárokované hraniční linie se kříží nejen v oblasti ostrovů východního Středomoří. Zdá se, že mírové řešení konfliktu vyžaduje účast třetí strany, nestranného arbitra.

NATO jako rozhodčí

Skutečnost, že většina aktivních účastníků neshod ve východním Středomoří patří mezi členské státy Severoatlantické aliance, naznačuje, že by Brusel mohl být nejvhodnějším arbitrem. Jenže řecko-turecký spor trvá po celé období členství těchto dvou zemí v NATO – dnes pouze spor přerůstá v konflikt. Tento spor je v pozadí velkého zbrojení těchto dvou států, a v případě Řecka je jedním z důvodů jeho extrémního zadlužení. Také agenda Severoatlantické aliance, která se ráda prezentuje jako ochránce demokracie, v uvedených dvou zemích nepaří k tomu, čím by se NATO mohlo chlubit. Černí plukovníci – vojenská chunta, která se roku 1967 zmocnila vlády v Athénách – se dostali k moci převratem organizovaným podle plánů NATO. Od moci byli vyhnáni až v roce 1974 po neúspěšném pokusu připojit Kypr k Řecku. Tento avanturismus vyústil v tureckou intervenci v tomto ostrovním státě a vytvoření neuznávané Severokyperské turecké republiky. Řecká část Kypru pak byla přijata do Evropské unie, ačkoli striktně vzato je tento ostrov součástí Asie. Loni bylo Řecko mezi šesti státy, které vydávají na vojenství více (2,3 %), než jsou Severoatlantickou aliancí požadovaná dvě procenta HDP. Je však hluboko pod požadavkem utratit 20 % z těchto výdajů na nákup výzbroje (v minulém roce to bylo „pouze“ 12,3 %).

Postavení armády v turecké společnosti je ještě složitější než v řecké. Po vzniku republiky počátkem dvacátých let minulého století se právě armáda stala garantem sekulárního charakteru tamního režimu. To se může zdát sympatické, ale zcela jistě je to málo demokratické. V každém případě v letech 1960, 1971 a 1980 proběhly v Turecku vojenské převraty; v roce 1997 vojenské memorandum adresované premiérovi vedlo ke změně vlády. Své výsadní postavení ztrácí armáda po neúspěšném pokusu o převrat v červenci 2016, do něhož byly tak či onak zapleteny i Spojené státy. A tak prezident Recept Erdoğan řeší úkol, jenž liberální demokracie neznají: musí podřídit nemalou tureckou armádu, která je co do počtu vojáků přibližně čtyřikrát větší než ta řecká, civilní správě. V minulém roce bylo z hlediska vo-

jenských výdajů Turecko těsně pod Severoatlantickou aliancí↳ požadovanými dvěma procenty HDP (1,9 %), bylo však vysoce nad požadovaným požadavkem utratit pětinu z těchto výdajů na nákup výzbroje (v loňském roce 38,6 %). To však radost Pentagonu příliš nedělá například proto, že Ankara nakupuje ruský protivzdušný systém S-400.

Žádný z těchto řeckých či tureckých příběhů nevedl ke zpochybnění členství v NATO. A jejich odchod nikdo nepožaduje ani při současných událostech. Důvodem je skutečnost, že vojáci i politici v aliancích, jako je NATO, upřednostňují geografii před lidskými právy – byť propagandisté říkají něco jiného. Příklad Turecka je v tomto učebnicový: po celou dobu uváděných turbulencí byly a stále jsou v této zemi jaderné zbraně USA. Ty se tam dostaly v roce 1959 – a dodnes mají stejné cíle kdesi na severu... V současnosti mají Spojené státy na letecké základně Incirlik na jihu Turecka uskladněno přibližně 50 jaderných bomb.

Erdoğanova epocha

Málokteré aktivity vyvolávají tak výrazný pocit nejistoty jako politika současného tureckého prezidenta Recepta Erdoğan. Přátel v okolí mnoho nemá – do Sýrie a Iráku posílá vojáky, s egyptským prezidentem si, mírně řečeno, nerozumí, vojensky podporuje jednu z nesvářených vlád v Libyi, pořádá vojenská cvičení s Ázerbájdžánem ve chvíli, kdy se komplikují vztahy Baku a Jerevanu... A to Řecko! Snad jen Spojené státy se zdají tak nevypočitatelné jako dnešní Turecko. Je tu ale zásadní rozdíl mezi Ankarou a Washingtonem: Turecko povětšinou, byť ne vždy, vstupuje do konfliktů, které rozpoutal někdo jiný.

V přehledu za loňský rok zpráva Conflict Barometer,↳ kterou připravuje Heidelberský institut, charakterizuje spory mezi Tureckem a Sýrií, ale také mezi Tureckem a Kurdy na úrovni 5 – tedy „omezené války“. Podle publikace CIA The World Factbook↳ tvoří Kurdové v Turecku téměř dvacetiprocentní menšinu. V některých přehledech se uvádí, že boj Ankary proti Kurdům si od roku 1978 (někdy se uvádí jako začátek rok 1984) vyžádal přibližně 40 až 55 tisíc mrtvých. Mluví se o třech milionech vysídlelců,

o popravách 18 tisíců Kurdů, zničení 2,5 tisíc kurdských vesnic... Turecko se kvůli kurdské otázce zapletlo do války v Sýrii a Iráku – tedy válek, které nezačalo, ale u jejichž kolébky byli spojenci Ankary z NATO. A Spojené státy, které Kurdskou stranu pracujících v Turecku uvádějí v seznamu teroristických organizací, podporují odnože téže strany v Sýrii. Ankara navíc na severu Sýrie podporuje turkickou menšinu v Sýrii, která je většinou arabská. Obdobně podporuje turkické Azery v konfliktu s Arménií – ačkoliv v konfliktu Baku s Jerevanem Ankara riskuje, že jí bude hlasitě připomínáno, že právě při popisu „řešení arménské otázky“ Mladoturky vzniklo slovo „genocida“.

Konflikt víry

Také islám má tisíce odstínů šedi. V případě zapojení se do konfliktu s Damaškem se může zdát, že Ankara měla náboženskou motivaci díky konfliktní linii sunnitě – šíité. Na rozdíl od syrského prezidenta, který je pokládán za šíitu, většina tureckých muslimů jsou sunnitě, a to včetně tureckého prezidenta. Jenže většina věřících Kurdů se také hlásí k sunnitské větvi islámu. Spor Turecka s Egyptem začal v okamžiku, kdy byl v roce 2013 svržen tamní sunnitský prezident Muhammad Mursí. Ale i ten současný je sunnita, ovšem hlásá nepochybně náboženství. Erdoğan je pokládán za přívržence umírněného politického islámu. A Mursí patřil k Muslimskému bratrstvu. Tak jako někteří členové vedení té části Libye, kterou podporuje Ankara. Tato skutečnost se promítá i do konfliktu kolem případného hospodářského koridoru mezi Tureckem a Libyí napříč Středomořím, který narušuje řeckou výlučnou ekonomickou zónu.

Do sporů byly zataženy dějiny, což znamená otevírání starých jizev. „Nebudeme dělat kompromisy ohledně věcí, které jsou naše... Jsme připraveni udělat vše, co je nutné, a to v oblasti politické, hospodářské i vojenské,“ komentoval Erdoğan současné události. Jako příležitost, kdy tato slova pronést, si vybral oslavu výročí bitvy u Manzikertu. Ta v roce 1071 otevřela Turkům cestu do jádra křesťanské Byzantské říše. Říše, která byla přímým dědicem říše římské. Její tisíc let trvající státnost – nejdel-

ší v evropských dějinách – zůstává na Západě za okrajem zájmu, neboť se jednalo o pravoslavnou říši. Byla to tak trochu řecká říše, přičemž její porážku dokončilo až sekulární republikánské Turecko řadu století po bitvě u Manzikertu. Stalo se to po válce s Řeckem v letech 1919 až 1923. Až po ní byli Řekové vyhnáni z Malé Asie, kde sídlili od starověku. Odhaduje se, že po zmíněné reko-turecké válce odešlo z Anatólie 1,5 milionu Řeků a křesťanů. Také konflikt s Armény má obdobné náboženské pozadí, ač Mladoturkům prý především vadilo, že tato menšina za 1. světové války podporovala Rusko. Také Rusko bylo pravoslavné a s osmanskou říší svedlo tucet velkých válek.

Vyzbrojit staré křivdy novými zbraněmi by v případě konfliktu islámu s pravoslavím znamenalo splněný sen militantních zastánců teorie konfliktu civilizací. Zatím se to ale nepodařilo. I když je Rusko počítáno k pravoslavné civilizaci, Erdoğan otevřel největší evropskou mešitu... v Moskvě. Turecký prezident je také nositelem ruské medaile k tisíciletému výročí založení města Kazaň. Kouzlo je v tom, že v 16. století vojska Ivana IV. dobytím Kazaňského chanátu, kde byl islám oficiálním náboženstvím, odstartovala vytváření ruské říše. I když Erdoğan po sestřelení ruského bombardéru v Sýrii v roce 2015 ihned spěchal do Bruselu, dnes spolu například ruské a turecké jednotky patrolují v Sýrii, ruský plynovod přes Turecko do Evropy byl spuštěn a RosAtom staví v Turecku jadernou elektrárnu.

Nová velmoc

Od roku 2003, kdy se Erdoğan stal premiérem, vykazuje Turecko v zásadě velký ekonomický růst. „V zásadě“ znamená v daném případě také prudký pokles v roce 2009 o -4,7 %, což ukázalo na závislost tureckého hospodářství na Západu. V dalším roce ale Turecko zaznamenalo růst 8,5 % a o rok později plus 11,1 %. Následoval rozkolísaný růst nad hladinou, kterou by mu Evropská unie mohla závidět. *Vize 2023*, projekt připravený Erdoğanovou vládou v roce 2010, předpokládá, že za tři roky by mělo být Turecko mezi deseti nejsilnějšími ekonomikami světa, ale také by se mělo zbavit závislosti na importu vojenského ma-

teriálu. Zatím se Turecku nedaří naplnit ekonomicko-sociální cíle *Vize 2023*, ovšem například ústavní reforma s přechodem na prezidentskou formu vlády se uskutečnila. I tak Turecko se svými více než 84 miliony obyvatel předešlo Německu. Jeho 769,6 tisíc km² pevniny říká, že Turecko je přibližně dvakrát větší než Německo. To patří mezi důvody, proč se některé státy bojí případného členství této země v Evropské unii.

Turecko se stalo regionální mocností. Jeho politika působí chaoticky především proto, že ofenzivně reaguje na příležitosti, které nabízí narůstající globální chaos. Pro dynamické Turecko znamenalo rozbití jaltského systému odkrytí prostoru. Po skončení studené války se vytrácí někdejší hierarchické uspořádání států i problémů. Uvolnily se bývalé vazby mezi zeměmi a politiku *America First!* mimo jiné doprovází politika *Turecko především!* Otevřela se i možnost udělat z kdysi málo významných problémů ty nejdůležitější – tedy nejriskantnější. Bývalou hierarchii nahrazuje komplikovanější síť vztahů, kde se mohou uplatnit nové mocnosti. Řada státníků hraje na více šachovnicích najednou a motivy jejich činů jsou strukturovanější než v dobách ideologické bipolarity. Politiků a komentátorů s černobílým viděním ale příliš nebylo.

I proto současná krize ve východním Středomoří překračuje představy autorů *Úmluvy OSN o mořském právu*. To znamená, že v tomto případě, právě tak jako v mnoha nových konfliktech, řešení nemůže být právní, ale politické – což vyžaduje dobrou vůli. Snad se jí podaří nalézt nyní, kdy Turecko hlásí velká naleziště plynu u svého černomořského pobřeží. Jenže nelze zapominat, že nejtvořivější silou v politice bývá lidská hloupost. ◀

!Argument, 31. 8. 2020

Nevěřte médiím!

Pohled na horší než trapné televizní zpravodajství z Číny, v posledních dnech především v souvislosti s koronavirem, klade otázku, kde může být hranice neschopnosti porozumět problémům těch druhých a kam až může dojít pohrdání obětavou prací. To není výzva přestat se dívat na Českou televizi. Veřejnoprávní média mají stále velkou sledovanost a ten, kdo chce vidět, jaký bude zítra zasvěcený postoj mnohých politiků a kvalifikovaný názor některých sousedů, musí tyto sdělovací prostředky sledovat. Jen je nutné mít kritický odstup založený na odmítnutí liberálních frází o tom, že média jsou svědomím společnosti, ochranou její mravnosti.

Zpozdilá média

Média jsou v kapitalistických podmínkách (a) obchodníky s informacemi, (b) často také aktivisty usilujícími o osobité nalaďení veřejného mínění a ovlivnění činnosti velkých skupin lidí. Samotný obchod s informacemi vyžaduje co největší sledovanost. Ukousnout si na mediálním trhu kus koláče kdysi znamenalo především vysoký náklad novin, dnes vyžaduje hlavně získat inzerty v televizi, na internetových stránkách či v novinách. Hodí se také koncesionářské poplatky. Pro aktivistická média, jako je Česká televize – stačí například porovnat podobu zpravodajství o akcích hnutí Ne základnám a hnutí Milion chvilék –, je tu problém. Není totiž snadné vyvážit orientaci na takzvané vlivové osobnosti, které usměřňují skupiny a patří k informovanější části populace, a stále méně vzdělané, emocím podléhající hédonistické vrstvy. U té druhé skupiny, která svým množstvím určuje cenu na mediálním trhu, převládá zájem o katastrofy a násilí, rozmíšky mezi známými osobnostmi, neobvyklé zprávy ze zahraničí a bizarní události. Výsledkem je situace, kterou v USA popsala Komise pro svobodu tisku už ve zprávě z roku 1947: „Tisk zdůrazňuje výjimečné spíše než reprezentativní, senzační spíše než důležité.“¹ Jako by mluvila o mnohých médiích v Česku...

1 LEVERING, Ralph B.: *The Public and American Foreign Policy. 1918-1978*. New York, W. Morrow and Co. 1978, s. 35.

Vztah událostí, médií a liberálních politiků lze manifestovat na dodnes živé migrační krizi. Její počátky byly zřetelně patrné ve statistických přehledech agentury *Frontex*, což je Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států EU. Její výroční zprávy příznačně nazývané *Annual Risk Analysis* uváděly, že k nárůstu nelegální migrace došlo mezi roky 2012 a 2013: v roce 2012 bylo napočítáno 72,4 tisíc ilegálních migrantů do Unie, následný rok to bylo 283,5 tisíc. Zdálo by se, že jen slepý neviděl, že se něco děje. Unijní média, a tudíž ani politici však na tyto analýzy nereagovali. Až rozruch kolem utonulých migrantů v dubnu 2015 – tedy hrůzné barevné obrázky, nikoliv realitu popisující čísla – vedl k tomu, že byl svolán mimořádný summit Evropské unie. Sešel se bez hluboké analýzy příčin této humanitární pohromy a skončil bez rozumných závěrů. Nešťastné zvolání německé kancléřky Angely Merkelové „My to zvládneme!“ přišlo až na konci srpna téhož roku, což vedlo k vystupňování krize a zvýšení zmatků ve sdělovacích prostředcích. K dokreslení kvality práce médií a eurostátníků je vhodné připomenout, že v listopadu roku 2014 papež František v Evropském parlamentu varoval, že se ze Středozevního moře stává hřbitov. Sklidil potlesk – ale činy nenásledovaly. Takto funguje unijní demokracie, její média a politici.

Indické nepokoje

Mediální manipulaci prostřednictvím výběru informací lze ukázat na porovnání toho, jak pokrývala Česká televize loňské manifestace v Hongkongu a ty letošní v Dillí. V indickém hlavním městě bylo v posledních týdnech na ulici ubito několik desítek lidí. V Indii stejně jako v Hongkongu bylo u pramene bouří legislativní téma. V tomto největším demokratickém státě na světě byl 11. prosince minulého roku přijat dodatek k zákonu o nabytí indického občanství pro migranty ze zahraničí (*Citizenship Amendment Act*). Dodatek se týká příslušníků náboženských skupin z Pákistánu, Bangladéše a Afganistánu, které jsou ve své domovině pronásledovány. Má ale nemalou vadu na kráse: nabytí občanství neumožňuje muslimům. Aby nedošlo

k nedorozumění, Indie neleží ve střední Evropě, kde by příchod muslimů znamenal změnu kulturního vzorce bytí. V Indii žije přibližně 172 milionů muslimů, což představuje 14,2 % obyvatel. Pro srovnání a nápravu hollywoodského obrazu této země: 0,7 % obyvatel Indie, konkrétně 8,4 milionů, se hlásí k buddhismu.

V poslední únorový den byl počet zabitých při sporech o dodatek k zákonu o občanství v Indii odhadován na 69 lidí. Jak by reagovaly české veřejnoprávní sdělovací prostředky, takzvaní demokratičtí politici a na rozpočtech různých států parazitující nevládní organizace, kdyby se něco takového stalo v Číně?

Do třetí dekády 21. století vstoupí lidstvo v situaci, kdy nejbýbušnější politickou směs představuje koktejl nacionalismu a náboženských předsudků. Onen problematický dodatek k zákonu o občanství prosadila v parlamentu Indická lidová strana (Bharatiya Janata Party, BJP), která s převahou zvítězila v loňských květnových volbách do dolní komory parlamentu: obsadila 303 z 545 křesel. Že je to jen okrajová záležitost nehodná zájmu českých médií? BJP má 180 milionů členů, tedy přibližně dvakrát víc než Komunistická strana Číny či devětkrát víc než slavná, dnes sociálnědemokraticky laděná strana Indický národní kongres. Uvedený počet členů činí z BJP největší politickou stranu na světě. Dala Indii současného prezidenta i premiéra. Je to pravicově populistická strana, která se hlásí ke konzervatismu a hinduistickému nacionalismu. Hinduistů v Indii žije 966 milionů, což představuje 79,8 % obyvatel.

Netřeba propadat iluzím o jednoduchém vývoji v Indii. V komentáři psaném 8. března je vhodné připomenout, že Indie je v řadě výzkumů, například Thomson Reuters Foundation či Armed Conflict Location & Event Data Project, uváděna na prvním či druhém místě v množství případů sexuálního násilí páchaném na ženách. Německý Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung ve své poslední zprávě Barometr konfliktů (zpracované ještě před vypuknutím současných bouří) uvádí celkem 22 případů, které se týkají Indie. V tomto výčtu dva konflikty, a to s Pákistánem plus vnitrostátní spor mezi

vládou a Naxality, hodnotí na úrovni 4, tedy „omezená válka“, a deset konfliktů na úrovni 3, tedy „násilná krize“. Přitom podle seriózních prognóz by se v tomto století měla Indie stát nejlidnatější zemí světa s ekonomikou silnější než má Evropská unie.

Předstírané starosti

Až trochu poleví hysterie kolem koronaviru, v Evropské unii se do popředí opět dostane takzvaný zelený úděl. Toto módní sousloví, které přímo odkazuje na Nový úděl amerického prezidenta Franklina Roosevelta a nepřímo na britské ekologické programy, má nadějnou budoucnost. Nejde o to, že úkol zlepšit životní prostředí je nesmírně významný. Budoucnost mu zajistí vypsání nejrůznějších dotací a grantů, které dají vybraným firmám a lobbistům novou naději na dolování veřejných prostředků. Ti se postarají o slávu zeleného údělu – i o jeho nasměrování do předem ideologicky vymezeného koryta.

Je samozřejmě správné požadovat zmenšení „uhlíkové stopy“, což je další nové jazykové spojení předhozené médiím. Jenže, nesouvisí velikost uhlíkové stopy například se zbytečnými či špatně vedenými válkami západních zemí? Podle zprávy amerického Watsonova institutu z Brown University Spotřeba paliva Pentagonem, změna klimatu a náklady války z poloviny loňského roku, v období od 11. září 2001 do roku 2017 včetně činily emise zapříčiněné Pentagonem 1212 milionů tun skleníkových plynů (v ekvivalentu CO_2 ; CO_{2e}). Během „války proti terorismu“ v hlavní zóně operací od Afganistánu po Sýrii měly v tomto období operace Pentagonu za následek vypuštění více než 400 milionů tun CO_{2e} . Jen v samotném roce 2017 byly emise Pentagonu 59 milionů tun CO_{2e} , což znamená, že byly větší než uhlíková stopa Švédska či Dánska. Pro srovnání: Česko vyprodukovalo v roce 2017 o něco víc než 130,5 milionů, Slovensko 43,5 milionů tun, Evropská unie jako celek 4 483,1 milionů tun CO_{2e} . To vůbec neznamena, že je třídění odpadků zbytečné.

Mainstreamová média jsou zbabělá a reagují s velkým zpožděním. A nejde jen o migrační krizi či uhlíkovou stopu. Obdobně slepé jsou dnes tyto sdělovací prostředky ve vztahu k „nemoci

ze zoufalství“ (*diseases of despair*). Takto se označuje soubor nemocí z drogové závislosti, alkoholu a sebevraždy. Že se jedná o statistickou hříčku? Nemoci ze zoufalství v USA narůstaly od začátku nového milénia mezi bílými dělníky středního a vyššího věku, od roku 2010 následoval růst mezi Hispánci a od roku 2014 mezi černochoy. Nárůst je patrný v Kanadě, Austrálii, Velké Británii a Irsku. A stoupající množství nemocných ze zoufalství přechází v růst „úmrtí ze zoufalství“ (*deaths of despair*) – od roku 2015 včetně po tři roky (novější údaje zatím nejsou k dispozici) klesá ve Spojených státech průměrný věk dožití. Zcela nezávisle na koronaviru.

Vybrané tři příklady ignorantství médií by bylo možné doplnit o mnoho dalších neprodejných či v důsledku ideologických předsudků zavřzených pozoruhodných informací. Význam informace a kvalita její interpretace přímo závisí na začlenění popisované události do komplexní reality; není možné bez újmy na zdraví pečovat o jednu část života a zanedbávat druhou. Na poslance, kteří hlasují pro zákaz klecového chovu slepic, by byl lepší pohled, kdyby zároveň nehlasovali pro zcela zbytečné navyšování vojenského rozpočtu a neplédovali pro nákup předražených, často zbytečných zbraní.

Je samozřejmě nesmysl požadovat po novinářích, aby ke své práci přistupovali jako pochybující a stále hledající vědci. Čtenář by ale také neměl od novinářů očekávat, že mu zjeví pravdu, která nemá tržní hodnotu. „Chyby“ ovšem dělají především vedoucí pracovníci redakcí a veřejnoprávních sdělovacích prostředků. Dobrých autorů není v Česku málo. O současné době vypovídá, že pravděpodobně žádné noviny a určitě žádné veřejnoprávní sdělovací prostředky nepřinesly tak brzy a tak dobrou analýzu slovenských voleb, jakou poskytl bloger Vlk na serveru [KOSA NOSTRA](#). ☞ V této chvíli tedy nezbyvá než povzbudit skeptici veřejnosti vůči hlavnímu mediálnímu proudu. A dát na zvažnou levicovým intelektuálům, zda je slušné spolupracovat

s Českou televizí před tím, než tam dojde k zásadní změně ve prospěch seriózního výběru informací a jejich komentování s využitím demokratické diskuse. ◀

!Argument, 9. 3. 2020

2. PROBUZENÍ ČÍNY

Pompeo v Praze

Strach. To je nejvýraznější emoce, kterou lze zachytit na chování amerických politických vůdců. V posledních dvou letech je patrný především ve výpadech USA proti Číně. Navíc po letošním březnu, kdy výzkumy začaly jednohlasně povolávat možnou porážku Donalda Trumpa v listopadových prezidentských volbách, mění se i jazyk. Do chvíle, než začala na Bílý dům padat beznaděj z nezvládnuté pandemie nového koronaviru, propadu ekonomiky a občanských nepokojů, nepřítelům byly čínské zpravodajské služby skryté především ve zboží. Teď se hlavním sokem stala Komunistická strana Číny. To je posun od konfrontace s jednou státní institucí ke konfrontaci na úrovni univerzálních ideologií. Jak pravil státní tajemník Mike Pompeo minulý měsíc v programovém vystoupení nazvaném Komunistická Čína a budoucnost svobodného světa, „ideologie čínských komunistů „informuje o jejich desetiletí trvajícím úsilí o globální hegemonii“. Komunistická strana Číny je „stále více autoritářská doma a agresivnější ve svém nepřátelství ke svobodě všude jinde“. Pozornost od domácích problémů USA má být, jak upozornila ve svém komentáři Veronika Sušová-Salminen, „přesunuta na nebezpečí zvenčí“.

Oživená dogmata

Zrodil se nový aktivismus. V rozboru zmíněného projevu ukázal Karel Žďárský, „že Mike Pompeo s odvoláním na Nixonův článek z roku 1967 definuje jako cíl USA „přivodit“ změnu Číny. Protože „svět musí zvítězit nad novou tyranii“, USA jako „země milující svobodu musí navodit v Číně změny“. Svobodné země musejí „jednat podle jednotných principů“, vytvořit „novou alianci demokracií“, přičemž Spojené státy jsou

„majákem svobody pro lidi všude ve světě, včetně lidu uvnitř Číny“.

S takovýmto zavazadlem plným nápadů vytažených z archivů raných let studené války přijíždí Mike Pompeo do Prahy. Styl i obsah, nemluvě o podobě kariéry, by mohly navodit představu, že Pompeo je reinkarnací obou bratrů Dullesových – jak toho, který řídil CIA, tak toho, který byl ministrem zahraničí. Ministr přijíždí jako obchodní lobbista, který s poukazem na nebezpečí z východu nabízí střední Evropě vojáky, zbraně, „čistý internet“, dostavbu jaderné elektrárny, plyn. Tak jako bratři Dullasové v padesátých letech oddaně hájili zisky United Fruit Company.¹ Očekávat, že se mu čeští státníci vzepřou, je naivní. Bude ovšem zajímavé, jak na konci týdne Pompeovu návštěvu vyhodnotí ti, kdo podporují či „tolerují“ současnou českou vládu.

1 Pro hlubší seznámení s životní dráhou zmíněných politiků je dobré přečíst si pozoruhodnou knihu KINZER, Stephen: *Bratři. John Foster Dulles, Allen Dulles a jejich tajná světová válka*. Praha: Rybka Publishers, 2016.

Nejde však pouze o jednoho amerického ministra, který už s největší pravděpodobností za pár měsíců ministrem nebude. Posuny v zahraniční politice USA vyrůstají z jiných příčin, než je změna slovníku státního tajemníka. Jako hlavní příčiny změn lze označit osobní vlastnosti prezidenta, povahu pravicového populismu a novou etapu krize kapitalismu.

► Osobní vlastnosti prezidenta Donalda Trumpa

Jak již [!Argument upozornil](#),² názory i styl současného amerického prezidenta se formovaly daleko více v prostředí new-yorských developerů než v prostředí mezinárodní politiky. Jeho náhled na domácí události a dění v zahraničí není svázán s věcnou analýzou – je více v zajetí sociálně-darwinistického modelu vnímání a chování. To, co se někdy jeví jako lidovost a přímočarost, může být pouhá developerská neomalenost. Peníze jsou moc, ostatní hodnoty jsou pouze komodity. Pravda je zajímavá jen tehdy, když vytváří zisk. Právo je dáno držbou – když vám věc nedokážou vzít, je to vaše; kde nemají sílu přinutit vás změnit rozhodnutí například o clech či embargu, platí vaše rozhodnutí. To se sice elitám středovýchodní Evropy vyrostlým z divoké privatizace může zdát samozřejmé, neodpovídá to ale předsta-

vám ztvárněným v mezinárodním právu. Proto činy Bílého domu mnohdy vyvolávají neplánované výsledky. Jako například těžko uvěřitelný plán na mírové řešení situace na Blízkém východě – plán, který je zcela mimo historický a kulturní kontext. Plán, kterému byl od počátku předurčen osud mrtvě narozeného dítěte.

Podle sociálně-darwinistického pohledu na asymetrii ve vzájemné ekonomické závislosti ovšem dává možnost tlačit nepřátele i přátele do závislého postavení. Stačí jen vůle k vítězství. Spojené státy mají právo na vše, co dokážou prosadit se ziskem. Ve zmíněném projevu Mike Pompeo uvedl, a vysloužil si za to potlesk publika, že „na rozdíl od Sovětského svazu je Čína hluboce integrovaná do globální ekonomiky. Ale Peking je víc závislý na nás než my na něm“. A tak je možné násilně převzít TikTok, zakázat Huawei, ZTO, WeChat...

Necelé čtyři roky současné vlády nasvědčují tomu, že Trump nehledá spolupracovníky schopné analyticky vyhodnotit informace. Prezident hledá lidi se stejně jednoduchým pohledem na svět, jako má on, a vybavené patřičnou subordinací. Celé volební období hledal Trump poradce pro otázky národní bezpečnosti – celkem jich (zatím) vystřídal šest. Tolik jich měl pouze Ronald Reagan, ale ten to dokázal až během dvou volebních období. Donald Trump je ve svém chování nepředvídatelný, protože jeho chování není ukotvené v realitě. Jisté je pouze to, že se jeho názory nezmění – ubyde ale odhodlání.

► Povaha pravicového populismu a zahraničněpolitický konsensus

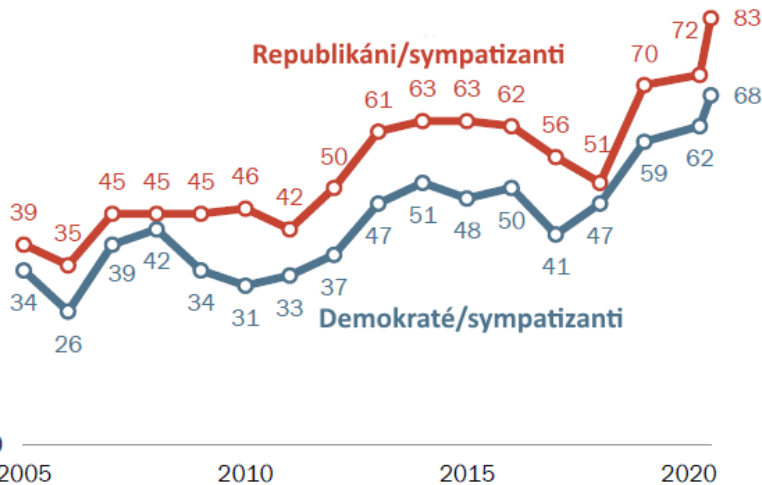
Před čtyřmi roky představoval Trump se svým pravicovým populismem vzpuru proti establishmentu. Chtěl vysušit washingtonskou bažinu – ale uvízl v ní. Nic nového pod sluncem. Možná měl cíle, ale určitě neměl strategii. Ani lidi. A pak je tu ještě jeden problém: úspěch na cestě po mocenském schodišti zpravidla lidi deformuje. Politická moc působí na většinu lidí jako návyková látka, droga. V americké literatuře je tento efekt ztvárněn mnohokrát, takže se zdá, že jde o jev organicky srostlý

s americkým pojetím demokracie. Stačí připomenout dva romány, které byly zfilmovány a vyšly i česky: Robert Warren: *Všichni jsou zbrojnoši královi* (1946, za román autor obdržel Pulitzerovu cenu); Adrie Langleyová *Lev je v ulicích* (1945). Kde jsou navracená pracovní místa pro dělníky, snížená kriminalita, zkrocený Federální bankovní systém – smutně proslulý FED? Trumpův populismus končí obhajobou Národní asociace držitelů zbraní.

Základním znakem amerického populismu, levicového i pravicového, je kritika velkého byznysu a vlády, která krade jednotlivcům svobodu. Historii pravicového populismu v USA odstartovala v sedmdesátých letech 19. století Kalifornská strana pracujících. Z delšího hlediska bylo pozoruhodné už její základní téma – byla protiimigrační. Hlavního nepřítele její ústřední heslo definovalo jasně: „Číňané musí vypadnout!“ Vyhnání čínských dělníků mělo přinést pracovní příležitosti pro „pravé Američany“, tedy křesťanské bělochy evropského původu. A Kalifornská strana pracujících uspěla. Jak ve svém článku zveřejněném v internetových časopisech [Slovo.sk](#) a [!Argument](#) připomněl Branislav Fábry, v roce 1882 byl na federální úrovni schválen zákon zakazující imigraci Číňanů (podobný zákon v roce 1923 přijali v Kanadě).

Odstranit Donalda Trampa a s ním pravicový populismus z Bílého domu mohou listopadové volby. I když jsou dnes Spojené státy zmítané vnitřními spory jako málokdy v minulosti, domnívat se, že s příchodem Joe Bidena do Bílého domu dojde k dramatické změně, by bylo naivní. Předně posuny ve vojenské strategii Spojených států začaly v době, kdy Biden byl viceprezidentem. Ty jsou charakterizované novou definicí protivníka (už ne teroristické organizace, ale Čína a Rusko) a dislokací větších vojenských sil USA v oblasti Pacifiku než Atlantiku. Nynější Bidenův nejbližší poradce pro zahraniční politiku, Anthony Blinken, začínal svou velkou kariéru politika-úředníka v jeho štábu a v době změny strategie byl náměstkem ministra zahraničí.

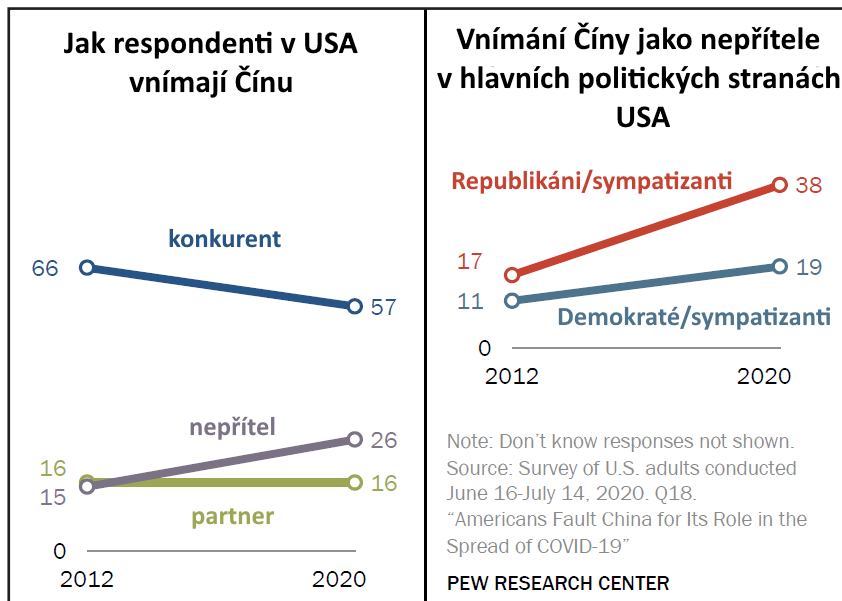
**Podíl respondentů s nepříznivým vztahem k Číně
podle příslušnosti či sympatie k hlavním politickým stranám v USA
(údaje v procentech)**

Source: Survey of U.S. adults conducted June 16-July 14, 2020. Q8b.
"Americans Fault China for Its Role in the Spread of COVID-19"

PEW RESEARCH CENTER

A je tu ještě jedna bariéra změn zahraniční politiky Bílého domu. Za dobu vlády Donalda Trumpa dokázala propaganda vytvořit u veřejnosti USA nepříznivý obraz Číny, a to v barvách horších, než jsou ty použité pro obraz Ruska. Této náladě veřejnosti se Demokráté nepřizpůsobují – na jejím formování se někteří z nich velmi aktivně podílejí. Přiložené grafy, převzaté z červencové zprávy washingtonského výzkumného centra Pew Research Center, ukazují, že negativní vztah k Číně je větší u Republikánů než u Demokratů, ale zhoršování vztahů k Číně začalo u Demokratů a jejich sympatizantů dříve než u Republikánů a jejich sympatizantů – což odpovídá přizpůsobení se nálad veřejnosti změnám v politice a rétorice vedení uvedených politických stran.

► Proměny v povaze kapitalismu

To, že je Čína ekonomicky dynamičtější než Spojené státy, pochopil čtyřicet let po zahájení pekingské politiky reform a otevírání se světu snad už každý. Strach části západních elit není ale dán pouze viditelností čínského ekonomického a sociálního zázraku. Je vyvolán i povahou nové etapy kapitalismu. Je živěným především nafukováním finanční bubliny. Kapitalismus je historicky spojen s faktem, že banky začaly půjčovat více peněz, než vlastnily. Úvěr byl založen na důvěře v další rozvoj, který splácení dluhu umožní. Dnes se ale takto chovají nejen banky, ale i některé státy. Začalo to téměř před půl stoletím, konkrétně v srpnu 1971. Tehdy prezident Richard Nixon se svými poradci rozhodl, že vietnamskou válkou zadlužené Spojené státy zachrání tím, že oddělí dolar od zlata. Domnívali se, že tak činí jen na krátký čas. Jenže dnes už žádná země neváže svoji měnu na zlato, ale na sdílenou důvěru. Vše je založeno na třech tezech. 1. Není důležité, jak velký je státní dluh, ale zda je vláda schop-

na splácet úroky. 2. Nadbytečné „uvolňované“ dolary – a dnes i eura – lze vyvézt jako „tvrdou hodnotu“ do zahraničí, nebo skrýt v bobtnajících cenách akcií. (U malých měn, jako je česká koruna, s vývozem a burzou počítat nelze, „řešení“ přináší inflace.) 3. Takto je možné zdánlivě postupovat donekonečna, nebo se v budoucnu najde nějaké řešení. Dodát lze jedině: nafukovaná bublina může ještě před nalezením východiska z dluhové pasti prasknout.

Problémem navíc je, že Peking nepostupuje jako Washington a Brusel. Čínské devizové rezervy jsou největší na světě a její zlaté rezervy rostou. V případě prasknutí dluhové bubliny – ať již z důvodu kritického propadu ekonomiky, nebo ztráty důvěry v dolar – by tak Čína mohla dopadnout mnohem lépe než Spojené státy. To je hlavní „hybridní hrozba“, proto musejí samozvaní obránci svobody pozvednout špinavý prapor mccarthismu. Proto se stává hlavním nástrojem udržení důvěry v kapitalismus, a tím i jeho fungování, embargo ve sdělovacích prostředcích veřejnoprávního typu, proto sílí volání po cenzuře internetu. V případě Bílého domu nastoupilo také svalování viny za vlastní problémy na někoho jiného – především na Komunistickou stranu Číny.

Jiný svět

Svalování viny na Čínu má celou řadu podob. Čína může za nezvládnutí epidemie nového koronaviru v USA, ale i za tamní patologické zbrojení. Blíží se únor 2021, kdy vyprší v Praze uzavřená dohoda Nový START, která znamená redukci a částečnou kontrolu strategických zbraní Spojených států a Ruska. Bílý dům nyní tvrdí, že by se měla k jednání o kontrole strategických zbraní připojit i Čína – byť její jaderný arzenál, srovnatelný s britským či francouzským, představuje pouze zlomek strategické výzbroje Spojených států nebo Ruska. Připravit novu smlouvu se již nedá stihnout. V případě, že se smlouva ani neprodlouží, lze snadno uhadnout, kdo za to podle Washingtonu může.

Čína má více než čtyřnásobek obyvatel než USA. Společnost je mnohem organizovanější – což ukazují dosavadní výsledky

zápasu s novým koronavirem. Čína je vzorem odstraňování chudoby v rozvojových zemích. Více než osm milionů studentů absolvovalo v Číně letos vysokou školu, z Číny již řadu let pochází zdaleka nejvíce žádostí o nové patenty. Čína je na špici zavádění umělé inteligence, ale i zelené ekonomiky. Je avantgardou v architektuře, na jejím území se nachází největší teleskop, její batyskaf se noří do největších hlubin, minulý měsíc zprovoznila vlastní globální navigační systém BeiDou, který je přesnější než americký GPS – a tak by bylo možné pokračovat. Čínu je možné zpomalit, nikoliv však zastavit.

V červenci letošního roku odstartovala k Marsu čínská mise Tianwen-1. Její jméno je převzato z názvu básně a do češtiny se překládá *Tázání Nebes* či *Otázky Nebesům*. Stojí za to si občas připomenout úvodní ze 170 otázek:

„Jestliže půjdeme až k samým počátkům,
kdo o tom pro dnešek zachoval vědomost?
Nebe ani Země tehdy svůj tvar ještě neměly,
čím to lze doložit, že jde o skutečnost?

Všechno jen bezedná temnota halila –
kdo je s to do její podstaty proniknout?
Jakou má podobu veliká prázdnota?
Jak to lze zjistit a postihnout?

Po tmě je světlo a po světle opět tma –
kdo to tak zařídil, to stále střídání?
Jin a jang, spojení Trojice –
jak vlastně vznikají ty věčné proměny?“¹

1 Čchü Jüan: *Z čchuských písní*. Přeložil Jaromír Vočala. Praha: BB art, 2004, s. 119. Trojice v klasické čínské filosofii znamená Nebesa, Země a Člověk.

Že jsou to banální otázky? Jenže odpovědi na ně mají v řadě případy i dnes podobu pouhých hypotéz. Navíc kouzlo těchto dotazů zakódovaných do čínských znaků je dáno také tím, kdy byly Nebesům položeny. Autorem citované básně je nejvýraznější ze zakladatelů čínské poezie, Čchü Jüan. Žil na přelomu čtvrtého a třetího století před naším letopočtem. Jaké tehdy měly Spojené státy básníky?

Je obtížné spočítat vládnoucí dynastie v Číně, přičemž střídání na Dračím trůnu bylo až příliš často spojeno se ztrátami někdy i milionů lidských životů. A nejde jen o to, jak se získává mandát Nebes. Další miliony si vyžádala nejrůznější neúspěšná povstání, často vedená náboženskými sektami. Milionové ztráty na životech přinesly i různé záplavy a hladomory. Nenapodobitelná čínská politická kultura se formovala z jiných zkušeností, než jsou ty, které nabízejí kratičké dějiny USA. V každém případě je v současném globalizovaném světě stabilní a rozvíjející se Čína pro svět draze vykoupeným darem, který se Washington snaží zničit.

Svět je dostatečně velký pro spolupracující i prosperující Spojené státy a Čínu. Spory se dají řešit civilizovaně – například některé čínské firmy žalují Apple za krádež patentů, také TikTok chystá žalobu. Předsudky, s nimiž však přilétá Mike Pompeo do Prahy, vyrůstají ze směsice kulturních stereotypů srostlých s touhou po moci a majetku u části americké politické elity. Egoisticky pojímaný národní zájem, který Pompeo hájí, může v nejlepším případě vést ke zcela zbytečnému, ale také nebezpečnému rozdělení planety na dva paralelní světy. ◀

!Argument, 10. 8. 2020

Hongkong a britský kolonialismus

Velká hra. To je slavný název, který zpravidla slouží k označení souboje dvou říší – britské a ruské – v 19. století. O světový věhlas tohoto označení se zasloužil Rudyard Kipling. Ten mu v románu *Kim* z roku 1901 zajistil nesmrtelnost tohoto značení nejen tím, že v této knize slovní spojení „velká hra“ zopakoval sedmnáctkrát. Také Kiplingovo pojetí proslavilo toto slovní spojení: „Až všichni zemřou, Velká hra skončí. Ne dříve.“ Tato slova adresuje Kimovi, hlavnímu hrdinovi románu, irskému sirotkovi vychovanému tibetským lámou, jeho přímý nadřízený z britských zpravodajských služeb. Zápas se vedl mezi Londýnem a Petrohradem o Střední Asii a tak trochu i o Tibet.

Geopolitická křižovatka

Protagonisté i scéna se mění, étos zůstává. Už se nevede zápas pouze ve Střední Asii, Velká hra má globální charakter. Kiplingovo „břemeno bílého muže“ se změnilo na „břemeno Západu“. Když Kipling psal citovaný román, britská a ruská říše spolu hraničily na Pamíru. I v současnosti je ale oblast tohoto pohoří prazvláštní geopolitickou křižovatkou. V oblasti Pamíru už ale není hlavním západním hráčem Londýn, jeho roli převzal Washington. Vojáci USA jsou v Afghánistánu, který je hraničním státem Pamíru. Právě tak do této oblasti sahají hranice Číny, Indie, Pákistánu, ale také Kyrgyzstánu a Tádžikistánu, kde jsou ruské vojenské základny. Londýn jako by se vytratil. Svět se mění, ale zas tak moc rychle ne – něco přece jen po Britském impériu zůstalo.

Před sto lety zabírala Britská říše, největší impérium v dějinách, 35,5 milionů km², což představuje 26,3 % pevniny na planetě. V roce 1913 měl britský král přes 420 milionů poddaných, přibližně 23 % světové populace; něco málo přes desetinu těchto obyvatel říše žilo na Britských ostrovech. Tehdejší „anglo-globalizmus“ opírající se o průmyslovou revoluci předznamenal dnešní samozřejmosti, jako je jednotný čas měřený od greenwi-

chského poledníku nebo přeměnu angličtiny na celosvětově užívanou dorozumívací řeč. Přinesl nebývalý pokrok v technice a technologii, časem i v masové vzdělanosti. Znamenal ale také otrokářství a bezohledné vykořisťování.

Koloniální hladomory

Témat ukazujících brutalitu britského kolonialismu je vskutku mnoho. Cíleně opomíjeným námětem jsou hladomory v britských koloniích. Nejde jen o Velký irský hladomor v polovině 19. století, kdy neochota Londýna pomoci vzpurné provincii vedla k hrůzné smrti přibližně 20 až 25 procent obyvatel Irska. Jde o víc. V literatuře tzv. třetího světa lze nalézt titulky typu „viktoriánská genocida“ či „zapomenutý holocaust“. Jenom během britského panování v Indii od roku 1776 do roku 1943 ve dvou tuctech hladomorů zahynulo více než 60 milionů lidí; některé údaje hovoří o 40 milionech, jiné o 80 milionech – skutečnou pravdu se už nikdo nedoví.

V přehledech hladomorů v Britské Indii je nejčastěji zmiňován ten v Bengálsku, největší provincii Britské Indie, který řádl v letech 1943 až 1944. Rozhodně nebyl nejtragičtější, ale byl nejlépe zdokumentován a jeho kontext je vskutku prapodivný. V té době Churchillova vláda vydala jako Bílou knihu věhlasnou Beveridgeovu zprávu, což byl svého druhu program univerzálního sociálního zabezpečení pro obyvatele své země. Bengálský hladomor byl ale zaviněný britskou koloniální správou – a to během 2. světové války, kdy v řadách takzvané Britské indické armády bojovalo až 2,5 milionů vojáků z této kolonie. Nejčastější údaje hovoří o dvou až třech milionech mrtvých během tohoto hladomoru, rozpětí odhadů je 1,5 milionů až 6 milionů (někdy se tento počet dělí na mrtvé z důvodu hladomoru a na ty, jejichž smrt zavinila epidemie).

Vojenská nezbytnost

Pohled na mapu Britské říše před sto lety a na současná ohniska problémů zaviněných hraničními, etnickými a náboženskými spory snadno ukáže, jaké je dědictví britského kolialis-

mu. Indicko-pákistánský konflikt či indicko-bangladéšský, ale i etnicko-náboženské problémy Myanmaru jsou konflikty uvnitř bývalé Britské Indie. Pás od Egypta po Jihoafrickou republiku je plný krvavých střetů i dnes. Také dnešní spory Súdánu a Jižního Súdánu jsou dílem britských koloniálních kartografů. Totéž platí o Blízkém východě, kde Britské impérium zahrnovalo země od Palestiny přes Transjordánsko, Irák, Kuvajt, Bahrajn, Truciálské státy (cca Sjednocené arabské emiráty), Oman po Aden a ostrov Socotru. A nemělo by se zapomínat na nejbližší britské kolonie – na Gibraltar, Maltu a Kypr, zastávky pro válečné a obchodní lodě na cestách mezi Britskými ostrovy a severní Afrikou i Blízkým východem, ale přes Suezský průplav také mezi Londýnem a Asií.

Technická převaha v podobě moderních zbraní byla v koloniálních válkách všestranně využívána. Nejen při britském dobývání Tibetu. Velké indické povstání, slavné povstání sipáhiů, v polovině 19. století skončilo smrtí přibližně šesti tisíc Evropanů a 800 tisíc Indů – pro srovnání lze uvést, že v občanské válce v USA, která proběhla o několik let později, padlo o 200 tisíc lidí méně. V roce 1898 v bitvě u Omdurmánu (dnes v Súdánu) byly proti chabě vyzbrojenému protivníkovi použity moderní pušky a kulometry: v bojích padlo 47 britských vojáků a na druhé straně přibližně 12 tisíc Al-Mahdiho bojovníků.

V bitvě u Omdurmánu stál v čele britských vojsk pozdější polní maršál Horatio Herbert Kitchener, 1. hrabě Kitchener. Ten velel koloniálním vojskům i v Jihoafrické republice během druhé búrské války na přelomu 19. a 20. století. Pod jeho vedením tam britské jednotky bojovaly proti Búřům, tedy potomkům evropských kolonizátorů nebritského původu. Během války Kitchener nechal zřídit koncentrační tábory pro příbuzné povstalců, což mělo rebely přinutit vzdát se. Podle dostupných údajů ↪ v těchto britských koncentracích zahynulo 4177 žen, 22 074 dětí ve věku pod šestnáct let (50 % tamní búrské dětské populace) a 1676 mužů. Téměř 26 tisíc zajatých Búřů vysídlili Britové do zámoří – na ostrovy Svatá Helena a Cejlon, do Kanady, Austrálie, na Nový Zéland. Několik let poté, po službě v Indii a Egyptě, se Kitchener vrátil do vlasti a byl jmenován ministrem války.

Nevlastní dvojčata

Britská koloniální praxe pomáhá vysvětlit, proč je dne tolik populárních bouří v Hongkongu, zatímco v Macau nejsou. Přitom se jedná o poslední dvě evropské kolonie v Asii, které se vrátily do Číny až koncem devadesátých let minulého století. Města nedaleko od sebe, která od roku 2018 spojuje most-tunel dlouhý 55 kilometrů. Jedná se o dvě enklávy, které mají podobný geopolitický osud, přesto ale s odlišnými příběhy. Portugalská kolonizace Macaa začala už v polovině 16. století, zatímco britská přibližně o tři století později. Portugalská kolonizace započala dohodami s vládou o možnosti vytvářet osady a obchodovat v Číně. Ta britská byla vynucená silou. Britská kolonizace začala v roce 1842 a postupně byla roztažená na tři území spadající dnes pod jedno město – Hongkong. Stalo se tak během dvou takzvaných opiových válek, kdy se civilizovaný Londýn snažil otevřít barbarský čínský trh pro opium dovážené z kolonizované Indie. Samotné války odpovídaly dobovým britským představám o „lidských právech“. Jak uvádí Karel Marx už v souvislosti s první z opiových válek, „anglická soldateska se tehdy dopouštěla ohavností jen ze zábavy; její rozvášněnost nebyla ani posvěcena náboženským fanatismem, ani rozněcována záští vůči vzpurným dobyvatelům, ani vyvolána tvrdošíjným odporem hrdiného nepřítele. Znásilňování žen, nabodávání dětí, vypalování celých vesnic – fakta, jež byla zaznamenána nikoli mandaríny, nýbrž samými britskými důstojníky – to všechno se tehdy dělo jen z nevázané kratochvíle.“¹

1 MARX, Karel: *Indické povstání*. In: MARX, Karel, ENGELS, Bedřich: *Vybrané spisy*, sv. 2. Praha: Svoboda, 1977, s. 387.

Portugalci využili opiové války k rozšíření a postupnému prohloubení koloniální správy Macaa, na samotných válkách se ale nepodíleli. Na rozdíl od Britů nebyli Portugalci ani v koalici osmi, jejíž vojáci v roce 1900 obsadili Peking. Naopak Británie až do útoku Japonska na Čínu stála v čele úsilí zahraničních mocností Čínu ovládnout. A snah ukořistit v Číně co se dá, rozhodně nebylo málo. Koloniální dravci se řídili ze všech stran – podle různých kritérií se odhaduje, že Čína byla přinucena podepsat 500 až tisíc nejrůznějších nerovnoprávných smluv, dohod a konvencí. Podle Anguse Maddisona bylo v roce 1917 v Číně celkem 92

takzvaných smluvních měst, v nichž mělo 19 zahraničních zemí exteritoriální práva a privilegia, tedy jejich občané nepodléhali čínskému právu.¹ Londýn si kromě kolonie Hongkong postupně urval přednostní polokoloniální práva na dolním a středním toku řeky Jang-c'ťiang, vojensky obsadil Tibet, převzal správu čínských celních poplatků a podobně.

Koloniální správa Hongkongu se nikdy neobešla bez násilí. Jen namátkou lze uvést některé drobnosti z pouličních politických protestů v povalečném Hongkongu, při kterých zasáhla britská koloniální policie:

- ▶ říjen 1956: 59 mrtvých, 500 zraněných, šest tisíc zatčených
- ▶ jaro 1966: zatčeno více než 1800 lidí, 258 lidí odsouzeno do vězení na více než dva roky
- ▶ květen až prosinec 1967: 51 mrtvých, 802 zraněných, 1936 zatčených.

Žádný ze zásahů policie proti manifestantům v Hongkongu po návratu tohoto města do vlasti neměl tak tragické následky. Také příběh samotné dohody o navrácení Hongkongu Číně, která je obsažena v *Čínsko-britském společném prohlášení* z roku 1984, je příkladem postupu britských kolonialistů. Ještě před předáním Hongkongu tehdejší britský guvernér zlomyslně roku 1995 zřídil v tomto městě volené legislativní shromáždění – ačkoliv do té chvíle, tedy po celé období britského koloniálního panství, zde byla přímá správa z Londýna bez samosprávy.

Britská lest

Zvláštní na britské koloniální politice nebyla její brutalita. Tu lze pozorovat u všech kolonizátorů. Pozoruhodné na koloniální politice Londýna bylo cílevědomé používání zásady „rozděl a panuj“ vůči domorodému obyvatelstvu. Dělo se tak nejen během přímé správy kolonizovaných území, ale i v procesu dekolonizace. Proto dnes jen zřídka bývalé britské kolonie zažívají klid – samozřejmě s výjimkou „anglosaských kolonií“, jako jsou Spojené státy, Austrálie a do značné míry i Kanada. Existence

1 MADDISON, Angus: *Chinese Economic Performance in the Long Run*. Second Edition, Revised and Updated: 960-2030 AD. OECD Development Centre, 2007, s. 45.

Commonwealthu na tom nic nemění – ostatně, jakmile někdo zahájí samostatnou politiku, je mu členství v tomto společenství Británie a v některých jejích bývalých koloniích či dominiích pozastaveno. Nebo sám vystoupí. Kiplingova Velká hra pokračuje v nových podmínkách.

Za přibližně 150 let britské správy v Hongkongu se podařilo část tamní populace „zmodernizovat“, westernizovat – tedy tak trochu odnárodnit. A také získat pro západní konfese: z přibližně 7,3 milionů obyvatel Hongkongu je podle dostupných údajů přibližně 480 tisíc protestantů a 379 tisíc katolíků. Navíc v roce 2016 žilo v Hongkongu téměř 36,1 tisíc Britů, 14,7 tisíc Američanů a 14,1 tisíc Australanů. Hongkong je díky své koloniální minulosti městem dvojí politické kultury. To znamená, že i některé základní politické pojmy mají odlišnou definici a také představy o zahraniční politice se liší. Ty mohou spolu žít bez ostrých konfliktů jen tehdy, když tuto skutečnost nebude nikdo zvenčí zneužívat. Jenže právě dvojí politická kultura je živnou půdou pro tradiční britskou politiku „rozděl a panuj“. Napřed podněcování nepokojů, nyní rozdávání britských pasů. Z Velké Británie, která se stále klaní dědičným monarchům a má za sebou brutální kolonialistickou minulost, se stal kazatel demokracie – pro kterého ale Velká hra pokračuje. Ztráta kolonií změnila imperialisty na pokrytecké moralisty. Vskutku moudře v této souvislosti zní asi nejznámější biblická otázka (Matouš 7, 3): „Jak to, že vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?“ ◀

!Argument, 13. 7. 2020

Tchajwanské jablko sváru

V předvečer zahájení zasedání Všečínského shromáždění lidových zástupců přijal Senát Parlamentu České republiky usnesení „k pokusům Čínské lidové republiky o vměšování do vnitřních záležitostí České republiky“. Bez nadsázky lze toto usnesení pokládat za nepatřičné, neboť postrádá jakoukoliv snahu porozumět situaci nebo projevit dobrou vůli zlepšovat vztahy mezi státy. Senát byl vždy v Česku nadbytečnou, předraženou a poněkud snobskou institucí; teď se projevil jako instituce škodlivá. Dané usnesení navíc zpochybňuje první část starořímské představy, že „senátoři jsou dobří mužové, senát zlá šelma“. Na druhou stranu rozhodnutí, jako je toto protičínské, je nutné vítat coby podnět pro diskusi o skutečných problémech.

Čína jako plurál

Vášnivě komentáře ohledně dopisu čínského velvyslanectví míří k myšlence, že by Česko nemělo ctít princip jedné Číny. Řečeno jinak, že by mělo diplomaticky uznat Tchaj-wan jako samostatný stát. To by nebyl zrovna prozíravý krok: z přibližně dvou set států světa jich s Tchaj-wanem udržuje diplomatické styky 15, z Evropy pouze Svatý stolec. V Praze od roku 1991 a v Bratislavě od roku 2003 působí Tchajpejská hospodářská a kulturní kancelář, která ovšem nemá diplomatický statut. Tento způsob kontaktů praktikuje 47 států, z toho 21 evropských. Pod názvem „Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu (Chinese Taipei)“ je Tchaj-wan členem Světové obchodní organizace. ↵

Tato poněkud matoucí situace má počátky v době, kdy v Číně skončila občanská válka a Washington se nedokázal vyrovnat s jejím výsledkem. 1. října 1949 byla vyhlášena Čínská lidová republika. V prosinci téhož roku pod tlakem Mao Ce-tungovy revoluční Čínské lidové osvobozené armády (ČLOA) Čankajšek spolu s více než dvěma miliony svých přívrženců ustoupil

na Tchaj-wan, kde předem vyhlásil výjimečný stav. Postup ČLOA mimo jiné na jižní ostrovy dál pokračoval. V květnu 1950 se odehrála pozoruhodná operace ČLOA při osvobození ostrova Chaj-nan, která je někdy pokládána za nácvik obsazení Tchaj-wanu. Ve Spojených státech se v té době už valila hysterická vlna kritiky Bílého domu za to, že dopustil vítězství komunistů. Pravdou je, že celý Západ, soustředěný na hrátky kolem blokády Berlína, zcela přehlédl bouřlivé změny na východě eurasijského kontinentu. Během započaté korejské války pak Spojené státy přemístily do Tchajwanského průlivu svoji 7. flotilu, vzaly zbytky Čankajškovy armády pod ochranu a na řadu desetiletí zmrazily výsledek občanské války v částečně nedokončené podobě.

USA versus ČLR

Oficiální politikou Washingtonu se stalo neuznání nové vlády v Pekingu a udržování styků se svrženou vládou vedenou Čankajškem. Součástí této politiky bylo blokování změny v OSN, kde křeslo stálého představitele Číny v Radě bezpečnosti nadále drželi Čankajškoví lidé. Ke Spojeným státům se nepřipojili všichni jejich spojenci – například Velká Británie uznala novou vládu v Pekingu již počátkem roku 1950. V prosinci 1954 podepsaly Spojené státy s Tchaj-wanem *Smlouvu o vzájemné obraně* a v lednu 1955 Kongres přijal *Rezoluci o Formóze (Formosa Resolution)*, která opravňovala prezidenta použít sílu při obraně „teritorií v západním Pacifiku, která jsou pod jurisdikcí Čínské republiky“, tedy Tchaj-wanu.

Změnu nastartoval prezident Richard Nixon a jeho poradce Henry Kissinger. *Šanghajské komuniké* podepsané na závěr Nixonovy překvapivé návštěvy Číny v roce 1972 obsahuje mimo jiné větu „...americká strana prohlásila: Spojené státy uznávají, že všichni Číňané na obou stranách Tchajwanské úžiny tvrdí, že existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je součástí Číny“. Kissinger ve svých pamětech uvádí, že hlavním bodem všech jednání předcházejících prezidentově cestě byla otázka Tchaj-wanu a hlavním úkolem Nixonovy cesty a *Šanghajského komuniké* bylo „odložit otázku Tchaj-wanu do budoucnosti, aby obě země

mohly překlenout propast, která je oddělovala dvacet let, a aby sledovaly paralelní politiku v těch oblastech, v nichž se jejich zájmy shodovaly“.¹ *Šanghajské komuniké* ovšem obsahuje i zakódovaný příslib, že Spojené státy stáhnou své vojáky z Tchaj-wanu po skončení války ve Vietnamu. Vojenští poradci USA byli na Tchaj-wanu v letech 1951 až 1978. Speciální velitelství (United States Taiwan Defense Command) působilo na Tchaj-wanu od prosince 1954 do dubna 1979 a velelo přibližně 30 tisícům amerických vojáků.

Vlastnímu uznání ČLR ze strany Washingtonu předcházela ještě jedna důležitá událost: v roce 1971 přijalo Valné shromáždění rezoluci, na jejímž základě křeslo v OSN, včetně místa stálého člena Rady bezpečnosti, převzala Čínská lidová republika. Rezoluce byla přijata poměrem hlasů 76 pro a 35 proti; 17 zemí se zdrželo hlasování. USA tehdy ještě hlasovaly proti. Nakonec i Spojené státy v roce 1979 uznaly Čínskou lidovou republiku a přerušily oficiální diplomatické styky s Tchaj-wanem. Smlouva o vzájemné obraně sice v roce 1979 přestala platit, ale nahradil ji speciální *Zákon o vztahu k Tchaj-wanu (Taiwan Relations Act)* z dubna 1979. Ten obsahuje i závazky USA týkající se pomoci při obraně „vládních orgánů na Tchaj-wanu“. Za prezidenta Baracka Obamy byly obnoveny dodávky amerických zbraní na Tchaj-wan, které pokračují i za současného prezidenta USA.

Čína jako singulár

Politika jedné Číny není žádný vrtoch Pekingu, ale výsledek tisíciletého vývoje čínského etnika a čínské státnosti. Moderní pojetí státnosti vychází z představy, že národ je přirozená jednotka a stát instituce umělá. Spravedlivé uspořádání předpokládá, že každý národ na obranu a realizaci svých zájmů vytváří stát. Jeden stát. Na východě Asie žije nejpočetnější národ na světě s pozoruhodnou kulturou – Chanové. Podle *The World Factbook*, což je elektronická publikace americké zpravodajské služby CIA, tvoří Chanové 91,6 % obyvatel Čínské lidové republiky – a na Tchaj-wanu více než 95 % obyvatel tohoto ostrova. Ať už se světová politika nachýlí na jakoukoliv stranu, je přirozené, že

1 KISSINGER, Henry: *Roky v Bílém domě*. Praha: BB/art, 2006, s. 632 a 985.

Chanové z pevniny a Chanové z ostrova budou ve své většině tíhnout k vytvoření jednoho státu.

Tchajwanská otázka je pozůstatek čínské občanské války a přežitek války studené, ovšem při cestě časem lze nalézt její zajímavé paralely. Historickými prameny tradovaná čínská státnost trvá zhruba čtyři tisíce let, ta legendární přibližně o dva a půl tisíce let déle. Když se čínský stát rozšířil k jižnímu pobřeží, monzuny pomáhaly komunikaci s ostrovy na jihu. Masivní osídlování Tchaj-wanu Chany je ale spojováno až s obdobím vlády mongolské dynastie Jüan, tedy od 13. století. I když tehdy nikde na světě neexistovaly hranice dnešního typu, Tchaj-wan začal být považován za okrajové území čínské říše. Pro lepší orientaci: ve zmíněném 13. století začaly suverénní české státní dějiny, neboť díky *Zlaté bule sicilské* Přemyslovci získali dědičný královský titul; do násilného připojení Havaje ke Spojeným státům v té době chybělo ještě přibližně půl tisíciletí.

V 16. století na svých cestách do Japonska přistáli na Tchaj-wanu Portugalci a začali s vlastním obchodem i šířením křesťanství. Tím byly nastartovány pokusy odtrhnout Tchaj-wan od Číny. Předehru dnešní situaci představuje svržení dynastie Ming novými vládci z mandžuské dynastie Čchin v 17. století. Tehdy se poslední přívrženci staré dynastie uchýlili na Tchaj-wan, porazili vojáky z Evropy a snažili se vrátit moc i na pevninské části Číny zpět Mingům. V roce 1683 se ale po vojenských porážkách odpůrci nové dynastie vzdali a Tchaj-wan se opět stal plnohodnotnou součástí čínské říše.

Kolonialisté útočí

Soustředěný útok koloniálních mocností na Čínu začal v druhé polovině 19. století. Protože přišel z moře, ostrovy jako Tchaj-wan se jevily a dodnes se zdají být přirozenými základnami při tlaku na pevninskou Čínu.

► Během francouzsko-čínské války (1883–1885) francouzská vojska obsadila část Tchaj-wanu. Ovšem čínské vítězství nad francouzskými vojsky v pozemních operacích ve Vietnamu vyús-

tilo do dohody, podle níž Paříž vrátila Tchaj-wan (a Pescadorské ostrovy) Číně.

►Po vítězství v první japonsko-čínské válce v roce 1895 si Japonské císařství Tchaj-wan (a Pescadorské ostrovy) přisvojilo, a to i přes odpor místních povstalců. Japonská okupace trvala až do konce 2. světové války. Na Káhirské konferenci v listopadu 1943, na níž při jednání s americkým prezidentem Franklinem Rooseveltem a britským premiérem Winstonem Churchillem Čínu zastupoval Čankajšek, došlo k důležitému průlom: podle závěrečné deklarace „všechna území, která Japonsko ukradlo Číně, jako Mandžusko, Tchaj-wan a Pescadorské ostrovy, budou navráceny Čínské republice“.¹ Toto rozhodnutí pak bylo v červenci 1945 potvrzeno Postupimskou deklarací.²

Konsensus 1992

Tchaj-wan se vrátil domů ve chvíli, kdy se rozjížděla poslední fáze občanské války mezi komunisty a nacionalisty z Kuomintangu (KMT). Po skončení její hlavní fáze v roce 1950 však konflikt pokračoval, a to nejen jako výměna ostrých slov, ale také leteckých bomb či dělostřeleckých granátů. První ostrá tchajwanská krize v letech 1954 až 1955 je spojena se zmíněnou rezolucí Kongresu USA o Formóze. Přes všechny hrůzy občanské války a trvajících krize navrhl v červnu 1956 čínský premiér Čou En-laj sjednocení podle zásady „vlastenci patří do jedné rodiny“. Ve svém vystoupení na Všečínském shromáždění lidových zástupců přislíbil udělení amnestie vojákům i politikům spojených s KMT a zajištění důstojných pozic všem, kdo mírovému sjednocení napomohou.³ Z textu projevu je patrné, že se nabídka týkala i Čankajška, ten však návrh odmítl. Během další krize Spojené státy v roce 1958 na Tchaj-wanu rozmístily střely s plochou drahou letu nesoucí jaderné nálože.

Nástup politiky reforem a otevírání se světu byl spojen i se změnou přístupu Pekingu ke sjednocení Číny. Bylo to při jednání s britskou premiérkou Margaret Thatcherovou v roce 1984, kdy Teng Siao-pching poprvé manifestoval zásadu „jedna země,

1 *Cairo Conference 1943, November 1943*. In: The Avalon Project at Yale Law School – <http://avalon.law.yale.edu/wwii/cairo.asp>

2 *Proclamation Defining Terms for Japanese Surrender*. In: *Department of State Bulletin*, vol. XIII, No. 318, July 29, 1945, s. 137.

3 *Selected Works of Zhou Enlai. Volume II*. Beijing: Foreign Languages Press, 1989, s. 206-209.

dva systémy“. Sdělil tím protistraně, ale i své zemi a světu, že sjednocení Číny by mohlo proběhnout tak, že pevninská Čína si zachová socialistické uspořádání s čínskými charakteristikami, zatímco regiony jako Hongkong, Macao a Tchaj-wan si ponechají své vlastní pořádky.

V červenci 1987 byl na Tchaj-wanu zrušen výjimečný stav, během jehož téměř čtyřicetiletého trvání bylo přibližně 140 tisíc lidí popraveno či uvězněno. Tehdy též tchajwanská vláda povolila návštěvy na čínské pevnině; přímé letecké spojení bylo ale obnoveno až v roce 2005. V roce 1988 vznikl při vládě ČLR Úřad pro záležitosti Tchaj-wanu. ⊕ Probíhala nejrůznější skrytá, ale i veřejná jednání – v dubnu 1989 ministryně financí z Tchaj-wanu navštívila Peking, kde zasedalo vedení Asijské rozvojové banky. Jako nejvýznamnější se ukázaly kontakty, které ze strany Pekingu vedla nevládní Asociace pro vztahy přes Tchajwanský průliv (Association for Relations Across the Taiwan Straits) a ze strany Tchaj-peje Nadace pro výměnu přes průliv (Straits Exchange Foundation) – obě instituce byly založeny v roce 1991. Výsledkem jejich jednání se stal tzv. Konsensus roku 1992 o tom, že Peking i Tchaj-pej budou ctít politiku jedné Číny. Je to tak trochu „konsensus bez konsensu“ – bez dohody, jak má jednotná Čína vypadat. Tehdejší kuomintangská vláda na Tchaj-wanu ale takto dala najevo, že rozpory mají své hranice.

Zlepšení vztahů provázal i protitlak. Na nárůst aktivit směřujících k odtržení Tchaj-wanu reagoval čínský parlament v březnu 2005 přijetím *Zákona proti odtržení (Anti-Secession Law)*. ⊕ Ten v článku 8 uvádí, že „stát použije nemírové prostředky a další nezbytná opatření k ochraně suverenity Číny a územní celistvosti“ v případě, že by síly usilující pod jakoukoliv hlavičkou o odtržení Tchaj-wanu mohly uspět, nebo kdyby došlo k závažným incidentům způsobujícím odloučení Tchaj-wanu od Číny či kdyby možnosti mírového sloučení měly být zcela vyčerpány. Na Tchaj-wanu ovšem dál pokračovala politika „desinizace“, odstraňování názvů používajících slovo „Čína“, ale také Čankajškovo jméno, a nahrazování slovem „Tchaj-wan“. Byly to aktivity podněcované především Demokratickou pokrokovou

stranou (DPS). Ve volbách roku 2008 pak jednoznačně vyhrál KMT nad DPS. Jednání přes průliv zatím vyvrcholila setkáním předsedy Kuomintangu a generálního tajemníka Komunistické strany Číny v Pekingu v květnu 2008. V současné době ale na Tchaj-wanu opět vládne Demokratická pokroková strana, z jejíž řad pochází i prezidentka Cchaj Jing-wen. Ta ve volbách letos v lednu získala 57,1 % hlasů, a to i díky divokým manifestacím v Hongkongu.

Snahy odtrhnout Tchaj-wan od Číny má řadu nadšených podporovatelů ve Washingtonu, za nimiž se řadí i epigoni z dalších zemí. Často vůbec netuší, kolik toho mají Peking a Tchaj-pej společného. Svorně například prosazují nároky Číny na Spratlyho ostrovy v Jihočínském moři a souostroví Tiao-jü-tao, známé jako Senkaku. Loni v lednu čínský prezident Si Ťin-pching v projevu adresovaném krajanům ㄟ na Tchaj-wanu zdůraznil, že během uplynulých 70 let se podařilo zformulovat základní principy mírového sjednocení a politiky „jedna země, dva systémy“. Zopakoval, že se Čína nezřekla užití síly k tomu, aby zabránila odtržení Tchaj-wanu, a zdůraznil, že vztahy Číny a Tchaj-wanu jsou vnitročínskou záležitostí, do níž by se neměl nikdo zvenčí vměšovat. Připomněl ale také, že „tchajwanští krajané vnesli velký vklad do reform a otevírání se světu na pevnině“.

Senát a Čína

Stavět hráz devastujícímu vlivu nevzdělanosti médií, v Česku především těch veřejnoprávních, vyžaduje mít úctu k historii a filosofii. A k reálné ekonomice. Tchaj-wan s 23,6 miliony obyvatel a dynamickou ekonomikou se některým českým politikům, katedrám a novinářům může jevit jako dobrá náhrada za styky s Čínou, která je pro ně ideologicky nepřijatelná. Otázkou ale je, zda Česko může nahradit Čínu pro podnikatele a politiky z Tchaj-wanu. Podle věrohodných informací ㄟ tchajwanské firmy od konce sedmdesátých let investovaly v ČLR více než sto miliard dolarů. Pevninská Čína je pro Tchaj-wan největším obchodním partnerem – tam v roce 2019 ㄟ směřovalo 27,9 % tchajwanského exportu; do USA to bylo 14,1 %, přičemž na třetím místě je

další Čína, konkrétně zvlášť ve statistikách uváděný Hongkong s 12,3 %. Tchaj-wan v obchodu s pevninskou Čínou dosahuje velkého obchodního přebytku – v roce 2019 to bylo 34,5 miliard dolarů plus dalších 39,3 miliard dolarů s Hongkongem. Existují určité obavy, že toto Senát Parlamentu České republiky nedokáže Tchaj-wanu kompenzovat...

Několik dní před velmi smutnou událostí, kterou bezesporu smrt Jaroslava Kubery je, pořádalo čínské velvyslanectví v pražském Kongresovém centru oslavy čínského nového roku. Ti, kdo měli možnost tyto oslavy navštívit, viděli, že nejvyšším představitelem českého státu na této akci byl předseda Senátu Jaroslav Kubera. Byl čínskou ambasadou pozván a pozvání přijal. Při veřejné části jeho jednání s představiteli čínského velvyslanectví bylo vidět úsměvy, přátelská gesta. Osobní vztahy a takzvaná velká politika jsou někdy věci odlišné. Zvláště, když se pod tlakem slepých médií zdá, že změnit názor znamená ztratit tvář. ◀

!Argument, 25. 5. 2020

Čínský zázrak

Strach z neznámého, který doprovází pandemii nového koronaviru, je přirozený a mnohdy je i mobilizující – utváří ale nevhodnou atmosféru pro věcnou analýzu. Až jednou přijde čas na hodnocení boje proti koronaviru COVID-19, postup Číny zaujme přinejmenším v dvojím směru: (a) zastavení epidemie doma; (b) zásobování zbytku světa zdravotnickým materiálem, jako jsou roušky, respirátory, testovací soupravy, ventilátory, ale i zkušenostmi.

Disciplína a solidarita

Neprodleně v návaznosti na poznání povahy koronaviru jako nové infekční choroby uzavřela čínská vláda ohnisko nákazy, a to hned po dvou liniích. První uzavřenou oblastí bylo město Wu-chan s téměř devíti miliony obyvatel, druhá linie postupovala po hraniční čáře provincie Chu-pej, což znamenalo izolaci téměř 60 milionů lidí. Až potud nic tak moc originálního. Jenže poté začalo něco, co nepoznaly ani sever Itálie, ani Kalifornie. V uzavřené oblasti začala rychlá výstavba velikých nemocnic pro zasažené novým koronavirem. Ne jako izolační odkladiště, ale jako zařízení plné moderní lékařské techniky. Zároveň začala masová doplňková výroba potřebných ochranných pomůcek, lékařských nástrojů a přístrojů. A ze všech částí Číny zamířil do izolovaných oblastí vojenský i civilní zdravotnický personál – podle *Global Times* od 24. ledna do 8. března nastoupilo do první linie v provincii Chu-pej v 8346 týmech 42 tisíc kvalifikovaných pomocníků z ostatních regionů Číny. Není bezvýznamné, že prezident Si Ťin-ping převzal osobní odpovědnost za vedení „lidové války proti koronaviru“, ale dokázal zároveň uvolnit prostor pro iniciativu ostatních. Takto se podařilo v Číně dostat epidemii pod kontrolu.

V Evropské unii byl zvolen jiný přístup. Když se objevilo ohnisko nákazy v severní Itálii, rozjeli se odtud nakažení turisté domů a pomohli vytvářet nová ohniska nemoci. Žádná pomoc

alespoň vzdáleně srovnatelná s tou, která v Číně proudila do provincie Chu-pej, z Evropské unie na sever Itálie nesměřovala. A co více: nerozjela se na potřebnou úroveň masová výroba nezbytných sanitárních pomůcek a lékařské techniky. Bruselská centrála na takové akce nemá ani instrumentář, ani kapacity.

První reakcí z Evropské komise byla kritika členských států za uzavírání hranic. Hranice evropských států jsou ale přirozenou, tradiční a srozumitelnou linií obdobně jako hranice provincií v Číně. Na rozdíl od Číny však v Evropské unii začal konkurenční boj o lékařské a zdravotnické pomůcky. Evropská unie jako celek nebyla schopná stanovit jednotnou politiku – třeba v podobě dohody o dodávkách z Číny. Proto se státy začaly starat o sebe samy. Stejně jako při migrační krizi. K uzavření vnějších hranic EU došlo až v návaznosti na uzavírání hranic členských států – a poté, kdy z Washingtonu zazněl pokyn uzamknout vzdušný prostor USA. Bruselu nechyběly jen materiální a finanční zdroje – především selhal lidský faktor, tedy úředníci, komisaři, státníci. Stále víc se ukazuje, že Evropská unie není instituce do nepohody. Pocity mnohých před týdnem vyjádřil srbský prezident Aleksandar Vučić, když řekl že „evropská solidarita neexistuje. Byla to pohádka na papíře“ – a požádal o pomoc Čínu.

Tápající Bílý dům

Odlíšné reakce než v Pekingu bylo možné sledovat z Washingtonu, D. C. Prezident Donald Trump začal tím, že počátkem února ujistil spoluobčany, že Spojeným státům žádné velké problémy nehrozí, a následně jim sdělil, že Američané jsou nejlepší. Chyba byla dvojitá, obdobně jako u pohlavárů Evropské unie. Předně modely chování virů naznačovaly, že se Spojené státy nemohou nákaze vyhnout. Nejde jen o to, že prohlášení měla být opatrnější – především byly promeškány dva měsíce vhodné na přípravu. Druhou chybou bylo podcenění tlaku médií, která při honu za senzacemi šíří strach – a v okamžiku, kdy se obavy rozprostírou, nejhorší chybou státníka je nekonat. Zvláště v USA, kde je veřejnost víc než v Evropě náchylná k davovému chování a pistolnickému řešení problémů. Iniciativu přebírají guvernéri

jednotlivých států Unie; z Kalifornie hlásí,¹ že Národní garda dostala na starost hlídání skladů potravin.

O víkendu se Spojené státy vyhouply na třetí příčku v počtu zemí nakažených koronavirem. Po prvních naivních prohlášeních z Bílého domu následovala celá řada radikálních kroků, a to nejen na hranicích. Protože ani americký prezident nemá příliš mnoho nástrojů, jak ovlivnit výrobu, uvolnil na stimulování ekonomiky jeden bilion dolarů. Odkud je uvolnil, není zcela jasné – už nyní činí dluh federální vlády USA téměř 23,6 bilionů dolarů... Fungování postmoderního kapitalismu je stále záhadnější. To ale platí i o chování americké veřejnosti. Přestože v posledních dnech výzkumy veřejného mínění hlásí nárůst důvěry k prezidentovu jednání, otázkou je, jak tomu bude v listopadu. Třeba při nárůstu nezaměstnanosti a v případě, kdy se cena ropy udrží na současné, pro americké těžbaře nestavitelné hladině. Zvláště, když volební průzkumy už několik měsíců unisono signalizují výhru demokratického prezidentského kandidáta Joe Bidena.

Velký skok

Podle Světové zdravotnické organizace² potřebuje lékařský personál v první linii boje proti novému koronaviru měsíčně 89 milionů masek, 30 milionů plášťů, 1,59 milionů ochranných brýlí, 76 milionů párů rukavic a 2,9 milionů litrů desinfekce na ruce. Kdo to vše vyrobí? Čína, která se v prvních dnech epidemie na svém území potýkala s nedostatkem tohoto materiálu, dokázala během několika týdnů nejen uspokojit vlastní potřeby, ale změnila se i na globálního dodavatele. Zdaleka se nejedná pouze o speciály létající do Česka či na Slovensko. Podle zprávy čínského ministerstva zahraničí³ z konce minulého týdne pomáhala Čína se zvládnutím koronaviru na mezivládní úrovni v 82 zemích, kooperovala s Africkou unií a Světovou zdravotnickou organizací. Provinční orgány Číny spolupracovaly s místními orgány jiných zemí, například v Jižní Koreji, Japonsku či Itálii. Řada čínských firem a nevládních organizací poskytovala pomoc v zahraničí po vlastní linii. To vše

v době, kdy nejvíce nakažených novým koronavirem je stále ještě v Číně.

V pozadí této schopnosti Číny cíleně využít zdroje a pomáhat je kombinace tří skutečností: dlouhodobé utváření rezerv, udržení nástrojů strategického řízení v rukou vlády a kompetentní vedení země. Současná Čína dokáže měnit postupy v souvislosti se změnou situace a učit se i na vlastních chybách. Neexistuje ve světě chudší region, než je subsaharská Afrika. Podle Mezinárodního měnového fondu byl v roce 1980 – tedy ve chvíli, kdy Peking zahájil politiku reformu a otevírání se světu – hrubý domácí produkt na hlavu v Číně 3,9krát nižší než v tomto africkém regionu. Loni byl ten čínský 4,6krát vyšší než HDP per capita subsaharské Afriky. Příští rok, tedy ke stému výročí založení čínské komunistické strany, bude v této zemi zcela vyhlazena chudoba; boj proti ní pokračuje i ve chvíli, kdy tato země zaměřila prvořadou pozornost na potírání nového koronaviru.

Rozumná národohospodářská politika vyžaduje přístup bez ideologických předsudků, které vyzývají tu výlučně státní vlastnictví, onde zase na úroveň boha pozvedly trh. Právě racionální politika vedla k tomu, že Čína je dnes zemí s největšími finančními rezervami a stala se továrnou světa. V době, kdy se ze Západu vyvážela reálná ekonomika do zemí s levnou pracovní silou a tolerantními ekologickými pravidly, Čína ji přivítala – a učila se. Podle článku *Koronavirus by mohl přetvořit globální řád*, který pro *Foreign Affairs* napsali Kurt Campbell, bývalý náměstek ministra zahraničí USA, a Rush Doshi z Brookings Institution, dnes více než 95 % antibiotik v USA nese značku *Made in China*. Říše středu se stává globálním vzorem transformace výroby na zelenou ekonomiku a je na čele v zavádění umělé inteligence v zemědělství, průmyslu i ve službách. Čína nepřestává být globální továrnou, ale zároveň je nejdynamičtějším inovačním centrem. *Světová organizace duševního vlastnictví* (WIPO), která mimo jiné registruje podané žádosti o patenty, uvádí, že pouze Čína překročila milion těchto žádostí za rok – což ilustruje i připojená tabulka.

WIPO: počet patentových žádostí

rok	Čína	USA	Indie	Japonsko	Německo
1985	8 558	115 235	3 475	299 851	44 382
2000	51 906	295 895	8 538	419 543	62 142
2010	391 177	490 226	39 762	344 598	59 245
2015	1 101 864	589 410	45 658	318 721	66 893
2018	1 542 002	597 141	50 055	313 567	67 898

Porovnání chování Číny a USA během pandemie ukazuje změny globálního uspořádání názorněji než statistická data o hrubém domácím produktu. Na skutečnost, že Spojené státy se dostaly v boji s koronavirem do stínu Číny, reaguje Donald Trump podrážděně – se zarputilostí svárlivého kluka na pískovišti neustále opakuje „čínský“ místo „nový“ koronavirus či COVID-19. Jedná tak navzdory dotazům na tiskových konferencích v Bílém domě a po protestech z Pekingu. Jistě najde své papoušky i v Praze. Tato snaha přejít do ofenzivy proti realitě zavání rasismem, což je hrozba, před kterou počátkem února v souvislosti s koronavirem svorně varovaly český internetový časopis [!Argument](#) a slovenský server [Slovo](#).

Je víc než pravděpodobné, že se po pandemii převalí přes Západ mohutná vlna propagandistických útoků na Čínu. Bude třeba vymazat z veřejné paměti, jak čínský hospodářský zázrak pomáhal všem v zápase s pandemií. Žádná mediální kampaň ale nemůže nic změnit na faktu, že se ekonomické i vojensko-strategické těžiště přesouvá do oblasti Tichého a Indického oceánu. Je třeba se této situaci přizpůsobit – nefňukat a co nejvíce globální změny využít pro české i slovenské národní zájmy. ◀

!Argument, 23. 3. 2020

Trumpův triumf

Bílý dům už letos ohlásil dva úspěchy: zabití iránského generála Kásema Solejmáního a podpis obchodní dohody s Čínou. Obé je vydáváno za osobní zásluhu prezidenta Donalda Trumpa. Není divu: počátkem listopadu proběhnou v USA volby a Trumpův tým musí vše, co by mohlo nějaké hlasy přinést, prodat veřejnosti jako osobní úspěch prezidenta. Když ve volbách Trump neuspěje, budou si hledat nové zaměstnání i členové jeho týmu. A tak je dobré vskutku všechno, i podivná nesouměrnost: americko-čínskou obchodní dohodu podepsal z jedné strany prezident, za druhou pak místopředseda vlády. To nebývá v diplomacii příliš časté.

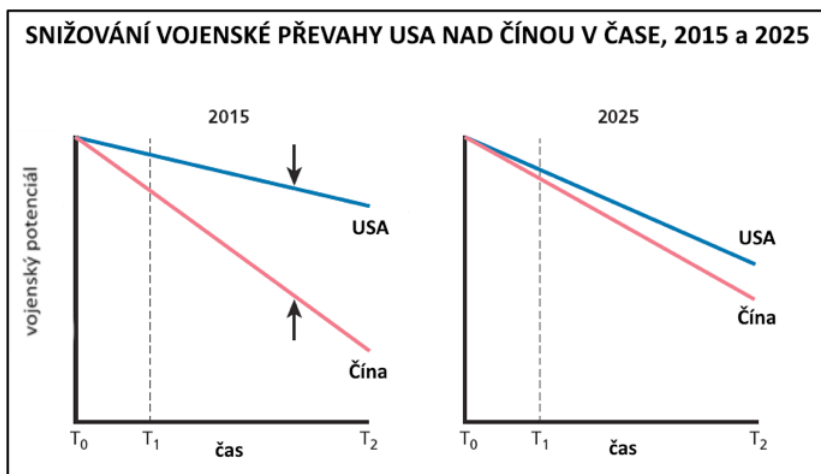
Záměrná nedorozumění

V pozadí Trumpova překvapivého a často neomaleného stylu zahraniční politiky USA může být ovšem pečlivý kalkul. Třeba takový, jaký pod názvem Válka s Čínou před několika lety připravil RAND Corporation, prestižní americké výzkumné pracoviště založené koncem čtyřicátých let vojenským letectvem USA. Podle autorů této studie by během prvního roku neúprosné války mezi Spojenými státy a Čínou oba státy tratily, ovšem ne stejně – což přibližuje tabulka. Analýza vojenských potenciálů směřuje k závěru, že „čínsko-americká válka by byla tak škodlivá, že by obě strany měly dát vysokou prioritu tomu, aby se jí vyhnuly“.

Odhadované ekonomické náklady po prvním roce neúprosné války

kategorie	náklady USA	čínské náklady
obchod	90% pokles bilaterálního obchodu	90% pokles bilaterálního obchodu; 80% pokles regionálního obchodu; 50% pokles globálního obchodu
spotřeba	snížení o 4 %	snížení o 4 %
příjmy ze zahraničních přímých investic	ztráta 9 miliard dolarů	ztráta 500 milionů dolarů
dopady na HDP	mohl by klesnout o 5-10 %	mohl by klesnout o 25-35 %

Tento závěr obsahuje dva problémy. Citovaná studie především pracuje výlučně s představou války v západním Pacifiku – tedy mimo území Spojených států. Čínský vojenský potenciál je ovšem už dnes tak velký, že zmíněný předpoklad je velmi riskantní. Na druhý problém upozorňuje tato studie sama: rozdíl vojenských potenciálů USA a Číny se zmenšuje. Tuto skutečnost přibližuje následující graf, taktéž převzatý ze studie *Válka s Čínou*.⁵ Vyplývá z něj, že se do roku 2025 vojenské potenciály obou zemí velmi přiblíží. A co bude za následujících pět let? Ale v této chvíli je pro pochopení politiky Bílého domu důležité něco jiného.

Aktuální analýzy ukazují, že jakýkoliv konflikt s USA – ekonomický či vojenský – obsahuje pro Spojené státy menší riziko než pro druhou stranu. Když to ona druhá strana chápe nebo cítí – například po studiu zveřejněných výsledků výzkumu RAND Corporation – bude se bát stupňovat konflikt, i když byl ze strany USA vyvolán ze zcela sobeckých pohnutek. Přestože jsou sporné strany na sobě vzájemně závislé, větší ztráty Číny (nebo Íránu či Ruska, ale i Kanady, Mexika, Japonska a Evropské unie) ukazují, že tato závislost je asymetrická. Zachování tváře si někdy žádá

zrcadlovou odpověď, což si ale mohou dovolit jen velmoci, jako je Čína nebo Rusko – ovšem i tyto mocnosti radikálnější odvetu odloží. To platí jak o čínském zavedení cel, tak o ruském vypovězení amerických diplomatů, ale též o íránském omezeném raketovém útoku na americké základny v Iráku.

Nerovná závislost

Asymetrická vzájemná závislost vytváří prostor pro mocenskou politiku Bílého domu. Brutální vydírání pomocí sankcí a exoteriální jurisdikce, které Trump praktikuje jako základ své politiky *America first!*, je zcela v rozporu s mezinárodním právem, ovšem není moc, která by této Trumpově politice dokázala bezprostředně čelit bez dalších, někdy téměř nepřijatelných ztrát. Washington se snaží využít zbytku svého hegemonistického postavení ve světě k tomu, aby normy mezinárodního práva nahradil jimi nadiktovaný světový řád, *Pax Americana*. Je to snad poslední, velmi riskantní pokus zabránit multilaterálnímu uspořádání světového politického a ekonomického systému.

Americká hegemonie se v současnosti opírá o tři sloupky: ekonomiku, a to především rolí dolaru; vojenský potenciál; zábavní průmysl.

► I když čínské rezervy (přibližně 3,1 bilionů dolarů) jsou dramaticky větší než rezervy USA (cca 129,2 miliard dolarů), americký dolar stále činí přibližně 61 % všech světových finančních rezerv (Euro cca 21 % a čínský jüan přibližně 2 %). Přestože je čínský hrubý domácí produkt podle parity kupní síly mohutnější než ekonomika USA, například Mezinárodní měnový fond a Světová banka ve svých statistikách užívají jako základ mezinárodní dolar, což je hypotetická měnová jednotka, která má na vybraném místě stejnou kupní sílu jako americký dolar v USA v určeném okamžiku. Spojené státy zůstávají měnovým suverénem, který provádí emise a stanoví nejvýznamnější úrokové sazby dolaru. Profesor [Kenneth Rogoff](#) z Harvard University už v roce 2013 odhadoval, že roční zisk USA z dolarové manipulace činí 100 miliard.

I když je stále přibližně 80 % světového obchodu počítáno v dolarech, tento podíl klesá, narůstá objem obchodu v nedolarových měnách. Mění se i struktury rezerv, a to nejen ve prospěch nedolarových peněz, ale hlavně roste role zlata. Dolar není jen nejvýznamnější rezervní měnou, ale také nositel historicky bezprecedentního amerického a globálního zadlužení. Není zde tedy jen zřejmá tendence dlouhodobých změn, ale též potřeba těchto změn.

► Podle Stockholmského institutu pro výzkum míru vojenské výdaje Spojených států činily v roce 2018 na hlavu 1985,5 dolarů, zatímco v Číně to bylo 176,7 dolarů a v Rusku 426,4 dolarů na hlavu. Podle téhož zdroje podíl USA na světových vojenských výdajích činil 36 % a byl 2,6krát větší než výdaje čínské. Na žebříčku deseti států, které dávají nejvíce na obranu, vydávají USA přibližně tolik jako zbývajících devět zemí dohromady. Konvenční výzbroj a výstavba ozbrojených sil – především rozmístění základen, letadlové lodi, kosmická podpora, drony a přesné navádění zbraně – činí USA jedinou mocností schopnou rychlého zásahu v jakémkoliv regionu.

Jakkoliv navyšované vojenské výdaje USA nejsou schopné prolomit patovou situaci v oblasti strategických zbraní: ruské strategické síly jsou přibližně stejně ničivé jako ty americké. A schopnost druhého, odvetného úderu čínských strategických sil nepřetržitě narůstá. Výše uvedený graf ukazuje na změnu poměru amerického a čínského potenciálu. Spoléhat na převahu v konvenčních silách v regionální válce s Ruskem nebo Čínou je sebevražedný nesmysl.

► Přestože nejvíc lidí na světě mluví čínsky, angličtina je jazykem celosvětové komunikace. Globální kapitalismus produkuje pro všechny sociální vrstvy masovou kulturu, která utváří jejich světový názor mnohdy víc než vzdělání. Americký životní způsob je standardem, kterým se vše ostatní poměřuje. Především individualismus a hledání jednoduchých řešení. USA jsou továrnou na sny, která každoročně produkuje víc než 600 filmů.

I když filmová výroba tří asijských zemí (Indie, Čína, Japonsko) je větší, globální trh vstřebává především americké iluze o životě středních tříd a cestě k individuálnímu úspěchu. A pak jsou tu počítačové sítě a hry, kde je rovněž patrna převaha angličtiny. Podle dostupných statistik je v současné době ve světě 2,5 miliardy nejruznějších her. V nich převládají konfliktní příběhy, ve kterých dominuje řešení sporů v duchu Divokého západu. Nejruznější střílečky, akční a dobrodružné hry řeší situace bez ohledu na právní či morální normy, pouze s ohledem na pozici a výzbroj. Hodnotu má jen prohra, nebo vítězství.

Nadvláda angličtiny a export amerického životního způsobu představuje nejsilnější prvek americké moci. V Česku loni z 50 nejnavštěvovanějších filmů jich bylo 35 ze Spojených států, o programové skladbě veřejnoprávní televize nemluvě. V této oblasti se rozhoduje, zda se v souvislosti s růstem životní úrovně čínský životní způsob podvolí tomu americkému. Na druhé straně rozevírání sociálních nůžek, kriminalita, masová deprese a odcizení mocenské elity v samotných Spojených státech stavějí limity politické využitelnosti amerického zábavního průmyslu.

Trumpova brutalita je založena na tom, že se protivníci nedokážou sjednotit. Znamená to nový triumf vůle nad mezinárodním právem po staletí pracně slepovaným? Zabití iránského generála v sobě nese poznatek asymetrické výhody USA v případě eskalace, která znemožňuje obdobnou odpověď Teheránu. V tomto činu je ale také obsaženo pojetí světa v duchu počítačových stříleček s odcizeným pohledem na člověka prostřednictvím monitorů. Ticho plné „nepochopení“ akcí Bílého domu ale vypovídalo o téměř jednotném globálním nesouhlasu s takovýmto jednáním. Ve vzduchu zůstává viset otázka, který další státní činitel z nějaké země, jejíž politika se Washingtonu momentálně nelíbí, je další na seznamu cílů amerických dronů. Trumpova střelba po obvodu 3600 v případě ekonomických

sankcí sice využívá aktuální roztříštěnost okolního prostředí, z dlouhodobého hlediska však budou Spojené státy při setrvání u této politiky čelit kritické ztrátě důvěry. Zároveň takzvaní globalisté v USA, kterým plynou větší příjmy ze zahraničí než z domácího podnikání, stupňují proti Trumpovi tlak až na úroveň hysterie. Dosud zdaleka nevyhráli, ovšem tento konflikt dramaticky štěpí americkou společnost a diskredituje Spojené státy. A zatím čínská ekonomika roste, Rusko řeší chaos, který vyvolaly Spojené státy na severu Afriky a na Blízkém východě... Přechod k multipolárnímu světu je nevyhnutelný, pouze je doprovázen nebezpečnými průvodními jevy. ◀

!Argument, 20. 1. 2020

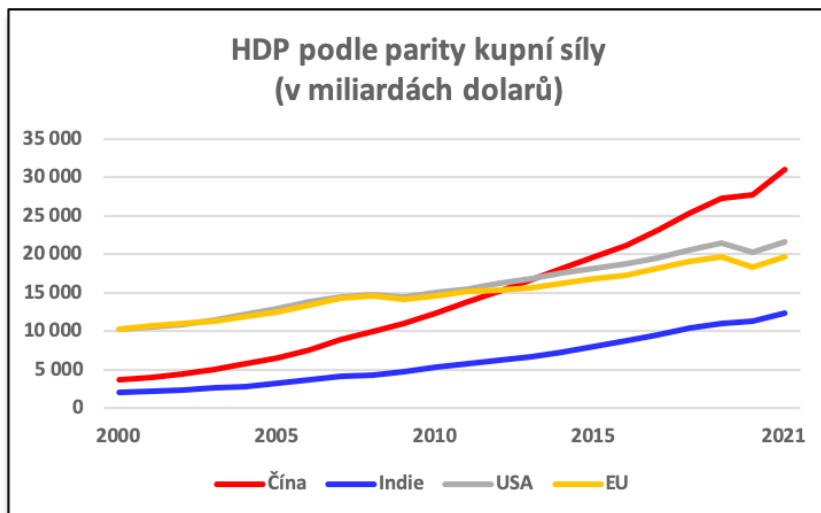
Atlantik, nebo Pacifik?

Velké změny se často skrývají za stěnou všedních slov. To platí také o oznámení generálního tajemníka NATO Jense Stoltenberga z minulého týdne, že ministři obrany členských zemí Aliance schválili balíček vojenských a politických opatření. Není sice zcela jasné, co vlastně jménem lidu svých zemí páni ministři odsouhlasili, ale podle Stoltenbergových slov se tak stalo včetně nákupu nové vojenské techniky. Prý se tím Aliance „adaptuje na měnící se bezpečnostní prostředí, jehož součástí jsou ruské investice do raket“. Ukazuje se, že Jens Stoltenberg je nejvýznamnější a pohříchu i bezkonkurenčně nejúspěšnější lobbista amerického vojensko-průmyslového komplexu v Evropě. Nezbyvá než doufat, že jím avizovaný nákup protiraketového systému Patriot, raket SAMP/T a bojových letounů páté generace nebude použit na boj proti novým ruským strategickým zbraním: ukázal by se jako zbytečná, zcela nefunkční investice.

Nejde jen o to, že ruské strategické zbraně jsou nástroje ničení jiné třídy než uvedené systémy. Nejde ale ani o to, že Moskva zahájila zbraňovou hypermodernizaci až poté, kdy se NATO roztáhlo na východ k jeho hranici a Spojené státy začaly usilovně bourat pracně vytvořený smluvní systém kontroly zbrojení. Tím skrytým tajemstvím Stoltenbergových slov je to, nač časopis !Argument upozorňoval už loni: že například systém Patriot je dražší, pomalejší, má menší operační dosah a mnohem delší přípravu k boji než ruský systém S-400. Je také levnější, ale z vojenského hlediska méně výkonný než americký systém THAAD, který Pentagon rozmístil v Japonsku a v Jižní Koreji. Diskuse o tom, proč spojenci v NATO mají kupovat starý systém Patriot a v Asii se rozmisťuje systém THAAD by mohla napovědět mnohé o tom, jak vypadá svět podle Washingtonu. V každém případě už od podzimu roku 2011, kdy ještě v Bílém domě vládl Barack Obama, USA mluví o potřebě „rebalancování“ poměrů v tichomořské oblasti, čímž se myslí obnovení ztracené neomezené nadvlády v západním Pacifiku. Už tehdy bylo rozhodnuto rozmístit v Tichém oceánu 60 % kapacit válečného námořnictva USA.

Nová rovnováha

Pravdou je, že se geopolitické těžiště světa přesouvá z Atlantiku do Pacifiku již několik desetiletí. Ne proto, že Pacifik je přibližně dvakrát větší než Atlantský oceán. Podstatné je, že omývá pobřeží dvou ekonomických gigantů – USA, Číny – a má blízko i k Indii. Je i domovinou dynamických „asijských tygrů“ a Japonska. Také na ruském dálněvýchodním pobřeží, přestože stále zůstává daleko od svých možností, se ve střednědobém horizontu dá očekávat oživení. Následující graf je zpracován z letošních dubnových dat Mezinárodního měnového fondu. Tato databáze, která v prognóze opatrně reaguje na výkyvy způsobené pandemií COVID-19, upozorňuje, že čínská ekonomika svou velikostí překonala tu unijní v roce 2012 a ekonomiku USA v roce 2014. Při zachování relativně lineárního vývoje lze očekávat, že v druhé polovině tohoto století tu evropskou předežene také Indie. Samozřejmě že Spojené státy v součtu s Evropskou unií například do podoby NATO vytvářejí mohutnější uskupení. Jenže se zdá, že takové sčítání může být pouhopouhou iluzí. Už teď se ukazuje, že pro Washington je ekonomika a politika ve vztahu k asijským mocnostem významnější než politika vůči Londýnu, Berlínu a Paříži. Zvláště když v Bílém domě mohou počítat s evropským podbízením se jako se samozřejmostí.

Evropa se obtížně vyrovnává se změnou akcentu v americkém vnímání světa. O Praze nemluvě. Je příznačné, že se minulý týden v českém informačním prostoru objevila Trumpova pohružka zveřejněná na twitteru, že „Spojené státy si za různých podmínek ponechávají politickou možnost úplného oddělení se od Číny“. Ovšem bylo obtížné nalézt v českých sdělovacích prostředcích byť jen zmínku o tom, že právě v téže době ministr zahraničí USA Mike Pompeo odletěl na Havaj, aby se tam sešel s Jang Ťie-čch'em, tedy se šéfem zahraničněpolitického oddělení Komunistické strany Číny a členem Státní rady ČLR; Jang je také bývalým ministrem zahraničí, který sbíral zkušenosti i jako velvyslanec v USA. Pompeo a Jang se sešli k jednání v době, kdy se komplikuje situace na Korejském poloostrově, došlo ke konfliktu na čínsko-indické hranici, Nepál zveřejnil mapy, kde hranice prochází územím kontrolovaným Indií... To vše ale nestačí k tomu, aby se o zmíněnou americko-čínskou schůzku zajímali novináři ve střední Evropě. Zato se Praha chlubí tím, že jedné z probíhajících šesti vojenských misí Evropské unie, a to té v Mali, bude velet český generál.

Africká anabáze

Vojenské aktivity Evropské unie jsou bezprostředně srostlé s činností NATO a globální strategií USA. I proto ona svobodná rozhodnutí o nákupu vojenské techniky. To platí i o strategii v Africe. Evropa je srostlá s Afrikou, Středozemní moře je mořem ve středu země a migrační vlny ještě více osudy těchto dvou oblastí tak či onak sblížují. Není bez zajímavosti, že v třicátých letech minulého století Karl Haushofer, geograf, diplomat a generál, který se vypracoval na dvorního geopolitika Adolfa Hitlera, rozdělil svět na panregiony. Jeden z nich, který spojil Evropu s Afrikou a měl jako ústřední stát Německo, nazval Euroafrika. Co by Haushofer řekl tomu, že Vojenské velitelství USA pro Afriku (U.S. Africa Command) dnes sídlí... v německém Stuttgartu. Evropa ztrácí svoji geopolitickou výlučnost, což přispívá k poklesu politického významu Atlantiku.

Kromě klasických zájmů mocností v Africe narostl na tomto kontinentu v důsledku rostoucího sociálního napětí rozsah i význam boje s terorismem a náboženským fundamentalismem. Vojenské uskupení USA pro Afriku má roční rozpočet téměř dvě miliardy dolarů a obhospodařuje všechny druhy vojsk od pozemních jednotek přes letectvo a námořnictvo po speciální jednotky. V současné době působí na africkém území šest až sedm tisíc amerických vojáků. Jen v Somálsku americké letectvo provedlo více než 220 náletů, z nich přes polovinu poté, kdy v roce 2017 Donald Trump prohlásil Somálsko za „oblast aktivního nebezpečí“. Unijní vojensko-výcviková mise EUTM v Mali čítá 745 lidí. Hodnoty jsou jasné jen na první pohled. Mali, bývalá francouzská kolonie, není jen místem etnických konfliktů a džihadistických útoků. Je také státem, který se ložskou těžbou 61,2 tun zlata dostal ve statistikách na čtvrté místo mezi největšími africkými producenty tohoto drahého kovu a zásoby uranu v Mali jsou odhadovány na 14,7 tisíc tun.

I Afrika se může stát geopolitickým jablkem sváru. Tento kontinent je tak trochu periférií Atlantiku i Pacifiku, byť jej na východě omývá Indický oceán. Čínští vojáci působí v afrických misích OSN, tedy misích univerzálního mezinárodního společenství, ne aliancí: například v misí MINUSMA v Mali vedle sebe slouží 426 čínských vojáků a tři vojáci z Česka. Jenže kromě toho v Africe v rámci iniciativy Jeden pás, jedna cesta na tamních infrastrukturních projektech pracuje více než 200 tisíc čínských inženýrů, techniků a dělníků.

Masakr na Náměstí

Je nesporné, že rostoucí zájem o Tichý oceán souvisí především s proměnami Číny. Problémem je, že se pohled na Čínu dostal do kleští sobeckých skupinových zájmů a nejrůznějších předsudků. Stačí si připomenout výsledek, kterého západní média dosáhla v souvislosti s vytvářením obecné představy o masakru na náměstí Brány nebeského klidu v Pekingu po studentských manifestacích roku 1989. Zasluhou lidí, jako byl tehdejší britský velvyslanec v Číně, i ve střední Evropě zdomácněla představa,

že na Náměstí armáda zabila přinejmenším 10 tisíc lidí. ↪ Minulý rok vydali Ivana Bakešová, Ondřej Kučera a Martin Lavička, tři čeští sinologové, knihu *Dějiny Čínské lidové republiky*. Podle jejich výzkumu během tohoto údajného masakru nebyl na náměstí Brány nebeského klidu zabit žádný člověk. Kvalifikované odhady hovoří o přibližně 300 zabitých na přístupových cestách k tomuto Náměstí, z toho bylo přibližně sto vojáků. Samotné náměstí Brány nebeského klidu bylo vyklizeno bez násilí na základě dohody. Autoři zmíněné knihy pak popisují, jak se formoval klamavý obraz o těchto bezesporu tragických událostech v Pekingu, a to včetně podílu zpravodajských služeb na utváření této falešné představy.¹

Žádná kniha není dokonalá, každý badatel hodný toho jména by ji v době vydání již psal trochu jinak. Jisté ale je, že publikovat dnes v Česku zmítaném ideologickými vášněmi takovou knihu, jako jsou zmíněné *Dějiny Čínské lidové republiky*, vyžaduje občanskou odvahu. Když už je ale na světě, měl by si v ní občas zalistovat každý, kdo se chce vyjadřovat k událostem v Číně, chystá se cestovat na Tchaj-wan či hodnotí poměr sil v západním Pacifiku. Je vhodné podívat se do takovýchto knih také před sledováním zpravodajství České televize – nebo místo něho.

Singapurský premiér Lee Hsien Loong v nejnovějším čísle amerického časopisu *Foreign Affairs* píše, že asijské země si nechtějí vybírat mezi USA a Čínou. Má pravdu, která by neměla platit jen pro Asii. I pouhá obchodní válka názorně ukazuje, že pro celý svět, tedy i pro Evropu, by bylo výhodnější, kdyby se Washington a Peking dokázaly dohodnout. Chce to jen dobrou vůli a nepodléhat stále sofistikovanějším zlovolným propagandistickým kampaním. ◀

Viz BAKEŠOVÁ, Ivana; KUČERA, Ondřej; LAVIČKA, Martin: *Dějiny Čínské lidové republiky*. Praha: NLN, 2019, s. 188–208.

!Argument, 22. 6. 2020

3. USA NA KŘÍŽOVATCE

Svět bez USA

Během prázdnin se mnohé vrátí do bývalého normálu. To se opět většina lidí podřídí veřejnoprávní masáži, která všechny nerovnosti představí jako samozřejmé a radostné ve srovnání s chmurnou minulostí a východní temnotou. Poslední tři týdny ale vládne nejistota, kterou v Česku tlumí jen mediální embargo: Spojené státy jako oficiální opora míru a demokracie se zmítají v křeči. K téměř již samozřejmé nevyzpytatelnosti současného vládcce Bílého domu přibyly neúspěchy v boji s novým koronavirem, ekonomický propad a občanské nepokoje. Středoevropské elity vsadily na to, že po listopadových prezidentských volbách v USA vše smutné pomine. Ale vzpomínka tu zůstane. Vzpomínka na to, že při přepočtu na milion obyvatel zemřelo v USA na COVID-19 stokrát více lidí než v Číně. Že američtí nejvyšší vojenští činitelé se po fotografování s prezidentem od svého vrchního velitele distancovali. Že příliš mnoho lidí pokládá otázku rasové nerovnosti v USA za systémový problém – což ostatně naznačuje i následující tabulka.

info	zdroj
loni bylo v USA ve službě zabito 147 policistů	Officer Down Memorial Page ↗
loni policie v USA zabila 1098 lidí, přičemž černoch má 3x větší předpoklad být zabit než běloch	Mapping Police Violence ↗
úmrtnost černochů na COVID-19 je 2,3x vyšší než úmrtnost bělochů	APM Research Lab ↗
v květnu 2020 byla celková nezaměstnanost v USA 13,3 %; nezaměstnanost černochů dosáhla 16,8 %, zatímco u bělochů 12,4 %	U.S. Bureau of Labor Statistics ↗
přestože jich je v populaci USA pouze 13 %, černoši tvoří 39,8 % bezdomovců	U.S. Department of Housing and Urban Development ↗
přestože jich je v populaci USA pouze 13 %, černoši tvoří 40 % vězňů	Prison Policy Initiative ↗

I když někteří činitelé popírají existenci systémových problémů ve Spojených státech, vypadá to, že USA dnes představují „nemocného muže Západu“. Rozhodně se nezdá, že by se například sociální deprivace či vysoká kriminalita daly vyřešit nějakou reformou policie – a už vůbec ne snížením výdajů na policii. Bourání pomníků otrokářů či jižanských hrdinů z občanské války naznačuje, že tu vedle sociálního problému je i problém kulturní. Něco by se změnit mělo. Začít by se dalo u toho, čemu Konfucius říkal „náprava řeči“ či oprava pojmenování (*Hovory*, XIII/3) – liberální korektní jazyk utajil problémy, jako obvez může zakrývat hnisající neléčenou ránu. O potřebě nápravy řeči nemluvil jen Konfucius před dvěma a půl tisíci lety, ale i anglický filosof Francis Bacon žijící na přelomu 16. a 17. století: podle něho idol trhu vytváří nebezpečný klam, neboť lidé „věří, že jejich rozum ovládá slova, ale stává se také to, že slova obrátí svou sílu proti němu“ (*Nové organon*, 59). Dnes klam korektní řeči brání správnému pojmenování věcí i událostí a pokusy o nápravu jazyka narážejí na samozvané strážce čistoty, kteří v jiné interpretaci vidí zlovolný akt trollů. Jenže když dlouho předstíráte, že něco je, někteří lidé se toho začnou dožadovat. A když symboly neodpovídají dominující řeči, což mnohdy bývá oficiální propaganda, nakonec padají. V Richmondu, Bostonu, Londýně, Bristolu či v Praze.

Poznámka č. 1: Bourání pomníků

Každý pomník konkrétního člověka přináší dvě zprávy: připomíná danou osobu a sděluje něco o době, kdy byl postaven. Když někdo pokládá dobu normalizace za dobu temna, vadí mu i tehdy postavená socha hrdiny z 2. světové války – na 9. květen 1945 se dívá přes prizma 21. srpna 1968. Také se stalo po občanské válce v USA, že v rámci usmiřování v duchu Lincolnova hesla „Všichni jsme Američané“ někteří spojili vítězství s tolerancí ke stavění soch poraženým jižanským bojovníkům. Dnes tento přístup nemusí odpovídat liberální jazykové čistotě při pojmenování vítězství. Takže tu je trojí bourání soch spojené s poněkud surrealistickým pojetím kultury i revoluce – během Velké prole-

tářské a kulturní revoluce v Číně, během Velké revanšistické kulturní revoluce v Česku a nyní v průběhu Velké liberální kulturní revoluce na Západě.

Americký politický jazyk se dostal do pastí. Nejde jen o to, že kázání o lidských právech roubuje na rozporuplnou realitu vlastní společnosti plnou nerovnosti. Neumí se zbavit představy o vůdcovské roli Spojených států. Napříč politickou elitou od Republikánské po Demokratickou stranu je zde nekonečné množství zažitých jazykových pastí na téma „pro USA výhodná rovnováha“ či „mír prostřednictvím síly“. Podle těchto vizí se svět bez amerického vůdcovství hroutí do záhuby. I když americká společnost prožívá krizi, v létě sjezdy obou zmíněných politických stran přijmou programy plné nejrůznějších variací na tyto řečnické floskule. Jazyk amerického nacionalismu patří k tomu, čemu se někdy říká *deep state*.

Onen tajuplný *deep state*, který vládne bez ohledu na to, kdo sedí v Bílém domě, to jsou ale také lidé jako Robert Gates. Ten se z funkce ředitele CIA stal ministrem obrany USA ve vládě republikána George Bushe ml. a v této funkci setrval i po příchodu demokrata Baracka Obamy do Bílého domu, přestože Obama vyrostl na kritice politiky svého předchůdce. Teď Robert Gates napsal článek, který v časopise *Foreign Affairs* vyjde o prázdninách. Název: *Přemilitarizování americké zahraniční politiky*. Základní teze poukazující na přecenění významu vojenské síly v politice USA je nesporně pravdivá – odmilitarizování ekonomiky, kultury a politiky Spojených států by této zemi jistě prospělo. Jenže Gates směřuje jinam: je prý potřeba Spojeným státům navrátit prestiž, která se ztrácí v nekonečných válkách, a „obnovit americké vůdcovství“, bez něhož bude narůstat nebezpečí z Číny, Ruska, islámského státu... „Bez amerického vedení budou před námi skutečně temné dny.“ Vojenskou sílu je nutné doplnit nevojenskými programy vůdcovství, přičemž Spojené státy musí jednat „méně jako mnišský řád a víc jako Madison Avenue“ – Madison Avenue je ulice v New Yorku, kde sídlí nejznámější reklamní agentury. To znamená dát světu americké pojmenování věcí a událostí.

Poznámka č. 2: Cena hegemonie

Byl to španělský král, který jako první vládl říši, nad kterou slunce nezapadalo. Španělský trůn získával v 16. století ročně z Ameriky přibližně dva miliony dukátů; armáda pak stála tuto zemi jen v roce 1588 přibližně 10 milionů dukátů. Panovníci vedli zahraniční politiku, která neznala priority, hnala rozsáhlou říši do konfliktů na všech hranicích a stavěla si vyšší cíle, než mohla ekonomicko-mocensky zajistit. Výsledkem byl nárůst konzervatismu, vyčerpání a rozpad říše.

Předlužená ekonomika Spojených států – jen dluh federální vlády činí 26,1 bilionů dolarů – sražená novým koronavirem a poklesem ceny ropy neumožňuje výkon role hegemonu na úrovni, kterou kreslí doktrináři v USA a propagandisté ve střední Evropě. Neumožňuje to ani demografický potenciál této země. Monstrózní vojenské výdaje Spojených států jsou zbytečně velké z hlediska zajištění bezpečnosti, a příliš malé na ovládnutí světa. Paradoxem je, že například „americký mír“ plný válek vytvořil na Blízkém východě rovnováhu, která Evropě a Asii umožňuje dovážet odtud daleko více ropy než USA; jen Čína odtud vozí 3,5 milionů barelů denně, zatímco Spojené státy dovážejí z oblasti Perského zálivu denně méně než milion barelů ropy. Přímé vojenské výdaje USA na „americký mír“ na Blízkém východě jsou vyšší, než odtud pocházející zisk.

Spojené státy částečně vyrovnávají své náklady na udržení hegemonie prodejem zbraní a exportem dolaru, ovšem zadluženost Washingtonu i tak roste do nesrozumitelných výšin. Tento stav nemůže být udržitelný donekonečna. Nervozita americké politické elity naznačuje, že si toho je i řada lidí ve Washingtonu vědoma. Zdá se ale, že Trumpovy snahy omezit náklady americké zahraniční politiky, což byl jeden z rozměrů politiky *America First!*, vyznějí naprázdno. Proto také onen nárůst protičínských kroků a protičínských výkřiků.

Poznámka č. 3: Thukydidova past

Podle Thukydida, antického historika a vlastně též teoretika politiky, vedl růst moci Athén k poklesu vlivu Sparty na Peloponésském poloostrově. Obavě ze ztráty hegemonie čelila Sparta preventivní válkou. Podle amerického politologa Grahama Allisona za uplynulých pět století bylo ve světě šestnáct podobných případů, kdy vzestup jednoho státu narušil postavení jiného – přičemž dvanáct takových sporů skončilo válkou. Válka USA s Čínou je prý pravděpodobnější, než se zdá.

Nikdo, kdo žije ve střední Evropě a neztratil v záplavě korektnosti pud sebezáchovy, si nemůže přát kolaps Západu – a tedy ani zhroucení Spojených států. I když je „americký mír“ na Blízkém východě pokřivenou karikaturou spravedlnosti, jak by vypadala politika Izraele, Saúdské Arábie či Íránu poté, kdyby se Spojené státy odtamtud bez náhrady vytratily? Když Francie a Velká Británie přestaly garantovat Versaillskou smlouvu, následovala Mnichovská dohoda a okupace. Trianonská mírová smlouva nepatří k nejlepším výkonům Pařížské mírové konference, ovšem jak bude vypadat střední Evropa, když se Spojené státy stáhnou, Evropská unie se nevymaní z klinické smrti a Rusko bude daleko? NATO rozhodně není dítětem humanismu a v jeho rámci pilně plní požadavky na zbrojení především Turecko a Řecko, ale nepřispěla Aliance alespoň trochu k tomu, aby tito dva její členové mezi sebou neválčili?

Má-li odchod USA z pozice hegemonu proběhnout bez chaosu, musí být Washington nahrazen při poskytování služeb hegemonu – nejen vojenských, ale i ekonomických a ideových služeb. Šlágrem posledních let se stal pokřik, že o pozici hegemonu usiluje Čína. Nic tomu nenasvědčuje. Kromě řady ujištění, která znějí z Pekingu, je zřejmé, že (a) Čína je velmocí zaměřenou na mír, který potřebuje k vnitřní sociálně-ekonomické transformaci; (b) je si vědoma toho, že by neunesla náklady spojené s výkonem role hegemonu. Její měnová politika je odpovědná, nedokáže nahradit dolar, který asymetricky rozděluje hodnoty. Politika Číny, právě tak jako politika Ruska, Indie, ale v někte-

rých prohlášeních také Evropská unie, směřuje jinam, než naznačuje Thukydídova past: NE hegemonii, ANO multipolárnímu uspořádání.

Když Spojené státy přestanou včas provádět hegemonistickou politiku, zůstanou jednou z nejmocnějších zemí planety, a to jak výkonem své ekonomiky, tak i coby inovační ohnisko a zdroj kulturních podnětů. Jde jen o to, aby se smířily s rolí partnera několika dalších mocenských center. **Je to prosté: společně zdokonalovat, dodržovat a prosazovat mezinárodní právo v podmínkách multipolárního uspořádání světa.** Svět nepotřebuje ani hegemonii USA, ani chaos bez USA. Potřebuje mír bez přídavků jako „římský“ či „americký“. Mír, který předstírá zdejší propaganda, je sebedestruktivní. Svět potřebuje mír srostlý se spravedlností. Potom to bude mír hodný svého pravého jména. ◀

!Argument, 15. 6. 2020

Rasismus – byznys a politika

Západ má dvě části – starou a novou. Ta nová, která vznikla po roce 1989 sebeidentifikací bývalých socialistických zemí, je v řadě ohledů politicky radikálnější a je téměř za každého počasí ochotná křečovitě manifestovat svoji loajalitu vůči ideově-politickému centru v USA. Dokonce víc než k Bruselu. Na existenci „staré“ a „nové“ Evropy upozornil v roce 2003 tehdejší ministr obrany USA Donald Rumsfeld. Bylo to v souvislosti s halasnou ochotou „nové“, postsocialistické Evropy podporovat intervenci v Iráku, což některé mocnosti „staré“ Evropy nechtěly. Už tehdy bylo jasné, že to, co Rumsfeld pokládá za „nové“, byla tradiční mocenská politika, zatímco tehdejší „stará“ Evropa se hlásila k moderně – k mezinárodnímu právu. Dnes je vidět konzervatismus „nové“ Evropy i ve velice vlažném vztahu k hnutí *Black lives matter*.

Koloniální tradice

Výchozí rozdíl mezi „starou“ a „novou“ Evropou je spojen s prostým faktem, že země té „nové“ nemají koloniální minulost. Rakousko-Uhersko může někdo pokládat za žalář národů, ale byla to evropská mocnost bez kolonií v zámoří a bez silného válečného námořnictva. Proto dnes nemá potomky kolonizátorů, ale ani přistěhovalce z bývalých kolonií. Postrádá také emoce s tím spojené. Součástí historické paměti lidí ze zemí středovýchodní Evropy není ani otrokářství. Jenže obchod s otroky existoval a otrokářství nezanechalo pouze jizvy v politické kultuře Západu – někde zanechalo i nezacelené rány.

Kolektivní nevědomí, které ovlivňuje individuální politické chování, obsahuje nejrůznější mýty, pojmy a symboly zděděné po minulých generacích. Na západě Evropy a v USA je – a to bez ohledu na barvu pleti – součástí tohoto kolektivního nevědomí i vzpomínka na otrokářství a jeho důsledky. Následující tabulka, převzatá od britského historika Anguse Maddisona, ukazuje počty afrických otroků dovezených do Ameriky.¹ Obdobné údaje

1 MADDISON, Angus: *The World Economy. Volume 1: A Millennial Perspective. Volume 2: Historical Statistics*. OECD Development Centre, 2006, s. 493.

uvádí Jenny Bourneová, profesorka z Carleton College v americké Minnesotě: podle ní bylo v letech 1500 až 1900 otrokáři vyvezeno z Afriky 12 milionů černochů; z nich 10 milionů dokončilo cestu do Ameriky, ostatní zahynuli cestou.

Dovoz afrických otroků do Ameriky, 1500–1870 (údaje v tisících)			
	1500–1810	1811–1870	celkem
Brazílie	2501	1145	3647
španělská Amerika	947	606	1552
nešpanělský Karibik	3698	96	3793
území USA	348	51	399
celkem	7494	1898	9391

Oba citovaní autoři uvádějí, že pouze menší část těchto otroků směřovala do britských kolonií. V předvečer občanské války, konkrétně v roce 1860, žily ve Spojených státech téměř čtyři miliony otroků s tržní hodnotou 3,1 až 3,6 miliard dolarů. V New Orleans byla nejvyšší cena u žen při dosažení věku 22 let, u mužů ve 25 letech. Cena dívky byla vyšší než cena chlapce do poloviny *teenagerského* věku. V roce 1850 průměrná cena mužského otroka v nejproduktivnějším věku dosahovala na Jihu 800 dolarů, v roce 1861 byla ale nejvyšší cena v New Orleans za mužského otroka 1381 dolarů; pak klesala.

Obchod s africkými otroky nezačal v novověku – má i svou středověkou historii, přičemž tehdy byli otroci dováženi do zemí Blízkého východu, ale i do Indie. Ani během novověku nepadala vina za obchod s otroky pouze na bílé křesťany. Dodavateli lidí pro otrokáře byli povětšinou afričtí muslimští panovníci, kteří si tak obstarávali zbraně a zároveň zajišťovali, že do otroctví nepadnou jejich souvěrci. Následující tabulka, převzatá také z monumentálního díla Anguse Maddisona, ukazuje, že v 18. století měli na transatlantickém obchodu s otroky největší podíl Angličané následovaní Portugalci a Francouzi. Britové dováželi ot-

roky především z oblastí dnešní Sierry Leone a pobřeží Guineje. Portugalci hlavně z oblasti Angoly směrem do dnešní Brazílie a španělských kolonií v Americe. Francouzi z oblasti Senegal–Gambie, Nizozemci ze Zlatého pobřeží, tedy dnešní Ghany.¹

1 MADDISON, Angus: *The World Economy*. Citované vydání, s. 60 a 106.

Transatlantický dovoz otroků, 1701–1800 (údaje v tisících)			
Anglie	2532	Severní Amerika	194
Portugalsko	1796	Dánsko	74
Francie	1180	ostatní	5
Nizozemsko	351	celkem	6132

Otokářství a ústava

Historická paměť v USA zachycuje otrokářství v podobě, která se dnes jeví nejen jako zločinná, ale i jako nepochopitelná. Původní *Ústava Spojených států* se s existencí otroků vyrovnala s pozoruhodným citem pro volební demokracii a příjmy státu: v článku 1 odstavec 2 uváděla, že pro potřeby federálních voleb a daní se v jednotlivých státech občané počítají jako svobodní, včetně těch ve služebním poměru, avšak „bez indiánů neplatících daně“ (*excluding Indians not taxed*) a s „připočtením tří pětín ostatních osob“ (*three fifths of all other Persons*). Onen tzv. třípětinový kompromis byl výsledkem sporu zástupců jižanských otrokářských a severních neotrokářských států Unie: Severané nechtěli započítávat otroky, Jižané ano, avšak bez volebního práva pro otroky samotné. A tak například při volbách do Sněmovny reprezentantů v roce 1833 volili Jižané 98 místo 73 poslanců, které by měli mít podle počtu bílých občanů majících volební právo.

Druhý ústavní paradox navázal na zákaz dovozu afrických otroků v roce 1807. Ilegální obchod pokračoval dál, protože samotné otrokářství nebylo zrušeno. V roce 1820 se v Kongresu zrodil další kompromis. Tentokrát stanovil geografickou linii pro naplňování lidských práv: na sever od 36°30' rovnoběžky bylo ot-

roctví zakázáno, na jih od ní povoleno. Situace se začala měnit až po občanské válce. Dodatkem k *Ústavě* bylo na celém území USA zakázáno otroctví. Dalším dodatkem byl zrušen třípětinový kompromis. I ten však zachoval zásadu „bez indiánů neplatících daně“, fakticky vylučující původní obyvatelé z federální politiky.

Zákaz otrokářství

Bourání soch je vždy problematické, v případě Kryštofa Kolumba či Thomase Jeffersona nesmyslné. Kolumbus nemohl za to, jak se vyvíjel evropský kolonialismus. Thomas Jefferson je pak příkladem toho, že lidi je nutné hodnotit jak bez předsudků doby minulé, tak i bez předsudků současných. Individuální osudy mnohdy přesahují archetypy – zděděná schémata myšlení. Jefferson byl třetím prezidentem USA a vlastnil též otroky. Jenže také sepsal *Deklaraci nezávislosti USA*, přičemž v jejím prvotním návrhu neopomenul odsouzení otroctví – což mu kongresová komise neschválila. Tak z původního Jeffersonova textu zmizela z části vypočítavající královny zločiny ostrá výtka, že anglický král „vedl krutou válku proti samotné lidské přirozenosti, potlačuje nejsvětější práva života a svobody vzdálených lidí, kteří se nikdy proti němu neprovinili, chytal je a vozil je do Otroctví v jiné Hemisféře, nebo jim způsobil bídnou Smrt během Transportu“. Tento křesťanský král podporoval trh, „kde Člověk byl prodáván a kupován“.¹ I v osobním životě se Jefferson vymykal konvenčním či „korektním“ kritériím. Po smrti své ženy, které slíbil, že se už nikdy neožení, strávil zbytek života po boku otrokyně, se kterou měl šest dětí – přičemž ona otrokyně byla nevlastní sestrou Jeffersonovy ženy. Soudit je většinou snadné, porozumět bývá často téměř nemožné.

Také Velká francouzská revoluce měla s ideou svobody pro otroky problém. Roku 1790 hlasování Národního shromáždění vyloučilo kolonie z konstitučních práv, neplatila tam ani *Deklarace práv člověka a občana*. Roku 1794 revoluční Národní shromáždění přijalo konvenci o zákazu otroctví. Jenže se tak stalo pod tlakem revoluce v Santo Domingu: Haiti je jediný stát, který vznikl vzpourou otroků. Ovšem v roce 1802 tam Napoleon

1 *The Thomas Jefferson Papers. Selected with Commentary by F. Donovan.* New York: Dood, Mead and Co., 1963, s. 16.

poslal vojáky a otroctví opět obnovil. Francouzské kolonie pak musely počkat na zrušení otroctví až do roku 1848. Když byl v roce 1807 ve Velké Británii zakázán obchod s otroky a v roce 1833 zapovězeno otroctví jako takové, byla vyčleněna částka 20 milionů liber na kompenzaci majitelům; otroci nedostali nic. Tehdy začal dovoz levných námezdních pracovníků do kolonií z Asie. Odsouzení otroctví tehdy pronikalo i do mezistátní politiky a práva. Deklarace osmi mocností, přijatá během Vídeňského kongresu (1815), obchod s otroky odsoudila. *Všeobecná úmluva* z berlínské konference (1884) byla první mezinárodní úmluvou zakazující obchod s otroky.

Rozporná tradice

U kolébky boje proti novověkému otrokářství stáli kvakeři a osvícenci. Nejen Thomas Jefferson, ale i ostatní radikální osvícenci podílející se na americké revoluci byli odpůrci otroctví. Thomas Paine, další z kmotrů americké revoluce, je autorem eseje *Africké otroctví v Americe* (1775), která je zaměřená protiotrokářsky; Benjamin Franklin je pokládán za zakladatele abolicionistického hnutí. Postupem času se odsouzení otrokářství stalo součástí hlavních lidskoprávních norem. Jenže zákaz otroctví či přijetí nejrůznějších deklarací o lidských právech neznamenaly vyřešení problémů.

Stačí připomenout Belgii. Ta v roce 1831 přijala vzorovou ústavu s deklarací lidských práv. V roce 1885 král Leopold II., jehož sochy zdobí Brusel, získal Kongo jako soukromou kolonii. Během necelé čtvrt století trávající africké „civilizační mise“ tento konstituční monarcha snížil počet obyvatel Konga z původních 20 milionů na 8 milionů (údaj je z *Britské encyklopedie*). Belgická královská rodina nesmírně zbohatla, což jí mimo jiné umožnilo odstartovat pozoruhodnou ofenzivu sňatkové diplomacie na evropských panovnických dvorech.

Snaha třídit lidi podle vnějších biologických a fyzikálních znaků je zcela oprávněnou součástí antropologie. Pokoušeli se o ni takoví přírodovědci a filosofové 17. a 18. století jako Gottfried Wilhelm Leibniz, Carl Linné či Immanuel Kant. Rasistické teo-

rie, které z těchto vnějších rozdílů odvozují neměnné psychické, sociální a politické rozdíly a podřizují jednu rasu druhé, vznikly až v druhé polovině 19. století, tedy po obecném zákazu otroctví. Eugenické hnutí, které si kladlo za cíl šlechtěním6 genofondu ochránit bílou anglosaskou rasu a vyšší sociální třídy, se ve Spojených státech rozvinulo na konci 19. století; největší úspěchy v USA pak slavilo během prvních tří desetiletí století následujícího. Absurdity eugeniky dosáhly vrcholu v rasistických zákonech nacistického Německa, které vyústily do průmyslového vraždění lidí.

Nejen Evropa a Spojené státy jsou odlišné, liší se i politická kultura západní a střední Evropy. Není to nutně konfliktní rozdíl, je ale dobré na tyto zvláštnosti nezapomínat – pomáhají vzájemnému porozumění. Třeba tomu, proč je s hnutím *Black lives matter* spojeno tolik emocí. Pochopení zmíněných rozdílů pomáhá i v diskusích o nebezpečí a příčinách jak bělošského, tak i černošského rasismu. Ono porozumění by pak mohlo přispět k tomu, že na konci století nebudou všichni bílí obyvatelé Západu, včetně těch z „nové“ Evropy, vnímání pouze jako potomci brutálních kolonizátorů.◀

!Argument, 20. 7. 2020

USA – globální vůdce?

Nikdo asi není v souvislosti s koronavirem v tak složité politické situaci jako Bílý dům. Řeší hned několik problémů najednou. Kromě úkolu pečovat o zdraví populace je to i skutečnost, že politika „America First!“ připravila nejhorší podmínky, s jakými mohly Spojené státy vstoupit do celosvětové pandemie. Nezatajovaným cílem změny, kterou hlásá Donald Trump, by mělo být obnovení či posílení hegemonie USA. Jenže několikaletý útok na téměř všechny mezinárodní organizace, spojence i partnery ve jménu sobeckých zájmů podkopával snahu zaujmout pozici lídra či alespoň koordinátora v globálním zápasu proti COVID-19.

Opožděně a liberálně

Zatím jsou globální stimulační náklady – přímé výdaje, úvěrové záruky a daňové úlevy, uvolňování peněz centrálními bankami na nákup dluhopisů či akciových fondů a podobně – odhadovány na sedm bilionů dolarů. Do těchto akcí se zapojil i Bílý dům, ovšem podle mnohých jeho reakce na pandemii přišla opožděně a stále zůstává neúplná. Už vytváření podmínek na boj s koronavirem začalo nešťastně – Ředitelství pro globální zdravotní bezpečnost a bioobranu při Národní bezpečnostní radě, které vzniklo za Obamova prezidentství, rozpustil Trump v roce 2018 v rámci nekonečných personálních sporů. Nyní se ale už federální úřady USA plně zapojily do zápasu s novým koronavirem, přičemž v jejich úsilí je možné zaznamenat tři typy opatření: fiskální zásahy, sociálně-ekonomická pomoc a direktivní nařízení.

► Fiskální opatření odstartoval Federální rezervní systém (FED) 3. března největším snížením úrokových sazeb od začátku Velké recese v roce 2008. Toho dne bylo v USA 124 nakažených, z toho 106 aktivních, a devět mrtvých. Postupně FED opakovaně přistoupil ke zpětnému odkupu cenných papírů, obnovil kvantitativní uvolňování, snižoval úrokové sazby a přijal řadu dalších opatření.

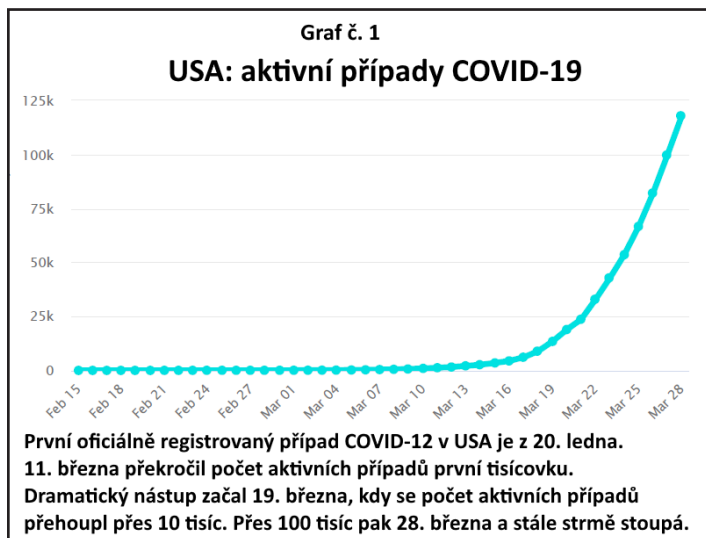
► Ekonomicko-sociální pomoc odstartoval Donald Trump 6. března podpisem zákona, který přidělil 8,3 miliardy dolarů mimo jiné na financování výzkumu léku na koronavirus, pro státní a místní orgány na boj s pandemií a na zastavení šíření viru do zahraničí. Touto fází 1 byla odstartována soutěž vlády a opozice o to, kdo vydá více peněz na boj s koronavirem. Fáze 2 začala 13. března, kdy demokraty ovládaná Sněmovna reprezentantů schválila návrh zákona, který měl zavést bezplatné testování, rozšířit platby nezaměstnaným, přidat peníze na program Medicaid a formuloval požadavek na placenou nemocenskou pro některé pacienty zasažené novým koronavirem. Tentýž den Trump vyhlásil mimořádný stav, což mu umožnilo rozdělit dalších 50 miliard na pomoc státům, městům a místním orgánům. 18. března Senát, ovládaný republikány, schválil návrh Sněmovny a den poté vůdce republikánské senátní většiny navrhl nový balíček – začal spor o podobu fáze 3. Už 23. března zveřejnili demokraté ze Sněmovny vlastní variantu 3. fáze. Konečná dohodnutá varianta byla v Kongresu schválena 23. března. Prezident sice původně navrhoval balíček v hodnotě jednoho bilionu, už během příprav všechny na svém tweetu ujistil, že zákon „*absolutely, absolutely*“ podepíše; což učinil v den jeho přijetí. Schválený zákon počítá s částkou 2,2 biliony dolarů – což je největší stimulační balík v dějinách USA. V jeho rámci je 250 miliard dolarů vyčleněno na přímé platby jednotlivcům a rodinám s nejnižšími příjmy, 350 miliard dolarů je na půjčky pro malé podniky, 250 miliard dolarů na dávky pojištění v nezaměstnanosti a 500 miliard dolarů v půjčkách pro firmy v nouzi.

► Direktivní prezidentská nařízení, která by si vynutila nasměrování výroby, ve Spojených státech umožňuje *Defense Production Act* (DPA), tedy zákon přijatý v roce 1950 na počátku korejské války. Od té doby byl použit více než padesátkrát, například v roce 2018 v zájmu zajištění strategicky významné produkce – ovšem bez přidělení zdrojů... Donald Trump se přes tlak opozice bránil DPA na boj s novým koronavirem použít, a to až do pátku minulého týdne. Tehdy využil DPA a nařídil ministerstvu zdravotnictví, aby přinutilo firmu General Motors vyrábět pro

potřeby státu plicní ventilátory. Mělo by jich být sto tisíc, a to i pro export.

Problematický přístup

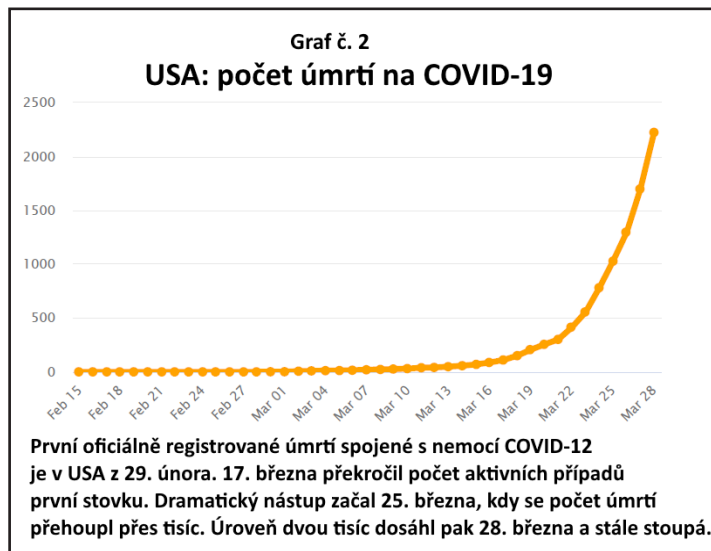
Podle grafu číslo 1, zobrazujícího aktivní případy nového koronaviru v USA, převzatého obdobně jako ostatní grafy 29. března večer z pozoruhodné databáze serveru [Worldometer](#),³ se zdá, že doposud přijatá opatření nepřinášejí dostatečný efekt. Vypadají zatím jako nákup moderního, často velmi drahého nábytku do hořícího domu. Plicní ventilátory jsou nutné a bude jistě skvělé, až je začnou Spojené státy vyvážet. Problém je, že jsou zapotřebí až v poslední fázi onemocnění, když už je pacient upoután na lůžko a selhávají mu plíce. Výroba ventilátorů pandemií nezastaví. Ani nezbytná finanční pomoc pro potřebné nedokáže šíření koronaviru zastavit. Opožděně přicházejí i jiná opatření. V pátek dostaly od prezidenta příkaz dvě vojenské nemocniční lodě USA vyplout do první linie: loď Comfort do New Yorku a její sesterská loď Mercy do Los Angeles. Každá má přibližně tisíc lůžek a 1200 kvalifikovaných zdravotnických pracovníků. Správný příkaz, otázkou ovšem zůstává, zda neměl být vydán před měsícem.

Do balíku opatření byla v přijatém zákoně přimíchána pomoc firmě Boeing, jejíž problémy nezpůsobil COVID-19. Totéž platí o pomoci pro ropný průmysl, jehož část těžící tuto surovinu z břidelic se dostala do velkých problémů z důvodu poklesu cen. Už 13. března, tedy na začátku 2. fáze sociálně-ekonomických opatření v boji s koronavirem, Trump nařídil nakoupit ropu do strategických zásob, což nápadně připomíná dotování soukromých podniků ze státních peněz. Jako by Bílý dům přestával věřit, že boj s koronavirem či záchranu strategických podniků zajistí svobodný trh.

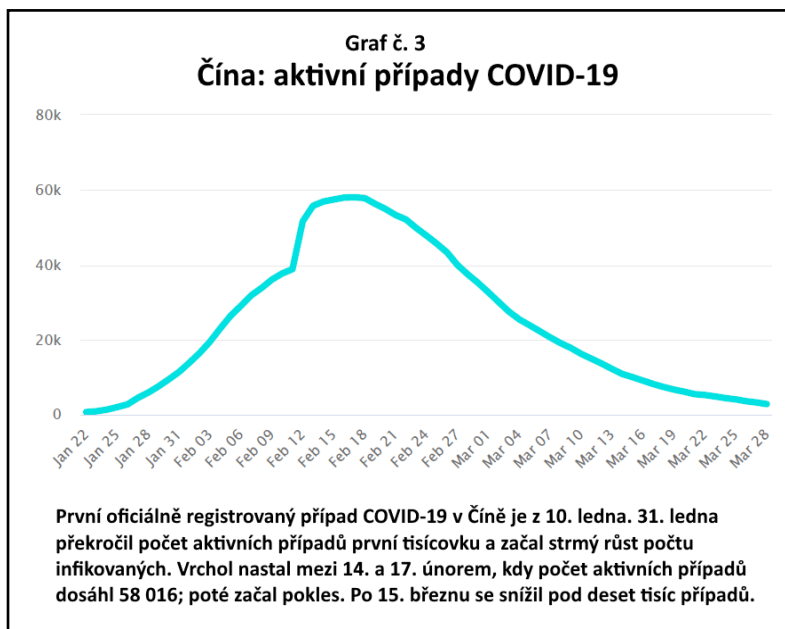
Také v zápase s důsledky Velké recese prezidenti George Bush mladší a Barack Obama vynaložili po roce 2008 nemálo peněz na oživení ekonomiky: v souhrnu na stimulaci domácí ekonomiky vynaložili 983 miliard dolarů. Čínské vedení odsouhlasilo bezprecedentní fiskální stimul ve výši 586 miliard dolarů v roce 2009. Harvardský profesor Graham Allison ukazuje, že když dva dělají totéž, není to vždy totéž: díky zmíněnému balíku peněz „Číňané dnes mohou mezi největšími městy cestovat vysokorychlostními vlaky. O Americe si naopak kladu otázku: co vlastně Spojené státy za svou intervenci 983 miliard dolarů dostaly?“¹ Na problémy spojené s dolováním nejrůznějších koronavirových dotací nejen v USA upozorňuje Erik Best² v jedné ze svých brilantních glos. Graf číslo 2 ukazuje rostoucí počet mrtvých ve spojitosti s COVID-19 ve Spojených státech.

1 ALLISON, Graham: *Osu-
dová past. Spojené státy
versus Čína a Thúkýdido-
vo poučení z dějin*. Praha:
Prostor, 2018, s. 219.

Odlišný přístup

Západní společnost je dnes mnohem odolnější vůči nemocem než v dobách španělské chřipky. Je zdravější a má dokonalejší zdravotnictví, není oslabená válkou a má rezervy; lidé zahrnutí do izolace zůstávají ve spojení přes telefony, baví se na internetu, mohou se dívat na televizi a poslouchat rádio. To vše jsou ale pouze předpoklady zvládnutí pandemie. Slovenský fotograf a bloger [Pavel Dvořák](#) ve svém videu ze Šanghaje velice přesně popsal rozdíly mezi západním a čínským způsobem boje proti pandemii. Základní rozdíl není ani v počtu ventilátorů, ani v počtu roušek. Je v čínském plošném a neustálém skenování tělesné teploty lidí plus v odstupňování vztahu k podezřelým z nákazy a k nakaženým. Měření teploty probíhá všude, zachycování k další kontrole jsou všichni, u nichž je podezření na COVID-19, a návrat do domácí karantény je pokládán za způsob, jak nakazit rodiny. Řečeno jinak, rozdíl není v péči na konci choroby, ale v zachycení jejího počátku. Graf číslo 3 ukazuje dosaďvní vývoj počtu aktivních případů nového koronaviru v Číně.

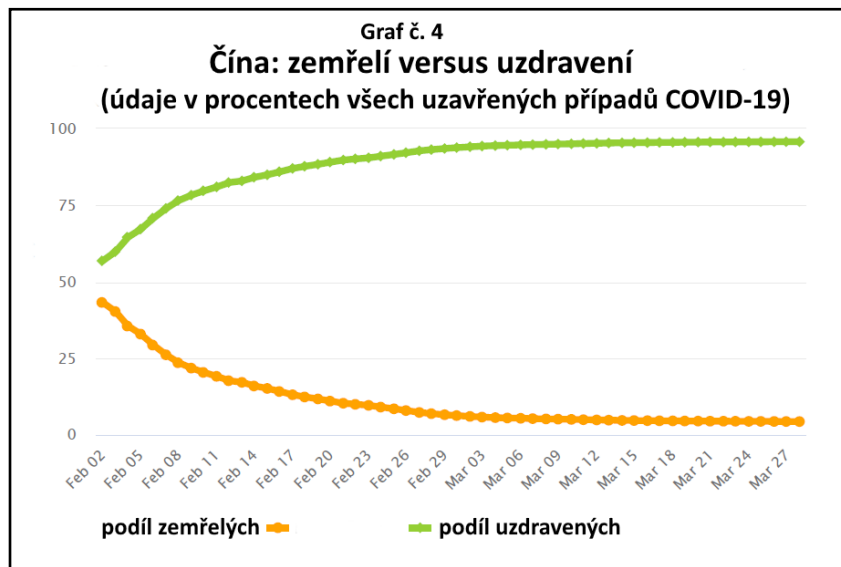
Snaha USA vyrovnat se s koronavirem bez plošného skenování ji riskantní, přičemž toto nebezpečí není rozprostřeno rovnoměrně. Nejde jenom o to, že podle oficiálních údajů nemá přibližně 8,5 % obyvatel USA žádné zdravotní pojištění. Problém je pravděpodobně už v evidenci. Prudký nárůst oficiálně registrovaných nezaměstnaných o více než tři miliony během týdne není dán pouze tím, že klesá výroba – lidé se nově na úřadech hlásí i proto, že schválený balík opatření jim přislíbil pomoc. Americká společnost je rozvrstvená a některé části populace se nebudou přizpůsobovat doporučení dílem kvůli absurdnímu individualismu, dílem proto, že nejsou zvyklí poslouchat jakoukoliv vládu.

V článku *Pověst, nerovnost a nedůvěra: Proč černí Američané vedou nerovný boj (uphill battle)* proti COVID-19, napsaném pro týdeník U.S. News & World Report,¹ Joseph Williams upozorňuje, že Afroameričané jsou ohroženější než jiné části populace Spojených států. Připomíná varování odborníků, že se „vysoce nakažlivý a potenciálně smrtící virus, řádící po celé zemi, chystá tvrdě zasáhnout v černé komunitě“. Problémem není pouze větší chudoba a větší nezaměstnanost, ale též „vyšší míra chronických onemocnění a nižší přístup ke zdravotní péči mezi černochoy ve srovnání s bílými“. Zároveň tu existují „zákeřnější problémy, jako jsou skryté předsudky, které mají bílí lékaři vůči černošským pacientům. Také historická nedůvěra černých Američanů ve zdravotnický systém by mohla zhoršit již tak špatnou situaci a urychlit přenos viru uvnitř komunity“. Joseph Williams očekává, že pokoronavirovou nezaměstnaností na úrovni 20 % budou nejvíce zasaženi Afroameričané. Vlastně jen zobecňuje zkušenosti s hurikánem Katrina (2005) jak během katastrofy, tak i při nápravě škod. O kritickém bodu nezaměstnanosti, který vyvolá sociální zlom v předlužené společnosti sevřené navíc novou inflací, která byla odstartovaná nekrytými penězi na stimulační opatření, lze zatím jen spekulovat.

Sdílený osud

Porovnání čínského a amerického přístupu k válce s koronavirem se může zdát jako porovnání totalitního a demokratického

uspořádání společnosti. Graf číslo 4 přibližuje podíl zemřelých a uzdravených lidí v souvislosti s koronavirem v Číně. Dnes ale není doba na polemiku s liberálním pojetím demokracie, které si plete svobodu s právem silnějšího a s uspokojováním umělých, hedonisticky orientovaných potřeb. Jsou chvíle, kdy je nutné jednat, kdy si mimořádná doba žádá mimořádná – tedy dočasná – opatření. Velkým problémem USA je neschopnost izolovat nejvíce zasažené regiony, což je problém, který pravděpodobně vyrobí nová ohniska pandemie v Indii a v Latinské Americe. Ve Spojených státech k tomu přilévají olej do ohně chystané volby a ideologické vášně. Guvernér New Yorku Andrew Cuomo, zvolený za demokratickou stranu, označil Trumpovu ideu karantény za „antiamerickou, asociální“. Antiamerický je ale především nový koronavirus.

Skenování teploty či karanténa nevyprovádá o potlačování lidských práv, ale o uvědomění si jejich sociální podstaty. Existuje přece hierarchie lidských práv, přičemž právo na život bylo, je a zůstane i v budoucnu prvotní – člověka umírajícího na korona-

virus nezajímá, jak je chráněno jeho rodné číslo. Brát ohled na bližní není popření individuálních práv, ale porozumění tomu, co definovala už první *Deklarace práv člověka a občana* během Velké francouzské revoluce: její článek IV říká, že „svoboda spočívá v tom, že děláme cokoli, co nepoškozuje ostatní; výkon přirozených práv každého člověka má tedy pouze ty hranice, které ostatním členům společnosti zajišťují uskutečnění týchž práv. Tyto hranice mohou být určeny pouze zákonem.“ Lidská práva jsou stejná práva všech jedinců a zaručit je může pouze rozumně fungující společnost. Jenže na Západě z odlišných výsledků boje s koronavirem v jednotlivých zemích vyrůstá aktivita politiků, kteří se chystají na kariéru v postpandemickém období a tu spojují se zápasem proti nejrůznějším trollům. Teď je ale namísto přát shodně Spojených státům, Číně, Indii, Itálii a všem dalším zemím vítězství nad virem COVID-19. Zdá se, že Západu především chybí státník velikosti Teng Siao-pchinga, který se nebál říct, že není důležité, jakou barvu má kočka, hlavní je, že chytá myši. ◀

!Argument, 30. 3. 2020

Židovská válka v 21. století

Jednou z nejpozoruhodnějších knih, které vyšly v roce 2019, je bezesporu práce Seana McFatea, profesora prestižní National Defense University Ministerstva obrany USA a Georgetown university tamtéž, nazvaná *Nová pravidla války*. Právě ona inspirovala název tohoto komentáře. Podle uvedeného autora totiž hrůzy (první) Židovské války z počátku našeho letopočtu, které barvitě popsal jeden z vůdců poraženého židovského povstání a pozdější historik vítězného Říma Josephus Flavius (a po něm i Lion Feuchtwanger), ukazují, jak se bude válčit v budoucnu. McFate se totiž domnívá, že krutost bojovníků obou stran Židovské války, jejich neúcta k lidskému životu a pohrdání jakýmkoliv normami, je předobrazem válek, které přicházejí.

Zbytečné zbraně

V knize *Nová pravidla války* je možné nalézt nestandardní typ kritiky absurdních západních výdajů na zbrojení. Jako příklad si McFate vybral útočnou stíhačku páté generace F-35. Plánované výdaje na ni ve výši 1,5 bilionů dolarů se rovnají ruskému hrubému domácímu produktu. Aby nedošlo k nedorozumění, to není překlep: skutečně má vývoj, výroba a provoz těchto letadel stát v souhrnu přibližně tolik, kolik činí letošní hrubý domácí produkt Ruské federace. A nedostí tomu: letadlo F-35 je fakticky nevyužitelné v pravděpodobném typu bojů budoucnosti. Pravda, americké ozbrojené síly s nimi letos jednou zaútočily proti cílům v Afganistánu (Izrael je použil v Libanonu a v Iráku, Velká Británie v Iráku). Při akcích tohoto druhu jsou ale stíhačky F-35 plně nahraditelné jinými, staršími a mnohem levnějšími stroji.

Profesor McFate rozhodně není pacifista. Je to bývalý příslušník amerických paradesantních jednotek a kontraktor (čti: nájemní válečník, žoldněř) působící především v Africe. Česky mu v roce 2018 vyšel špionážní thriller *Stínová válka*. Podílel se na obchodu se zbraněmi ve východní Evropě. Spolupracoval či spolupracuje například s institucemi, jako je RAND Corporation,

Atlantic Council, New America Foundation nebo Oxford University. Svojí knihou chce pouze sdělit, že horentní sumy na zbraně pro klasickou válku by měly být vydávány na speciální jednotky a subverzní operace. Že zbraně a strategie pro konvenční válku typu světové války ve 20. století jsou zastaralé, neboť nastupuje věk postkonvenčních válek bez pravidel, kdy klasické armády nahradí levnější a bojovnější žoldněři.

Nekonvenční války

Pravda je, že faktickou zbraní hromadného ničení v době po druhé světové válce nebyla jaderná bomba, ale mačeta a kalášnikov. V ozbrojeném konfliktu v Somálsku, kde tuto sobotu v Mogadišu bomba zabila přibližně 90 lidí, podle nejruznějších odhadů zahynulo za více než tři dekády přibližně půl milionu lidí. To je dvakrát víc než v Iráku po americkém vpádu. V takzvané druhé súdánské válce (1983 až 2005) zahynul milion až 2,5 milionů lidí; během konfliktu v Dárfúru bylo od roku 2003 podle OSN zabito přibližně 400 tisíc lidí; v občanské válce v Jižním Súdánu, která začala v roce 2013 a trvá dodnes, zahynulo 190 tisíc lidí – plus dalších dvě stě tisíc v důsledku doprovodných tragédií, jako je hladomor. Během Rwandské genocidy, která trvala od dubna do července 1994, bylo zavražděno půl milionu až milion lidí. Druhá konžská válka a její následky (1998 až 2008), někdy nazývaná Africká světová válka, protože se jí účastnilo devět států a 25 ozbrojených uskupení, zavinila smrt 5,4 milionů lidí – což z ní činí nekrvavější konflikt po 2. světové válce. Další téměř sto tisíc lidí zahynulo v občanské válce na Srí Lance (1983 až 2009), při povstání v Alžírské občanské válce (1991 až 2005) dalších 150 tisíc. A tak by bylo možné v této děsivé bilanci pokračovat velmi dlouho.

I když se na výše zmíněných válkách Západ přímo nepodílel, živil je zbraněmi, iluzemi a v neposlední řadě korupcí i špatně zaměřenou pomocí. Po rozpadu bipolarity iniciativu přebírají majetní. Milionářská herečka Mia Farrowová navrhla plán, jak vyslat žoldněře z neslavně proslulé firmy Blackwater do Dárfúru a vytvořit tam oázu, kde by se ctily lidská práva. McFate připo-

míná, že bataliony oligarchy Ihora Kolomojského nebojovaly jen proti povstalcům na východě Ukrajiny, ale také obsadily centrálu firmy UkrTransNafta. To je jen vyšší úroveň oligarchizace: když k zajištění soukromých zájmů nestačí koupě novin a televize, je nutné k posílení moci vytvořit soukromé armády. Nebo si tyto armády pronajmout. Americká bezpečnostní firma Triple Canopy, jejíž součástí je i Academi (dříve Blackwater), zaměstnává více než 20 tisíc lidí.

Podle citované knihy věk konvenčních válek začal pražskou defenestrací v květnu 1618, tedy třicetiletou válkou. Poté skončily dějiny soukromých válek, stát si zmonopolizoval násilí. Až dodnes, kdy se svět vrací ke starým pravidlům válčení. Částečně je to pravda, ovšem pro britskou korunu vybojovala Indii soukromá Východoindická společnost. Ta ještě v První opiové válce (1839 až 1842) šířila krvavou intervencí v Číně britskou civilizaci, tedy svobodný prodej opia produkovaného v kolonizované Indii. Dnešní narkobaroni, o kterých McFate píše, pouze pokračují v jejím díle. A tak například v drogové válce v Mexiku za 13 let jejího trvání padlo v bojích přibližně 13 tisíc lidí (v důsledku kriminálních aktivit bylo zabito více než 120 tisíc lidí). Soukromníci pronikají i do jiných vrstev moderního válčení. Dříve než v kybernetických útocích na nemocnici v Benešově a na OKD na Karvinsku někdo objeví ruskou nebo čínskou stopu, bylo by dobré zvážit klasické *cui bono*: zatím se zdá, že na těchto hackerských operacích vydělají především firmy živící se bojem proti hackerům.

Nová strategie

McFate z faktu, že Západ po 2. světové válce nevyhrál žádnou válku, odvozuje, že je nutné změnit strategii. Je třeba vést války ve všech sférách od kyberprostoru po vesmír a v oblasti informací, ale hlavně bez skrupulí. Bylo prý naivní usilovat v bojích v Iráku, Afganistánu či Sýrii o srdce a rozum místního obyvatelstva. Je nezbytné posupovat jako Řím při budování říše. Cílem války není prosazování práva, ale vítězství.

1 McFATE, Sean: *The New Rules of War. Victory in the Age of Durable Disorder*. London: Penguin Books, 2019, s. 166. McFate s odvoláním na politology a zahraničněpolitické experty uvádí, že deep state jsou „institute, které mají moc nezávislou na legitimních politických vůdcích, jimž je někdy nadřazená“ – s. 162.

Podle McFatea si zbytečné vojenské výdaje ve Washingtonu hlídá „vojensko-průmyslový komplex, což je deep state jako aliance mezi vojáky, výrobci zbraní plus jejich dodavatelé, a Kongres“.¹ Schválené vojenské výdaje USA na právě započatý fiskální rok proto asi neodrážejí zcela představu o postkonvenční válce, zároveň ale skrývají celou řadu tajemství. Na první pohled se zdá, že rozpočet ministerstva obrany klesl na 576 miliard dolarů. Ovšem to je jen zdání – výdaje na zámořské operace téhož ministerstva se počítají zvlášť, a tak je nutné přičíst 174 miliard dolarů, což dohromady činí 750 miliard dolarů. Pak jsou tu výdaje dalších institucí, jejichž náklady na obdobné programy, jako má ministerstvo obrany, činí 212,9 miliard dolarů. Například Národní správa jaderné bezpečnosti při ministerstvu energetiky – 16,5 miliardy dolarů; ministerstvo vnitra – 51,7 miliardy; ministerstvo zahraničí – 42,8 miliardy; ministerstvo pro záležitosti veteránů – 93,1 miliardy dolarů. Zvláštní položku tvoří 26,1 miliardy dolarů ve fondech na zámořské operace ministerstva zahraničí a ministerstva pro vnitřní bezpečnost. Odhadované americké vojenské výdaje v souhrnu jsou tedy 989 miliard dolarů.

Nejvíce pozornosti v přijatém vojenském rozpočtu USA přitahují tři nové iniciativy týkající se vytvoření kosmických sil. Ovšem ostražitost by si zasloužily především výdaje na zámořské operace, které v součtu položek pro ministerstvo obrany, zahraničí a pro vnitřní bezpečnost představují rekord ve výši přes dvě stě miliard. Pokud jde o zpravodajské služby USA, zahrnující i CIA, jejich výdaje na fiskální rok 2020 by měly činit rekordních 62,8 miliard dolarů. Tak se otvírá otázka, co vlastně znamená Trumpovo stahování amerických vojáků z Blízkého východu, zda je nahradí kontraktori či speciální síly pro jiné operace ve stínu, kam demokraticky řízené sdělovací prostředníky nevidí.

Chybně stanovené politické cíle znemožňují vojenské vítězství ve jménu „správných idejí“, tedy získat srdce a rozum obyvatel poraženého státu. To by měl být základní poznatek z intervencí

v Afganistánu a Iráku. Profesor Sean McFate v této situaci ale nachází jiné, dalo by se říci „římské řešení“ z dob Židovské války: bezohledná krutost během bojů plus dlouhodobá okupace dobyté země, kterou by si měly vzít na starost žoldněřské cizinecké legie vedené americkými důstojníky. Úvahy tohoto typu reagují na rostoucí chaos v mezinárodních vztazích – a zároveň chaos pomáhají prohloubit. ◀

!Argument, 30. 12. 2019

Nenadějně vyhlídky

Začal rok, v němž proběhnou americké prezidentské volby. Faktorů, které ovlivní jejich výsledek, je sice mnoho, ovšem volební inženýři v Bílém domě vědí: z nejrůznějších analýz vyplývá, že popularita úřadujícího prezidenta na začátku krize stoupá. Americký sociolog politiky John Mueller tento jev nazval „fenomémem sjednocování kolem vlajky“. Z porovnání řady výzkumů, které předcházely konkrétní akci americké vlády a následovaly také těsně po ní, narůstá po provedení akce souhlas s ní přibližně o 10 %. Těchto 10 % „cenového růstu“ však musí být podle Muellera spojeno s událostí, která je „(1) mezinárodní a (2) zatahuje Spojené státy a zvláště prezidenta přímo; musí být (3) specificky dramatická a ostře koncentrovaná“¹. Něco jako atentát na íránského generála Kásema Sulejmáního. Ne náhodou Donald Trump hned po této akci na svém twitterovém účtu místo slov vyvěsil americkou vlajku. V Muellerových charakteristikách krize je ale skrytá past: ona desetiprocentní prémie nevydrží dlouho. Její uchování vyžaduje neustálé přiživování krize. Úspěšné přiživování – jak ukázal postupný propad přízně prezidentů, kteří vládli za korejské i vietnamské války, ale též u George Bushe ml. po intervencích v Afganistanu a Iráku.

1 MUELLER, John E.: *War, Presidents and Public Opinion*. Lanham etc.: University Press of America, 1985, s. 209.

Frašku střídá tragédie

Karel Marx proslavil Hegelovu tezi, že se všechny události v dějinách opakují dvakrát tím, že k ní připojil dovětek „jednou jako tragédie, podruhé jako fraška“. Popisoval tak skutečnost, že na trůn velkého Napoleona se protlačil malý Napoleon III. Jenže – co když to může být naopak: jednou jako fraška a tragédie až poté? Fraška tu už totiž byla.

Začalo to v lednu 1979, kdy byl po dlouhých masových demonstracích, při nichž teklo mnoho krve, v Íránu svržen šáh. Když pak tehdejší americký prezident Jimmy Carter odsouhlasil přistěhování šáha do Spojených států, vnikli počátkem prosince

na velvyslanectví USA v Teheránu extrémisté a zajali jako rukojmí 52 pracovníků ambasády USA, a to včetně diplomatů. Tento jednoznačně protiprávní krok vnímala značná část americké veřejnosti i politické elity jako velké ponížení. Protože se blížily volby, rozhodl se Carter vyslat vojenskou misi, která by rukojmí osvobodila. V dubnu 1980 proběhla Operace Orlí dráp, na níž se kromě CIA podílely Delta Force a US Army Rangers. Už při zahájení operace jeden z vrtulníků selhal, další hned po přistání v poušti. Utajení akce narušil kolemjedoucí autobus, který musely výsadkové jednotky zadržet i s cestujícími. Na iránské auto jedoucí poblíž začali nervózní američtí vojáci v rozporu s rozkazy střílet, a protože to byla cisterna, po jejím výbuchu bylo tajné shromaždiště dokonale osvětleno; iránský řidič byl zabit. Další vrtulník hlásil poruchu. Poté, když již bylo jasné, že do Teheránu výsadek nedorazí, srazil se vrtulník s dopravním letadlem – osm amerických vojáků zahynulo. Po chaotickém ústupu zůstalo na místě dalších pět amerických vrtulníků i se jmény některých agentů CIA v Íránu. Totální fiasko operace výrazně přispělo ke Carterově porážce v prezidentských volbách. Rukojmí pak byla propuštěna až po 444 dnech – u příležitosti inaugurace Ronalda Reagana.

Že by po této frašce následovala tragédie zahájena smrtí jednoho z velitelů Islámské revoluční gardy? Z Teheránu zaznívají hlasy o aktu války, z Washingtonu o nástupu míru... V každém případě jeden členský stát OSN zabil představitele jiného členského státu OSN na území třetího členského státu OSN – a ještě se tím chlubí. Takto rozhodně nevypadá ona válka v zastoupení, *proxy war*, o které mluvili stratégové při charakteristice současných konfliktů.

Generál Sulejmání, velitel speciálních jednotek, byl hrdinou iránsko-irácké války, ale i boje proti takzvanému islámskému státu. Byl nepřítelem USA a Izraele. Přidá-li se zákeřná smrt, Sulejmání se stává mučedníkem. Symbolem hrdinského boje pro současné Íránce určitě, šíity snad všude a možná též pro muslimy obecně. Je přirozené, že zaznívá volání po odvetě. Jak by mohla taková odvěta vypadat? Popravdě řečeno, mnoho gest

stejného typu, jako použil Bílý dům, Teherán k dispozici nemá. Americké zbraně, ⤴ jimiž je vyzbrojeno přibližně 60 až 70 tisíc amerických vojáků, míří na Írán z afgánského východu, z mořského jihu a iráckého, jordánského a tureckého západu – nemluvě o základnách v Saúdské Arábii, Bahrajnu, Ománu, Kataru, Sjednocených arabských emirátech či Kuvajtu, ale i v Džibuti. U hranic USA se žádné íránské základny nenacházejí. Tvrdit ovšem, že se Blízký východ po zabití Káséma Sulejmáního stal bezpečnější – to je nesmysl či prostoduchá propaganda.

Podoba odplaty

Pomsta nemusí spěchat a vedená může být po dvou liniích: (a) z úrovně státu, (b) řízeně či živelně, nekoordinovaně z úrovně nejružnějších bojůvek i jednotlivců. Přehled za čtyři desetiletí napovídá, že íránské subverzní aktivity mimo Blízký východ byly zatím neúspěšné, ovšem pro operace na Blízkém východě tu prostor je. Málo pravděpodobný je přímý vojenský útok Íránu na nějaké velké americké pozice, například letadlovou loď v Perském zálivu, ovšem další eskalace vyloučena není. Protože Sulejmání byl představitelem státu, ohrožení jsou teď ti američtí, a to nejen diplomaté; protože byl velitelem speciálních jednotek, ohrožené jsou teď ty americké. Jako nejpravděpodobnější odvěta se jeví akce tam, kde jsou vyzbrojené šíitské skupiny. Například v Iráku. Tam třeba i proto, že při útoku na generála Solejmáního byl zabit i člen vedení Lidových mobilizačních sil, iráckých šíitských milicí, Abú Mahdí Muhandis a jeho doprovod. Nebo v Libanonu, Sýrii, Jemenu – či v jejich okolí. Reakce asi nebude úspěšná, když ale bude rozptýlena v čase a prostoru, mohla by za určitých podmínek volební vyhlídka Trumpa posílit. Už teď americký prezident na Twitteru tváří v tvář manifestantům v Bagdádu a Teheránu uvedl, že Spojené státy vytipovaly 52 míst důležitých pro Írán a jeho kulturu, na které zaútočí v případě íránské odvěty. Počet symbolicky odpovídá množství rukojmí na velvyslanectví USA po islámské revoluci.

Už při útoku manifestantů na americké velvyslanectví v Bagdádu minulý týden byla patrná velká pasivita iráckých bezpeč-

nostních složek. Bombardování šíitských milicí na konci minulého roku označilo vedení Iráku za porušení suverenity; po atentátu na Sulejmáního irácký premiér mluví o americké agresi a tamní parlament požaduje odchod cizích vojsk ze země. Pro zahraniční státníky se stává, alespoň načas, problémem setkat se s Trumpem. U mnohých spojenců USA rozpaky zakrývají nesouhlas. Kromě Izraele, kde likvidace Sulejmáního zvyšuje naděje současného premiéra na volební vítězství, po dvou dnech začalo období negativních výroků o Sulejmáním, ovšem bez projevů výslovného souhlasu s jeho likvidací. Německo volá po deeskalaci. Vojenská aliance vedená Američany hlásí z Iráku omezení svých aktivit (?!), pomoc svých misí při výcviku místních silových složek pozastavilo v Iráku NATO, ale i Švédsko. Čína požaduje uklidnění, ovšem samotnou brutální vojenskou akci v Iráku označil ministr zahraničí Wang I v rozhovoru s iránským protějškem za porušení základních norem mezinárodního práva, což povede ke zhoršení napětí v regionu. Po zklidnění volají i arabské země, a to včetně saúdskoarabského krále. Stanovisko ruského ministerstva zahraničí bylo radikální: jsou tam slova o „avanturistickém kroku“ USA a o tom, že Sulejmání „oddaně sloužil obraně zájmů Íránu. Vyjadřujeme iránskému národu upřímnou soustrast“. Ještě tentýž den pak ministr zahraničí USA Mike Pompeo telefonoval svému ruskému kolegovi Sergeji Lavrovovi, s nímž poté hovořil o spolupráci na Blízkém východě i čínský ministr.

Od spolupráce ke konfrontaci

Nepotkávají se hory s horami, ale lidé s lidmi – i vojáci s vojáky. Ti američtí a íránští se poprvé ve velkém setkali během 2. světové války. V srpnu a září 1941 Rudá armáda spolu s britskou armádou obsadily Írán. V roce 1943 se k nim přidali též američtí vojáci; koncem války bylo na území Íránu přibližně 30 tisíc sovětských, 25 tisíc britských a 30 tisíc amerických vojáků. Obsazení Íránu zabránilo využití tamní ropy nacistickým Německem a vytvořilo důležité perské trasy dodávek západní pomoci Sovětskému svazu. Kontrola tohoto prostoru Spojen-

ci umožnila také uspořádání Teheránské konference, prvního summitu SSSR, USA a Velké Británie.

Odchod sovětských vojsk a následná antikomunistická vlna vytvořily podmínky pro spolupráci Washingtonu a Teheránu. Tuto idylku narušila vláda Mohammeda Mossadeka, která přešla k moci na jaře roku 1951. Ta nebyla komunistická, ale nacionalistická a demokratická – jenže znárodnila britskou Anglo-Iranian Oil Company (od roku 1954 známá jako British Petroleum, dnes prostě BP). S příchodem Dwighta Eisenhowera do Bílého domu ale nastoupil do funkce ministra zahraničí John Foster Dulles a šéfem CIA se stal jeho mladší bratr Allan Dulles. Byla připravena operace Ajax, jejíž řízení v Teheránu převzal rezident CIA Kermit Roosevelt ml. (vnuk prezidenta Theodora Roosevelta a pozdější viceprezident Gulf Oil). V Íránu byly organizovány manifestace, byli kupováni politici i vojáci. Po neúspěchu prvního pokusu, který vyústil v šáhovu emigraci, se nakonec v srpnu 1953 podařilo demokraticky zvoleného premiéra Mossadeka zatknout. Šáh se vrátil.¹ Nastaly veselé časy: podle nového uspořádání polovina zisků z ropy a plynu zůstala Íránu, druhou získalo mezinárodní konsorcium, v němž podíl 40 % připadl pěti firmám z USA (Gulf Oil, Exxon, Mobil, Texaco a Chevron). Írán se stal nejvěrnějším spojencem Spojených států (a Izraele) na Blízkém východě, nakupoval americké zbraně, jeho vojáci studovali v USA, brutální tajná policie SAVAK spolupracovala s americkými bezpečnostními složkami. Takto se v Íránu připravovaly podmínky pro vzednutí protiamerických nálad a islámskou revoluci roku 1979.

Po islámské revoluci se Írán v USA postupně dostal na seznam „darebáckých států“ i na „osu zla“. Už v závěrečné zprávě kongresové Rumsfeldovy komise z července 1998 lze nalézt nesmyslné tvrzení, že Írán bude schopen „zasadit velký ničivý úder USA během přibližně pěti let“, tedy do roku 2003. Tehdy započatou hysterii zdánlivě ukončila v červenci 2015 dohoda mezi stálými členy Rady bezpečnosti OSN plus Německem z jedné strany a Íránem ze strany druhé. Ta vedla k radikálnímu omezení íránského jaderného programu i k jeho podřízení me-

1 Viz například KINZER, Stephen: *Bratři. John Foster Dulles, Allan Dulles a jejich tajná světová válka*. Praha: Rybka Publishers, 2016. s. 187-189.

zinárodní kontrole. Obchodní embargo vůči Íránu bylo zrušeno. Jenže v květnu 2018 Donald Trump od této smlouvy jednostranně odstoupil, a to i přes zásadní výhrady evropských spojenců. Spojené státy zároveň opět uvalily na Írán obchodní embargo, a to včetně extraterritoriálních sankcí. Ty přispěly ke zdražení benzínu v Íránu a následným protivládním demonstracím. A íránští a američtí vojáci, bývalí spojenci, opět na sebe míří ostře nabíjenými zbraněmi.

Nejasná budoucnost

Bílý dům a spříznění novináři dnes obviňují Kásema Sulejmáního z mnoha blízko-východních hříchů. Jeho vinou prý v období let 2003 až 2011 šíitské milice v Iráku zabily přibližně 600 amerických vojáků. Může prý i za rozmístění přibližně 50 tisíc šíitských bojovníků v Sýrii a pomoc ozbrojencům libanonského Hizballáhu. Vina na generála padá prý i v souvislosti s útoky na loď v Perském zálivu v květnu a červnu loňského roku, sestřelení amerického dronu před půl rokem či útok dronů na ropná zařízení v Saúdské Arábii loni v září. Mnohé z toho je asi pravda. I bez diskuse o tom, kdo je na Blízkém východě více doma, zda šíitské milice, nebo americká armáda, se nabízí jiná námitka: zabití jednoho člověka zpravidla politiku nezmění. Sulejmání už byl ve funkci nahrazen, a atmosféra se nezlepšila. Několik dní po atentátu na Kásema Sulejmáního se zdá, že se přiblížilo naplnění generálova snu: donutit Američany odejít z Iráku.

Je možné, že po velkých protivládních demonstracích v Íránu a Iráku v minulých měsících, při nichž opět tekla krev, někdo v Bílém domě dospěl k názoru, že teď je vhodná chvíle k zabití generála. Tomu by nasvědčovalo okamžité umístění záběrů z malé demonstrace v Bagdádu oslavující americký zásah, které umístil na svém internetovém účtu ministr zahraničí USA. V politice Washingtonu bylo mezinárodní právo nahrazeno praktikami Divokého západu, místo úmluvy o diplomatických stycích nastoupily hollywoodské scénáře. Sulejmání je mrtev, kdo bude příště? Jak poznamenává Ilan Goldenberg z washingtonského Centra pro novou americkou bezpečnost v rozboru

pro Foreign Affairs, ↪ uspokojení z dosaženého a zdrženlivost „odporuje samotné Trumpově povaze“.

I když se odpověď Teheránu zdá nejasná, hrozí, že průmyslné dlouhodobé útoky výrazně poškodí Trumpovu prezidentskou kampaň a z prémiových deseti bodů při shromažďování kolem vlajky udělá deficit. Obdobný efekt může přinést diplomatický nesouhlas ze strany většiny států, který využije domácí protitumpovská opozice. Udělat z nepřítelů mučedníka se nevyplácí. Znovu se potvrzuje, že arogance moci brání pochopení dějin a kultury, znemožňuje věcně vyhodnotit situaci. ◀

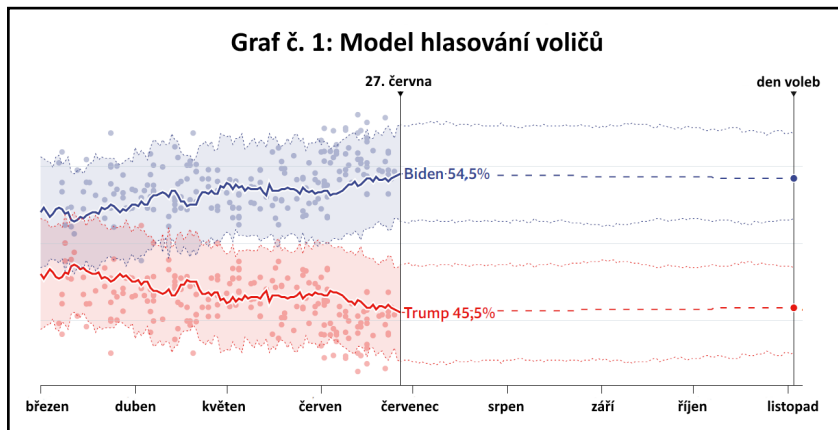
!Argument, 6. 1. 2020

Trumpova prohra

Předvídat výsledky prezidentských voleb v USA je zpravidla obtížné. Pokud jde ale o ty, které se mají odehrát počátkem listopadu, vše v tuto chvíli vypadá téměř rozhodnuté: k vítězství potřebuje kandidát 270 elektorů z 538, přičemž například časopis *U.S. News & Report* ve své analýze uvádí, že Joe Biden má 248 jistých volitelů a plus 86 nadějných. „Bidenova převaha oproti Trumpovi roste uvnitř řady demografických skupin, včetně žen, seniorů, a dokonce i bílých voličů z dělnické třídy, což je klíčová volební základna prezidenta.“ Tohle je na ručník do ringu – jak to kdysi udělal Lyndon Johnson, který s ohledem na informace o poklesu své popularity především v důsledku války ve Vietnamu v roce 1968 nekandidoval do druhého volebního období. V současné chvíli je ve Spojených státech stále o co hrát.

Naděje neumírá

V minulých dnech začal týdeník *The Economist* na svých internetových stránkách zveřejňovat průběžně aktualizovanou interaktivní prognózu výsledků volebního prezidentského klání v USA založenou na všech dostupných výzkumech. V následujících třech grafech je obsažena podstata této předpovědi. Předně, jak ukazuje graf číslo 1, z výzkumů volebních preferencí je dlouhodobě patrné, že většina respondentů upřednostňuje Joe Bidena před Donaldem Trumpem.

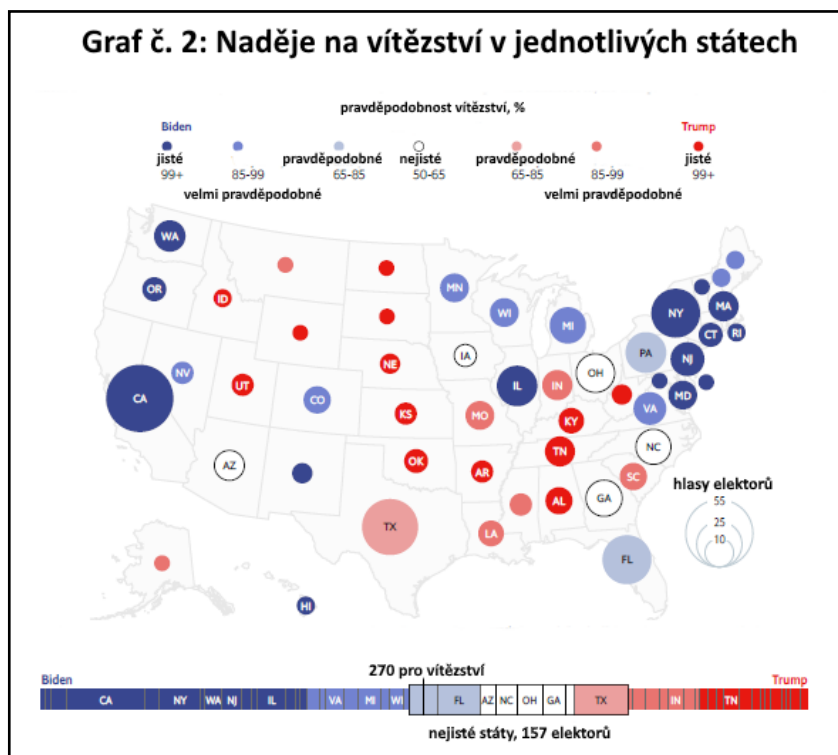
Graf vyznívá jednoznačně, jenže své poslední slovo neřekl americký těkavý volič. V roce 1972, kdy Indočínou zmítala válka, připravil poradce pro otázky národní bezpečnosti Henry Kissinger takzvané říjnové překvapení: oznámil, že „mír je na dosah ruky“. Bylo dokonce zastaveno letecké bombardování i námořní odstřelování Severního Vietnamu. Úřadující prezident Richard Nixon pak v listopadu výrazně vyhrál nad protikandidátem – ale na konci roku, a to i během Vánoc, provedlo letectvo USA těžké bombardování Hanoje i Haiphongu; došlo také k dalšímu zaminování severovietnamských přístavů. Nakonec musel Nixon kvůli aféře Watergate odstoupit a vojáci USA museli z Indočíny odejít – ale Kissinger předvedl kouzlo, které by jistě někdo v Trumповě volebním štábu rád napodobil. Třeba pokud jde o špinavé prádlo protikandidáta.

Stačilo by poměrně málo. Začít by se muselo tím, že by volební průzkumy volebních preferencí začaly rozdělovat naději na úspěch rovnoměrněji než nyní. Pak by se stal Trump kandidátem, který u svých příznivců nevyvolává depresi. Nelze přece zapomenout, že volby „John Kennedy versus Richard Nixon“ v roce 1960 vyhrál Kennedy rozdílem 0,17 % odevzdaných hlasů; prý rozhodlo až sečtení volebních lístků poslaných poštou.

Zastaralý systém

A nejde jen o těkavého voliče – archaický systém volby prezidenta USA skýtá pozoruhodný prostor pro matematická kouzla. Popis amerických prezidentských voleb vypadá tak trochu jako chyták u zkoušky z politologie. Problém je v tom, že prezidenta USA nevolí občané, ale jimi zvolení elektroři – volitelé. Na první pohled se zdá, že je to reprezentativní demokracie, protože počty elektorů za jednotlivé státy Unie se blíží počtu obyvatel daného státu. Toto množství je dáno součtem počtu senátorů v Kongresu USA (ti jsou za každý stát dva) plus množstvím poslanců v Kongresu za daný stát. Počet poslanců ve Sněmovně reprezentantů je dán počtem obyvatel daného státu. To vše se navíc přizpůsobuje zákonům jednotlivých států. Skutečný problém ale přichází až po lidovém hlasování. Tradice totiž velí, že

elektori mají vázaný mandát: na shromáždění volitelů hlasují všichni elektroři z daného státu pro toho kandidáta, který u nich ve státě zvítězil byť o jeden hlas. Vyhrát v Kalifornii o jeden hlas, odkud pochází 55 volitelů, je cennější, než získat všechny hlasy voličů ve Wyomingu, který na shromáždění elektorů dodává tři hlasy. Graf číslo 2 ukazuje, jak vypadá aktuální stav možného zisku elektorů v jednotlivých státech.

Donald Trump má hru s volebním systémem USA odzkoušenou. Vždyť v roce 2016 získal méně hlasů voličů než jeho protikandidátka Hillary Clintonová, a to v poměru 48,2 % ku 46,1 % hlasů. Přesto se Trump stal pánem Bílého domu, protože dostal o 77 volitelů víc než Clintonová. Toto volební kouzlo se událo v dějinách USA celkem čtyřikrát. Bylo to v letech 1876, 1888,

2000 a 2016, kdy prezidentský kandidát, který získal více hlasů než jeho protivník, měl méně hlasů elektorů a prezidentem se nestal. Ve volbách, kdy proti Al Gorovi (48,4 % hlasů) kandidoval George Bush ml. (47,9 % hlasů) se přepočítávaly hlasy na Floridě tak dlouho, až tam zvítězil guvernérův bratr – a Bush pomocí volitelů z Floridy získal ve sboru elektorů převahu 15 hlasů. Po této zkušenosti Al Gore ukončil politické aktivity a následné nabídky na novou prezidentskou kandidaturu odmítl.

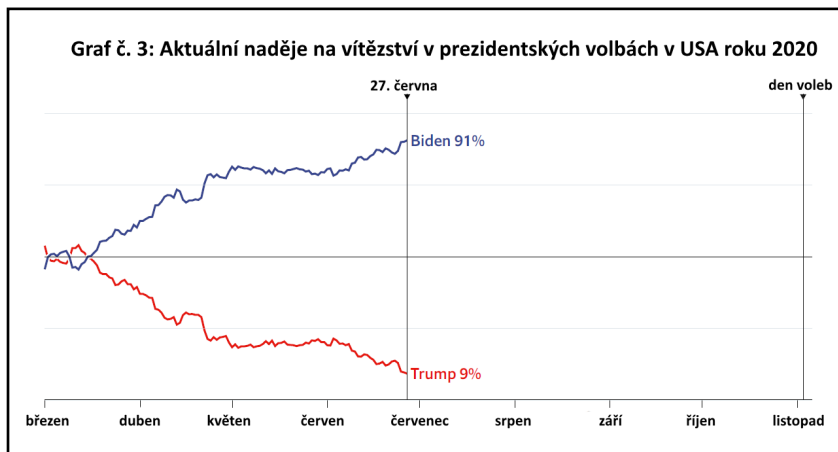
Bidenovy výhody

Velké události mohou pomoci ve volbách naplnit sny, ale i pohřbít naděje. V roce 1932 zničila volební šance prezidenta Herberta Hoovera začínající hospodářská krize, která naopak ulehčila kampaň jeho protikandidátovi Franklinu D. Rooseveltovi. Tomu pomohlo i schopné řízení státu nejen při obnově ekonomiky, ale i během 2. světové války k rekordnímu čtvrtému zvolení prezidentem. Tím porušil nepsanou tradici odvoзованou od projevu na rozloučenou George Washingtona. To vedlo k přijetí XXII. dodatku k Ústavě USA, která od roku 1951 umožňuje zvolení prezidentem nejvýše dvakrát po sobě. To po Spojených státech zopakoval téměř celý svět. Z hlediska čisté demokracie je to ale sporná zásada, protože lid by měl mít právo zvolit si, koho chce. Pro úplnost dlužno dodat, že někteří z otců-zakladatelů Spojených států, konkrétně Alexander Hamilton a James Madison, během příprav Ústavy USA podporovali ideu doživotního prezidentství.

Největší výhodu Joe Bidena představuje Donald Trump. Trum-povi nelze upřít snahu naplnit předvolební sliby, ale – američtí vojáci stále umírají na Blízkém východě; zeď není dostavěná; Bílý dům prohrává soudní procesy tu o přistěhovalcích, jindy o zákazu prodeje knih; jednání o míru na Korejském poloostrově selhalo hlavně díky rozporům v týmu Bílého domu; v rámci vyhlášené obchodní války se sice podařilo zatknout finanční ředitelku čínské firmy Huawei a zhoršit vztahy mezi Pekingem a Ot-tawou, ale právě od nejbližšího spojence z Velké Británie přišla zpráva, že tato hrůzostrašná čínská firma zakládá se souhla-

sem britské vlády poblíž Cambridge svoje výzkumné centrum... Tak by bylo možné pokračovat ještě hodně dlouho.

Většina aktivní části voličů ze středních vrstev se orientuje podle perspektivy proměn vlastní životní úrovně. Ekonomický výhled USA do listopadových voleb ale není nejlepší. Mezinárodní měnový fond odhaduje pokles globálního HDP -4,9 %, ovšem zrovna ten čínský by měl o jedno procento narůst. To není mnoho, ale poslední dohady pro letošní ekonomický výkon USA znějí dramatičtěji: hlásí pokles v roce 2020 o pět procent. Domácí statistikové v tuto chvíli uvádějí přibližně 21 milionů nezaměstnaných, tedy 13,3 % pracovních sil. Graf číslo 3 ukazuje, jak týdeník The Economist na základě dostupných výzkumů volebních preferencí odhaduje šanci na vítězství Joe Bidena a Donalda Trumpa. Nadějně vyhlídky pro kandidaturu úřadujícího prezidenta by měly vypadat jinak.

Samozřejmě že se na tomto ekonomickém dramatu podepsal COVID-19. Jenže pandemie sama o sobě upozornila, jak neohrabané je krizové řízení z Bílého domu. Už hurikán Karina v roce 2005 ukázal na meze bezpečnosti USA ve chvíli, kdy nelze věci řešit střelbou na dálku. Přírůstky nakažených v USA lámou rekordy. To není žádná tajemná druhá vlna, to je obyčejný chaos.

Zvláště významný je velký nárůst v Texasu a na Floridě, tedy ve státech, které by měly poskytnout Trumpovi volební podporu.

Také občanské bouře dodaly sebevědomí odpůrcům současného prezidenta. Vyrůstají sice ze systémových problémů, ale není pravděpodobné, že by měly hloubku dostatečnou pro zásadní změnu. Barevné revoluce v Tunisku, Egyptě, Sýrii či na Ukrajině vstoupily do fáze převratu nebo občanské války v okamžiku, kdy sdělovací prostředky informovaly o tajemné střelbě jak do řad manifestantů, tak i policistů. To byl zlom, k němuž v USA nedojde. Třeba proto, že média, a to i ta antitrumpovská jako CNN, by informace o takovéto provokativní střelbě utlumila. Trump má pravdu – mediální obraz občanských nepokojů má dobrou reži.

Středoevropany přirozeně zajímá, jaký dopad bude mít případná změna v Bílém domě na zahraniční politiku USA. Pokud se jedná o toto téma, je z dosavadní předvolební agendy Joe Bidena ↪ nejzajímavější, že neobsahuje nic o zahraniční politice. To naznačuje, že se čeká na kompromis uvnitř Demokratické strany spojený i s výběrem kandidáta na viceprezidenta/viceprezidentku, přičemž je pravděpodobné, že zvítězí přívrženci globalizace z líhně Clinton-Obama. Protože svět prochází nezávisle na USA výraznou proměnou, vypadá to, že vystřídání nevyzpytatelného Donalda Trumpa znamená skok do neznáma. ◀

!Argument, 29. 6. 2020

Čtyřicet dva tisíc slov

V pondělí započatý konvent-sjezd Demokratické strany nepotvrdí jen dvojici Biden–Harrisová jako kandidáty na prezidenta a viceprezidentku USA. Schválí též volební program Demokratické strany,³ její platformu. Význam tohoto dokumentu přesahuje prezidentské volby. Bude sloužit i jako orientace voličů a kandidátů při výběru 435 poslanců či 35 senátorů na federální úrovni, ale i při volbě reprezentantů kandidátů na nižších úrovních. Vždyť se počátkem listopadu bude v USA hlasováním rozhodovat o tom, kdo zasedne do guvernérských křesel v 11 státech a dvou teritoriích, do 86 státních legislativních komor, proběhne několik referend na státní či místní i kmenové úrovni, v Mississippi se bude hlasovat o nové vlajce a podobně. Ve všech těchto příkladech mohou programy hlavních politických stran pomoci při rozhodování.

Programový konflikt

Jak uvádí server The American Presidency Project³ z Kalifornské univerzity, nový program Demokratické strany má rekordní délku, a to 42 092; nejkratší program měli Demokráté v roce 1860, konkrétně 372 slov, tehdy se ovšem odtrhli jižanští demokraté a schválili vlastní, prootrokářský program o délce 363 slov. Skutečně pozoruhodné je ale něco jiného, a to na druhé straně barikády: vedení Republikánské strany letos v červnu rozhodlo, že pro letošní volby nový program nevytvoří a pro potřeby letošních listopadových voleb použijí program Republikánské strany³ z roku 2016. To naznačuje, že ve straně neexistuje jednotu. A tak se volební program Republikánů z pochopitelných důvodů vůbec nezmiňuje o pandemii COVID-19, zatímco nový program Demokratů začíná obsáhlou kapitolou právě na toto téma a v textu se k pandemii ještě mnohokrát vrací. A vůbec při tom současného pána Bílého domu nešetří: „Ubohé selhání prezidenta Trumpa, který nedokázal energicky a schopně reagovat na

pandemii COVID-19 – jeho neschopnost vést – ho činí zodpovědným za smrt desítek tisíc Američanů.“

Oba programy obsahují velké množství podnětů pro oblast sociální a ekonomickou, přičemž nový program Demokratické strany nese výrazné stopy toho, co je pokládáno za americký levicový liberalismus. To se mimo jiné projevuje vysokou frekvencí tématu klimatických změn a otázek práv komunity LGBTQ+ (tato zkratka se v textu programu objevuje více než třicetkrát). Zahraniční politice, o které pojednává tato stať, je tradičně věnována malá závěrečná část.

Z porovnání zahraničněpolitických pasáží republikánského a demokratického programu vyplynou hned na první pohled dva základní rozměry podobnosti a odlišnosti:

Podobnost: Obě strany ve svých programech zůstávají věrné nacionalismu, který je základem mezistranického konsensu uvnitř mocenské elity USA. Obě hlavní politické strany věří v mravní a politickou odlišnost, či dokonce nadřazenost USA nad ostatními zeměmi. „Věříme v americkou výjimečnost“ zní první věta preambule programu Republikánů; „Povedeme (svět) nejen příkladem své moci, ale mocí svého příkladu,“ tvrdí Demokraté. Obě politické strany ve svých programech ignorují mezinárodní právo.

Odlišnost: Republikánské „America First!“ Trump posunul do roviny „Jenom Amerika!“ Tradiční republikánskou tezi „Mír prostřednictvím síly“ v programu Demokratů nahrazuje akcent na diplomacii. „Demokraté revitalizují americkou diplomacii, aby zajistili, že Spojené státy zůstanou hlavní mocenskou osou světa a principiální silou míru a prosperity.“

Profesionální diplomacie

Podle Demokratů Trumpovo vedení roztrhalo reputaci a vliv USA na cáry. Současný prezident místo aby ukončil nekonečné války, zavlkl Spojené státy do „nových konfliktů a další militarizace zahraniční politiky“ a přiblížil svět k nukleární katastrofě.

Demokraté slibují, že vrátí diplomacii do rukou profesionálů, a uvádějí, že Spojené státy v současnosti „vydávají 13krát víc na ozbrojené síly než na diplomacii“. Měla by to být diplomacie vedená hodnotami – myšleno americkým pojetím demokracie – ovšem v pasáži o Íránu se píše, že „Spojené státy by neměly vnucovat změny režimu v jiných zemích“. Program Demokratů hlásá návrat do mezinárodních organizací, avšak s dodatkem domněnky, že „americká bezpečnost a prosperita budou posíleny, když se Spojené státy ujmou formování pravidel, vytváření dohod a řízení institucí, které řídí mezinárodní vztahy“. USA se prý vrátí do Světové zdravotnické organizace, Rady OSN pro lidská práva, Populačního fondu OSN – a „reformují“ je.

Několikrát je zmiňován požadavek na okamžitý návrat k *Pařížské dohodě o klimatu*. Navrácení k úmluvě s Íránem o jeho nukleárním programu je spojeno s dodatkem, že „tato dohoda byla vždy vnímána jako začátek, nikoliv konec naší diplomacie s Íránem“. V zásadě se jedná o obnovení dohod uzavřených za Obamova prezidentství a Bidenova viceprezidentství. Tato objevená kontinuita, která jistě nalezne svoje vyjádření v personálních změnách, má ale i skvrny na kráse: v tomto období byl také proveden převrat v Kyjevě (kde se Joe Biden osobně angažoval) a intervence v Libyi (Joe Biden byl podle svých slov proti).

Demokraté se v programu podělili o víru, že „naši vojáci jsou – a musí být – nejefektivnější vojenskou silou ve světě“. Ovšem zároveň se jedna podkapitola jmenuje „Ukončení nekonečných válek“. Píše se v ní, že téměř dvě dekády trvající „naše vojenská angažovanost, která se klene od západní Afriky do jihovýchodní Asie, stála více než pět bilionů dolarů a vyžádala si víc než půl milionů životů“. Válka v Afganistánu je podle citovaného programu „nejdelší válkou v americké historii, přičemž nejmladší američtí vojáci nyní bojují ve válce, která začala dříve, než se narodili“. I proto „spíše než okupovat země a svrhovat režimy kvůli prevenci teroristických útoků Demokraté upřednostňují efektivní a levnější diplomacii, zpravodajskou činnost a prostředky k prosazení práva“.

Návrat k dohodám

Podle Demokratů „aliance jsou nenahraditelným základním kamenem naší národní bezpečnosti, což by mělo být kultivováno, nikoli odhozeno“ – to je teze, která jistě nachází odezvu v neanglosaských zemích Západu, především v Německu a Francii. Mezi Trumpovými hříchy Demokraté uvádějí, že „viděl radikální pravicové nacionalisty zaměřené proti Evropské unii jako politické spojence – ne jako destruktivní protivníky“. Současný prezident prý pohřbívá sen o transatlantické komunitě.

Přestože v novém programu chybí původní Obamova představa o jaderném odzbrojení, Demokraté slibují obnovení jednání o strategických zbraních. Podle Demokratů Trumpem špatně kalkulované odstoupení od klíčových dohod o kontrole zbrojení a jaderných smluv znamená hazardní zahrávání si s novými závody ve zbrojení. Výsledkem prý je, že „nukleární nebezpečí, kterému Američané čelí, je větší, než bylo v minulých dekadách“. Demokraté proto slibují větší podporu *Smlouvě o nešíření jaderných zbraní*, dodržování moratoria testy jaderných náloží, prosazování ratifikace *Smlouvy o obchodu se zbraněmi* a *Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkoušek*, a prodloužení dohody *Nový START*.

Pokud jde o americký kontinent, Demokraté věří, že „západní hemisféra je americká strategická domovská základna – oblast spojená dohromady společnými hodnotami, historií a vizí více prosperující, demokratické a bezpečné budoucnosti“. Kritizovaná je současná politika Bílého domu vůči Venezuele a Kubě za to, že poškozují prosté občany. Tyto bezesporu zajímavé teze doplňuje i příslib „ukončit podporu války v Jemenu vedené Saudy“. Autoři programu se jistě potrápili nad formulací věty, podle které „věříme, že zatímco Jeruzalém je tématem pro jednání o konečném statusu, měl by zůstat hlavním městem Izraele, nerozděleným městem otevřeným lidem všech vyznání“. Problematická je ale konkretizace představ o nové diplomacii ve vztahu k Číně a Rusku.

Čína: Slovo „China“ se v programu opakuje 22krát – což je mezi názvy států bezkonkurenčně první místo („Israel“ 6x, „Russia“

4x, „Germany“ 2x, „United Kingdom“ právě tak jako „India“ 1x, „Turkey“ – ani jednou). Posedlost představou nepřátelské Číny není jen republikánská choroba. Podle citovaného programu však Demokraté věří, že „čínská výzva není primárně vojenská, ale budou odstrašovat agresí a odpovídat na ni“. Slibují „přijetí agresivních akcí“ proti čínským pokusům podkopávat americkou výrobu, manipulovat s měnou či krást intelektuální vlastnictví a podobně. Budou prý dále odporovat „čínským vojenským hrozbám v Jihočínském moři“. Program obsahuje výtky vůči politice Pekingu v Hongkongu a Sin-ťiang. Poněkud vlastní praxi ignorující je ujištění, že Spojené státy budou „mobilizovat sjednocení fronty, abychom zabránili státům, jako je Čína, outsoursovat znečištění do jiných zemí“. Zároveň ale Demokraté kritizují Trumpa, že „zahájil obchodní válku s Čínou, u které nebyl plán na dosažení vítězství – čímž způsobil strádání americkým farmářům, výrobcům, dělníkům a konsumentům“. Na jiném místě programu se uvádí, že současný prezident nastartoval hazardní obchodní válku s Čínou, která „stála více než 300 000 amerických pracovních míst a uvrhla farmáře do bankrotu“. Demokraté prý budou používat strategii „bez sebevražedné, unitární celní války či bez spadnutí do pastí nové studené války. Takovéto chyby by pouze sloužily ke zvětšení váhy Číny, přemilitarizování naší politiky a poškodily by americké pracující“. Není bez zajímavosti, že podle Demokratů „Evropa je náš přirozený partner v ovládnutí oblastí konkurence s Čínou“. Spolu se spojenci chtějí Demokraté „formovat rozvíjející se století Pacifiku“.

Rusko: Vůči Moskvě zvolili Demokraté hrubší jazyk, byť v jejich programu chybí teze o vměšování Ruska do předcházejících prezidentských voleb (několikrát se opakuje potřeba chránit volby před „nepřáteli, domácími i zahraničními“). Ovšem ujišťují, že nedovolí Moskvě „zasahovat do našich demokracií“ a znovu potvrdí závazek USA vůči NATO a obraně spojenců. Současnému prezidentovi Demokraté vyčítají, že „tlačil Rusko zpět do skupiny G7, přičemž kritizoval naše partnery v NATO a ignoroval zpravodajské informace o ruských odměnách za zabíjení

amerických vojáků a ostatních koaličních vojáků v Afganistánu“ – což je ovšem reakce na neověřenou informaci z tisku, kterou naopak zpravodajské služby USA vyvracely. Trumpovy chyby pak Demokraté zobecňují do teze, že prý „viděl Rusko Vladimíra Putina jako strategického partnera – ne jako strategického rivala“. Zároveň ujišťují voliče, že se spojí s evropskými partnery a postaví se „revanšistickému Rusku“. Je ale v zájmu USA, uvádí program Demokratů, „spolupracovat s Ruskem na ověřitelném limitování a snížení našich zásob jaderných zbraní“.

Pomalé hledání

Jen zlomek lidí, kteří jdou hlasovat, čte stranické programy. Daleko častěji lidé hlasují podle rodinné tradice a novinových zkratek či vzhledu a chování kandidátů. Ostatně po volbách na programy zapomínají i zvolení politici. Přesto programy nejsou bezvýznamné: informují o aktuální shodě uvnitř stran a o náladě strategické vrstvy, která ve straně rozhoduje – o jejím hesláři, slovní zásobě, prioritách, o stupni závislosti na médiích a politickém marketingu; informují, v jakém stupni je strategie podřízena každodennosti. Tak se například hned v první větě preambule nového programu Demokratické strany čtenář dozví, že „Amerika je idea“, za čimž následují tvrzení, že „diverzita je naše největší síla“ a „protesty patří mezi nejvyšší formy vlastenectví“. Bude jistě zajímavé číst preambuli programu Demokratů za čtyři roky.

Letošní 75. výročí ukončení 2. světové války je vhodné pro připomenutí, že jaltský cyklus geopolitického uspořádání byl ukončen v roce 1989. Od té doby se v praxi hledá nové uspořádání i jeho teoretická definice. Jisté je jedno: poválečná bipolární rovnováha, která jaltskému upořádání dávala stabilitu, zmizela. Bezprecedentní ekonomický růst Číny zaskočil zastánce tržního kanibalismu, jejich představy o věčné nadvládě Západu, Anglosasů či USA jsou otřeseny. Sympatické formulace pak narážejí na realitu. Demokraté sice odmítají barevné revoluce, ale když se naskytne příležitost jako v Minsku, mlčí – vždyť propojit sanitní kordon kolem západní hranice Ruska z Pobaltí přes Bělorusko a Ukrajinu do Gruzie je tak lákavé! Obdobně sice citovaný program hovoří o „svobodě navigace“, ale

pirátský únos čtyř lodí, který nařídil Bílý dům minulý týden, zůstává – alespoň zatím – bez kritické odezvy ze strany Demokratů.

Celá řada pasáží nového programu Demokratů je psána tak, že čtenáře nutně napadne: „Ještě že se konvent Demokratické strany neschází v Praze – to by ho strážci veřejnoprávní pravdy označili za sjezd trollů.“ Na druhé straně, přestože mnoho formulací z programu Demokratů sice znamená posun od unitární egocentrické politiky America First!, základní problém zůstává: ani Demokraté nehledají partnery, jen loajální spojence naplňující washingtonskou strategii. Při tomto způsobu uvažování je každý potenciálně stejně silný stát vnímán jako protivník. Vypadá to, že se v listopadu nezmění cíle Bílého domu, jen se začnou zkoušet jiné nástroje. ◀

Zahraniční politika USA podle Republikánské a Demokratické strany

	Republikánská strana, 2016	Demokratická strana, 2020
shody	Mesianismus – přesvědčení o morální nadřazenosti USA, o univerzálnosti jejich hodnot a o jejich předurčení být světovým vůdcem. Absence představ o roli či významu mezinárodního práva. Mezinárodní politika je na konci textů programů. Čína a Rusko jsou protivníci. Jeruzalém je chápán jako hlavní město Izraele.	
název kapitoly, hlavní heslo	Americké vzkříšení	Obnovení amerického vůdcovství
hlavní hrozby	obecně bezpečnostní krize	COVID-19, klimatické změny, Čína, Rusko
vojenský rozpočet	reaguje na potřeby národní bezpečnosti, která není rukojmím domácí agendy	chytrý; nutný audit Pentagonu, ukončit „plýtvání a zpronevěru“
jaderné zbraně	modernizace nukleárních zbraní a jejich nosičů	arsenál dostačený na odstrašení a obranu; kontrola zbrojení
pořadí regionů v programu	Blízký východ, Asie-Pacifik, Evropa, Amerika, Afrika	podle abecedy
Čína	represivní vláda, nebezpečný růst vojenské moci, absurdní nároky v Jihočínském moři, podpora Tchaj-wanu, pirátská ekonomika	nebezpečí není v první řadě vojenské, neférové obchodní praktiky, svobodná plavba v Jihočínském moři, platnost dohod s Tchaj-wanem
Rusko	návrat ruské válčivosti, represivní vláda	strategický rival, destabilizační akce
Izrael	„nezpochybnitelná podpora Izraele“	Izrael i palestinský stát
Afganistán, Irák, Sýrie	náznak většího použití ozbrojených sil USA, potřeba porazit tzv. islámský stát a Talibán, odstranit syrského prezidenta	skončit nekonečné války, podporovat boj proti terorismu
Írán	zpochybnění dohody o jaderném programu	návrat k jaderné dohodě jako základu pro diplomatickou ofenzívu
migranti	vysídlení nelegálních migrantů, stavba zdi	vytvoření imigračního systému pro 21. století prospěšného pro všechny Američany

!Argument, 17. 8. 2020

4. PROMĚNY RUSKA

Velká vlastenecká

Díky primitivní politizaci minulosti se důstojné vzpomínky na hrdiny největší války v lidských dějinách do značné míry změnilly na souboj emocí. V Česko-Slovensku to začalo v dubnu 1991. Tehdy jeden výtvarník – a po něm několik poslanců – natřel památník osvobození Prahy na růžovo. Tento nekulturní čin novorežimní sdělovací prostředky okázale oslavily. Od té chvíle se čas od času zvedne kalná vlna, když noví obrazoborci žebrají o mediální pozornost. V posledních měsících se rozšířily řady těch, kdo dávají najevo odvahu kopáním do mrtvých vítězů. Jejich zásluhou se diskuse o 2. světové válce zužuje na roli Sovětského svazu při osvobozování Evropy a Česka od německých nacistů. Není to úplný obraz této války. Na druhé straně se ale jedná o soustředění pozornosti na toho, kdo má na slavném vítězství před 75 lety největší zásluhy.

Poznámky o strategii

Z počátku se jí říkalo Svatá válka. ↪ Stalo se tak díky Alexandru Alexandrovovi, který už v prvních hodinách vystihl existencionální rozměr bojů. Složil tehdy vznešenou píseň, při níž mrazí a při které dodnes nejen v Rusku v sálech vstávají posluchači ze sedadel. Pak se ale vžil název Velká vlastenecká válka. Navazovalo se tak na představu Vlastenecké války, kdy proti invazním Napoleonovým vojákům nebojovala jen regulérní armáda Alexandra I. – v týlu jeho vojsk otevřeli „druhou frontu“ partyzáni. A byly i další podobnosti. Také Hitler, obdobně jako Napoleon, dokázal před útokem sjednotit proti Rusku téměř celou kontinentální Evropu. Traduje se též, že Napoleona, a po něm i Hitlera, porazil „generál zima“ – mráz, na který nebyli útočníci připraveni. Jenže to už je zavádějící představa.

Napoleon obsadil Moskvu v září roku 1812, opustil ji v říjnu téhož roku – žádný „generál zima“ ho k tomu nenutil. Základní chybou Napoleona bylo, že sice obsadil Moskvu, ale nedokázal zničit ruskou armádu. Pak se mu situace vymkla z rukou. Jeho *Grande Armée* ve vypálené Moskvě trpěla nemocemi a dezercí, měla špatné zásobování a chyběl politický výsledek vojenského úspěchu v podobě jednání s carem – Alexandr byl s druhou částí ruské armády poblíž tehdejšího hlavního města, kterým byl Sankt-Petěrburg, Petrohrad. V téže době Kutuzovova armáda doplňovala stavy i výzbroj a zdokonalovala výcvik.

Úspěchy nacistů

Tvrzení, že Hitler zopakoval Napoleonovu chybu, je klamavé. Nejenže *Plán Barbarossa* měl jasněji stanovený politický cíl, ale wehrmacht spolu s vojáky spojenců útočil po celé linii od Finska po Rumunsko. A hlavně: netlačil Rudou armádu před sebou. Když 22. června 1941 zaútočil, jeho pozemní motorizované jednotky a převaha ve vzduchu dokázaly prolamovat frontovou linii a uzavírat veliká uskupení Rudé armády do smrtících „kotlů“. Během první fáze Velké vlastenecké války, tedy kampaně léta a podzimu roku 1941, činily ztráty Rudé armády téměř čtyři miliony vojáků. To je víc, než kolik jich bylo shromážděno na západním směru v okamžiku začátku války. V Berlíně začali slavit; Sovětský svaz odepsali i politici v Londýně a ve Washingtonu. Zdálo se, že zcela oprávněně. Vždyť Francie kapitulovala, když ztráty její armády v roce 1940 za jeden a půl měsíce dosáhly necelých 59 tisíc padlých, 123 tisíc raněných plus dva miliony zajatých.

Válka zastihla Rudou armádu ve fázi reorganizace a přezbrojování, ale také v době snížení kvality velitelského sboru: politické čistky zasáhly téměř 40 tisíc velitelů Rudé armády, ale i pracovníků zpravodajských služeb. To bezesporu přispělo k tomu, že velmi dobře připravení němečtí vojáci pronikli hluboko do Ruska. Nacisté okupovali více než 1,5 milionu kilometrů čtverečních sovětské země, kde žilo téměř 75 milionů lidí. V prvním roce války Sovětský svaz ztratil území, kde bylo 41 %

jeho železničních tratí, 42 % zdrojů elektrické energie, 71 % železné rudy, 63 % uhlí a 58 % kapacit na výrobu hrubé oceli. Padl Minsk, Kyjev, Charkov, Smolensk, Oděsa. Leningrad byl obklíčen, wehrmacht stál pod Moskvou... Takové lidské, vojenské, hospodářské a územní ztráty by pravděpodobně žádný jiný stát než Sovětský svaz nevydržel.

Na začátku zimy 1941 to vypadalo, že Hitler Rudou armádu zničil. Jenže v té době již Sovětský svaz stavěl armádu novou.

Příčiny vítězství

Velká vlastenecká válka trvala téměř čtyři roky. To, že Sovětský svaz nakonec zvítězil, bylo dáno čtyřmi hlavními faktory, které se projeví už v první neúspěšné fázi války.

► Vlastenecké hrdinství sovětského lidu.

Velký demografický potenciál Sovětského svazu byl spojen s těžko pochopitelnou obětavostí, odhodláním zvítězit i za cenu vlastního života. ☹ V bojích přišlo o život víc než 20 milionů obyvatel Sovětského svazu. Podle údajů Britské encyklopedie byly ztráty SSSR téměř 14,8krát vyšší než souhrnné lidské ztráty USA, Velké Británie a Francie; byly těž více než 2,9krát vyšší než lidské ztráty Německa a Japonska dohromady. Přičtou-li se nepřímé ztráty jako snížená porodnost či předčasná úmrtí, ukazuje se, že celkové ztráty SSSR činily 26,6 milionu lidí.

Pro německé velení bylo překvapením, že jejich vojáci museli od počátku války na území SSSR bojovat na dvou frontách. V týlu nepřítele se postupně zformovalo přibližně šest tisíc partyzánských oddílů a jednotek, v nichž bojovalo zhruba 1,1 milionu lidí. Útočili od Pobaltí, přes běloruské a ukrajinské lesy po moldavské vinohrady ☹ – nikde si okupanti a kolaboranti nemohli být jisti životem. Partyzánské hnutí na vrcholu svého působení koordinovalo svoji činnost s potřebami regulární armády. To je zcela nesrovnatelné s pasivitou Němců na územích obsazených Spojenci. Pro úplnost je vhodné doplnit, že v antifašistickém hnutí odporu v zahraničí působily desítky tisíc občanů Sovětského svazu.

K vítězství ve Velké vlastenecké válce významně přispěla skutečnost, že se během dvou dekád sovětské vlády podařilo téměř odstranit negramotnost. Podle oficiálních statistik vzrostl od roku 1913 do roku 1940 počet veřejných knihoven ze 14 tisíc na 95 tisíc a vědeckých pracovišť z 298 na 2359. I proto byla Rudá armáda jiná než ruská armáda v době Krymské války či 1. světové války. Demokratizace vzdělání a investice do vědy napomohly vytvořit konstrukční kanceláře, kde se zrodily zbraně kvalitou srovnatelné se zbraněmi protivníka; někdy byly dokonce lepší. To platí o celé škále vojenské techniky od pěchotních zbraní přes tanky a dělostřelectvo až po stíhací a bombardovací letectvo – ale i o nových druzích zbraní, z nichž ta nejslavnější dostala poetické dívčí jméno Kaťuša. ↵

► Organizační schopnosti státního vedení.

Důležitým východiskem pro vítězství byla schopnost sovětského státního vedení vyhnout se bojům na dvou frontách: po celou dobu Velké vlastenecké války udržoval Sovětský svaz diplomatické styky s Japonskem. Tato obratnost Moskvy mimo jiné umožňovala stáhnout část vojsk ze Sibíře a Dálného východu v době rozhodujících bitev v prvních fázích války. Umožnila též bezproblémové dodávky části důležité pomoci z USA a Kanady do Sovětského svazu po celou dobu trvání Velké vlastenecké války. Obdobnou prozíravost projevil Kreml hned v prvních měsících bojů, když Rudá armáda spolu s britskými vojáky obsadila Írán. Tím byla připravena další trasa, kudy posléze proudila materiální pomoc SSSR, a to především z USA.

O porozumění vojenské situaci svědčí včasný odhad hloubky nacistické okupace sovětského území během prvních měsíců války. Díky tomu bylo možné zorganizovat přesun nejvýznamnější části ekonomického potenciálu SSSR, která se nacházela na západě země. Během druhé poloviny roku 1941 bylo na východ přesunuto zařízení 2593 průmyslových podniků a spolu s nimi evakuováno 30 až 40 % jejich zaměstnanců, vyvezeni byly velké zásoby obilí, 2,3 miliony kusů dobytka, stovky vě-

deckých ústavů, laboratoří, archivů, knihoven, uměleckých děl a podobně. Díky obrovskému sebeobětování lidí dokázal Sovětský svaz během války postupně získat převahu nad Německem ve výrobě zbraní a přes všechny ztráty na bitevním poli stále burácely sovětské tanky. ↵

►Vojenské umění Rudé armády.

Velitelé i vojáci Rudé armády se během bojů učili nové taktice, operačnímu umění a strategii, i koordinaci různých druhů vojsk – zákonitě za cenu obrovských ztrát na lidech i technice. Zvláště na počátku války se vrchní velení dopustilo celé řady chyb, avšak už od bitvy o Moskvu ↵ bylo zřejmé, že je možné větřelce zastavit. Od stalingradské bitvy pak velení Rudé armády převzalo iniciativu. Jak ve svých pamětech uvádí Georgij Žukov, „všechny velké útočné operace sovětských vojsk se od podzimu 1942 vyznačovaly originalitou, rozhodností, rychlostí a plnou dokončeností.“ Tyto bitvy a operace se odehrávaly ve všech ročních obdobích, ve dne i v noci, na celé linii sovětsko-německé fronty, přičemž od roku 1944 to byly nepřetržité operace v několika směrech. Od Stalingradu do Berlína to je však vzdušnou čarou 2200 kilometrů. Po zemi to tehdy byla mnohem klikatější krvavá spleť předlouhých cest, ↵ na kterých vyčerpané vojáky dokázal někdy rušit snad i zpěv slavíka. ↵

Velké zásluhy na vítězství ve Velké vlastenecké válce měla práce rozvědky ↵ a kontrarozvědky. I když hned na začátku války přišlo NKVD o celou řadu svých pracovníků v německé říši, tok důležitých informací z týlu nepřítele se nezastavil.

Rudá armáda osvobozovala velká – a někdy i nevděčná – města, krvavé boje ale probíhaly i o bezejmenné výšiny. ↵ Cena bojových úspěchů byla nezměrná: ztráty Rudé armády a Válečného námořnictva ↵ během 2. světové války dosáhly 11,3 milionů vojáků. Po válce se nekonečné zástupy padlých vojáků postupně skryly do studených hesel zaprášených encyklopedií. Nebo se padlí proměnili v bílé jeřáby ↵ a kdesi u Kavkazu na nekonečný okamžik darovali krásu obloze. Umírali povětšinou velice mladí,

nedostali možnost zestárnout.↳ Jejich tváře zůstávají navěky nezměněny na portrétech nesených v průvodech nesmrtelného pluku.

►Prostorové rezervy

Rozlehlost území SSSR představovala další faktor, který velitelství Rudé armády využilo k vítězství. Německými vojsky bylo sice obsazeno téměř 3,5krát větší území, než je Francie, ovšem i to představovalo necelých devět procent tehdejšího území Sovětského svazu. Opět se ukázalo, jak velkou vojensko-politickou výhodou je rozsáhlé prostranství, které umožňovalo armádě ustoupit, a zároveň zachovat životaschopnost státu. Je víc než pravděpodobné, že ani případný pád Moskvy by neznamenal pro hitlerovské Německo konečné vítězství nad Sovětským svazem.

Díky všem těmto skutečnostem je možné slavit Den vítězství.↳

Smysl bojů

Přejí si Rusové válku?↳ V dějinách Ruska je několik válek, které nesou punc národní osudovosti. I tehdy se rozhodovalo nejen o suverénní státnosti, ale také o kulturní či dokonce etnické existenci. Kulikovo pole roku 1380. Nedoceněný ruský etnograf Lev Gumiljov napsal, že do této bitvy šla knížata se svými vojáky jako obyvatelé měst, odešli z ní ale jako národ. Sjednocení, dokázali se kulturně vymezit vůči protivníkovi – kterým byli tehdy na Rusi vládnoucí Tataři. Nově utvářený ruský stát uzavřel prostor mezi uralským pohořím a Kaspickým mořem, kudy, řečeno slovy Halforda Mackindera, jednoho z otců anglosaské geopolitiky, po tisíce let pronikala série nájezdů z Asie do vlastního srdce evropského poloostrova.

Když takto Rusko ochránilo Evropu před nájezdy z východu, Evropa se dostala s Ruskem do nekonečné série konfliktů. V době vnitřní krize ruské státnosti Poláci vnikli nejen hluboko na území Ruska, ale polský král se nechal korunovat za ruského cara; ten mimo jiné začal katolizaci nově získané země. Tisíce opolčenců, příslušníků povstalecké milice, se vzbouřily

a v roce 1612 vyhnaly Poláky z Moskvy; Švédové ovšem opustili Velký Novgorod až o několik let později. U Poltav roku 1709 se ruská armáda učila bojovat s nájezdníky ze západu. Když Napoleon v roce 1812 zaútočil, potomci Petra Velikého a Alexandra Suvorova už byli svými vojenskými schopnostmi i zbraněmi plně srovnatelní se západními armádami.

Tyto příklady ukazují, že jádro ruského státu, které se nachází na Východoevropské rovině, je otevřené intervencím z východu i ze západu. Pobaltským geopolitickým vektorem pronikli do srdce ruského státu Napoleonovi i Hitlerovi vojáci – aby po téže ose pak Alexandrovi vojáci došli do Paříže a rudoarmějci do Berlína. A těšili se domů, ↪ do Ruska... Nalézt stálý obranný perimetr pro ruský stát je nemožné. Vítězství ve Velké vlastenecké válce umožnilo Josifu Stalinovi vytvořit kolem Sovětského svazu systém nárazníkových států-spojenců, který zajistil Rusku klid – až do chvíle, kdy si to sama Moskva v Afghánistánu pokazila. Dnes jsou na všech geopolitických vektorech směřujících z východu i ze západu do Ruska vojenské základny USA. Evropa se pod vedením Washingtonu opět sjednocuje proti Rusku, zvyšuje výdaje na zbrojení – a Rusko odpovídá.

Vymanit se z tohoto začarovaného kruhu je možné jen tehdy, když se změní paradigma vzájemného vnímání. Je třeba učit se z dějin a porozumět ničivé síle dnešních zbraní. Pokračující barbarizace české politické kultury tomu rozhodně nepomáhá. Důležité ale je, že mnozí lidé na Západě stále velmi dobře věd, í komu vděčí za to, že se podařilo zničit tyranii: Attero Dominatus! ↪ A nedovolí zapomenout ani na neznámé vojíny, ani na maršály, ↪ kteří se před 75 lety společně zasloužili o osvobození Evropy z nacistické hrůzovlády.

Poznámka redakce: *K otevření písni, které připomínají Velkou vlasteneckou válku, je nutné kliknout myší na zvolená barevná slova – „link“. A chvíli počkat...*

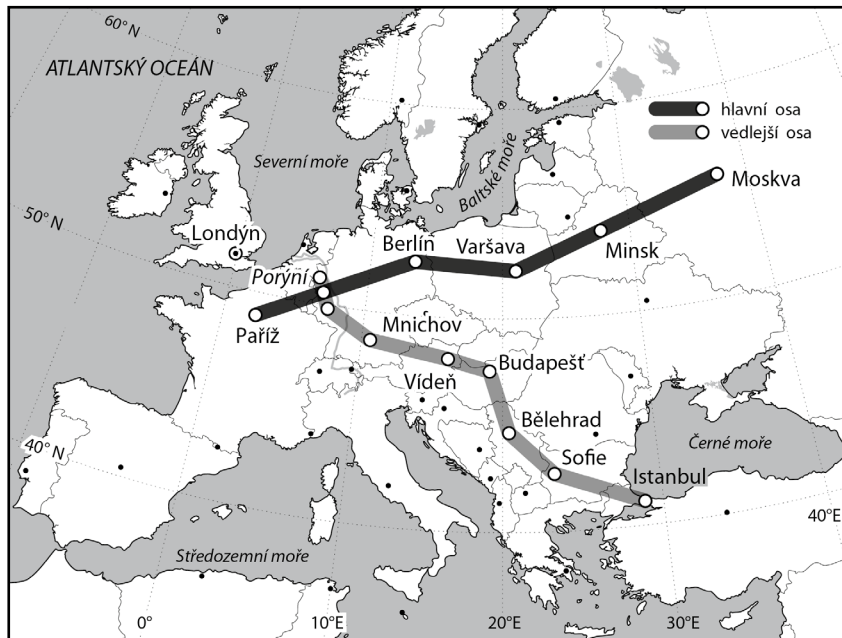
!Argument, 4.5.2020

Bělorusko – geopolitická dálnice

Podle jedné z dohod oznámených během nedávné návštěvy amerického ministra zahraničí USA v Polsku by mělo být v této zemi trvale umístěno tisíc vojáků Spojených států. Měli by tak doplnit 4,5 tisíce vojáků USA, kteří v této zemi jsou, ale rotují. [Dostupné informace](#) říkájí, že noví vojáci by měli být dislokováni ve středním nebo západním Polsku, přestože Varšava žádala jejich rozmístění u hranic s Běloruskem. Ovšem nic v politice není konečné, snad jen hysterie některých polských státníků volajících po potřebě společného odstrašování Ruska se zdá být věčná. Přestože nelze zaznamenat sebemenší náznaky hrozící ruské intervence v Polsku, snaží se i tam mnozí politici a propagandisté usilovně převyprávět celé své dějiny jako varování před nebezpečím z Východu. Popravdě řečeno, v minulosti lze nalézt řadu ne zrovna přátelských kroků Ruska vůči Polsku. Ovšem například dělení Polska vždy probíhalo po dohodě s Pruskem-Německem – a toho se Varšava, alespoň veřejně, nikterak nebojí. A když už by se měla politika odvozovat pouze od historie, Poláci také v minulosti obsadili Moskvu; do Berlína se pak polští vojáci jako vítězové dostali jen v řadách Rudé armády.

Blíž k Bělorusku

Nabízí se otázka, proč dnes rusofobní stratégové požadují umístit vojáky k hranici s Běloruskem. A proč najednou tolik zájmů o běloruské volby. Důvod je prostý: Bělorusko je brána, kterou vede geopolitická dálnice propojující západní Evropu s jádrem ruského státu. V této oblasti se v průběhu dějin zformoval západo východní geopolitický vektor spojující sever Východoevropské roviny s Baltským mořem a polsko-německou nížinou. Pobaltský vektor ruské státnosti se stal součástí hlavní geopolitické osy Evropy jdoucí po linii Paříž–Berlín–Varšava–Minsk–Moskva, kterou přibližuje připojená mapa.

Tato hlavní geopolitická osa Evropy se v 19. a 20. století stala trasou, na níž umíraly miliony vojáků. Připomínat tuto skutečnost se může zdát jako archaismus, který nemá s 21. stoletím nic společného. Vždyť tyto vektory vždy měly jak mírotvorný, tak i válečný potenciál. Pravdou je, že už v dobách Kyjevské Rusi procházeli po této linii obchodníci, kulturní i církevní činitelé, ale také průvody přivázející vladařům nevěsty. Charakteristiku tohoto vektoru dnes dokreslují dálnice, železniční trasy, ropovody a plynovody. Jenže na tomto vektoru lze také nalézt hranici Ruska a NATO, včetně vojenských základen USA nejen v Polsku, ale i v Německu, Belgii a dále ještě ve Velké Británii.

Válečná linie

Otevřený prostor Východoevropské roviny zapříčinil, že v této oblasti neexistují přírodní útvary, které by vytvořily to, čemu se někdy říká přirozená hranice. Stane-li se něco takového velkým státem či národům, zpravidla marně na mapě hledají obranný perimetr či limity svého rozpínání. To je patrné na přehledu

hlavních vojenských operací týkajících se oblasti dnešního Běloruska, které pomáhaly formovat jenom v posledních čtyřech stoletích nejen moderní ruskou a polskou státnost.

►V době polsko-litevské intervence v Rusku na počátku 17. století byla oblast dnešního Běloruska součástí Polsko-litevské unie. Tady se shromažďovaly a odtud šly polské jednotky i bojové útvary různých Lžidimitrijů, které obsadily Moskvu.

►Poblíž Minsku (oblast Běloruska byla tehdy součástí Litevského velkoknížectví) postavil svůj tábor švédský král Karel XII. předtím, než vyrazil na Moskvu. Avšak vítězství vojsk Petra I. u Poltavy (1709) ukončilo nadvládu švédských zbraní v Evropě.

►Ruští a pruští vojáci, kteří zajišťovali diplomatické dohody o dělení Polska v 18. a 19. století nebo potlačovali polská povstání, se také pohybovali v tomto vektoru.

►Napoleon začal v roce 1812 své tažení do Ruska překročením řeky Němen. Při pochodu na Moskvu se první důležité bitvy francouzské Velké armády, v níž bojovalo i 95 až 100 tisíc Poláků, odehrály v dnešním Bělorusku. V Litvě a Bělorusku přežimovala ruská vojska před tažením do oblasti dnešního Polska, Německa a Francie.

►Po tomto vektoru postupovala Rudá armáda během sovětsko-polské války (1919–1921) a byla zastavena na Visle v roce 1920. Následný protiútok posunul polskou hranici daleko na východ od představ, jež obsahoval britský návrh tzv. Curzonovy linie, která předpokládala spojení Ruska a Běloruska – Polsko si podle zásady „běda poraženým“ odkrojilo část Běloruska, ale i Ukrajinu. Dnešní bělorusko-polská hranice se poté vrátila k britskému návrhu jak paktem Molotov–Ribbentrop, tak i dohodami v Jaltě; jaltské dohody posunuly i polskou západní hranici s Německem.

►I když Velká vlastenecká válka začala v červnu 1941 útokem nacistického Německa a jeho spojenců po celé linii od Baltu k Černému moři, klíčovou roli v plánu Barbarossa měla sehrát Skupina armád Střed. Jejím úkolem bylo zničit útvary Rudé armády v Bělorusku a zamířit odtud na Moskvu. Ztráty běloruského civilního obyvatelstva během německé okupace jsou odha-

dovány na 1,5 milionu lidí – což je víc než celkové lidské ztráty USA, Velké Británie a Francie dohromady. Načež v létě roku 1944 začala v Bělorusku Operace Bagration, po které Rudá armáda pronikla za hranice Velkoněmecké říše a zamířila k Berlínu.

Historické poučení

Z tohoto přehledu nelze vyvodit, zda v minulosti bylo agresivnější Rusko, nebo Polsko. Jediné poučení má charakter varování, že se jedná o velice citlivou otevřenou oblast. Oblast, v níž vojáci často chodili do Běloruska a přes Bělorusko. To platí také o Ukrajině. Nebyli to Tataři, kdo v Kyjevě svrhli z knížecích stolců Rurikovce, dědici Kyjevské Rusi. Byli to Litevci. S nimi posléze narostl i polský vliv a následný tlak na katolizaci místní šlechty i obyvatelstva jak v Bělorusku, tak na Ukrajině.

I nejlepší nápad se dá zneužít. Idea Trojmoří, zrozená především z polské iniciativy v roce 2015, slibuje propojení postsocialistické střední Evropy (tedy bez Běloruska a Ukrajiny) plus Rakouska v pásu od Baltského moře k moři Černému a k Jadranu – ovšem, jaká náhoda, bez Srbska a Černé Hory či Albánie. Bude-li Trojmoří vnímáno jako oblast možné ekonomické spolupráce ve specifickém regionu, je to jistě chvályhodná věc. Problém je, že pro některé polské politiky a intelektuály jde o ozvěnu meziválečných představ Józefa Piłsudského o Meziomoří, což byla vize konfederace v přibližně témže pásu zaměřená jak proti Německu, tak proti Sovětskému svazu. Samozřejmě pod vedením Polska. Ještě předtím na Pařížské mírové konferenci polská delegace navrhovala jako východní hranici své země tzv. Linií Dmowského, podle které by k Polsku patřilo západní Bělorusko včetně Minsku a západní Ukrajina – ale také kompletní Horní Slezsko, větší část Těšínska, Orava, Spiš či Litva. Sny o Velkopolsku či Polsko-litevské unii od Baltu až téměř k Černému moři, která zahrnuje Bělorusko a Ukrajinu, zcela nevymizely. Útěk prezidentské kandidátky Svjatlany Cichanouské do Litvy a následující výzvy do Běloruska z Pobaltí a Polska příliš uklidnění situace neslibuje.

Geopolitická rizika

Jestliže v Minsku převezme moc protiruská elita, podaří se vybudovat sanitní kordon od Pobaltí přes Bělorusko a Ukrajinu po Gruzii. Soubor o volby tak dostal geopolitický charakter, což znamená, že lidská práva, životní úroveň či ekonomický rozvoj se stávají podružnými tématy. Rozhoduje rovnováha sil. NATO už ukázalo, že je připraveno v Evropě vyplnit jakékoliv místo mocenského vakua. Tvrdit dnes, že Bělorusku hrozí osud Československa roku 1968 – jak to učinil český premiér, když si spletl analogie s analýzou – je nepochopením povahy aktuálního geopolitického cyklu: Varšavská smlouva už neexistuje, zato Severoatlantická aliance bombardováním Jugoslávie ukázala, jak trestá slabost. Dá se vyloučit, že v případě vyhocení situace v Bělorusku nepoletí americká bombardovací letadla a střely s plochou drahou letu na Minsk stejně jako v roce 1999 na Bělehrad? Jisté je jen jedno: když bude Rusko slabé, nelze extrémní akce NATO vyloučit. Více než tři dekády trvající západní tlak na Rusko jej zatlačil ke zdi. A tak se může snadno stát, že se v Moskvě přikloní k závěru, k němuž dospěl Alexandr III., car, který nevedl žádnou velkou válku: „Máme pouze dva spojence – armádu a válečné námořnictvo. Ostatní se při nejbližší vhodné příležitosti na nás oboří.“

Spojené státy mají na každém vnějším hrotu geopolitických vektorů mířících do jádra ruského státu svoje vojenské základny nebo flotily, a to jak na jihu, tak i na východě a západě. Nejhorší nápad ale představuje posouvání vojáků na pobaltském vektoru, tedy z Německa do Polska. Přidají-li se k tomu zásahy do vnitropolitické situace v Bělorusku, dochází k proměnám rovnováhy sil v oblasti nejcitlivějšího geopolitického vektoru ruské státnosti. Je navíc zřejmé, že se v daném případě USA a jeho spojenci netlačí do oblasti mocenského vakua – podněcují zvýšení hladiny nasycenosti dané oblasti novými zbraněmi a novými problémy.

V krizi kolem Běloruska se stává viditelnějším nebezpečný paradox válek mocností v 21. století. Jakékoliv nasycení uvedeného prostoru vojáky s konvenční technikou nezajistí vítězství

proti státu se strategickými zbraněmi. Dá se říci, že životnost amerických základen v Polsku se dá v případě velké války počítat na minuty. Na druhé straně se však taky dá hazardovat s představou, že Kreml se k použití zbraní posledního soudu například kvůli malému Bělorusku neodhodlá – což by mohlo umožnit využití převahy, možná iluzorní, v konvenčních zbraních. Skutečnost, že Spojené státy a NATO jsou schopny v novém geopolitickém cyklu riskovat a nevyhrát válku, prokázaly několikrát. Spoléhat na oddanost míru současných západních politiků a vojáků je víc než hazard. Nelze ani na malou chvíli zapomínat, že mír je nutné si zasloužit v zápase s hloupostí a sobectvím. ◀

!Argument, 24. 8. 2020

Polsko kontra Rusko

Vypadá to, že největším politickým problémem Evropy jsou její dějiny. Parlament Evropské unie přijal rezoluci Význam evropské paměti pro budoucnost Evropy.¹ Ta svým agresivním pojetím cíleně deformuje historickou paměť, když mimo jiné mluví o stejné vině Sovětského svazu a nacistického Německa na rozpoutání druhé světové války. Pobaltím a Ukrajinou pochodují veteráni SS a jejich přívrženci. V Česku se chystají bourat další pomníky osvoboditelů a stavět památníky poraženým spojencům fašistů. A nejnověji polský Sejm ve čtvrtek chválil rezoluci Proti manipulaci a klamání historie politiky Ruské federace,² která taktéž tvrdí, že bezprostřední příčinou války byl pakt Molotov-Ribbentrop. To vše za zlomyslné radosti veřejnoprávního politického bulváru a mlčení větší části vystrašené akademické obce.

Pakt o rovnováze

Znovu jsou veřejnosti předkládána fakta bez kompletní chronologie a bez kontextu. Například rezoluce Evropského parlamentu tvrdí, že druhá světová válka „byla zahájena v bezprostředním důsledku neblaze proslulé smlouvy mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem...“, která je rovněž známa jako pakt Molotov-Ribbentrop“. Polská rezoluce tvrdí, že po uzavření paktu Molotov-Ribbentrop byly prvními oběťmi obou totalitářství Polsko a země střední a východní Evropy. Proto je nutné znovu a znovu opakovat, že Československo a Rakousko se staly oběťmi nacistického Německa ještě před zmíněným paktem – a v případě Československa to bylo na Mnichovské konferenci za aktivní pomoci západních demokracií. K nacistům se při okrajování Československa tehdy přidalo i Polsko. Západní demokracie a Polsko zachovaly neutralitu, když nacistické Německo pomáhalo fašistům zmocnit se Španělska – v době, kdy na obranu zákonné republikánské vlády bojovali mimo jiné i sovětsí armádní dobrovolníci. Pakt Molotov-Ribbentrop byl podepsán

poté, kdy díky neochotě západních demokracií selhala sovětská snaha prosadit zásady kolektivní bezpečnosti. Stalo se tak ve chvíli, kdy Rudá armáda čelila útoku japonských militaristů na východě a Kreml se snažil vyhnout boji na dvou frontách – tragickým aspektem této správné strategie bylo rozdělení Polska. Území, které tehdy Sovětský svaz obsadil, je dnes součástí Litvy, Běloruska a Ukrajiny. Sluší se při této příležitosti připomenout, že během osvobozování Polska z nacistické okupace zahynulo více než 600 tisíc sovětských vojáků a více než 1,4 milionu jich bylo zraněno; poté nebylo Polsko začleněno do SSSR, a i když jej někdo může po nastávajících 44 let pokládat za vazala, díky těmto obětem byla nejen obnovena polská státnost, ale též zachráněn polský národ.

Podle zmíněné rezoluce Sejmu válka započatá paktem Molotov-Ribbentrop „přinesla smrt desítkám milionů lidí, stavbu nacistických koncentračních táborů v Evropě a holokaust – jeden z největších zločinů v dějinách lidstva“. Tato formulace naznačuje, že za nacistické vyhlazovací tábory může Sovětský svaz. Účelová stylistika deformuje výklad dějin a slouží k vulgárnímu ztotožňování fašismu a komunismu, což je primitivismus, kterým unijní rezoluce překypuje. Mimochodem: představa o tom, že 2. světová válka začala útokem Německa na Polsko, je manipulativní, eurocentrická. Byla-li ona válka celosvětová a směřovala-li ke znovurozdělení světa, začala útokem Japonska na Čínu dlouho před rokem 1939.

Zločin v Katyni

Propagandistické kampaně založené na jednostranném výkladu historických událostí budou letos velice časté. V dubnu a květnu se bude připomínat osmdesát let od vraždy zajatých Poláků v Katyni, což je spojováno s rozhodnutím předsednictva ÚV VKS(b) z 5. března 1940. Čísla o počtu zabitých se velmi liší, nejčastěji se uvádí přibližně 15 tisíc. Ruský historik Vladimír Galickij uvádí vyšší počet: podle něho bylo v Katyni zavražděno 21 857 polských vojáků. Zdaleka ovšem nešlo o všechny zajatce: těch bylo, podle téhož zdroje, více než 219 tisíc. Část byla pře-

dána do Německé říše, protože tam místně po rozdělení Polska přináleželi. Do Andersovy armády, polské vojenské jednotky zformované na území Sovětského svazu, jich bylo zařazeno přibližně 88 tisíc.¹ Ta vznikla červenci 1941 na základě dohody o navázání diplomatických styků mezi Sovětským svazem a exilovou vládou Polské republiky. Není bez zajímavosti, že vojáci Andersovy armády byli v březnu 1942, v době velmi obtížné situace na sovětsko-německé frontě, evakuováni přes Írán a Irák do Palestiny a přešli pod britské velení.

Připomínat zločin v Katyni je správné, vinit z něj (a) všechny Rusy, (b) jenom Rusy a (c) dnešní vládu Ruské federace je ovšem pouze zlomyslná propaganda. Podle dostupných údajů masakr Poláků v Katyni prováděly jednotky tehdejší politické policie NKVD, které velel Gruzínek. NKVD ještě pod názvem Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží, proslulou Čeku, zakládal Felix Dzeržinskij, který pocházel z polské šlechtické rodiny.

Sovětsko-polská válka

V tyto dny by bylo možné si připomenout i jinou dramatickou událost v polsko-ruských vztazích: sté výročí sovětsko-polské války, která probíhala od února 1919 do března 1921. Nové Polsko, nazývané někdy Druhá Polská republika, se začalo formovat v listopadu 1918, kdy se z dané oblasti začala stahovat německá vojska. Protože mnoho z představitelů nové varšavské politické elity vidělo budoucnost své země v hranicích polsko-litevské unie před prvním dělením Polska, polská armáda se vydala na východ. Byla odražena, ovšem po „zázraku na Visle“ v srpnu 1920 přešla do ofenzívy. Jak uvádí ruský historik Genadij F. Matvějev, pro Poláky to byla po 123 letech nesvobody první velká válečná akce, která přinesla Polsku více než 200 tisíc km² a sovětskému vedení informaci, že musí odložit plány na export revoluce do střední a západní Evropy. Během války trvající 20 měsíců zahynulo více než 50 tisíc polských vojáků; ztráty rudoarmějců nejsou známy.² Do polského zajetí tehdy padly desetitisíce rudoarmějců, z nichž mnozí byli popraveni,

1 GALICKIJ, Vladimir P: *Sud'ba vojnoplennyh i internirovannyh Poljakov v SSSR (1939–1951 gody)*. In: Obozrivatel – Observer, 2011, No 1, s. 108.

2 MATVĚJEV, Genadij F.: *Ješče raz o čislennosti krasnoarmejcev v polskom plenu v 1919–1920 godach*. In: Novaja i novějšaja istorija, 2006/3.

nebo zahynuli v zajateckých táborech hladem, zimou a na nemoci.

Téma zacházení se zajatými rudoarmějci v novém Polsku zůstává předmětem velkých sporů, čemuž napomáhá i malé množství zachovaných věrohodných informací. Polský historik Zbigniew Karpus uvádí, že v polském zajetí nezahynulo více než 16 až 18 tisíc rudoarmějců.¹ Běloruský politolog a historik Nikolaj N. Mališevskij píše, že polské zajetí nepřežilo více než 50 tisíc ruských, ukrajinských a běloruských válečných zajatců: okolo 10 až 12 tisíc před přesunem do zajateckých táborů, 40 až 44 tisíc v místě uvěznění (30 až 32 tisíc rudoarmějců, 10 až 12 tisíc civilistů).² Ať již bylo množství zabitých či zavražděných rudoarmějců jakkoliv velké, vzpomínka na tyto mrtvé byla pravděpodobně jedním z impulzů pro katyňský zločin o dvě dekády později.

1 KARPUS, Zbigniew: *Fakty o sovjetských vojnoplenných 1919–1921*. In: *Nova-ja Polša*, 2000/11.

2 MALIŠEVSKIJ, Nikolaj: *Polskij plen: kak uničožili desjatky tysjač ruskich*. In: *Regnum. Informacionnoje agentstvo*.

Pět dělení Polska

Je pozoruhodné, že Poláci nechovali a nepěstují tak velkou zášť vůči ostatním mocnostem, které se také podíleli na likvidaci polské státnosti, jako dávají najevo ve vztahu k Rusku. Například od samého počátku 1. světové války se především pod vedením Józefa Piłsudského vytvářely polské povstalecké jednotky, které bojovaly za samostatnost Polska proti ruským vojskům – po boku rakousko-uherské a německé armády. Zpravidla se mluví o trojím dělení Polska, na kterém se ve všech případech podílelo Prusko, ve dvou pak Rakousko. Ve skutečnosti oněch dělení bylo pět – kromě zmíněného paktu Molotov-Ribbentrop je nutné ještě připočíst, že v době nadvlády Napoleona nad střední Evropou bylo vytvořeno Varšavské knížectví. Většina tohoto knížectví byla po vítězství nad Napoleonem přičleněna k Ruskému impériu Vídeňským kongresem, kde zasedli zástupci Rakouska, Velké Británie, Pruska, Francie a Ruska. Tady je skryta jedna z příčin oné protiruské animozity: za okupanta je zpravidla pokládán ten, kdo obsadil hlavní město – a po Vídeňském kongresu se na sto let Varšava ocitla v Ruském impériu.

Když Napoleon začal tažení proti Rusku, tvrdil, že začala „druhá polská válka“ – a sto tisíc Poláků vytvořilo nejsilnější vojen-

ský útvar mezi císařovými spojenci. Poláci patřili mezi nejstatečnější a nejvěrnější Napoleonovy vojáky. Přesto car Alexandr I., asi nejzáhadnější postava na carském trůně, po obsazení Paříže ostentativně navštívil Tadeusze Kościuszka, vůdce polského povstání v devadesátých letech 18. století, které rozdrtil Alexandr Suvorov. A povolal k sobě svého přítele z mládí Adama Czartoryského, který působil v letech 1804 až 1806 jako Alexandrův ministr zahraničí.

Z pozice polského krále Alexandr I. naoktrojoval nejpokrokovější evropskou ústavu té doby. Podle ní Kongresové Polsko mělo vlastní armádu bez ruských důstojníků, pouze vrchním velitelem měl být místodržící – carův příbuzný. Ústava zaručovala svobodu tisku, shromažďování a spolčování, včetně náboženské tolerance; polština se stala úředním jazykem, a to i na soudech a v armádě. Polský národ měl být reprezentován dvoukomorovým Sejmem. Roku 1818 v projevu před polským Sejmem ve Varšavě – Alexandr I. jej přednesl ve francouzštině, poté byl přečten v polštině – car mluvil o tom, že „vzdělání ve vašem kraji... dalo možnost ukázat mé vlasti to, co jí už dlouho chybí a co bude moci užívat, až dosáhne pro toto důležité dílo dostatečnou zralost“. Polskému Sejmu pak řekl: „Byli jste vyvoleni, abyste dali velký příklad Evropě, která na vás upírá svůj zrak. Dokažte svým současníkům, že svobodné právní instituce, jejichž posvátné počátky jsou mylně zaměňovány s destruktivním učením, nejsou nebezpečným snem, ale naopak. Když se zavádějí z upřímného srdce s čistým záměrem dosáhnout pro lidstvo užitečný a prospěšný cíl, jsou zcela v souladu s řádem a v obecném souladu, upevňují opravdové blaho lidu. Je na vás nyní ukázat na zkušenosti tuto velikou a spásnou pravdu.“¹ Zdá se, že záhadný Alexandr I. byl upřímnějším dědicem původních ideálů Velké francouzské revoluce než Napoleon – rozhodně byl víc než „kočující despota“, jak jej nazval Alexandr Puškin.

Experiment s polskou ústavou byl ukončen snahou Mikuláše I. omezit polskou autonomii a Listopadovým povstáním počátkem třicátých let 19. století, které bylo krvavě potlačeno. Není bez zájmovosti, že v čele protiruského povstání stanul zmíně-

1 Citováno podle MIRO-NENKO, Sergej V.: *Samo-deržavije i reformy. Političeskaja borba v Rossii v načale XIX v.* Moskva: Nauka, 1989, s. 157.

1 ZAJACZKOWSKI, Wojciech: *Rusko a národy. Osmý kontinent - náčrt dějin Eurasie*. Praha: Mísgurnus, 2011, s. 117.

ný kníže Adam Czartoryski, který ovšem podle Wojciecha Zajczkowského zpočátku varoval, že snaha svrhnout cara „je krok příliš smělý, který nepomáhá veřejnému zájmu a uráží nejen císaře Mikuláše, ale i zahraniční dvory, jež se účastní Vídeňského kongresu“.¹ Také papež Řehoř XVI. v encyklice *Cum primum* (1832), adresované všem arcibiskupům a biskupům sídlícím v Polském království, odsoudil povstání katolických poddaných proti provolanému carovi. Jenže to už vedle šlechty začal do politiky vstupovat třetí stav; spolu s tím myšlenku bohem daného vladaře začala vytlačovat národní idea. V polských oblastech rychleji než v ruské části říše, mimo jiné vzhledem k vyšší gramotnosti obyvatelstva zmíněné Alexandrem I.

Geopolitické hry

Ľudovít Štúr, velký propagátor slovanské jednoty, v polovině 19. století napsal, že Poláci jsou jediní Slované, kteří pociťují k Rusku nevraživost, ovšem za dělení Polska nesou prý sami vinu. Jejich „nekonečný boj s Rusy byl ve své podstatě bojem o hegemonii nad Slovanstvem“ a podle Štúra „je pro slovanskou rodinu národů a její tisíciletý těžký osud jen štěstím, že tento boj skončil takovýmto způsobem“², tedy vítězstvím Ruského impéria. Polsko-ruský souboj měl ale i své geopolitické rozměry, které byly umocňovány národními ambicemi a náboženskou nevraživostí, přičemž žádná strana za minulé tisíciletí nezůstala z dnešního hlediska bez viny.

Počátek rusko-polských sporů lze datovat různě, ty hraniční spadají do dob formování Kyjevské Rusi a polského knížectví. Hraniční pás se mnohokrát posunul východním i jižním směrem, přičemž každá jeho podoba nechala otisk ve vědomí či podvědomí řady lidí na obou stranách. Ale nejde jen o hranice. Z hlediska současné podoby politické kultury obou národů stojí za to připomenout si tři z mnoha událostí v rusko-polských vztazích:

► Na konci 10. století si kníže Měšek I. vzal za ženu Doubravku Přemyslovnu a Polsko zamířilo k římsko-katolickému pojetí křesťanství. Přibližně v téže době se velký kníže Vladimír I.

2 ŠTÚR, Ľudovít: *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava: SIMŠ, 1993, s. 104–105.

oženíl se sestrou byzantských císařů Annou Porfyrogennétou a Kyjevská Rus se vydala k ortodoxnímu chápání křesťanství.

►Na přelomu 16. a 17. století byla ruská zem v zajetí *smuty*. Tento rozklad ruské státnosti využila *Reczpospolita*, spojení Království polského a Velkoknížectví litevského, když podpořila vlastní nástupce na ruský trůn. Napřed takzvané Lžidimitryje. Po vystřídání samozvanců měl ruské zemi přinést klid polský vladař Zikmund III. Vasa, „z Boží vůle král polský, velkokníže litevský, ruský, pruský, mazovský, žmuďský, livonský a také dědičný král Švédů, Gótů a Vandalů“. Vznikl obrovský stát, ale jeho vladař, místo aby zemi přinesl kýžený mír, začal na Rusi s katolizací. V letech 1609 až 1618 probíhala otevřená rusko-polská válka. Zikmund III. nechal v září 1610 korunovat za ruského cara a velkoknížete veškeré Rusi svého syna Vladislava IV. Válka pokračovala, až se koncem roku 1618 díky lidovému povstání vzdal polský garnizon v moskevském Kremlu. Den národní jednoty, státní svátek Ruské federace, který se slaví 4. prosince, je vzpomínkou právě na tuto událost.

►Na konci první poloviny 17. století kozácký hejtman Bohdan Chmelnický požádal ruského cara Alexeje I. o ochranu. Propukla třináctiletá rusko-polská válka, do které se v určitých fázích zapojily Švédsko, Turecko a Krymský chanát. Na jejím konci Moskva pokročila ve sbírání zemí Kyjevské Rusi a získala strategicky významný Smolensk, velkou část dnešního Běloruska, levobřežní část dnešní Ukrajiny, tedy území na východ od Dněpru, a to včetně celého Kyjeva. Po druhém dělení Polska, za vlády Kateřiny Veliké, se i pravobřežní Ukrajina stala součástí Ruského impéria.

Je správné připomínat si dějiny. Třeba i sovětsko-finskou válku, jak to dělá rezoluce Evropského parlamentu. A možná taky někdy přijmout rezoluci o zločinech západoevropského koloni-

alismu, který má, na rozdíl do zmíněné sovětsko-finské války, dopad i na současné dění ve světě. Fakta je třeba znát a vyhodnocovat je, ovšem přenášet moralizující soudy týkající se uzavřených událostí dějin do současné politiky – to je ryzí manipulace. Zvláště, když cílem není nic jiného než škodolibá snaha urazit a ponížit. Interpretace historie patří do rukou odborníků. Dají-li se do výkladu etických problémů dějin emocemi nabitě sbory poslanců, je to vždy směšné a mnohdy i nebezpečné. ◀

!Argument, 13. 1. 2020

Dvacet let s Putinem

Začíná období hodnocení snad nejrozporuplněji vnímaného člověka planety – ruského prezidenta Vladimíra Putina. Emoce, které tento státník vzbuzuje u mnoha nezaujatých lidí, ale i komentátorů a politiků, jsou dnes organicky spojeny s tím, jak je vnímáno Rusko. Prostě proto, že Putin a Rusko již dvacet let je pro mnohé téměř totéž. A zanedlouho začne třetí dekáda Putinova nezpochybnitelného postavení v čele Ruska – 31. prosince 1999 překvapivě převzal coby tehdejší předseda vlády z rukou Borise Jelcina prezidentské pravomoci.

Pravda, a to i o Putinovi, je model, který vzniká objektivním odrazem skutečnosti ve vědomí; je dítětem důkazů – ne tisíceřehého opakování nesmyslů ve veřejnoprávních sdělovacích prostředcích. Emoce začal Putin vzbuzovat hlavně po roce 2007, kdy na Mnichovské bezpečnostní konferenci označil hegemonistické uspořádání světa nejen za „nepřijatelné, ale i celkově nemožné“. Zároveň varoval před nadužíváním vojenské síly v mezinárodních vztazích, což znemožňuje politické řešení konfliktů. Podle tohoto Putinova vystoupení „vidíme stále větší opovržení základními principy mezinárodního práva. A nejen to – jednotlivé normy, dokonce, dá se říci, téměř celý právní systém jednoho státu, především, samozřejmě, Spojených států, překročil své národní hranice ve všech sférách: v ekonomice, v politice, v humanitní oblasti – je vnučován jiným státům.“ Putin zároveň upozornil i na paradoxy západoevropských mocností, když mluvil o tom, že „země, v nichž je trest smrti zakázán dokonce vůči vrahům a jiným zločincům..., se snadno účastní vojenských operací, jimž lze těžko přiznat legitimitu. Vždyť v těchto konfliktech hynou lidé – stovky, tisíce mírumilovných lidí!“ Se zlou se už tehdy Putin potázel: západní státníci dobře vědí o hlubokém rozporu mezi svými politicky korektními frázemi a činy, ale mluvit o nich otevřeně a veřejně – to se přece nesluší!

Promarněná příležitost

Zhoršení vztahů Západu s Ruskem, které po tomto projevu Vladimíra Putina následovalo, jen odhalilo procesy, které již několik let probíhaly pod povrchem. Ruské pochybnosti o upřímnosti Západu začaly už v dobách, kdy byl šéfem Služby vnější rozvědky, následně pak ministrem zahraničí a později premiérem Jevgenij Primakov – jak na to nedávno ve svých článcích pro časopis Slovo.sk upozornil slovenský politolog Peter Juza. Právě Primakov varoval před rozšiřováním NATO na východ bez dohody s Ruskem a začal poukazovat na potřebu multipolárního uspořádání světové politiky. Je zbytečné opakovat chronologii přílivových a odlivových vln spolupráce a konfliktů Západu s novým Ruskem po roce 1999, kdy došlo k prvnímu rozšíření Aliance k ruským hranicím a válečné intervenci NATO proti Jugoslávii. Pravdou ale je, že právě zmíněné dvě akce Severoatlantické aliance přispěly k příchodu Vladimíra Putina do nejvyšší funkce v ruském státě. Je ale vhodné občas si připomenout některé příběhy, které naznačí, co se tehdy dělo.

► V dubnu 2015 v rozhovoru pro [dokumentární film Prezident](#) Vladimír Putin vyprávěl, jak informoval tehdejšího amerického prezidenta George Bushe ml. o tom, že některé agentury z USA podporují islámské povstalce na Kavkaze. Bush prý tehdy prohlásil, že je „nakope do zadku“. Za deset dní vedení FSB dostalo od svých kolegů z Washingtonu dopis: „Udržovali jsme a budeme udržovat vztahy se všemi opozičními silami v Rusku. A domníváme se, že máme právo tak jednat a budeme jednat i nadále,“ citoval Putin.

► Podle [amerických oficiálních údajů](#) bylo od února 1993, kdy byla podepsána příslušná smlouva, do roku 2013 z Ruska do USA vyvezeno k dalšímu zpracování 13 723 tun nízkoobohaceného uranu pro jaderné elektrárny a 475,2 tuny vysoce obohaceného uranu určeného pro výrobu nukleárních zbraní. Uvedené množství vysoce obohaceného uranu představuje možnost vyrobit přibližně 20 tisíc jaderných náloží.

► Za vrchol spolupráce mezi Ruskem a NATO lze pokládat dohody o transportu výzbroje a zboží NATO do Afghánistánu přes Rusko. Jednalo se především o úmluvu z června 2012, která umožnila mezinárodním silám v Afghánistánu (ISAF), vedeným NATO, používat pozemní a letecké trasy přes Rusko a využívat základnu v povolžském Uljanovsku. Tato trasa z Baltu, po níž se dopravovalo až 40 % vojenských dodávek do Afghánistánu, byla Moskvou uzavřena v roce 2015, tedy v době hluboké krize vzájemných vztahů, s odůvodněním, že ISAF vypršel mandát OSN.

Rusko se od ukončení existence Sovětského svazu usilovně snažilo o začlenění mezi liberální země Západu. Obětovalo pro to mnohé, ovšem nenasytnost některých vlivných skupin druhé strany znemožňovala spolupráci na rovnoprávném základě a směřovala ke kolapsu Ruské federace.

Jelcinovská apokalypsa

Uplatnění reformních principů washingtonského konsensu mělo v postsovětském prostoru ještě tragičtější dopad než ve střední Evropě. Sociální výsledky „šokové terapie“, započaté v lednu 1992, ukazuje tabulka převzatá od Anguse Maddisona, bývalého analytika OECD: počet obyvatel Ruské federace žijící pod hranicí chudoby stoupl z dvou procent v době před zánikem SSSR na polovinu obyvatel v letech 1993 až 1995.¹ Podle Mezinárodního měnového fondu nezaměstnanost stoupla z 5,2 % průřezového obyvatelstva v roce 1992 na 13,0 % v roce 1999. Začala dekáda poklesu počtu obyvatel. Fertilita se do roku 1999 snížila na úroveň 1,16 dítěte na jednu ženu při potřebě 2,11 dítěte k přirozené obnově velikosti populace – což je úroveň dosažená v Rusku naposled v roce 1988.

1 MADDISON, Angus: *The World Economy. Volume 1: A Millennial Perspective. Volume 2: Historical Statistics*. OECD Development Centre, 2006, s. 157.

Podíl lidí žijících pod hranicí chudoby v bývalém SSSR (údaje v procentech)		
	1987–1988	1993–1995
Ruská federace	2	50
Estonsko	1	37
Litva	1	30
Lotyšsko	1	22
Bělorusko	1	22
Ukrajina	2	63
Moldavsko	4	66
Kazachstán	5	65
Kyrgyzstán	12	88
Turkmenistán	12	61
Uzbekistán	24	63

1 Tamtéž, s. 157 a 183.

Podle citovaných analýz Anguse Maddisona klesl ve srovnání s rokem 1990 hrubý domácí produkt Ruska jen za období do roku 1998 na 57,7 %.¹ Ivan Kalabekov uvádí, že devadesátých letech bylo v zemi, v níž tradičně hraje v ekonomice významnou roli stát, privatizováno 133 tisíc podniků, za což stát obdržel 65 miliard rublů – méně, než kolik ho stála obsluha zahraničního dluhu. Dodává, že dnes lze jen obtížně zjistit, jak velká masa peněz byla během reforem v devadesátých letech vyvezena z Ruska do zahraničí: údaje se pohybují od 250 miliard dolarů až po odhad Asociace ruských bank, který uvádí 800 miliard až bilion dolarů. To vše doprovázel nebývalý rozklad armády a bezpečnostních složek státu.

Tehdy se začala formovat vrstva oligarchů, lidí, kteří zbohatli díky svému napojení na politickou elitu a kteří politiku zásadním způsobem ovlivňují. Ekonomové Martin Myant a Jan Draho-koupil shrnují charakteristiku oligarchů v Rusku do informace, že největšího vlivu dosáhli na konci devadesátých let, kdy se jejich počet pohyboval kolem 25 až 30 osob. Jejich jádro tvořila

skupina nazývaná Sedm bankéřů. „Oligarchové svou moc z pozice bankéřů přeměnili na kontrolu nad klíčovými podniky, především v odvětví zpracování surovin, které získali za zlomkovou cenu jejich skutečné hodnoty.“ Tehdy, tedy na konci devadesátých let, se více než 50 % výstupu ruské ekonomiky koncentrovalo do deseti „integrovaných podnikatelských skupin“, které ovládali oligarchové.¹

Rusko jako fénix

Po příchodu Vladimíra Putina do prezidentské funkce před dvaceti lety se situace změnila. Jak ukazuje graf, zpracovaný na základě nejnovějších údajů Mezinárodního měnového fondu,² v roce 2004 poprvé velikost hrubého domácího produktu převýšila úroveň z počátku jelcinovských reforem. Z grafu je zřejmé, jak na Západ orientovaná ruská ekonomika pocítila otřes globální krize v roce 2008 i dopad sankcí po připojení Krymu k Rusku. Pokles životní úrovně se po příchodu Putina do Kremlu podařilo zastavit. Oligarchové byli rozděleni na ty, kteří pracují pro globalizační síly s centrem na Západě, a ty, kteří pomáhají ruskému státu. První zásah směřoval proti těm, kteří ovládali důležitá média a usměrňovali je proti nové vládě v Kremlu (Boris Berezovskij, Vladimír Gusinskij) a proti těm, kdo své ekonomické aktivity spojovali s politikou upřednostňující zahraniční zájmy (Michail Chodorkovskij). Zatčení Chodorkovského v roce 2003 lze pokládat za předěl, kdy oligarchové ztratili možnost přímo ohrozit energetickou bezpečnost Ruska, ale i zlom při utváření suverénního ruského informačního prostoru. Podařilo se zachránit některé sektory, zvláště v oblasti energetiky, obnovila se některá výrobní odvětví, a to včetně kosmického a zbrojního, ze sovětského dovozce obilí se Rusko stalo největším exportérem pšenice na světě (loni 20,5 % globálního vývozu)³ a podobně. Moskva si také vzpomněla, že po rozpadu SSSR přibližně 25 milionů etnických Rusů zůstalo za hranicemi Ruska a například dvě pobaltské země, členové EU/NATO, udělaly z tohoto etnika prazvláštní kategorii lidí – neobčany. O ukrajinských jazykových zákonech nemluvě.

1 MYANT, Martin; DRAHO-KOUPIL, Jan: *Tranzitní ekonomiky. Politická ekonomie Ruska, východní Evropy a Střední Asie*. Praha: Academia, 2013, s. 230-238.

Dnes Ruská federace prožívá obtížný proces sebeidentifikace po selhání sovětských i postsovětských elit. Tento proces nebyl zakončen mimo jiné proto, že Putinem zformovaná stabilita je spojena s vytvořením rovnováhy mezi protikladnými zájmovými skupinami. Nadále vůči Západu servilní liberálové a přežívající oligarchové vyvažují sílu patriotů orientovaných na budování silného státu. Zformulování federálních projektů do roku 2024 je krok správným směrem, ovšem i ve své konkrétnosti zaostávají za dynamikou Číny. Navíc zatím pomalý ekonomický růst doprovází nespravedlivé rozdělování zisků a velká korupce (podle Generální prokuratury RF bylo za prvních osm měsíců letošního roku odhaleno více než 180 tisíc korupčních přestupků, což představuje meziroční nárůst o 3,6 %). Loni opět došlo k poklesu obyvatelstva, a to téměř o sto tisíc. Vzrostla emigrace z Ruska na rekordní úroveň za dobu od roku 1993 – ovšem imigrace do Ruska byla ještě vyšší, takže celkový migrační přírůstek přesáhl sto tisíc lidí. Nedaří se potřebným způsobem zvýšit počet obyvatel Dálněvýchodního federálního okruhu, pokračuje úbytek obyvatel strategicky významného Přímořského kraje, který začal za Jelcina. K tomu je dobré přičíst tradiční hyperkriticismus až nihilismus mnoha ruských intelektuálů...

Nepřítel Putin

Rusko má mnoho problémů, ovšem na vytváření nejednoho z nich se aktivně podílejí politici z EU/NATO. Putin jim vadí především proto, že se mu podařilo zastavit rozklad ruské státnosti, který měl tendenci vyústit v převzetí přírodního bohatství této země do rukou vybraných západních podnikatelů a nakonec i ve faktický rozpad Ruské federace. Na hlavu ruského prezidenta se snáší množství osobních urážek, ale také příval nekulturního primitivismu například v podobě „památníkového revanšismu“, na jehož některé podoby nedávno poukázal brilantní komentář Jaroslava Bašty.³ Jsou tu však dva hlavní leitmotivy protiputinovské propagandy, které v posledních letech dominují.

► Především ochrana přirozených ruských národních zájmů je vydávána za snahu silou dotvořit Rusko do geografického rozměru Sovětského svazu. Této propagandě nevadí skutečnost, že loni byl vojenský rozpočet Ruska přibližně 15,6krát menší než vojenské výdaje NATO.

► Druhá série propagandistických kampaní bez dostatečných důkazů přisuzuje Putinovi, že do velké politiky přinesl návyky některých zpravodajských služeb, podle nichž je likvidace zrádce provozní nutností.

Vladimír Putin si svými schopnostmi otevřeně mluvit s prostými lidmi, se stovkami novinářů a naladit se na způsob myšlení státníků jiných zemí, ale i pracovitostí, cílevědomostí a v neposlední řadě nepředstíraným vlastenectvím získal bezkonkurenční postavení na ruské politické scéně. Ale i úctu řady lidí v zahraničí. Tím vyrobil problém: je velmi obtížně nahraditelný. To se děje v situaci, kdy do aktivní politiky nastupuje generace, která si již nepamatuje jelcinovskou katastrofu a je unavena pohledem na stále stejné tváře. Zdá se, že vytvoření nového konsensu bude od prezidenta vyžadovat radikálnější kádrové

změny, a to především ve vládě. Nejednou v dějinách závislost sociálně-politické rovnováhy na jediné osobě vedla k hluboké krizi.◀

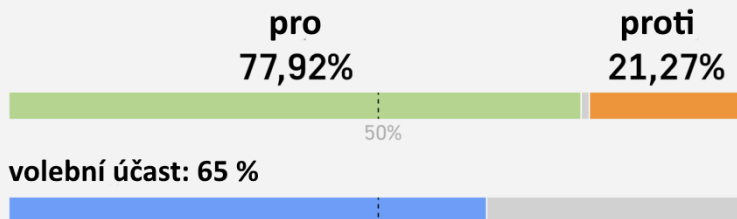
!Argument, 23. 12. 2019

Ruská ústava

Trapné. Tak by se dala charakterizovat většina mainstreamových informací a komentářů k nové verzi Ústavy Ruské federace i k lidovému hlasování, které završilo proceduru jejího schvalování. Nejenže se pozornost téměř výlučně soustředila na změny umožňující Vladimíru Putinovi znovu kandidovat na funkci prezidenta. Nejde ani o to, že jako nedemokratické bylo interpretováno například publikování textu Ústavy s úpravami, které nebyly ještě schváleny, nebo rozšíření hlasování na týden, různé formy hlasování či vyhlášení dne volna. Vždyť v době, kdy se vedle Kremlu na vládě v Rusku podílel i COVID-19, bylo prodloužení hlasování zcela namísto, publikování předběžné podoby umožňovalo seznámit se s textem před rozhodnutím jak hlasovat, nemluvě o tom, že ruský internet byl plný srovnávacích tabulek, které obsahovaly staré i nově navrhované formulace. Nejhorší je, že téměř nikoho ze západních komentátorů nezajímalo, jaký je vlastní smysl většiny změn. Nad řemeslnou povinností hledat a prověřovat převládlo nezvladatelné nutkání odsoudit.

Výsledky všelidového hlasování o změnách Ústavy Ruské federace

25. června až 1. července 2020

Zdroj: ТАСС, 2020. Источник: ЦИК РФ.

Nová úprava

Ústava Ruské federace byla přijata v prosinci 1993 a poté prošla několika dílčími úpravami. Ty letošní jsou zásadnějšího charakteru, přičemž popsat obsah a důsledky všech schválených změn je v krátké glose nemožné – je jich celkem 206. Odhady říkají, že nové znění Ústavy si vynutí změnu přibližně 70 zákonů. Význam nové úpravy volby prezidenta popsala ve svém nedělním

podcastu Veronika Sušová-Salminen. ↪ Obecně platí, že setrvání u zásady, že jeden občan smí být zvolen prezidentem jen dvakrát, není příliš demokratické. Další změny zasahují do činnosti zákonodárné, výkonné a soudní moci, některé normativní, jiné deklarativní. Jsou mezi nimi úpravy stanovící směřování ekonomiky, zásady sociální politiky (včetně povinné indexace důchodů minimálně jednou za rok), ale také formulace vymezující manželství jako svazek muže a ženy (čl. 72, odst. 1, ž). Nové znění Ústavy v článku 67 uvádí, že Ruská federace sjednocená tisíciletou tradicí chrání památku předků, kteří současnému pokolení „předali ideály a víru v Boha“, ale i kontinuitu ve vývoji státu a „historicky ustanovenou státní jednotu“ (odst. 2). Zároveň uvádí, že „Ruská federace ctí památku obránců vlasti a chrání historickou pravdu. Není dovoleno snižovat význam lidu při obraně vlasti“ (odst. 3). Ruský jazyk je brán pod ochranu jako „jazyk státoporného národa vstupujícího do mnohonárodnostního svazu rovnoprávných národů Ruské federace“, přičemž kultura coby unikátní dědictví „je podporovaná a chráněná státem“ (čl. 68, odst. 1. a 4.).

Mezi změnami Ústavy Ruské federace ↪ jsou také ty, které se týkají mezinárodních vztahů. Nová úprava článku 79 přímo uvádí, že „Ruská federace přijímá opatření na podporu a upevnění míru a bezpečnosti, zajištění mírového soužití států a národů, nedopuštění vměšování do vnitřních záležitostí států“. Nový je zákaz aktivit, ale i výzev k nim, směřujících k odtržení části území Ruské federace (čl. 67, odst. 2.), což mimo jiné stanovilo koridory jednání o mírové smlouvě s Japonskem. Význam dalších úprav Ústavy týkajících se mezinárodních vztahů může přiblížit fakt, že pouhé jejich navržení v prezidentském poslání 15. ledna tohoto roku přispělo k pádu vlády Dmitrije Medveděva.

Posílení suverenity

Nejdůležitější úpravy Ústavy Ruské federace ↪ z hlediska mezinárodního postavení Ruska jsou dvě. Předně jde o posílení či přímo obnovení právní suverenity Ruské federace. Článek 79 byl doplněn o tezi, že „rozhodnutí mezinárodních orgánů přijatá na

základě výkladu ustanovení mezinárodních smluv Ruské federace, který je v rozporu s Ústavou Ruské federace, nepodléhají v Ruské federaci naplnění“. Při tendenci některých mezinárodních institucí podléhat rusofobnímu tlaku západních mocností či ideologickým předsudkům je rozhodnutí takto upravit Ústavu pochopitelné.

Druhá změna se promítla do ruské politiky už několik měsíců před schválením nového znění Ústavy a má charakter zákazů týkajících se postavení veřejných činitelů. Všem od prezidenta přes členy vlády, poslance a senátory, vedoucí vládních agentur, všem soudcům a prokurátorům, ale i nejvyšším činitelům v regionech či zplnomocněncům pro lidská práva se napříště zapovídá: mít občanství jiného státu; mít trvalé oprávnění žít v jiném státě; mít vklady v zahraničí; ukrývat v zahraničí cennosti. Tyto úpravy byly provedeny v devíti článcích Ústavy Ruské federace.¹ I když povětšinou byly už dříve součástí ruského právního řádu, nyní se stávají normou, která nepřipouští výjimky. Naplnit literu nového znění Ústavy v praxi znamená významné omezení mocenského vlivu oligarchů spojených se Západem – protože dostupné analýzy ukazují, že se ve všech případech týkají dvojího občanství, pobytu a majetku některých činitelů na Západě (včetně Izraele), ne na Východě.

Ideové rozdíly

Zdá se, že zápas uvnitř ruské politické elity, a tedy i spor o další směřování Ruska, vstoupil do nové fáze. „Západníci“, a to levicového, liberálního i pravicového zaměření hrají v ruské kultuře a politice významné postavení několik století. Liší se sami mezi sebou tím, že někteří hledají na Západě poučení, jiní nedostížitelný vzor pro Rusko. Radikálové, jako např. Petr J. Čaadajev, ve svém prvním z *Filosofických listů* (1829) tvrdili, že „jeden z nejsmutnějších rysů naší zvláštní civilizace spočívá v tom, že teprve začínáme objevovat pravdy, jinde už dávno zprofanované... Že jsme nikdy nekráčeli ruku v ruce s ostatními národy; nepřináležíme k žádné z velkých rodin lidstva; nepatříme k Západu ani k Východu a neosvojili jsme si tradice ani jednoho

z nich.“¹ To je teze, která byla kultivovaným předobrazem ostudného veřejnoprávního zpravodajství v Česku. Dlužno dodat, že také marxismus přišel do Ruska jako „západnictví“.

Západníci nejsou jediným ideově-politickým proudem současného Ruska. Podle Andreie Tsygankova ze San Francisco State University jsou uvnitř politické a kulturní elity Ruska tři hlavní proudy.

► Západníci, dnes prozápadní liberálové. Ti vidí budoucnost Ruska v začlenění se do západního světa. Splynutí má být jak v hodnotové oblasti, tak v zapojení se do západních integračních uskupení – což mimo jiné znamená uznání nadřazenosti Spojených států nad spojenci. Existují-li ruské národní zájmy, pak jsou totožné se zájmy definovanými ve Washingtonu.

► Státocentristé chápou jako základní nástroj politiky stát. Nejsem nutně proti svobodě a demokracii, jen vždy také požadují stabilitu a suverenitu. V mezinárodních vztazích zdůrazňují trvání zahraniční hrozby. Proto usilují o to, aby Rusko zůstalo velmocí schopnou samostatně vyvažovat vnější tlak. Prototypem politika, který kladl důraz na spolupráci se zeměmi Společenství nezávislých států, Čínou a Indií při vyvažování úsilí USA o prohloubení hegemonie, byl bývalý ministr zahraničních věcí a premiér Ruské federace Jevgenij Primakov.

► Civilizacionisté vnímají Rusko je osobitou civilizací, která buď v sobě obsahuje vlivy svého pestrého okolí, nebo má globální misi. Tuto koncepci obhajují vizionáři, kteří vidí Rusko jako třetí Řím, zastánci eurasijsství, nebo nacionalisté a někteří komunisté.

Andrei Tsygankov se domnívá, že Vladimír Putin je kombinací „státocentristy“ a „západníka“. I proto mají prozápadní liberálové v Rusku tak málo volebního prostoru – jejich témata Kreml průběžně formuluje sám. Změny v Ústavě Ruské federace, přijaté deset let po vydání citované knihy, naznačují, že se západním

¹ ČAADAJEV, Petr J.: *Filosofické listy. Apologie bláznova*. Praha: Odeon, 1987, s. 39.

politikům, především těm z USA, hrubým a sobeckým tlakem na Rusko podařilo v Putinovi propojit ideje „státocentristů“ a „civilizacionistů“.

Slepota západní politiky je spojena s tím, že bez ohledu na příčiny likvidace Sovětského svazu *silovici*, tedy představitelé silových struktur, jako je armáda či zpravodajské služby, mají vždy a všude tendenci zařadit se mezi „státocentristy“; hledání ideového ukotvení mimo marxismus-leninismus pak v Moskvě mnohé z nich přivedlo k utilitární potřebě náboženství a pochopení eurasijské identity Ruska. Západ neustálými pokusy Rusko vysávat, či dokonce jej dále dělit odmítnutím přijmout jej za rovnoprávného člena „západní rodiny“ napomohl této sebeidentifikaci ruské politické elity. Narůstající vnitřní problémy Západu ztěžují přeměnu postoje k Rusku. Právě tato změna je ale z hlediska životních zájmů Západu nezbytná. ◀

!Argument, 6.7.2020

Ukrajina – geopolitické hřiště

Bez Ukrajiny přestává být Rusko eurasijským impériem. Rusko se bez Ukrajiny stále ještě může snažit o imperiální status, ale v případě úspěchu by se stalo především asijským imperiálním státem, jenž by byl pravděpodobně zatažen do vyčerpávajících konfliktů s probuzenými státy Střední Asie, které by, za podpory sousedních islámských států na jihu, bránily svou nedávno nabytou nezávislost.¹ Toto je citát z dnes již klasické knihy Zbigniewa Brzezinského *Velká šachovnice s podtitulkem Americká převaha a její geostrategické imperativy* (tento podtitul *American Primacy and Its Geostrategic Imperatives* v českém vydání lehce upravili na *K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha* – snad aby se čtenář nepohoršil či dokonce nevylekal). Tato kniha poprvé vyšla v USA roku 1997; v ukrajinštině spatřila světlo světa v roce 2000, rusky ale už dva roky po svém anglickém vydání. Ty roky jsou důležité – mimořádná autorita Brzezinského, jeho schopnost srozumitelně formulovat politické teze bez ideologických příkras, jít takřka cynicky na morek kostí vedly k tomu, že se po skončení studené války při nedostatku jiných idejí právě na této knize nová generace politiků učila porozumět mezinárodní politice. Vyšla dva roky před prvním rozšířením NATO k ruským hranicím a před bombardováním Jugoslávie.

Pro mnohé ruské čtenáře představovala kniha *Velká šachovnice* šok. Moskva se tehdy pod vedením Borise Jelcina všemožně snažila začlenit do „rodiny západních demokracií“ – a tady někdo mluvil o neměnných zákonitostech konfliktu s Ruskem, ať už tam vládne liberální, monarchistická, či sovětská elita. Z druhé strany pro americké politiky usilující o udržení hegemonie USA byl vymezen jasný úkol: zabránit sjednocení Eurasie vyžaduje odtrhnout Ukrajinu od jejího východního souseda a vlastně i z její dosavadní historie.

1 BRZEZINSKI, Zbigniew: *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 52.

Nestabilní Ukrajina

Ukrajina představuje ideální terén pro geopolitické hrátky mocností. Silné vlastenecké až šovinistické hnutí je spojeno se složitou etnickou strukturou, která dala vnitřní politice téměř konstantní bipolární charakter. Podle posledního sčítání lidu v roce 2001 tvořili Ukrajinci 77,8 % obyvatel a Rusové 17,3 %; lze ale oprávněně předpokládat, že migrace v důsledku války tato čísla proměnila směrem k poklesu podílu Rusů. Spory se odehrávají v hranicích, které nemají jiné historické kořeny než ty, které jim dala sovětská byrokracie, přičemž tyto hranice nectí rozhraní mezi etniky. Hrdost na získání vlastní ukrajinské státnosti – poprvé v dějinách! – doprovází sociální frustrace.

► Jestliže v roce 1992, tedy po rozebrání Sovětského svazu, činil podle Mezinárodního měnového fondu podíl Ukrajiny na světovém hrubém domácím produktu 0,97 %, pak v současnosti je to jen 0,29 %.

► Počet obyvatel Ukrajiny se podle oficiálních ukrajinských údajů snížil za dané období z 52,1 milionů na 42,2 milionů. Dostupná data hovoří o tom, že na Ukrajině připadá letos na jednu ženu 1,44 dítěte, přičemž prostá reprodukce obyvatel vyžaduje 2,11 dítěte. Podle prognózy OSN by měl počet obyvatel Ukrajiny do roku 2050 klesnout ve srovnání se současností o dalších 20 %.

Tato základní čísla nejen odrážejí realitu, ale promítají se do podvědomí veškeré politiky na Ukrajině. Prezident Volodymyr Zelenskyj právě vyhlásil velkorysý program, který by měl pomoci Ukrajincům, kteří emigrovali za prací do ciziny (podle polooficiálních údajů jich jsou 3,2 miliony) a rádi by nastartovali podnikání v mateřské zemi. Je to správný krok, který ovšem jde proti proudu snah spřátelených zemí, jako je Česko. Ty totiž stimulují přistěhovalectví kvalifikovaných Ukrajinců a s jejich pomocí se pokoušejí záplatovat nedostatek pracovních sil na vlastním trhu. Nemluvě o tom, že příjmy Ukrajinců žijících

v zahraničí zasílané domů tvoří velkou a podle některých údajů stále rostoucí část tamního hrubého domácího produktu.

Válka v zastoupení

Řešit vlastní komplexy potem a krví jiných je sen každého otrlého západního geopolitického hráče. V sociálně frustrované zemi mnozí rádi uslyší, že existují snadná a rychlá řešení jejich problémů, zvláště když toto vábení zní od lidí a institucí, které disponují velkými penězi. A tak se na Ukrajině volby střídají s povstáními, přičemž výsledkem je přesun moci od jednoho oligarchy k druhému a někdy i zpět. Opakovaná prohra, zvláště když je pocíťovaná jako krádež či násilí menšin, nutně vede k tomu, že se konflikt radikalizuje. Na východě Ukrajiny, kde žije koncentrovaná ruská menšina, to po svržení řádně zvoleného prezidenta Viktora Janukovyče v roce 2014 a přijetí necivilizovaného jazykového zákona vyústilo v povstání a následnou regulérní občanskou válku. V ní si téměř každá zahraniční mocnost našla stranu, které pomáhá. Zatím v tomto bezmála šest let trvajícím bratrovražedném konfliktu zahynulo přibližně 13 tisíc lidí a 27 tisíc jich bylo zraněno. Běženci se počítají okolo 1,5 milionu.

Etnické rozdíly se mění v politické spory ve chvíli, když ony odlišnosti někteří politici zneužijí ke své kariéře. Nemluvě o tom, že dlouho před prvním postavením stanů na Majdanu Brzezinski v knize *Velká šachovnice* psal, že „v letech 2005 až 2010 by měla být připravena k vážným jednáním s Evropskou unií i s NATO Ukrajina, zejména pokud by významně pokročila s vnitřními reformami a dospěla celkově tak daleko, aby ji bylo možno jednoznačně identifikovat jako středoevropskou zemi.“¹ Na první pohled se některým politikům zdálo, že ony kýžené vnitřní reformy obstaral euromajdan. Vedl k ukrajinskému přijetí pravidel Evropské unie. To však například dnes téměř znemožňuje dlouhodobou smlouvu o dodávkách a tranzitu ruského plynu, protože unijní pravidla vyžadují změnit ukrajinského operátora. Ukázkou absurdity daného konfliktu je skutečnost, že takovéto problémy vyžadují k řešení jediné – dobrou vůli. V druhém přípa-

¹ Tamtéž, s. 90.

dě by přijetí Ukrajiny do NATO do roku 2010 vedlo k tomu, že by americké rakety chránící Washington mohly být umístěny například u krymského Sevastopolu, tedy přibližně 1280 kilometrů od Moskvy, nebo u východoukrajinského Luhanska, tedy zhruba 800 kilometrů od Moskvy.

Normandský formát

Nesmýslná válka na Ukrajině vedla k tomu, že se začala hledat cesta ke kompromisu. Tu zatím nejnadějnější připravuje takzvaná normandská kontaktní skupina, která se schází buď na úrovni nejvyšších představitelů či ministrů zahraničních věcí čtyř zemí: Francie, Německa, Ruska a Ukrajiny. Její počátek i název je třeba hledat na oslavách 70. výročí vylodění spojenců ve Francii, tedy v červnu 2014. Šestý summit v normandském formátu se koná v pondělí 9. prosince v Paříži, tři roky po zatím poslední schůzce hlav států. Je prvním summitem po inaugurační řeči Zelenského, v níž nový ukrajinský prezident označil dosažení míru na východě za svoji prioritu. Očekává se, že po jednání ve čtyřech – tedy francouzského prezidenta Emmanuela Macrona, německé kancleřky Angely Merkelové, ruského prezidenta Vladimíra Putina a ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského – zasednou ještě zvlášť ukrajinská a ruská hlava státu. Optimisté a pragmatici svorně věří i v dosažení dohody o plynu.

Všichni členové normandské skupiny říkají, že je důležité plnit minské dohody uzavřené v únoru 2015. Ty by mohly být výrazem mírového kompromisu, ovšem mají dvě chyby. Tou první je, že dohody v normandském formátu jsou tak trochu účtem bez hostinského: nezúčastněnou stranou v jednání, ale zásadní v ukrajinské krizi jsou Spojené státy. To ostatně nepřímou potvrzuje i argumentace snažící se v Kongresu USA prosadit impeachment prezidenta Donalda Trumpa. Tím druhým problémem minských dohod je velký úspěch Putinovy diplomacie: závěry se vůbec netýkají Krymu, což militantním skupinám v Kyjevě i ve Washingtonu vadí.

Přesto je naděje na posun. Prezident Zelenskyj naznačil, že Ukrajina je připravena akceptovat takzvanou Steinmeierovu formuli. Jedná se o návrh dnešního německého prezidenta Frank-

-Waltera Steinmeiera, v době převratu v Kyjevě německého ministra zahraničí, z října 2015. Předpokládá, že zákon *O zvláštním statutu místní samosprávy v některých okresech Doněcké a Luhanské oblasti* vstoupí v platnost hned po hlasování v místních volbách na uvedeném území poté, kdy ony volby orgány OBSE uznají za čestné a svobodné. Letos počátkem října Steinmeierovu formuli přijala minská kontaktní skupina složená ze zástupců Ukrajiny, OBSE a Ruska, a to v její závazné redakci – což vyvolalo protesty nacionalistů na Ukrajině.

Válka na Ukrajině je od počátku uměle vyvolaná v podmínkách vyčerpanosti tamního obyvatelstva. Ti, kdo válku podníteli či její oheň stále udržují, by si mohli uvědomit, že svého cíle nedosáhli. Brzezinského geopolitický model je příliš statický, tradičně podceňuje ruskou schopnost pod tlakem zvenku se sjednotit a modernizovat – byť zatím ještě není zdaleka rozhodnuto, že se to Rusku podaří. I když Brzezinski zaznamenal růst Číny, jeho model nezachytil onu obrovskou energii měnící globální uspořádání. Chaos na Ukrajině a obracení Kyjeva k Západu nesrazilo Rusko na kolena, naopak pomáhají jeho obrození a obrací ho směrem k Číně. Zároveň evropskému Západu začíná Rusko z nejrůznějších důvodů chybět. K udržitelnému míru na východě Ukrajiny ale zbývá ještě dlouhá cesta. Teď vstupuje do etapy, kdy je prezidentu Volodymyru Zelenskému souzeno poznat, že být sluhou lidu, který je rozeštván zájmy mocností a rozepřemi oligarchů, rozhodně není snadné. ◀

!Argument, 9. 12. 2019

5. SPÍCÍ ČESKO

Levice: Když nemůžeš, přidej!

Relativní neúspěch strany Směr-SD ve volbách na Slovensku potvrzuje obecný evropský trend: tradiční levice byť v novém kabátě se přestalo dařit. Hlavní důvody jsou dva. Předně radikální levice se zostudila ve středovýchodní Evropě a nedokáže čelit propagandě proti sobě. Zároveň umírněná levice není schopná vstřebat nová témata svébytným způsobem a příklonem k liberalismu se stává nadbytečnou.

Náplava z Ruska

Radikální levice v podobě komunistického hnutí je představována pro Česko a Slovensko jako cizí element, naplavenina z Ruska, silou vnucený řád. Ve skutečnosti se ale jednalo o součást globální vzpoury, reakce na nešvary kapitalismu a imperialismu 19. a první poloviny 20. století. Tato vzpoura čerpala sílu ze dvou propojených zdrojů: z erudice klasiků marxismu a z věčného plebejského snu o rovnosti. Tento ideál byl ale jen částí socialistického hnutí, které pak bylo jednou z větví levice.

Toto spojení vědy a emocí vedlo ke zjednodušení výkladu marxismu a povýšení disciplíny nad společenskovední tvořivost. Příkladů může být pohříchu mnoho. Odmítání ideje lidských práv s odkazem na Karla Marxe je jen jedním z nich. Zpravidla se v této souvislosti poukazovalo na Marxovu studii *K židovské otázce*, kde je k ideji lidských práv kritický. Jedná se ovšem o studii z roku 1844, tedy práci takzvaného mladého Marxe, přičemž nic nebrání tomu, aby modernizovaná marxistická definice člověka postavila požadavek ochrany lidských práv jako jeden z rozměrů spravedlnosti. Kritika etického socialismu za to, že nevidí efektivní nástroje vytvoření socialistické společnosti, neměla bránit důrazu na to, že socialismus má mnohem vyšší

mravní potenciál než kapitalismus. Orwellovo šířivé odsouzení totality mělo být chápáno jako varování – už proto, že George Orwell se hlásil k myšlenkám socialismu.

Socialismus budovatelských písní

Východiska komunistické levice byla postavena na kontrapozici vůči individualismu a kapitalistické přeměně všeho, včetně lidské pracovní síly, ve zboží. Bolševická revoluce v Petrohradě měla dva dnes opomíjené rozměry. Především obsahovala směřování k novému kolektivistickému člověku osvobozenému od všech forem odcizení. Měl se zrodit v sociálně homogenní společnosti rovných lidí a na výrobní základně s vyšší produktivitou práce. Přitom správa věcí veřejných měla být svěřena do rukou sovětů – což původně byly instituce přímé demokracie.

Druhým rozměrem bolševické revoluce byla představa, že se jedná o dílčí součást započaté globální proměny. Ostatně Vladimír Lenin pro nový stát navrhl jiný název, než později přijatý Svaz sovětských socialistických republik – doporučoval vytvoření „Svazu sovětských socialistických republik Evropy a Asie“. Také 7. listopad byl původně oslavován jako první den světové revoluce. Maďarská republika rad – to byly sověty; Mao Ce-tungem zakládané revoluční oblasti nesly po určitou dobu název Čínská sovětská republika. Komunistické strany byly vytvářeny v rámci jednotlivých států, ale jako sekce Komunistické internacionály. Porážka Rudé armády u Varšavy zaznamenala konec snu o tom, že se revoluce v agrárním Rusku spojí s proletariátem v Německu. Na pořad dne se tak dostal problém, zda se má nový režim rozpínat silovými nástroji bez ohledu na výsledky, nebo se má pokusit o záchranu ostrova s novými pořádky.

Stalinův model socialismu v jedné zemi měl svůj předobraz v Brestlitevském míru, kdy se Lenin střetl s Trockého politikou „ani válku, ani mír“. Podřízení ideálu politické realitě bylo spojeno s dvojitým zásadním posunem. Předně muselo sovětské Rusko urychleně splnit úkoly ekonomické, sociální a kulturní modernizace, které podle původních představ měla naplnit kapitalistická společensko-ekonomická formace. Za druhé, proto-

že se tak dělo v podmínkách „zostřené občanské války“, měly být komunistické strany organizovány „způsobem co možná nejvíce centralistickým“ a vládnout v nich měla „železná disciplína“ – jak praví Leninem sepsaných Dvacet jedna podmínek pro vstup do Komunistické internacionály. Kombinace těchto dvou posunů vyústila v to, že se za Stalinovy vlády spojily dodnes fascinující úspěchy s temnými zločiny. Revoluce nepožírala jen své děti... Zabíjení lidí bylo ale zcela v rozporu s původním záměrem – vždyť hned druhý den po uchopení moci bolševici zrušili trest smrti. V krutých podmínkách občanské války se však zrodily nové politické návyky a mladší generace vůdců na původní sny zapomínala.

Byrokratický socialismus

Socialismus se v etapě budovatelských písní opíral o masovou emoci, euforickou představu rychlé změny k dokonalosti. V evropských lidově-demokratických zemích tato fáze skončila s XX. sjezdem Komunistické strany Sovětského svazu. Tento sjezd neznamenal jen politicky krajně neprozíravý způsob vyrovnávání se se zločiny. Kritika postrádala elementární představu, jak se vrátit k původním ideálům nebo jak tyto ideály upravit. Je pravda, že nový režim vykazoval celou řadu nesporných předností, jako byly například sociální jistoty, odbourání většiny bezpracných zisků, demokratizace školství a zdravotnictví, finanční odpovědnost státu. Nevytvořil ale nového člověka a tuto skutečnost kompenzoval dvěma způsoby:

(a) Systémové problémy byly spojeny s tím, že takzvaný reálný socialismus místo přímé demokracie omezil svobodu slova, shromažďování a pohybu. Oficiálně se tak dělo ve jménu vedoucí role komunistické strany, která jako předvoj zná vědeckou pravdu. Tento vztah komunistické strany a veřejnosti byl pojímán jako poměr mezi žákem a učitelem, který ve výsledku měl znamenat to, že se žák učitelovi vyrovná. Jednalo se o paternalismus opírající se o naivní představu pravdy. Kasárenský centralismus následně vedl ke ztrátě iniciativy a k bezbrannosti vůči chybám elit.

(b) Doprovodné problémy zapříčiněné nekvalitními elitami byly spojeny se špatně stanovenými prioritami. Mezi nimi bylo nepochopitelné podcenění nutnosti rozvíjet spotřební průmysl pro naplnění oprávněných potřeb obyvatel, malý důraz na inovace a rozvoj služeb, nesmyslná ekologická zátěž výroby a stavebnictví, chyby v zahraniční politice i ve vojenské doktríně a podobně.

Žádná emoce nemůže v politice vydržet dvacet let. Májové průvody dokázaly zaplnit ulice i v roce 1989, ale dostaly zcela formální ráz. Propad víry v rychlou změnu se projevil během československého jara 1968, přičemž zklamání u řady lidí postupně nabíralo novou emoci – odpor až nenávisť. I když se časem podařilo vystříhat se nejdivočejších excesů, žádný nový socialistický člověk se neobjevil. Těch, kterým se i nadále líbily budovatelské písně, zbyla jen hrstka. Upřednostňování společenského zájmu a osobní pracovní nasazení příslušníků této malé skupiny nestačily na dynamizaci systému a v konečném důsledku ani na jeho záchranu. Fungování nového řádu dostala na starost stranická a státní byrokracie. Politický život řídili úředníci, jejichž základní kvalitou byla často jen předstíraná loajalita k nadřízenému. Tvůrčí neschopnost a absence ideové upřímnosti se pak u většiny z nich projevila v přelomové dny sametové revoluce.

Komunismus a fašismus

Hypertrofie násilí při formování údajného reálného socialismu je v současné prorežimní propagandě využívána ke ztotožňování komunismu a fašismu. Tento přístup poukazující na některé politické nástroje ignoruje zásadní rozdíl těchto dvou doktrín.

► Socialismus, a to i komunismus jako jeho radikální podoba, je z doktrinálního hlediska upořádání, které směřuje k odstranění vykořisťování a odcizení, k likvidaci rozdílu mezi vládnoucími a ovládanými. Je to pojetí lidských práv se spravedlivým vybalancováním rovnosti a svobody, se všeobecnou rovností, svor-

ností a bratrstvím. Násilí je chápáno jako obrana. Socialismus a komunismus jsou ideje patřící k levicovému humanismu, který navazuje na racionalismus radikálního osvícenectví a na ideály revoluční demokracie.

► Fašismus je totalita směřující k upevňování vztahu nadvlády a podřízení. Neusiluje o odstranění násilí ze sociálního života, ale o jeho maximální využití. Opírá se o upevňování vůdcovského principu. Holocaust a plánování likvidace Slovanů nebyly nacistickou odchylkou, ale programový cíl. Fašismus je politizací nenávisti, směsí sadismu a destrukce. Je neoddělitelně spojen s naturalismem ve společenských vědách, navazuje na sociální darwinismus.

Co dělat?

Také sametová revoluce, tak jako revoluce předchozí, byla původně pojatá jako vykupitelská: pravda a láska měla zvítězit nad lží a nenávistí. Akcent na svobodu aktuálního jednotlivce měl nahradit směřování k naplánovanému lepšímu uspořádání a ušlechtlejšímu člověku. Výsledkem je občanská společnost bez občanských ctností. Volební demokracie vede ke střídání vlád, které se opírají o různá křídla liberalismu. Ten ve své podstatě prosazuje anarchokapitalismus, dravý individualismus spojený s trhem, který vnucuje občanu-konzumentovi odcizené potřeby a módní ideje nespoutané morálkou. Jedinec je vykořeněn ze sociálních vazeb nejen v prostoru, ale i v čase. Svoboda byla pojata jako volnost výkladu dějin nezávisle na faktech, a to ve školách, ve sdělovacích prostředcích či na radnicích. Liberalismus, který překročí limity individualismu, obhajuje menšiny: zdánlivě hájí etnické či sexuální minority, fakticky ale především nejbohatší menšinu.

Vítězem sametové revoluce není individuální svoboda, ale magnát, který se mění na oligarchu. V jeho stínu pak v maličkém Česku žije 23,8 tisíc bezdomovců, z toho 2,6 tisíc dětí, a 230 tisíc nezaměstnaných. Svoboda slova, shromažďování a pohybu je relativizována u 800 tisíc lidí v exekuci, ale také

v domácnostech, jejichž zadluženost přesáhla 1,7 bilionů korun – což je částka vyšší než na letošek naplánované státní výdaje. To vše při inflaci 2,8 %, která nenasytně hltá růsty důchodů i platů a okusuje úspory. Bůžkem, k němuž se liberálové modlí, je růst hrubého domácího produktu, protože při zastavení jeho růstové dynamiky se majetkové rozdíly projeví propadem životní úrovně středních vrstev – a to s patřičnými politickými důsledky.

Narůstá nespokojenost s odnárodněním, s předstíranou demokratičností veřejnoprávních médií, ale i s majetky získanými bez poctivé práce. Politická energie se dnes hromadí především kolem relativní deprivace, tedy kolem pocitu nespravedlivé distribuce majetku a informací, která je hůře uchopitelná než masová chudoba. Hrozí, že výsledkem bude prohloubení oligarchizace, nebo nástup radikální pravice. Tomu může čelit jediná síla: obrozená levice. Tu dnes svazují především dvě skutečnosti: programové nejasnosti a deprese z minulosti. Programová prázdnota je dána tím, že stará témata levice nedokáže pojmout nově, nová témata pak nedoceňuje. Je odintelektualizovaná, její vedoucí pracovníci nepotřebují teorii, stačí jim marketingová agentura.

Má-li levice plnit svoji roli, musí obnovit diskusi o skutečných lidských právech, které se opírají, symbolicky vyjádřeno, jak o Marxovu teorii beztřídní společnosti, tak o Orwellovu představu slušnosti a Einsteinovu vizi světového státu. Je třeba vítat každou příležitost k diskusi o historii či zahraničních tématech. Levice musí hledat vlastní přesah směrem k historickým i současným emancipačním hnutím Asie a Latinské Ameriky; autentická levice uvažuje globálně. Nesmí se ale zříkat tradice z obavy, že bude nařčena z konzervatismu: rodina, vlast či mateřština patří k lidským právům. Musí vidět, že humanismus není jen láskou k člověku, ale i k přírodě – zdravé životní prostředí je součástí moderního socialistického ideálu. Nelze dovolit zneužívání přitažlivosti těchto témat v podobě dolování nejrůznějších grantů a dotací, jako se to stalo v Česku při výstavbě slunečních elektráren. Zcela nedostatečný je odpor levice proti vojenskoprůmyslovému komplexu a válečnému násilí.

Česká a slovenská levice prožívá třicet let depresi z pocitu viny za bývalý režim. Vytratila se solidarita uvnitř hnutí a zpřetrhaly se mezigenerační vazby. Levice si nechala vnutit korektní jazyk, s jehož pomocí nelze identifikovat skutečné sociální problémy ani ve vnitrostátním, ani v globálním rozměru. Musí, jak v předvečer voleb na Slovensku v článku pro server Slovo.sk plasticky ukázat Eduard Šebo, ↷ rozkrývat a odstraňovat příčiny problémů v kapitalismu, nejen záplatovat díry a stavět dočasné španělské stěny. Kapitalismus je sociální totalita s organicky provázanými vrstvami problémů.

Levice se nechala uvěznit v parlamentu a je sebevražedně shovívavá vůči veřejnoprávním masmédiím. Chybí jí odvaha říct, že válka není mír, chybí nekompromisní veřejné odmítnutí korupce a zlodějny, na které, jak ukázaly slovenské volby, potenciálně levicová veřejnost čeká. Je třeba přijmout fakt, že v minulém režimu vládly utopie, dnes ale pozornost přitahují dystopie a političtí baviči. Zatím se zdá, že se levice vzpamatuje až po větším sociálním impulzu. Ten může přijít jako nečekaná náhoda – a náhoda přeje připraveným. ◀

!Argument, 2. 3. 2020

Armáda malého státu

Doba koronavirová skončí a začne účtování. Zjistí se, že peněz sice bylo vydáno hodně, ale nikdo neví, kde se vzaly. V situaci nejistoty začne nervózní hledání úspor, což by mohla být vhodná příležitost zapomenout na vojensko-politickou mantru „dvě procenta HDP“. Třeba by se dalo přemýšlet nad pěti příběhy o tom, zda konvenční armáda klasického typu může zabezpečit české a slovenské národní zájmy.

Příběh č. 1: Jak vypadá konvenční armáda

Proměna ruské armády v posledních patnácti letech může posloužit jako příklad modernizace. Poté, kdy v srpnu 2008 gruzínská armáda napadla v Jižní Osetii ruské mírové jednotky, zahájila Moskva protiútok. Vojenská porážka Gruzie během pěti dnů byla téměř totální. Jenže následné analýzy ukázaly, že ruská armáda nebyla na válku připravena: v porovnání s intervencí USA proti Iráku byly ruské ztráty na lidech i technice velmi vysoké. Projevila se špatná koordinace mezi jednotlivými druhy vojsk, chyběly drony, kosmický naváděcí systém, chyběly přesně naváděné bomby, mnohá vojenská technika sovětské výroby byla zastaralá. Válka tak uzavřela dlouholeté diskuse o reorganizaci ruské armády: ještě téhož roku byly schváleny zásady radikální reformy. Přijatý *Státní program zbrojení na období 2011–2020* předpokládal, že za dané období Rusko vynaloží na výrobu nových zbraní téměř 700 miliard dolarů.

Výsledky reformy ruských ozbrojených sil představila operace v Sýrii započatá v září 2015. Poprvé od 2. světové války do bojů koordinovaně zasáhly všechny druhy ruských vojsk – pozemní, námořní i letecké síly, ale i nové útvary kosmických vojsk a vojska kybernetické obrany. Klíčovou roli sehrály vzdušně-kosmické síly, a to jak ze základny v Sýrii, tak i dálkové bombardéry létající přes Írán a Irák, ale i kolem kontinentální Evropy. Otestovány byly nejnovější systémy protivzdušné obrany, včetně S-400. Systém kosmické navigace GLONASS se představil jako

spolehlivý. Střely s plochou dráhou letu jak z hladinových lodí v Kaspickém moři, tak i z ponorek a fregaty ve Středozemním moři zasáhly stanovené cíle. V bojích byly využity přesně naváděné střely a nálože i drony. Speciální jednotky plnily zadané úkoly, prověrkou ale prošly i vybrané ženijní jednotky a vojenská policie.

Otázka č. 1: Dokáže malý stát uskutečnit reformu svých konvenčních ozbrojených sil na úroveň, aby byl schopen vést operace podobného rozsahu?

Odpověď č. 1: NE

Příběh č. 2: Státy bez armády

V různých dobách a různých situacích byla obrana států v rukou partyzánů, dobrovolné milice, domobrany či pravidelné armády. Každý, kdo se zajímá o vojenské otázky, dokáže vyjmenovat státy s více než milionem vojáků ve zbrani – Čína, Indie, USA, Rusko. Existuje ale i opačný konec těchto přehledů – státy s nejmenšími armádami. World Population Review, což je nezávislé pracoviště se sídlem v USA, uvádí, že ve světě existují čtyři státy bez pravidelné armády, mezi nimi je i Island. K této skupině čtyř jsou přiřazeny i dva další, Libye a Palestina, což se zdá zavádějící. Pět států, včetně Lucemburska, má armádu menší než tisíc vojáků. Dalších sedm méně než dva tisíce, včetně Malty. Některé z nich svůj bezpečnostní systém doplňují polovojenskými jednotkami či národní gardou – Island 250 členů, Lucembursko 600, Malta vede 180 vojáků jako rezervu. Panama, která nemá pravidelnou armádu, uvádí, že má v polovojenské gardě 22 tisíc členů.

Podle uvedeného zdroje má Česko 23,2 tisíc vojáků, což je ve zbrani 2,2 lidí na tisíc obyvatel; Slovensko má 15,8 tisíc vojáků, tedy 2,9 na tisíc obyvatel. Jinak ovšem vypadá situace například v neutrálním Rakousku: tam v armádě slouží 22,4 tisíc vojáků, navíc ale v rezervách je 152,2 tisíc lidí a v polovojenských organizacích dalších 25 tisíc, to v souhrnu znamená 22,8 osob ve zbrani na tisíc obyvatel. Obdobně jako v Rakousku je organizovaná obrana Švýcarska.

Podrobnější rozbor by ukázal, že velikost armády a organizace ozbrojených sil malých států je dána polohou (tento faktor dominuje na Islandu), pojetím nepřítelů (což je důležité například pro Lucembursko) a tradicí (například Švýcarsko). Každý z těchto faktorů pomáhá, ale může i svazovat. V případě Česka a Slovenska je brzdícím faktorem tradice, a to v dvojím smyslu. Především to je představa o soběstačné armádě s moderní výbavou všech druhů ozbrojených sil, která je schopná ubránit malý stát. Takovouto veřejně hájenou roli armády spojovaly politické elity 1. republiky i za socialismu s vědomím potřeby silných spojenců proti potenciálnímu protivníkovi; v prvním případě to byla především Francie jako stát v týlu Německa, v druhém Sovětský svaz jako opora v boji proti imperialismu. Historie ukázala, že v okamžiku ztráty spojence přestala být armáda funkční. Jakmile se rovnováha mezi velmocemi ve střední Evropě změnila, změnilo se i postavení Česka a Slovenska, a to nezávisle na jejich armádě.

Otázka č. 2: Může armáda malého státu zajistit jeho existenci?

Odpověď č. 2: NE

Příběh č. 3: Změna povahy války

Armády mocností procházejí od poloviny 20. století dramatickými proměnami, které souvisejí s novými technologiemi i měnícím se politickým zadáním. Objevily se strategické zbraně, které jsou schopné jednorázovým úderem dosáhnout konečných cílů války. Podle Hanse Kristensena a Matta Kordy z Federace amerických vědců bylo letos v dubnu ve světě přibližně 13 410 jaderných náloží, ovšem pouze dva státy mají potenciál plně zaručující možnost odvěty a případně vyhladit lidstvo: USA a Rusko. Zbraňové systémy začaly využívat dvě nové dimenze – kosmický prostor a kyberprostor. Vojenství je sektor, kam proniká umělá inteligence nejrychleji. Všechny tyto faktory mají výrazný vliv i na práci rozvědky a kontrarozvědky. S novou technikou souvisí i posun od velkých národních armád k profesionálním armádám.

Hrozba sebezničení v případě přímé konfrontace jaderných supervelmocí vede k tomu, že mocnosti častěji vstupují do ozbrojených konfliktů zprostředkovaně, vzrostl počet válek v zastoupení. V období po studené válce klesl počet ozbrojených konfliktů mezi státy, ovšem narostlo množství vnitrostátních ozbrojených konfliktů s mezinárodní účastí. Do módy vstoupila představa asymetrických válek a barevných revolucí. K jejich vedení a organizování je nutná vojenská přítomnost v citlivých regionech. Ovšem pouze jedna země, Spojené státy, má flotily, které dlouhodobě působí ve všech oblastech Světového oceánu, a má základny po celém světě – profesor David Vine z washingtonské Americké university jich v dubnu letošního roku napočítal přibližně 750 (Rusko, Francie a Velká Británie jich mají 10 až 20, Čína jednu). Obavy z veřejného mínění a právních důsledků vojenské angažovanosti vedou k tomu, že se v některých státech, především v USA a Rusku, objevily soukromé armády a s nimi kontraktoři – nájemní bojovníci bez statutu vojáka regulérní armády. Sílí požadavky na formování cizineckých legií, které by ještě více snížily politickou a právní odpovědnost za způsob vedení bojů.

Otázka č. 3: Může malý stát naplnit technické a organizační požadavky kladené na moderní armádu?

Odpověď č. 3: NE

Příběh č. 4: Spojenectví s mocnými

Každá nová geopolitická architektura přináší nové uspořádání vztahů mocností. Tak tomu bylo jak po dohodách v Jaltě, tak i po dohodách na Maltě a ukončení existence Sovětského svazu. Mocnosti se dohodly, aniž by k tomu přizvaly malé státy. Zároveň ale nové uspořádání vyzvedlo v malých státech nové elity. Ty pak žijí v iluzi, že aktuální upořádání je věčné, že na jeho vzniku mají nezměrnou zásluhu, a tudíž je dominantní mocnosti pokládají za své věčné spojence. V zátěžových zkouškách dějin ani jeden z těchto předpokladů neobstál. Mocnosti mají zájmy, které se mění – a těmi se řídí. To nijak nesouvisí s abstraktní

morálkou či právem. Tento svět je zatím utvořen tak, že státy musejí především spoléhat na svépomoc.

Mocnosti potřebují malé státy k tomu, aby jim pomáhaly v politice, pro kterou se samy rozhodly. Když Neville Chamberlain mával *Mnichovskou dohodou*, myslel na mír pro Británii a ne na neznámou nevelkou zemi kdesi v Evropě. Armády malých států působí jako doprovod na misích států velkých, plní roli diplomaticko-propagandistického doplňku při ospravedlnění aktivit mocností. Samozřejmě, existují rozdíly. Například Sovětský svaz nikdy nechtěl od Československa, aby poslalo vojáky do Afganistánu. Nyní se Washington chystá stáhnout z Afganistánu, kde bojuje bezmála tak dlouho, jako Sovětská armáda pobývala v Československu, a nechá své spojence napospas osudu.

Je dobré občas si připomenout slova Nicholase Spykmana, jednoho z koryfejí americké geopolitiky, že „malé státy představují vakuum v oblasti vysokého politického tlaku. Jejich život není dán jejich silou, ale tím, že nikdo neusiluje o jejich území, nebo tím, že mají být uchovány jako nárazníkové státy či jako závaží v mocenské rovnováze zájmů silných národů. Když tato rovnováha zmizí, malé státy obvykle zmizí s ní.“¹ Chodit s pány na led je riziko. A nakupovat nejmodernější vojenskou techniku jen kvůli misím v zahraničí, které zaslepeny svou mocí organizují silní spojenci, je riskantní luxus. Zdravý rozum nesmí podléhat cenzuře vnučované trhem se zbraněmi.

1 SPYKMAN, N. J.: *America's Strategy in World Politics. The United States and the Balance of Power*. New York: Harcourt, Brace and Co., 1942, s. 25.

Otázka č. 4: Představuje spojenectví s mocností pro malý stát bezpečnostní jistotu?

Odpoověď č. 4: NE

Příběh č. 5: Skutečné bezpečnostní hrozby

Vojensko-politické myšlení je nutné vrátit k věcným analýzám, vymanit je ze zajetí konspiračních teorií. Pro malé státy jsou vždy nebezpečné prudké výkyvy v regionální či dokonce globální rovnováze: nemají dostatek moci na to, aby změnu vychýlily ve svůj prospěch. Proto potřebují citlivěji než kdokoliv jiný vnímat změny. V této chvíli stabilitu světového politického systému ne-

ohrožuje Čína coby vyzývatelka hegemonu, ale proměny hegemonu samotného – konkrétně koktejl finančních rizik, nového koronaviru a občanských nepokojů v USA. Zdá se, že současný pán Bílého domu reaguje na domácí i zahraniční podněty natolik křečovitě, že Spojené státy nemohou dýchat.

Malé státy by měly na základě aktuální situace provádět pravidelně revizi svého vnímání hrozeb a rizik. Je zřejmé, že nedokážou mít zbraňové systémy na úrovni doby – nemohou vyrábět strategické zbraně, vystavět si kosmický systém včasného varování, obohatit své „konvenční“ zbraně umělou inteligencí, zajistit si kvalitní rozvědku a podobně. Hodnocení musí ústít především do oblasti politiky. Malé státy by měly koncentrovat prostředky na reálné problémy a řešit je reálnými prostředky. Odlišné přístupy k otázkám obrany Česka a Slovenska z jedné strany a Lucemburska, Rakouska či Švýcarska ze strany druhé ukazují, že v mezinárodní politice existuje prostor pro volbu.

Bezpečnost malého státu nelze v tomto světě plně zajistit. Pro relativní bezpečí Česko a Slovensko potřebují integrovaný civilní, polovojenský i armádní systém schopný reagovat na průnik letadla do vzdušného prostoru, ale i na nedostatek vody, na požáry a povodně, zajistit dostatek respirátorů, ovšem také potraviny v případě velkého výpadku elektrického proudu, umět koncentrovat odborníky i dobrovolníky na řešení skutečných aktuálních problémů. A to na úrovni vlastního státu, neboť nadnárodní instituce – byť třeba v podobě Evropské unie či NATO – selhávají a jejich rozhodování neumí posoudit národní zájmy malých států.

Z hlediska možné války se v současném geopolitickém uspořádání Česko i Slovensko těší historicky bezprecedentní absenci klasických vojenských hrozeb. Tuto situaci by bylo vhodné využít k zformování nového statutu střední Evropy, kdy by bezpečnost negarantovaly armády obvyklého typu, ale dohody o redukci tradičních armád a záruky mocností. Politické umění musí před iluzí vojenské jistoty upřednostnit důraz na dodržování mezinárodního práva a umnou diplomacii nevyrábějící protivníky. A tímto směrem zaměřit i výdaje státu.

Otázka č. 5: Je pro Česko či Slovensko větší hrozbou tradiční konvenční válka s Ruskem, kterou je zdůvodňována modernizace a organizace jejich armád, nebo neřízená migrace, terorismus, nějaká nová pandemie či přírodní katastrofa?

Odpověď č. 5: ...◀

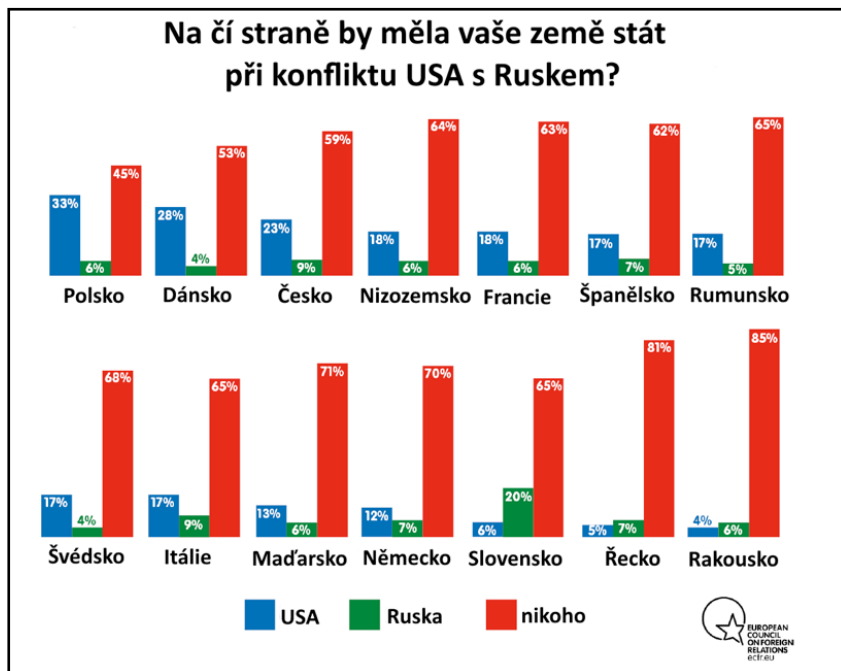
!Argument, 1. 6. 2020

Konflikt s Ruskem

Jak s uspokojením hlásá server Ministerstva obrany ČR „čeští piloti letounů JAS-39 Gripen mají za sebou první měsíc střežení vzdušného prostoru Baltských států. Celkem pětkrát již zasahovali v rámci ostré hotovosti aliančního systému“. Podle téhož zdroje se zmíněné zásahy ve všech případech týkaly letounů vzdušných sil Ruské federace. I když „ostrá hotovost“ neznamena střelbu a ruská letadla se pohybovala ve vzdušném prostoru vlastního státu, ministr obrany vše komentoval slovy, že „naši letci v praxi naplňují základní princip NATO, tedy kolektivní obranu“. Samozřejmost, s jakou se Armáda České republiky vyjadřuje k otázce nutnosti obrany před Ruskem, je vskutku fascinující. K čemu se vlastně připravuje?

Česko proti Rusku

Na první pohled se protiruská politika opírá o náladu veřejnosti. Podle červnové tiskové zprávy Centra pro výzkum veřejného mínění Občané o situaci ve světě a o působení klíčových aktérů na ni plných 50 % dotázaných vyjádřilo nespokojenost s působením Ruska na vývoj politické a bezpečnostní situace ve světě (spokojeno bylo 12 %). Neméně zajímavé údaje také zveřejnila Evropská rada pro mezinárodní otázky, což je výzkumné a propagandistické panevropské pracoviště. Její zpráva Dejte lidu to, co chce z letošního září je pozoruhodná už podivným výběrem států, kterých se zveřejněná informace dotýká: otázky o vztahu k Rusku zcela vynechaly takové evropské země, jako jsou pobaltské státy, Ukrajina, státy bývalé Jugoslávie či Bulharsko, o Bělorusku nemluvě. V této ořezané (Pan-)Evropě se podařilo zjistit, jaký mají obyvatelé 14 států vztah k případnému konfliktu USA s Ruskem. Protože konflikt nebyl definován, je pravděpodobné, že většině dotázaných výraz „konflikt“ evokoval válku.

Jak ukazuje graf, podle tohoto výzkumu téměř čtvrtina Čechů vyjadřovala ochotu přiklonit se v „konfliktu“ s Ruskem na stranu USA. Takto svým nadšením zaujali Češi třetí místo za nedostupnými Poláky a překvapujícími Dány. Také Slováci se svým rozhodnutím podpořit USA v „konfliktu“ s Ruskem skončili na třetím místě – ovšem od konce. Celkově, jak uvádí zpráva, voliči „v konfliktu mezi USA a Ruskem jasně upřednostňují, aby Evropská unie zůstala neutrální“. Ještě výrazněji neutrální postoj zaujímají lidé z vybraných zemí k případnému konfliktu mezi USA a Čínou (viz str. 8–10 citované zprávy). Řečeno jinak, v Česku převládají protiruské nálady, chybí ale rozhodnutí prolévat krev v případě „konfliktu“ s Ruskem za zájmy největšího spojence. Zdá se, že většina Čechů nevykazuje to bojovné rozhodnutí při naplňování principů „kolektivní obrany“ jako Ministerstvo obrany a ministr sám.

Živený strach

Nabízí se otázka, odkud se bere nesouhlas poloviny české veřejnosti s ruskou zahraniční politikou. Odpověď, že za to mohou média a školy, je neúplná: sdělovací prostředky sice formují veřejné mínění, ale novináři i učitelé pouze reprodukují informace a postoje, které pramení z jiných zdrojů. Jedním z nich je bezesporu vojensko-politická organizace zvaná NATO. Stačí pohlédnout na oficiální stránky Severoatlantické aliance, které mimo jiné přinášejí [Demaskování pěti ruských mýtů](#). ☞ Kdo rozklikne tuto stránku, může nalézt dole odkaz na další dlouhou řadu „vyvrácených“ kremelských mýtů. Každý, kdo by chtěl udělat kariéru ve státní správě, veřejnoprávních médiích či v bohatých neziskových nevládních organizacích, by se měl tuto argumentaci naučit nazpaměť. Je totiž zřejmé, že co za touto linií jest, od ďábla jest. Kdo se odchýlí od zmíněného kodexu, je odsouzen býti trollem.

Jen několik poznámek k onomu ideovému zákoníku Aliance. Celá internetová stránka o vztazích NATO s Ruskem je uvedena tvrzením, že „od doby, kdy Rusko začalo agresivní akce proti Ukrajině, ruská oficiální místa obviňují NATO ze série hrozeb a nepřátelských akcí“. To není zcela přesné. Oficiální veřejné „obviňování“ Severoatlantické aliance ze strany Moskvy začalo v roce 1999 během bombardování Jugoslávie a při dvou vlnách rozšiřování Aliance – v roce 1999 a 2004 – směrem na východ. Také převrat v Kyjevě v roce 2014 byl spojován s aktivitami některých členských států NATO. Samotný konflikt na východě Ukrajiny je neoddělitelně svázán s obavou nejen Moskvy, ale i Rusů tam žijících, že se Ukrajina a Krym stanou další základnou USA. Členství v NATO bylo Ukrajině (a také Gruzii a Severní Makedonii) přislíbeno v roce 2008.

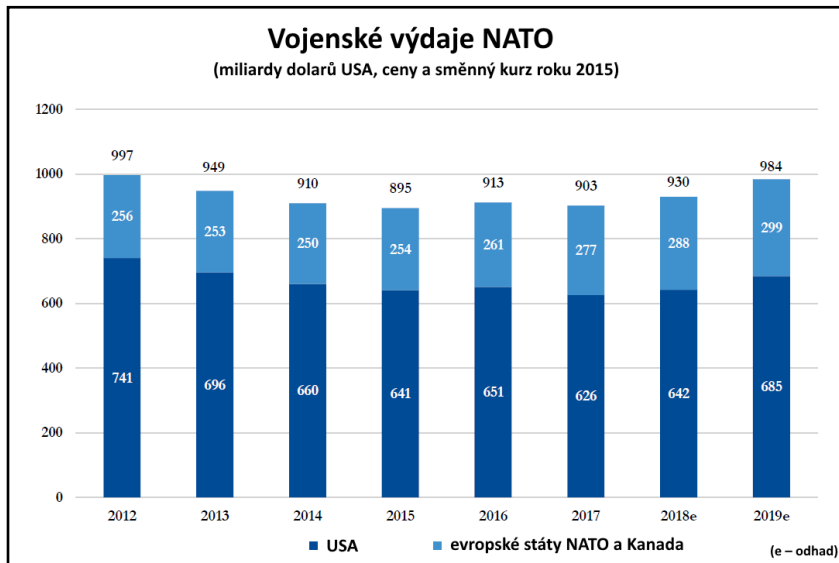
„Mýtus č. 1: NATO tvrdí, že Rusko porušilo *Smlouvu o likvidaci raket kratšího a středního doletu*, protože chce ospravedlnit nová rozmístění“, píše se na stránce Aliance. Jako protiargument se uvádí porušení uvedené smlouvy ze strany Ruska. To tvrdí Washington, k němuž se přidali evropští spojenci. Rusko to popírá. Jediným důkazem by mohly být testy pod společnou kontro-

lou. Když ale je příčinou odstoupení od *Smlouvy o likvidaci raket kratšího a středního doletu* chování Ruska, proč by mělo první rozmístění amerických raket středního doletu – podle prohlášení ministra obrany USA – proběhnout v Asii, tedy proti Číně?

„Mýtus č. 3: Spojenci v NATO mají příliš velké výdaje na obranu.

Skutečnost: Dnes čelíme nejméně předvídatelné bezpečnostní situaci za mnoho let – včetně asertivnějšího Ruska, kybernetických a hybridních hrozeb, nestability napříč Středním Východem a severní Afrikou a pokračujících teroristických hrozeb. Všichni spojenci NATO chápou, že v nepředvídatelném světě musíme investovat do naší bezpečnosti.“ V reakci na tyto skutečnosti se spojenci v NATO v roce 2014 rozhodli v průběhu deseti let zvýšit vojenské výdaje na dvě procenta hrubého domácího produktu.

Argumentace proti kritice příliš velkých výdajů postrádá věcné zdůvodnění. Pouze předsudky či podnikatelskými zájmy nespoutaná analýza potenciálních hrozeb a rizik může ukázat, zda vojenské výdaje na úrovni dvou procent hrubého domácího produktu jsou nezřízeným plýtváním, nebo jsou dostatečné, či dokonce malé. I když se odvolává na oficiální informaci Obranné výdaje zemí NATO (2012–2019), neukazuje, že síla má relativní podobu – musí být porovnána se silou potenciálního protivníka, v tomto případě Ruska nebo Číny. Stačí převzít zmíněné oficiální údaje, které ukazuje i následující graf (s. 5 dokumentu) a vše je rázem srozumitelnější: vojenské výdaje států NATO jsou více než 900 miliard a nadále rostou. Proti nim stojí podle údajů Stockholmského institutu pro výzkum míru vojenské výdaje Ruska, které jsou v posledních třech letech pod 70 miliard dolarů a klesají. I samotné evropské státy Severoatlantické aliance bez USA vydaly loni na obranu přibližně čtyřikrát víc než Rusko. Naivita argumentace na internetových stránkách NATO je tak velká, že je zřejmé, že diskuse je zbytečná. A vlastně i nemyslitelná: prosadit se s takovýmto krédem je možné jen veřejnoprávním přehlušením případné diskuse. Snad někdy přijde do Bruselu rozumný rozkaz.

Zbytečný konflikt

Nikde není nástup umělé inteligence tak razantní jako ve zbraňových systémech. Kdo viděl přehlídku Čínské lidové osvobozené armády při oslavách 70. výročí založení ČLR, jistě zaznamenal, že svět se dramaticky mění. Jen předvedená mezikontinentální balistická raketa DF-41 má takové bojové charakteristiky v podobě doletu a variability hlavičky, že nelze předpokládat změnu strategické rovnováhy sil rozmístěním amerických raket středního doletu v Asii, které avizoval šéf Pentagonu. K tomu je třeba přičíst, že na mezinárodním diskusním klubu Valdaj oznámil minulý týden Vladimír Putin, že Rusko pomůže Číně při vývoji systému včasného varování. To bude znamenat zdokonalení obrany této země na kvalitativně novou úroveň. Pomáhat někomu s obranou – což v daném případě dělá Rusko i dodávkami systému S-400 a S-500 Číně – znamená, že nevěříte v konflikt s touto zemí. V září proběhlo v Orenburské oblasti, tedy na rozhraní Evropy a Asie, vojenské cvičení Centrum-2019. Vedle ruských a čínských vojáků zde byly zastoupeny i armády několika středoasijských republik, ale také – bok po boku – vojá-

ci Indie a Pákistánu. Nesmyslný tlak Washingtonu a Bruselu na Moskvu a Peking vytváří na východě Eurasie zatím neformální, ale už dnes neporazitelný blok.

Hlasatelé přirozené agresivity Ruska, kteří volají po dalším zbrojení a po dalších sankcích, vytvářejí zcela uměle zbytečný nebezpečný konflikt. Rusko samozřejmě není ideální stát – což není ani jeden stát. Není dobré zapírat, že iniciativa v rozbíjení slibných vztahů po implozi Sovětského svazu byla na straně Západu – uznat tento fakt znamená poučit se. Žádný objektivní důvod ke konfrontaci Západu a Ruska ale neexistuje. Existují pouze myšlenkové stereotypy a zájmy určitých zcela konkrétních politických, ekonomických a vojenských skupin na tom, aby zde bylo rostoucí napětí.

Situace ve vztazích s Ruskem se v posledních dvou dekadách zauzčila do historicky nebývalé podoby. Nahromadilo se mnoho důvodů pro nedůvěru. Citované internetové stránky NATO ale obsahují velmi důležitou pravdu: vskutku žijeme v „nejméně předvídatelné bezpečnostní situaci“. Stačí málo, a vše se dramaticky zhorší – nebo zlepší. Zatím především chybí dobrá vůle. ◀

!Argument, 7. 10. 2019

Jak zrušit Senát a ČT

Tchajwanská eskapáda předsedy Senátu a blížící se volby do druhé komory Parlamentu České republiky znovu připomněly, jak zbytečná je tato instituce – a dokonce jak může škodit. Připojí-li se k tomu veřejnoprávní propagandistické aktivity, které z výletu na Tchaj-wan udělaly událost světového významu, je zřejmé, že je tu téma, které je hodné diskuse. Stačí jen připomenout, že v době veřejnoprávních oslav cesty druhého nejvyššího ústavního činitele Česka do Tchaj-pej média ignorovala návštěvu čínského ministra zahraničí v Itálii, která se jako první velká západní ekonomika připojila k iniciativě pásu a stezky; v Nizozemí, kde proběhlo jednání o podpoře reformy WTO i vytvoření námořní „rychlodráhy“; v Norsku, kde projednávali dohody o volném trhu; ve Francii, kde Wang-I mimo jiné v projevu na Institutu mezinárodních vztahů hovořil o stabilizaci globální ekonomiky po pandemii nebo o urychlení bilaterální dohody o investicích, a návštěvu v Německu, kde formuloval pět bodů spolupráce Číny a EU... Zároveň bez povšimnutí „demokratických“ médií probíhala oficiální návštěva vedoucího komise pro mezinárodní vztahy Komunistické strany Číny v Řecku a Španělsku. Všechna zmíněná jednání proběhla ve znamení kooperace v oblasti zelené a digitální ekonomiky – a za hrdinského nezájmu České televize. Zdá se, že Senát a veřejnoprávní média strhávají Česko na slepou kolej dějin.

Nesmrtelný Senát

Už při rozbití Česko-Slovenska začala diskuse o potřebě Senátu, která díky její mediální ignoranci zdánlivě skončila. Jen čas od času se mainstreamová média sníží k tomu, aby vyzvedla několik tezí na obhajobu jeho existence.

► Senát je pojistkou zajišťující kvalitu přijímaných zákonů. Ústavou stanovená procedura přijímání zákonů vyžaduje jejich schválení Senátem či přehlasování senátního odmítnutí Posla-

neckou sněmovnou. Toto zpomalení vytváří podmínky pro odstranění nedostatků a vzhledem k tomu, že v Senátu jsou osobnosti, které jsou méně unavené legislativní prací, senátoři mají větší nadhled, jejich jednání je klidnější, což v souhrnu přispívá ke zkvalitnění zákonů. Není divu, že v některých zemích, a to i na Slovensku, se ozývají hlasy o potřebě vytvořit druhou parlamentní komoru.

Je pravdou, že v Senátu se podařilo zachytit řadu chyb v předlohách zákonů schválených Poslaneckou sněmovnou. Každý ale vidí, že zároveň byl se souhlasem Senátu přijat ne jeden problematický či nedokonalý zákon. A nelze zapomínat, že Česko má v politickém systému zabudovány mechanismy kontroly a zpomalování legislativního procesu – například prezidentské veto. Má také opravné mechanismy – například stížnost k Ústavnímu soudu. A hlavně v Česku funguje nejčastěji užívaný nástroj nápravy pochybení v zákonech: přijímání novel poté, kdy se zjistí, že byla udělána chyba.

Nelze prokázat, že díky Senátu jsou v Česku kvalitnější zákony než například ve Švédsku, které má jednokomorový parlament. V pozadí většiny návrhů na vytvoření druhé komory parlamentu bývá iluze, že reorganizací institucí se změní obsah politiky či politická kultura.

► Senát nelze zrušit, protože by to vyžadovalo, aby sám rozhodl o své likvidaci. Nelze ale předpokládat, že „kapři vypustí svůj rybník“.

Zbytečnou druhou komoru parlamentu se podařilo zrušit například ve Švédsku, Dánsku, v Maďarsku, Jižní Koreji, Chorvatsku, Estonsku, Egyptě, na Novém Zélandu, v Řecku, Turecku, Venezuele, ale i v Bavorsku či v Nebrasce. V dnešním Česku je zrušení Senátu obtížnější, protože je k tomu nutná změna Ústavy, tedy přijetí ústavního zákona. To vyžaduje souhlas tří pětin všech poslanců, ale také souhlas tří pětin hlasů senátorů účastnících se jednání. Tedy tři pětiny senátorů, kteří se dobrovolně zřeknou privilegií, které jejich funkci doprovázejí. Vytvořili se však pro to podmínky, horní komora se dá zrušit pomocí

závazného referenda, jak tomu bylo například v Bavorsku. Pro Česko asi nejjednodušším způsobem zrušení druhé parlamentní komory je „přesunutí kaprů do jiného rybníka“, tedy začlenění senátorů do dolní komory parlamentu. Tím se zvoleným zástupcům lidu zachová mandát – a hlavně výhody s ním spojené. To je pro získání souhlasu senátorů s ústavní reformou asi důležitější než představa parlamentních stran o tom, že přechodem na jednokomorový systém získají poziční výhodu.

V Česku je použití této techniky komplikované, protože senátoři by se mohli obávat zopakování situace z dob rozbíjení Česko-Slovenska. Tehdy poslanci Federálního shromáždění v listopadu 1992 naivně zvedli ruku pro ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky v klamně víře, že budou převedeni do Senátu České republiky. Jeho existenci sice Ústava České republiky, přijatá v prosinci 1992, předpokládala (tzv. Prozatímní Senát), avšak jeho zaplnění federálními poslanci předpokládalo zvláštní zákon České republiky. Jenže poslanci České národní rady tento ústavní zákon nepřijali a je možné se domádat, proč. Nechtěli se dělit o privilegia? O prestiž? O moc? Ke zlomyslnostem té doby patří, že nejvyšší představitelé českých parlamentních stran – na rozdíl od slovenských – zasedali ve Federálním shromáždění... V každém případě Česká republika sice měla od ledna 1993 na ústavním papíře dvoukomorový Parlament České republiky, ale první senátoři byli voleni přímo, a to až v listopadu 1996. I tak se ale při respektu k egoismu senátorů jeví jejich začlenění do dolní komory jako nejschůdnější cesta k odstranění této zbytečné větve parlamentu. Časem by měl být ovšem snížen takto nabobtnalý počet poslanců.

► Senát je strážcem demokracie v Česku. To potvrzuje i návštěva jeho předsedy na Tchaj-wanu.

Mluvit o Senátu jako demokratické instituci je víc než sporné. Od svého vzniku je účast ve volbách senátorů nejnižší ze všech voleb do zastupitelských sborů. Volební účast se pohybuje od 15,4 % v druhém kole při hlasování v roce 2016 až po 44,6 % v prvním kole v roce 2010. Velice nízká úroveň účasti voličů

dělá ze senátorů nereprezentativní zákonodárce. Tento demokratický deficit se objevuje i u současného předsedy Senátu. Jak ukazuje tabulka, svůj mandát, který jej opravňuje na oficiální úrovni zpochybňovat politiku jedné Číny, získal díky přibližně osmi procentům hlasů oprávněných voličů.

Volby do Senátu v roce 2016, obvod 52
vítěz RNDr. Miloš Vystrčil

volební obvod	kolo	počet voličů v seznamu	volební účast v %	platné hlasy	počet hlasů pro vítězného kandidáta
Jihlava	1	102 892	36,15	35 166	9043
	2	102 892	14,96	15 258	8144

Malá volební účast při výběru senátorů je spojena s intuitivním odmítáním „panské“ komory levicově a středolevě orientovanými voliči. Výsledkem je komora, u níž je pravděpodobné, že bude mít pravicovou většinu, a tedy i orientaci. Tím se ze Senátu automaticky stává „demokratický“ obhájce polistopadových nešvarů od privatizace a lustrací po divadelnické zahraničně-politické provokace, ale i ochránce nedemokratických institucí, jako je Česká televize. Takto se zrušení Senátu komplikuje, protože například ve Švédsku byl zánik horní komory spojen s tím, že všechny velké strany celého politického spektra očekávaly, že na změně vydělají.

Senát jako druhá komora má smysl jen ze dvou důvodů. Především to může být poradní sbor moudrých, jak se o to pokoušel římský senát v dobách království, nebo jak to předstírá britský středověký přežitek nazývaný Sněmovna lordů. Druhým věcným důvodem senátu může být složitost společnosti. Například Spojené státy jsou zemí, kde živá tradice vyžaduje funkční rozdělení pravomocí jednotlivých států a federace. Nebo Rusko, kde též do Rady federace každý subjekt federace vysílá dva zástupce a kam prezident jmenuje nejvýše 30 doživotních senátorů; obdob-

ný systém je v Itálii. Naopak německá Spolková rada se skládá ze tří až šesti zástupců jednotlivých zemí vybranými zemskými parlamenty. V unitárním státě s etnicky jednotným obyvatelstvem nelze logicky a demokraticky zdůvodnit existenci senátu. V podmínkách malé České republiky je senát zbytečný.

Veřejnoprávní primitivismus

Na rozdíl od Senátu výhrady k České televizi nemíří k jejímu zrušení. Požadavky se objevují dvojí, a to někdy propojené: demokratizace obsahu zpravodajství a publicistiky, tedy odbourání jejich ideologické tendenčnosti; odstranění povinnosti platit koncesionářské poplatky za nekvalitní a nevyžádanou službu.

Dostupné informace o posledním zasedání Rady České televize mluví jednoznačně: existující kontrolní orgány veřejnoprávních sdělovacích prostředků nápravu nezajistí. Diskuse se týkala podružných témat, byť jsou to někdy lukrativní otázky, jako je plat či manažerská smlouva ředitele. Diskutující se nechávají strhnout arogancí a hulvátstvím některých členů Rady do bažin, z nichž není návratů. Z toho zákonitě vyplývá, že vedení veřejnoprávních institucí si nadále může užívat neomezené svobody rozhodovat.

Z politického hlediska není klíčovou otázkou způsob udělování odměn či fungování rodinných klanů nalepených na nemalý veřejnoprávní rozpočet. To, co kontrolní orgány veřejnoprávních sdělovacích prostředků potřebují k plnění svých povinností, je objektivní obsahová analýza zpravodajství a publicistiky. Tou není frekvence témat, jak to vykazují dostupné statistiky – kolikrát se na obrazovce objevil COVID-19, brexit, vláda... Obsahová analýza vyžaduje zjištění, jak jsou informace podávány, tedy kolikrát jsou spojené s komentářem, které informace jsou embargovány, které osobnosti se objevují na obrazovce a které ne a podobně. Některé z těchto rozborů lze získat jednouchou kvantitativní analýzou obsahu vysílání. Jiné vyžadují expertní pohled, který ukáže, co je záměrně vynecháváno, jak je v komentářích redaktorů rozbita chronologie a kdy je vynechán časový a prostorový kontext. Takováto obsahová analýza je obtíž-

ná a nic nenasvědčuje tomu, že by současné rady určené pro kontrolu veřejnoprávních sdělovacích prostředků byly schopné něco takového objednat a pochopit. Není divu: rady jsou odrazem úrovně Poslanecké sněmovny, těžko mohou být lepší.

Vedoucí manažeři a vybraní redaktoři veřejnoprávních sdělovacích prostředků jsou bakalové české žurnalistiky. Chovají se k veřejnoprávním sdělovacím prostředkům jako k vlastním. Zprivatizovali si významnou část podmínek života jiných lidí a užívají ji v rozporu se zájmy většiny těchto lidí. Našli si díru v zákoně i v úrovni politického řízení a veřejnosti se smějí. Stali se svébytnou politickou silou, aktivistickým nástrojem určité ideologie a zcela konkrétních zájmů. Až na malé výjimky se jich politici celého právo-levého spektra bojí, protože když zmizí z obrazovky, přestávají existovat.

Vláda médií, mediokracie, je jednou z chorob, na kterou postupně umírá západní demokracie. Je součástí oligarchizace politického systému, z níž zatím není úniku. V této chvíli se jako prolomení tohoto začarovaného kruhu nabízejí dvě cesty – umírněná a radikální.

► Umírněný pokus o nápravu veřejnoprávních sdělovacích prostředků je sloučení České televize, Českého rozhlasu a snad i České tiskové kanceláře.

Jedná se o model veřejnoprávní služby, jakou je BBC a cesta, kterou šli na Slovensku. Znamená dramatickou úsporu veřejných prostředků a při dobrém řízení integrace i zkvalitnění obsahu. Daly by se propojit regionální redakce, zahraniční zpravodajové, ČT24 a rozhlasové zpravodajské stanice a podobně. Prostě ušetřit. Jenže i ty nejsamozřejmější pravdy narážejí na soukromé zájmy a strach. Sloučením veřejnoprávního rozhlasu a ČT by se odstranily některé lukrativní manažerské posty, také nějaká ta rada pro něco by se musela zrušit.

Reorganizace by ale mohla umožnit rozbití nejrůznějších klanů nalepených na mnohamiliardový rozpočet, odchod nejzprofanovanějších pracovníků a zastavení sebereprodukce tendenčnosti zpravodajství a publicistiky v podobě přijímání nových pracovní-

ků stejné krevní skupiny. Zkušenost ze Slovenska ovšem naznačuje, že takové sloučení nemusí přinést zkvalitnění, protože už při jeho uskutečňování chybí vize demokratizace veřejnoprávní služby a odvaha.

► Radikálním řešením je privatizace České televize a Českého rozhlasu.

Už dnes jsou tyto sdělovací prostředky ve faktickém vlastnictví malých, nikým nekontrolovaných skupin. Jejich novinařina je jednostranná. Na jejich obranu lze říci, že vlastně každá novinařina je zaujatá. Mají tudíž plné právo na své názory, na svůj výběr informací i výběr svých komentátorů či hostů. Nechť tak svobodně činí – ale za své peníze. Nutit velkou část občanů, kteří dlouhodobě nesouhlasí s úrovní veřejnoprávní služby, aby ji platili – to je diktatura v samém jádru liberální demokracie.

Česká televize a Český rozhlas si vytvořily soukromé Overtonovo okno¹ – svévolně rámují prostor povolené veřejnoprávní debaty. Je to výsek ze západního informačního prostoru, který je sám o sobě omezený. Veřejnoprávní filtrování slovní zásoby do „korektního“ slovníku formuje oficiální jazyk politiky, vybírá informace, o kterých se diskutuje, ale i hodnoty, podle nichž se informace mají oceňovat. Protože tak činí neumětelsky, výsledkem je informační monotónnost, která nutí čím dál více lidí obracet se k chaosu na internetu. Proto se objevili novodobí koniášové, kteří automaticky pokládají vše za rámem tohoto zamřížovaného Overtonova okna nejen za nepravdu, ale přímo za úmyslnou nepravdu, řízenou podvratnou činnost. Přesto demokracie začíná tam, kde končí signál České televize.

Zrušit Senát či rozbít svévolně veřejnoprávními médii vytvořené Overtonovo okno se v tuto chvíli zdá nemožné. Ten problém je ale navýsost politický a jako s takovým je třeba s ním zacházet – a co je v politice nemožné? Zpravidla ke změně stačí zformulovat zásadní hesla typu „Zrušte Senát!“, „Zrušte koncesio-

1 Overtonovo okno je pojem pojmenovaný podle amerického právníka Josepha P. Overtona, který takto označil rámec myšlenek, které je možné tolerovat ve veřejné rozpravě (poznámka redakce).

nářské poplatky!“, požadovat referendum – místní i celostátní – na tato témata, předkládat interpelace... Když se tyto otázky ve zjednodušené podobě stanou ústředním tématem dlouhodobě kvalifikované kampaně nějaké strany, hnutí či neziskových organizací, objeví se světlo na konci tunelu.◀

!Argument, 7. 9. 2020

Sametové otazníky

Podle vystoupení na křtu knihy Michaela Kocába Vabank (Praha: Euromedia, 2019. 592 stran. ISBN 978-80-7617-844-1) v Galerii Lucerna.

Třicáté výročí sametové revoluce přivedlo na svět řadu knih, článků i slavnostních projevů. Nejedno z těchto vyjádření je zajímavé a přínosné, problém je, že mnohé z takto demonstrovaných představ o „sametu“ se vzájemně liší, a někdy dokonce dramaticky popírají. Autory vyjádření lze rozdělit do tří skupin. Tu první tvoří vlastní aktéři změn, ti, kdo rozhodovali o jejich průběhu. Druhou skupinu tvoří ti, kdo u onoho rozhodování byli a z různých vzdáleností se na rozhodovatele dívali. Do třetího okruhu by bylo možné zařadit ty, kdo o událostech četli nebo je znají z vyprávění. Roztříděno podle těchto kritérií se bezesporu jako nejzajímavější a nejpřínosnější jeví kniha Michaela Kocába Vabank. Přináší nová fakta i souvislosti, přičemž dokumenty propojuje s osobním prožitkem, což tomuto „dokumentárnímu thrilleru“ dává příchuť nového literárního žánru. Na každém čtenáři pak je, aby zvážil, s čím v této knize nesouhlasí či co mu v ní chybí, nebo aby se nechal strhnout jejím napínavým dějem.

MOST a konspirační teorie

Jednou z nejdiskutovanějších otázek kolem předávání moci je role iniciativy MOST, tedy aktivity Michaela Kocába a Michala Horáčka. Mnohé napovídá zmíněná Kocábova kniha Vabank. Ta ve snaze vyvrátit konspirační teorie přinesla dvojediný posun, který z této práce dělá poutavou učebnici politiky. Především Vabank konkretizuje zákonitosti politiky až na úroveň personifikace, dává jim tváře živých lidí. Často se totiž v podání brožurkových politologů politika mění na setkávání institucí, na dohody mocností – ve skutečnosti se ale potkávají živí lidé a dohadují státníci mající jména i osudy. To Kocába přivádí

k druhému posunu, který je pohříchu vzácný: snaha porozumět lidem z druhé strany. Michael Kocáb se tak dotkl poznání, že vztah k lidským právům se neměří pochlebováním vítězům, ale chováním k poraženým.

Nezřídkou se za uplynulých třicet let vyskytlo tvrzení, že aktéři iniciativy MOST vlastně nic zvláštního neudělali. Sovětská armáda přece už v listopadu '89 seděla na kufrech a moc ležela na ulici. To však není vysvětlení, to jsou jen jinak položené otázky. Proč sovětská armáda „nevybalila kufry“? Proč moc ležící na ulici zvedli právě jen a jen Kocáb s Horáčkem? Proč ji nezvedl někdo jiný? Proč přes jimi postavený most přešli v rozhodujících dnech sametové revoluce všichni nejdůležitější vyjednavači a přes který byly přeneseny všechny hlavní návrhy?

Moc – to nejsou tanky či rakety. Moc – to je podíl na rozhodování. Jan Urban v příloze listopadových Literárních novin připomíná atmosféru dvou dnů po 17. listopadu 1989: bezradnost na straně vlády i disentu. Nikdo nevěděl, co dělat. Strnule na onen klid před bouří hleděly také zpravodajské služby. V této situaci ti dva, Kocáb s Horáčkem, zaklepalí na dveře bytu předsedy federální vlády a opětovně mu nabídli to, čemu se v diplomacii říká „dobré služby“. Jako první se ve chvíli všeobecné nervózní bezradnosti začali podílet na rozhodování. Po rozhovoru s nimi premiér zavolal své nejbližší spolupracovníky a začal připravovat mimořádné zasedání vlády; po rozhovoru s Ladislavem Adamcem se ti dva vydali za Václavem Havlem a informovali ho o svém jednání, čímž disentu ukázali možnost dalšího postupu.

Tato nevšední iniciativa měla ale nezbytnou skrytou předeheru. Ne každému premiéři otevírají dveře svého bytu. Onomu setkání 19. listopadu 1989 předcházela řada týdnů nikým neviděného vzájemného oťukávání, poznávání. Ve chvíli, kdy začala aktivní část sametové revoluce, tři nejzasvěcenější o sobě sice nevěděli vše, ale věřili si do takové míry, že cítili to zásadní: v nastupujícím střetu dokážou spolu mluvit. Tak se začal stavět most, který se neklenul nad poklidným lesním paloukem, ale nad řekou Styx. Že se to dnes zdá snadné, je optický klam,

který byl vyvolán tím, že vše probíhalo bez veřejně manifestovaných velkých problémů a hlavně tím, že to dobře dopadlo.

Zrádce Adamec

Role iniciativy MOST je srozumitelnější při použití metafory. Československá společnost už rok před sametovou revolucí připomínala sud střelného prachu. 17. listopadu byl na Národní třídě zapálen doutnák; ten mohl být zapálen 21. srpna, 28. října nebo 10. prosince, efekt by byl stejný: hrozila neřízená exploze. Iniciativa MOST nastartovala pokus učinit onen výbuch řízeným. Vnášela do chaosu pravidla, která destruktivní energii výbuchu měnila na energii konstruktivní.

Úspěchy původních dvou aktérů iniciativy MOST jsou neodmyslitelné od faktu, že jejich aktivity směřovaly od disentu k premiérovi. Ladislav Adamec si za to od některých vysloužil označení zrádce socialismu. To je samozřejmé v zemi, kde „jedni křičí »Hanba, hanba!«, druhí zase »Sláva, sláva!«“. Události je ale nutné posuzovat nejen podle toho, co je vidět v televizi či slyšet z magnetofonových pásek. A nejde pouze o to, že než se rozsvítily reflektory, spustily kamery a zapnula nahrávací zařízení, probíhala přípravná jednání, kde se sporné strany poznávaly, dohadovaly se o termínech jednání, o jejich obsahu a případných závěrech. Důležité je také to, co se nestalo.

Diskuse o tom, proč přestala zasahovat Bezpečnost a proč armáda zůstala v kasárnách, odhalují jen polovinu pravdy. Ladislav Adamec i jeho nejbližší spolupracovníci znali fotografie z Budapešti roku 1956, na nichž jsou zachyceni komunisté visící na lampách pouličního osvětlení. Nezapomněli na básníka a hudebníka Victora Jaru, kterému na stadionu v Santiagu vojáci zlámali ruce, přelámali prsty a pak po něm chtěli, aby hrál na kytaru. Až potom jeho tělo rozstříleli. Nemá cenu si namlouvat, že nad Vltavou nic takového není možné. Rozhořčený lid se od běsnícího davu neliší složením, ale množstvím emocí, které jsou přimíchány do chování. A dav nemá národnost. Vždy se najde někdo, kdo ochotně pod

vroucím kotlem přitopí. Dějiny vědí, že zvláště aktivní bývají ti, kteří rychle převlékají kabát a potřebují nové zásluhy.

Adamec socialismus neznal. Velmi mu vadila divoká privatizace, restituce, rozdělení Česko-Slovenska. Dnes by lamentoval nad osudem 24 tisíc bezdomovců, nad sedmi sty tisíci exekucí, dvěma sty tisíci nezaměstnaných, nad zadlužeností rodin ve výši 1,7 bilionu korun, odnárodněnou zahraniční politikou a podobně. Jenomže v roce 1989 nahlédl na situaci způsobem, který je pravdivý i dnes při pohledu na třicetiletý vývoj středovýchodní Evropy: k čemu by byli mrtví hrdinové, kteří by padli v předem rozhodnuté bitvě? Adamec nebyl zrádce, ani se nevzdal. Prostě se svými lidmi prohrál. Prohrál v bitvě, o jejímž výsledku bylo rozhodnuto dávno před 17. listopadem 1989, a to jinde než v Praze.

Tři základní otázky

Každá interpretace sametové revoluce vědomě či nevědomě odpovídá na tři hlavní otázky: (a) proč se režim, který čtyřicet let mohl dělat, co chtěl, zhroutil během tří týdnů; (b) jak vypadalo předávání moci během sametové revoluce; (c) kdy byla tato revoluce završena. Vzato od konce lze říci, že nejčastější opověď zní: revoluce byla dokončena odchodem Sovětské armády. Je-li tomu tak, pak tu ale byla ještě jedna revoluce. Přesnější se ale zdá, že i ta sametová byla dovršena až transformací nové mocenské elity v procesu privatizace. Nejde jen o to, jak draví politici z ODS vystřídali romantiky z Občanského fóra. Důležitější je, že nově vytvořená úzká vrstva velkých zbohatlíků s jejich bezpracně získanými majetky položila základy přeměny liberální demokracie v oligarchii. Tato choroba byla v genetickém kódu sametové revoluce od samého počátku, což je patrné i z toho, že zasáhla všechny postsocialistické země od Aše až po Vladivostok. Právě ona ukázala v nejryzejší podobě, jak naivní byla před třiceti lety představa o socialismu.

Z tohoto zorného úhlu se jako východisko závěrečné fáze sametové revoluce nejeví malá či velká privatizace. Ještě před vstupem v platnost privatizačních zákonů začala v polovině roku

1990 privatizace novin. Vše odstartovali v Mladé frontě, a to v době, kdy platilo jak zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění, které mimo jiné uvalilo moratorium na manipulaci s majetkem Socialistického svazu mládeže, tak i ústavní zákon o navrácení majetku SSM lidu ČSFR. Mladou frontu následovaly další deníky, včetně toho komunistického. Z vybraných novinářů se přes noc stal nechudý lid, který rozhodně neměl zájem na návratu k nějakým starým pořádkům. Kdysi pečlivě kádrovaní novináři prozřeli, objevili moudrost washingtonského konsenzu – a jen tak mimochodem oddělili potenciálně levicovou veřejnost od nekorektního jazyka a nežádoucích informací. Na českou a slovenskou scénu vstoupil prazvláštní netolerantní liberalismus, který zde panuje dodnes. ◀

!Argument, 11. 11. 2019

Předcházející publikace spolku Argument OVIA z.s. je možné volně stahovat na serveru časopisu !Argument ve formátu PDF

- ▶ [Veronika Sušová-Salminen: Ruská mozaika.](#) ↵
- ▶ [Oskar Krejčí: Komentáře a rozhovory. Díl 2.](#) ↵
- ▶ [Ivo Šebestík: Eseje a komentáře.](#) ↵
- ▶ [Jan Kondrys – Ondřej Krátký: Politologizace, ideologizace, identita: Islám mezi tradicí a \(post\)modernou.](#) ↵
- ▶ [Oskar Krejčí: Komentáře a rozhovory. Díl 1.](#) ↵

OSKAR KREJČÍ
Komentáře a rozhovory
Díl 3.

Odpovědná redaktorka: Veronika Sušova-Salminen

Grafická úprava: Michal Černý

Foto na zadní straně: Jiří Skupien

Vydal: Argument OVIA z.s., Praha (Spolek vydává !Argument)

<http://casopisargument.cz/>

První vydání, 2020

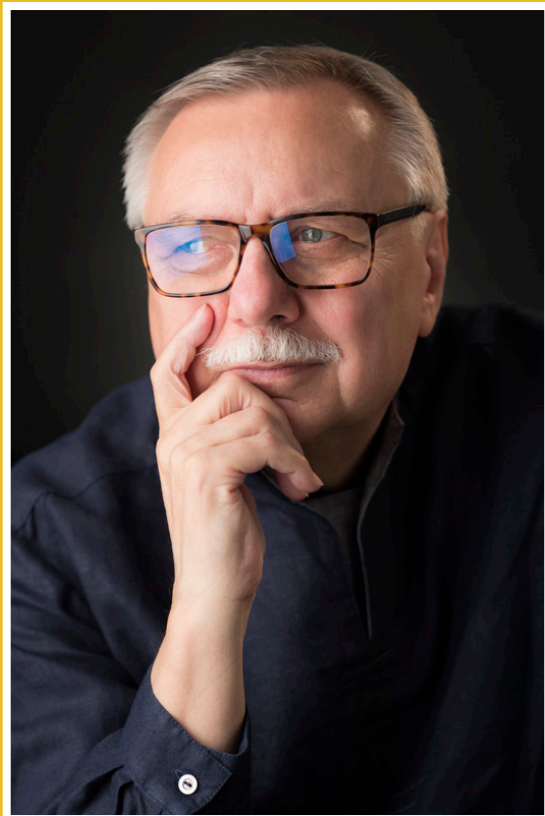
ISBN 978-80-907365-3-5

! argument

Webový časopis !Argument a jeho knižní řadu elektronických publikací můžete podpořit finančním darem podle vlastní úvahy.

► Naše bankovní spojení je Fio Banka, č. ú. **2101132773/2010**

!Argument vydává OVIA Argument, z.s., L 67316 vedeného Městským soudem v Praze, IČO: 056 25 017, DIČ: CZ 56 25 017

prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc.

(*1948 Praha)

český politolog, univerzitní profesor, autor více než třiceti knih a přibližně půldruhého tisíce nejrůznějších studií, článků a rozhovorů.

! argument